
Agenda

ekonomskih reformi
u Crnoj Gori
2002-2007.

Uvodna napomena

Dokument Agenda ekonomskih reformi za period 2002 – 2007. sadrži rezultate postignute u protekle dvije godine implementacije Agende, kao i vizije ključnih pravaca aktivnosti u narednom periodu.

Ideja za analizu dosadašnjih rezultata i dopunu Agende nastala je u decembru 2004. godine na sastanku Radnog tijela za praćenje realizacije Agende, kojem predsjedava predsjednik Vlade. Prva verzija ovog dokumenta je rezultat rada dvadesetak radnih grupa, sa oko 150 članova (strani eksperti, prije svega USAID i EAR, kao i njihovi implementatori, Svjetska banka, MMF, UNDP, GTZ, KfW, predstavnici ambasada i institucija realizatora tehničke pomoći u Crnoj Gori, Ekonomski fakultet – Podgorica, Institut za strateške studije i prognoze, Centar za aplikativna istraživanja i analize, Centar za preduzetništvo, Montenegro biznis alijansa, u saradnji s ekspertima iz državnih organa i institucija i nezavisnih institucija).

Prva verzija predstavlja ekspertski pogled institucija, organizacija i pojedinaca izvan Vlade i iz Vlade (ekspertata iz pojedinih ministarstava, agencija i sekretarijata) na dosadašnje rezultate i probleme u realizaciji Agende, kao i predloge oblasti na koje bi se trebalo fokusirati u narednom periodu.

Dokument "Agenda – Izvještaj i preporuke" poslužio je Vladi kao polazna osnova za izradu konačnog dokumenta, koji je razmatran u proceduri radnih tijela Vlade i koji je Vlada usvojila. Na izradi finalne verzije dokumenta, u periodu do 15. aprila, bila su angažovana sva ministarstva i nadležne državne institucije.

Ovom prilikom, Vlada Crne Gore izražava zahvalnost za veliki doprinos u izradi Agende međunarodnim institucijama, prije svega USAID i EAR i prof. dr Veselinu Vukotiću, koji je koordinirao radom velikog broja eksperata i institucija na izradi prve - ekspertске verzije dokumenta "Agenda - Izvještaj i preporuke".

Sadržaj:

Uvodna napomena	3
Rezime	7
A. Konceptualne osnove i cilj Agende	7
B. Zadaci koje sadrži Agenda.....	8
Sadržaj Agende	11
Očekivani rezultati Agende	15
Ključni pokazatelji i podaci neophodni za monitoring Agende	17
I OCJENE POSTIGNUTOG I PREGLED PO OBLASTIMA	21
1. Makroekonomski trendovi i makroekonomska stabilnost	23
2. Pregled po oblastima	31
1. Poslovno okruženje	33
2. Trgovina i regionalna ekonomska saradnja	34
3. Fiskalni sistem	35
4. Finansijski sistem	37
5. Privatizacija i postprivatizacija.....	39
6. Penzijska reforma	40
7. Tržište rada.....	41
8. Sektorske politike	43
8a Energetika	43
8b Poljoprivreda	44
8c Šumarstvo	46
8d Turizam	47
9. Državna uprava	49
10. Lokalna uprava	50
11. Reforma pravosuđa.....	51
12. Razvoj NVO sektora	53
13. Informaciono društvo.....	54
14. Makroekonomija i statistika	55
15. Zaštita životne sredine	56
II AKTIVNOSTI I NOVE INICIJATIVE	59
0. Zadaci koji se prožimaju kroz Agendu u cjelini	61
1. Praćenje realizacije Agende ekonomskih reformi i makroekonomske politike.....	61
2. Pridruživanje Evropskoj uniji	61
3. Edukacija javnosti o ekonomskim reformama	63
4. Učešće civilnog društva u kreiranju ekonomskih politika i izradi zakona.....	65
A. Makroekonomska stabilnost i razvoj institucija u funkciji podsticanja integralnog tržišta	67
1. Poslovno okruženje.....	69
2. Trgovinska i regionalna ekonomska saradnja	73
3. Fiskalni sistem	74
4. Finansijski sistem.....	81
5. Tržište kapitala.....	84
6. Reforma penzijskog sistema	86
7. Tržište rada	89

8. Sistem socijalne i dječje zaštite	90
9. Reforma uprave.....	91
9a Državna administracija	91
9b Lokalna uprava	94
9c Reforma pravosuđa	98
9d Ekonomska regulacija	100
9e Informaciono društvo.....	101
10. Razvoj NVO sektora.....	103
11. Makroekonomija i statistika	104
12. Odnosi s međunarodnim finansijskim institucijama (MFI).....	108
13. Zaštita životne sredine	114
14. Antikorupcijske inicijative.....	120
B. Ekonomski rast i razvoj	123
15. Podsticanje izvora rasta i razvoja.....	125
15a Regionalni razvoj.....	125
15b Razvoj malih i srednjih preduzeća i preduzetništva	126
15c Investicije	129
15d Istraživanje, inovacije i tehnologija.....	131
16. Strukturne politike u funkciji rasta i razvoja	132
16a Prestrukturiranje preduzeća	132
16b Privatizacija i postprivatizacija.....	134
17. Politike rasta i razvoja u sektorima	137
17a Turizam	137
17b Poljoprivreda.....	143
17c Šumarstvo	147
17d Obrazovanje.....	148
17e Zdravstvo.....	155
18. Infrastruktura kao faktor rasta i razvoja.....	160
18a Energetika	160
18b Saobraćajna infrastruktura.....	163
18c Komunalna infrastruktura	168
18d Telekomunikacije	171
SKRAĆENICE.....	173

Rezime

A. Konceptualne osnove i cilj Agende

Dokument **“Agenda ekonomskih reformi u Crnoj Gori 2002 – 2007.”** predstavlja dalju razradu dokumenta **“Agenda ekonomskih reformi u Crnoj Gori 2002 – 2006”**, koji je Vlada usvojila u martu 2003. godine. Nakon dvije godine sprovođenja Agende, ukazala se potreba analize onoga što je urađeno u protekle dvije godine, a prije svega s aspekta izvlačenja pouke iz tog iskustva za **sljedeći period pridruživanja EU**. Takođe, uspjeh u ostvarivanju Agende u prethodne dvije godine podstiče potrebu za novim aktivnostima i dopunama prvobitnog dokumenta.

U cilju što objektivnijeg ocjenjivanja onoga što je urađeno i što treba uraditi, Vlada je u inicijalnoj fazi taj dio posla povjerala stranim i domaćim ekspertima. Prvi nacrt dokumenta bio je predmet zajedničke rasprave predstavnika Vlade, Centralne banke i međunarodnih institucija i donatora: USAID, EAR, Svjetska banka, MMF, UNDP, GTZ, kao i predstavnika ambasada i institucija, koji su realizatori tehničke pomoći u Crnoj Gori.

Nakon te rasprave, ekspertski tim je pripremio nacrt dokumenta **“Agenda – Izvještaj i preporuke”**, koji je dostavljen Vladi, razmatran i korigovan od strane organa, institucija, vladinih komisija i konačno usvojen na sjednici Vlade. Prije usvajanja, dokument je bio dostupan i javnosti (website Vlade RCG i Crnogorskog razvojnog foruma) koja je, takođe, dala korisne sugestije i predloge.

Ova vizija se oslanja na bazične stubove novog ekonomskog sistema u Crnoj Gori:

- otvorenu tržišnu ekonomiju,
- dominaciju privatne svojine i
- zaštitu svojinskih prava i ugovora.

Ovim se obezbjeđuje kontinuitet **konceptualnih** sistemskih promjena i ekonomske politike u Crnoj Gori, što je važna informacija za preduzetnike, investitore i menadžere, kao i sve one koji

žele da uđu u biznis. To je tzv. **“efekat najave”** (*announcement effect*) odnosno efekat koji stvara kontinuitet politika koje se vode i shodno kojim kompanije znaju unaprijed što će Vlada da radi i u kom pravcu se odvijaju promjene.

Ovaj dokument je u funkciji postizanja strateškog opredjeljenja Crne Gore - **ulaska Crne Gore u EU i NATO** i odnosi se na njegove ekonomske aspekte. Kroz stvaranje institucionalnog okvira i politika koje vodi Vlada, realizacija Agende treba da dovede do postepenog, evolutivnog i suštinskog integrisanja u biznis EU. Naglasak je na procesu i suštinskim promjenama u načinu razmišljanja, vođenju biznisa i organizaciji države.

Ovaj dokument predstavlja **viziju** onoga što treba uraditi u sljedećih nekoliko godina i definiše konceptijski okvir za operativne aktivnosti. Agenda je namijenjena i **investitorima, preduzetnicima i menadžerima** kako bi se upoznali s politikom Vlade, što im olakšava donošenje poslovnih odluka i proširuje horizont njihovog odlučivanja.

U posljednje dvije godine postignut je zadovoljavajući stepen **makroekonomske stabilnosti** (kroz smanjenje budžetskog deficita, nisku stopu inflacije, ali i kroz izgradnju novog institucionalnog okvira), što je bio fokus aktivnosti Vlade.

U narednom periodu težište se pomjera na **ekonomski rast i razvoj** odnosno na dinamiziranje ekonomije. To je put ka poboljšanju **životnog standarda i kvaliteta života svih građana**. Poboljšanje životnog standarda i kvaliteta života ostvariće se kroz rast i razvoj baziran na privatnom sektoru i kreativnom, inovativnom potencijalu. Rast i razvoj posebno će se stimulirati kroz **povećanje ekonomskih sloboda**. Ekonomska sloboda se odnosi na pojedinca i njegove mogućnosti, slobodu da radi, da proizvodi, da troši, da investira. Upravo, težnja da uđemo u EU nameće potrebu da se povećaju ekonomske slobode u Crnoj Gori i da se približimo nivou ekonomskih sloboda u zemljama članicama EU, kao što su Irska, Slovačka, Estonija...

Ekonomske slobode su važne i za **regionalnu ekonomsku saradnju** na području Zapadnog Balkana. Podsticanje regionalne saradnje i aktivno učestvovanje u njoj – na nivou države i na nivou biznisa – jeste jedan od razvojnih stubova Crne Gore. Regionalna ekonomska kooperacija

je važan evolutivni korak ka usvajanju poslovnih principa koji funkcionišu u EU.

Ekonomске slobode shvaćene kao jednostavno pokretanje biznisa važne su za rješavanje problema **siromaštva**. Potrebno je omogućiti da ljudi ulaze u biznis, da je taj ulazak u vezi sa dobrim poslovnim idejama i novcem koji je potreban da bi se biznis otpočeo. Otklanjanje barijera za ulazak u biznis, kao i olakšani pristup finansijskim sredstvima svim ljudima koji imaju poslovnu ideju, jeste važan dio strategije za smanjenje siromaštva. Zato je Agenda kompatibilna sa **Strategijom za smanjenje siromaštva**, koju je Vlada usvojila 2004. godine i njihova implementacija je zajednička.

Dvije su važne lekcije iz dosadašnjeg sprovođenja Agende. Jedna je pozitivna a druga negativna. Pozitivna je da Crna Gora već **raspolože stručnim potencijalom**, sa modernim znanjima, kojim može da kreira važne zakone i institucije, što je danas ogroman reformski i razvojni resurs Crne Gore. Ipak, neosporno je da postoji "**implementacioni gep**" odnosno da je izražen problem primjene donesenih zakona, što uglavnom proizilazi iz današnjeg koncepta državne uprave. Upravo, jedan od zadataka koji je jako naglašen u ovom dokumentu jeste rad na implementaciji već donesenih zakona.

U tom pravcu se posebno insistira na **reformi državne administracije**, odnosno državne uprave na republičkom i lokalnom nivou. Pored niza mjera koje su već preduzete, posebno u dijelu njene profesionalizacije, nastaviće se s aktivnostima na racionalizaciji državne uprave i njenom prilagođavanju ekonomskim mogućnostima Crne Gore.

Zaštita svojinskih prava i poštovanje ugovora su ključni za investitore. U tom pogledu je važna reforma pravosuđa. Efikasni sudovi su privlačna snaga za investitore – domaće i strane. Zaštita svojinskih prava, koja je u konceptualnoj osnovi Agende, traži ažurniji i efikasan katastar, i uređeno vlasništvo nad zemljom, što je, takođe, naglašeno ovim dokumenom.

Budući da je na novoj političko-ekonomskoj mapi Evrope tranzicija, strateški i suštinski, prerasla u proces pridruživanja EU, i Agenda ekonomskih reformi treba da postane svojevrsna evropska agenda za Crnu Goru.

B. Zadaci koje sadrži Agenda

Postizanje strateškog opredjeljenja Crne Gore za ulazak u EU i STO, kao i povećanja životnog standarda i kvaliteta života građana, je moguće kroz ostvarenje niza zadataka.

Agendom ekonomskih reformi je utvrđen niz odvojenih, ali međusobno povezanih zadataka, čije će izvršenje dovesti do transformacije ekonomije Crne Gore i omogućiti da Crna Gora postane dinamično, fleksibilno i efikasno društvo zasnovano na znanju. Posebno su definisani dijelovi od kojih je svaki posvećen posebnom aspektu ekonomskih reformi. U nekoliko tematskih oblasti obuhvaćeni su i razrađeni prioritetni zadaci.

Prvi zadatak je razumjevanje **preduzetništva** kao ključnog pokretača budućeg ekonomskog rasta i razvoja. Preduzetništvo je energija razvoja. Povećanjem broja novih privatnih preduzeća može se povećati rast BDP i razvijati nova kultura poslovanja i novi način razmišljanja prilagođen tržišnoj ekonomiji. Razvoj preduzetništva podrazumijeva čitav spektar reformi poslovnog okruženja (zakonsko okruženje, regulatorno okruženje, podsticajne mjere, pojednostavljenje administrativnih procedura...), čineći ga administrativno razumljivijim, bržim i jeftinijim za otpočinjanje biznisa, uz ustanovljenje mehanizama za stalno praćenje trendova i obezbjeđenje efektivnog rasta. Sveobuhvatna revizija aktivnosti u javnom sektoru i tenderska ponuda usluga pogodnih za učešće privatnog sektora otvoriće nove mogućnosti za preduzetnike i istovremeno, pomoći da se smanji disproporcija zaposlenosti između državnog i privatnog sektora. Analiziraće se i prilagoditi poreske stope, tako da poreska politika maksimalno doprinese rastu privatnog sektora, privlačenju investicija i prelasku zaposlenih iz sive ekonomije u legalnu. Razmotriće se uvođenje proporcionalnih poreza, a proširenje baze poreskih obveznika i bolje strukturirane osnove oporezivanja, uz strožiju kontrolu državne potrošnje, stvoriće prostor za umanjeње poreskog pritiska na privatni sektor.

Finansijski sektor, koji je skoro u potpunosti privatizovan, uz konsolidaciju i dobru regulativu, treba da omogući dostupnost kreditnih linija građanima posebno za investiranje u programe i projekte preduzeća. Uz to, finansijski sektor mora razviti kapacitet za prihvatanje rizika iz spektra usluga u oblasti osiguranja, po tržišno prihvatljivim cijenama i uslovima. Ovakvo dje-

lovanje, uz niz drugih reformskih prilagodavanja, uticaće da poslovni ambijent postane stimulativan i atraktivan za pojedinačne inicijative. Jedan od efekata tako usmjerene inicijative je i uvažavanje privatnog vlasništva koje mora biti apsolutno zakonski zaštićeno i garantovano. Realno je očekivati da će dobar ambijent za razvoj preduzetništva dovesti do spoznaje da ekonomski rast počiva na inicijativama privatnog sektora, umjesto sadašnjeg kapitalnog očekivanja od državnog sektora.

Investiranje je tema koja se često obrađuje u Agendi. U vezi je s velikim brojem sektora zato što predstavlja važan uslov rasta bruto domaćeg proizvoda (BDP). U ovom segmentu, osnovni cilj je smanjenje neizvjesnosti u odlučivanju i realizaciji investicija. Faktori koji utiču na otklanjanje neizvjesnosti obrađeni su u Agendi na nekoliko nivoa. Rješavanje pitanja iz oblasti obligacionih odnosa (restitucija imovine, efikasan pravosudni sistem...) omogućiće nadoknade za one koji imaju pravo na njih, čime će se izgraditi povjerenje potencijalnih investitora da će njihova imovina i preduzeća biti sigurni. Reforma zakonodavstva i implementacija Zakona o zalozi kao sredstvu obezbjeđenja potraživanja i Zakona o hipoteci dovešće do povećanja raspoloživosti kredita. Sistematizovanje i efikasno sprovođenje mjera za borbu protiv korupcije će dodatno doprinijeti povjerenju investitora. Kombinacija pouzdanog i efikasnog zakonskog okvira, odgovarajućeg i ravnopravnog poreskog tretmana, aktivne prakse korporativnog upravljanja, uz poštovanje vlasničkih prava, pretvara crnogorski ekonomski prostor u atraktivnu investicionu destinaciju.

Kako bi se obezbijedila realizacija konkretnih investicionih projekata, važno je uspostaviti mehanizme koji omogućavaju brzo utvrđivanje obaveza, u cilju razrješenja potraživanja koja ima država u preduzećima koja su nekada bila u državnom vlasništvu, uz odlučnu primjenu novog zakona o insolventnosti privrednih društava. Time se otvaraju nove mogućnosti za isplative investicije u neke od sektora u Crnoj Gori koji imaju razvojne šanse. Dovršavanje procesa prodaje preostalih akcija koje su u vlasništvu države će, takođe, pomoći investitorima da konsoliduju kontrolni udio i da dođu do one vlasničke pozicije koja im stvara veću sigurnost za investiranje u preduzeće.

Važna tema Agende ostaje prelazak sive ekonomije u legalnu. U nedovoljno razvijenoj eko-

nomiji, aktivnosti na sivom tržištu nude alternative u odnosu na legalnu zaposlenost, ali negativno utiču na poreske prihode i konkurentnost preduzeća koja zakonito posluju. Ako bi i neformalni sektor ušao u zonu regularnog oporezivanja, stvorio bi se prostor za smanjenje poreskih stopa i proširenje poreske osnove, što bi doprinijelo smanjenju fiskalne neravnoteže. Kada je riječ o zapošljavanju u neformalnom obliku, najdjelotvorniji način da zaposleni pređu u legalnu ekonomiju je da se uklone razlozi koji poslodavca podstiču na neregularno upošljavanje. Smanjenjem troškova po osnovu poreza i doprinosa, kao i drugih administrativnih opterećenja, stvorio bi se prostor za povećanje formalnog broja radnih mjesta, odnosno legalizaciju "sive" zaposlenosti. U ovom segmentu uspješno se realizuju posebni projekti koji stimulišu legalizaciju rada i obezbjeđuju nove budžetske prihode.

Kroz ponudu kapitalizovanih, individualnih računa za penzijsko osiguranje, gdje zaposleni mogu uložiti svoj novac, podstičaće se učešće na legalnom tržištu rada. Poboljšanje poreske administracije dovešće do toga da će biti mnogo teže i skuplje da se nastavi s radom u sivoj ekonomiji. Mjere za uklanjanje barijera, podsticajno djelovanje, uz niz aktivnosti koje destimulišu ostajanje u sivoj ekonomiji, stvorice uslove za prirodan prelazak iz "sive" ekonomije u legalni sektor.

Konkurencija i konkurentnost su, takođe, među centralnim temama Agende. Naglašavanje zdrave konkurencije u ekonomiji je preduslov za poboljšanje konkurentnosti ekonomije. Prestankom subvencioniranja preduzeća u državnom vlasništvu, povećaće se pritisak konkurencije. Konkurencija će se osnažiti i kroz pojednostavljene proceduru za otvaranje i zatvaranje preduzeća, koje će proisteći iz reforme sistema poslovne regulative. Tome će dodatno doprinijeti i novi zakon o sprječavanju monopola, kao i postepeno uvođenje ostalih pravila Svjetske trgovinske organizacije (STO).

Konkurentnost crnogorske ekonomije poboljšaće se kompletnom revizijom postojećih zakona koji se odnose na regulisanje poslovanja i na hartije od vrijednosti, kao i usvajanjem dodatnih zakona u skladu s kriterijima koji će biti uspostavljeni u toku pregovora u okviru procesa stabilizacije i pridruživanja EU i pristupanja Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (STO). Harmonizacija zakona sa EU i STO i glavnim trgovin-

skim partnerima omogućiće niže transakcione troškove u prekograničnim aktivnostima. Modernizacija strukture državne uprave i implementacija jasnih procedura u državnoj upravi, zajedno s usvajanjem i implementacijom zakona o prevenciji korupcije, pomoći će crnogorskoj ekonomiji da poboljša konkurentsku poziciju i da privuče direktne investicije.

Razvoj Istraživanja, inovacija i tehnologija (IIT) je važan zadatak Agende. Razvoj današnjeg društva zavisi od investicija u oblasti nauke i tehnologije. Zaostajanje u ovoj oblasti može negativno uticati na civilizacijske trendove u Crnoj Gori. U uslovima globalizacije konkurentnost naših proizvoda na svjetskom tržištu nije moguća bez praćenja razvoja nauke i tehnologije i stvaranja uslova za ulaganje u proizvode i usluge koji se proizvode ili se mogu proizvoditi u Crnoj Gori i naći kupca na širem tržištu.

Lokalna uprava ima važnu ulogu u kreiranju konkurentnog poslovnog okruženja, ali i u održavanju makroekonomske stabilnosti. Sprovedena istraživanja ukazuju da preduzeća navode

"administrativna opterećenja" kao jednu od pet glavnih prepreka za vođenje poslova u Crnoj Gori. Lokalna uprava treba da razmotri i da pojednostavi administrativne procedure, a naročito izdavanje dozvola za rad i građevinskih dozvola. Građani, preduzeća i lokalna uprava moraju zajednički odrediti ciljeve, mehanizme i modele za modernizaciju i poboljšanje komunalnih usluga koje su od vitalnog značaja za razvoj lokalnog biznisa, kao što su: snabdijevanje vodom, odlaganje otpada, odvođenje i tretman otpadnih voda, putevi, rasvjeta... Da bi lokalne uprave bile efikasni partneri u oživljavanju lokalnih ekonomija treba da budu profesionalne i finansijski održive.

Tema koja se provlači kroz sve oblasti je **otvaranje novih radnih mjesta**. Pored mjera koje su već pomenute, od ključnog značaja za povećanje zaposlenosti je tržišno zasnovan i fleksibilan Zakon o radu kojim se prekomjerno ne opterećuju poslodavci. Stvaranje uslova za veću fleksibilnost tržišta rada je predušlov za povećanje zaposlenosti.

Sadržaj Agende

Rezime	Dati su konceptualni osnovi, ciljevi i zadaci Agende
Očekivani rezultati	Prezentirani su očekivani rezultati
Ocjene i pregled po oblastima	Dati su osnovni makroekonomski pokazatelji, indikatori makroekonomske stabilnosti i projekcije za sljedeće tri godine. Date su ocjene, najveća ostvarenja i problemi u aktivnostima po svim oblastima koje sadrži polazna Agenda.
Zadaci koji su prožeti kroz cijelu Agendu ekonomskih reformi	Postoje četiri zadatka koji se odnose na sve ostale u Agendi ekonomskih reformi: <ol style="list-style-type: none"> 1. praćenje i izvještavanje o aktivnostima i rezultatima ekonomskih reformi na putu pridruživanja EU 2. proces evropskih integracija 3. obavještanje građana Crne Gore o progresu i uticajima ekonomskih reformi na dinamiku procesa pridruživanja EU i 4. puno učešće civilnog društva u kreiranju politika i procesu izrade zakona.
Pridruživanje EU	Strateški cilj čija realizacija podrazumijeva pozitivnu studiju izvodljivosti, definisanje pregovaračkog tima, vođenje pregovora o stabilizaciji i pridruživanju do potpisivanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, ispunjavanje obaveza iz Sporazuma, a zatim pregovaranje do postizanja statusa Zemlje kandidata za pristupanje EU. Intenzivna horizontalna koordinacija svih resora Vlade.
Poslovno okruženje i trgovina	Uskladiti zakone s pravnim poretkom EU, standardima Svjetske trgovinske organizacije i novim ustavnim okvirom; promovisati konkurentnost na unutrašnjem i spoljnim tržištima, kako bi se izgradile konkurentne prednosti Crne Gore; usvojiti i implementirati paket zakona koji uključuje pitanja hipoteke i intelektualne svojine; poboljšati administraciju u sudovima; implementirati Zakon o povraćaju oduzetih imovinskih prava i obeštećenju; završiti reformu carinskog sistema, uključujući modernizaciju, jačanje profesionalizma i stručne osposobljenosti carinskih službi.
Fiskalna reforma	Institucionalizovati procese budžetskih prioriteta, planiranja i analize za budžete koji se odnose na kapitalne investicije i budžete koji se odnose na stalne troškove; upravljanje dugom; pojačati funkciju analize poreske politike; optimizirati poreske stope; razviti sistem finansijskog izvještavanja u skladu sa Zakonom o budžetu; nastaviti s implementacijom Zakona o državnoj revizorskoj instituciji.

Finansijski sistem	Stimulisati privatizaciju banaka u cilju veće konkurentnosti, što će se pozitivno odraziti na kvalitet i cijene usluga; sektor osiguranja, tržište kapitala i investicioni fondovi organizovaće se u skladu sa Zakonom o investicionim fondovima; potpuno i pravedno razriješiti problem sredstava u vezi s problematičnim ili likvidiranim bankama, kao i stare devizne štednje; izmijeniti Zakon o hartijama od vrijednosti, što će djelovati podsticajno i na investiranje.
Tržište kapitala	Učiniti Crnu Goru još atraktivnijom za investiranje preko ulaganja u hartije od vrijednosti.
Reforma penzijskog sistema	Realizovati reforme koje proizilaze iz Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju, da bi se postigla fiskalna održivost u roku od deset godina; poboljšati procedure i nadzor nad investicijama Fonda PIO; regulisati i uvesti u rad privatne penzione fondove bazirane na principu dobrovoljnih doprinosa.
Tržište rada	Uskladiti zakone s pravnim poretkom Evropske unije i Evropskom socijalnom poveljom; u oblasti tržišta rada i reforme radnog zakonodavstva izvršiti promjene i dopune više zakona, kao preduslov za aktivnu politiku zapošljavanja, s posebnim podsticajnim programima za suzbijanje sive ekonomije i kreiranje novih radnih mjesta.
Sistem socijalne i dječje zaštite	U oblasti reforme sistema socijalne i dječje zaštite definisati nacionalne politike koje se tiču zaštite posebno osjetljivih grupa i građana koji se nalaze u stanju socijalne potrebe.
Reforma državne uprave	Racionalizovati državnu upravu; podići efikasnost i profesionalnost državnih službenika; procjenu učinaka i stručno osposobljavanje; definisati ograničene specijalne aranžmane koji omogućavaju zapošljavanje talentovanih službenika na radnim mjestima koja je teško popuniti.
Reforma lokalne samouprave	Implementirati zakone koji uspostavljaju pravni osnov za fiskalnu decentralizaciju, finansiranje opština i administrativne reforme; implementirati tržišno zasnovano oporezivanje nekretnina.
Reforma pravosuđa	Implementirati zakonske i administrativne reforme u cilju pojednostavljenja i podizanja efikasnosti pravosudnog sistema, a radi povećanja povjerenja investitora i građana.
Ekonomska regulacija	Ciljevi su precizno definisanje pravila igre, onemogućavanje monopola i zaštita potrošača.
Informacione i komunikacione tehnologije	Realizacija Agende za izgradnju informatičkog društva koju je Crna Gora potpisala 29. oktobra 2002. godine.
Civilno društvo	Ojačati partnerstvo između Vlade i civilnog sektora, usvajanjem i implementacijom odgovarajućeg okvira koji omogućava da nevladine organizacije uzmu potrebno učešće i postanu djelotvorni partneri u realizaciji Agende.

Makroekonomija i statistika	Identifikovati ključne ekonomske indikatore i osnažiti institucije države koje vode statistiku; razviti sistem prikupljanja podataka i usvojiti statističku metodologiju za praćenje i analiziranje podataka u skladu s međunarodnim standardima; ustanoviti sistem mjesečnog izvještavanja Vlade; obezbijediti dostupnost podataka.
Odnosi s međunarodnim finansijskim institucijama	Povećanje efikasnosti i razmjene informacija, kao i načina iznalaženja izvora za nova ulaganja u Crnu Goru. Vid pomoći inicijativama iz privatnog sektora.
Zaštita životne sredine	Postepeno uskladiti zakone s pravnim poretkom EU, primijeniti ekonomski održive politike koje pogoduju zaštiti životne sredine; obezbijediti podsticaje ekološki opravdanom razvoju, kroz poreze i regulatorni režim; poboljšati korišćenje zemljišta, izgradnju i proces dozvola za izgradnju u skladu s budućim prostornim planom; realizovati program upravljanja čvrstim i tečnim otpadom, uključujući i njegovu reciklažu i preradu, poboljšati stanje deponija i drugih prostora za odlaganje otpada, kao i infrastrukturnu opremljenost gradova i naselja, kroz korišćenje modela učešća privatnog sektora gdje je to moguće; organizovano raditi na podizanju svijesti javnosti o važnosti pitanja u vezi sa životnom sredinom.
Antikorupcijske inicijative	Borba protiv pojava koje deformišu tržište.
Regionalni razvoj	Usklađivanje regionalne politike razvoja i u skladu sa tim uspostavljanje uravnoteženijeg regionalnog razvoja Republike.
Preduzetništvo	Imajući u vidu da je preduzetništvo osnovni pokretač razvoja, širiti ideje preduzetništva među širim slojevima stanovništva, posebno mladima.
Investicije	Poboljšanje institucionalnog ambijenta, protoka i disperzije informacija o mogućnostima ulaganja u Crnu Goru.
Istraživanje, inovacije i tehnologije	Odgovor na izazove globalizacije.
Prestrukturiranje preduzeća	Pomoći i motivisati preduzeća da otpočnu proces prestrukturiranja, kako bi se revitalizovala i postala privlačna za investitore.
Privatizacija i postprivatizacija	Potpuno realizovati godišnje planove privatizacije, likvidirati preduzeća ili prestrukturirati aktivu u nesolventnim preduzećima, da bi se takva aktiva stavila u proizvodnu funkciju, privatizovati hotele i hotelska preduzeća i uspostaviti odgovarajući sistem upravljanja, kontrolisati investicione planove predviđene privatizacionim ugovorima.

<p>Sektorske politike - Turizam</p>	<p>Master plan za održivi razvoj turizma postavlja kao prioritet razvoj turističkih resursa u onim sektorima koji imaju najveći potencijal za ekonomski rast, za smanjenje "sivog tržišta", kao i za uvažavanje principa zaštite životne sredine.</p> <p>Primijeniti Zakon o turizmu, stimulisati politiku usmjerenu na zaštitu potrošača i pružanje kvalitetnih usluga; sprovesti Master plan upotpunjen novim trendovima u turizmu, poboljšati i modernizovati saobraćajnu mrežu i obezbijediti druge preduslove za razvoj turizma (komunalna infrastruktura i kvalitetno snabdijevanje električnom energijom), integrisani i kontrolisani pristup razvoju novih turističkih resursa i turističkih smještajnih kapaciteta. Principi održivog razvoja i stvaranje visokokvalitetnog proizvoda će se inkorporirati u Prostorni plan Republike i PPPNMD - Prostorni plan posebne namjene područja morskog dobra.</p>
<p>Sektorske politike - Poljoprivreda</p>	<p>Postepeno uskladiti zakone s pravnim poretkom EU, uskladiti agrarnu politiku s principima Zajedničke poljoprivredne politike EU, reformisati institucije u poljoprivredi radi efikasne primjene nove zakonske regulative i principa Zajedničke poljoprivredne politike EU, obezbijediti mehanizme kreditiranja poljoprivrednog sektora; definisati proizvode za izvoz; razviti mogućnost proizvodnje visokokvalitetne (ekološke) hrane za izvoz i potrošnju na domaćem tržištu, razviti saradnju sa sektorom turizma, u skladu s načelima ekološke države.</p>
<p>Sektorske politike - Šumarstvo, prerada drveta</p>	<p>Uvesti promjene u poslovnoj politici i prestrukturirati preduzeća u većinskom državnom vlasništvu u ovoj oblasti, u cilju dobijanja sertifikata za održivu sječu šuma i pripreme privatizacije preduzeća u ovom sektoru.</p>
<p>Obrazovanje</p>	<p>Uticaj reforme obrazovanja na stvaranje ljudskog kapitala i ekonomski rast i razvoj.</p>
<p>Zdravstvo</p>	<p>Povećanje kvaliteta usluga i smanjivanje troškova, kao i razvoj privatne inicijative u ovoj oblasti, što sve vodi ekonomskom razvoju i povećanju kvaliteta života građana.</p>
<p>Infrastruktura</p>	<p>Uključuje saobraćajnu infrastrukturu, energetiku i komunalnu infrastrukturu i telekomunikacije, kao ključne preduslove ubrzanog ekonomskog razvoja koji otvaraju nove šanse i perspektive sveukupnog razvoja društva.</p>
<p>Energetika</p>	<p>Obezbijediti poslovnu održivost nezavisnog regulatornog tijela za energetiku; racionalizovati cijene u cilju finansijske i komercijalne održivosti preduzeća koja obezbjeđuju energiju; povećati efikasnost energetskih subjekata kroz direktne intervencije, učešće privatnog sektora i konkurenciju; liberalizovati tržište električne energije i participirati u regionalnoj integraciji; izgraditi nove proizvodne kapacitete i optimizovati postojeće, vodeći računa o balansu između ekonomskih, energetskih i ekoloških aspekata, kao i održivosti energetskih izvora. Donijeti program razvoja obnovljivih izvora energije i Strategiju energetike.</p>
<p>Upravljanje programom reformi</p>	<p>Definisanje Agende ekonomskih reformi za navedeni period je samo prvi korak. Ključ za uspjeh biće u djelotvornosti implementacije inicijativa koje su predviđene Agendom. Upravljanje programom se bazira na sinergiji rukovodne i upravljačke funkcije. Programom reformi rukovodi predsjednik Vlade, na bazi izvršnih odluka koje donosi Vlada Republike Crne Gore.</p>

Očekivani rezultati Agende

Agenda ekonomskih reformi je sveobuhvatan višegodišnji plan koji je usvojila Vlada Republike Crne Gore u namjeri da ostvari sljedeće zadatke:

- rast životnog standarda građana, uz adekvatan obrazovni i zdravstveni sistem i efikasan socijalni sistem;
- ekonomski rast, baziran na privatnom sektoru uz smanjenje regionalnih disproporcija;
- usklađenost zakona i procesa s Evropskom unijom i Svjetskom trgovinskom organizacijom;
- ekonomski rast, uz očuvanje životne sredine i
- održavanje makroekonomske stabilnosti, uz smanjenje javne potrošnje.

Na kraju petogodišnjeg programa crnogorska ekonomija imaće sljedeće karakteristike:

Visok stepen usklađenosti domaćeg zakonodavstva, procedura i institucija s pravnim poretkom EU, na strateškom putu pridruživanja Evropskoj uniji. Otvorene, liberalne i konkurentne ekonomske sektore u Crnoj Gori koji omogućavaju postepenu integraciju u jedinstveno tržište EU.

Fiskalnu održivost, odnosno budžetsku realizaciju u skladu s planom, bez zaostalih plaćanja koja se prenose u narednu godinu i bez značajnijih neispunjenih obaveza, što će se ostvariti u sklopu poreskog režima prilagođenog razvoju privatnog sektora.

Transformisan penzijski sistem na načelu finansijske autonomije i kapitalizacije.

Stabilan finansijski sektor, dobro regulisan u svim oblastima, tako da omogućava brzo rješavanje sporova, visoku konkurentnost privatnog sektora s jasnom regulativom u vezi sa zaštitom prava kreditora i deponenata i širokim spektrom investicionih opcija u domenu štednje.

Stimulativno poslovno okruženje i visok stepen ekonomskih sloboda, sa stabilnim uslovima poslovanja koji podrazumjevaju brzo rješavanje sporova i zaštitu imovinskih prava, uz zakonodavstvo harmonizovano s Evropskom unijom i pravilima Svjetske trgovinske organizacije. Jasan sistem propisa u funkciji zaštite prava, po pravilu bez diskrecionih odredbi.

Intenziviranu zaposlenost kroz stvaranje predušolova za legalizaciju zapošljavanja, u prvoj fazi, a zatim kao prirodnu posljedicu privrednog rasta.

Uspostavljen uravnoteženiji **regionalni razvoj** Republike.

Kapitalno učešće **turističkog sektora** u bruto društvenom proizvodu (BDP), uz stabilan rast prihoda od inostranog i domaćeg turizma, na bazi povećanja prometa zasnovanog na podizanju kvaliteta. Politika i zakonski okvir koji podržavaju brzu privatizaciju i podsticajne mjere za investicije u hotelske kapacitete, kao i za poboljšanje snabdijevanja vodom, odvođenja otpadnih voda, odlaganja i prerade čvrstog otpada i saobraćajnih uslova. Znatno unaprijeđen kvalitet usluga i nivo profesionalizma zaposlenih u turizmu.

Crna Gora će biti konkurentna u uskospecijalizovanim oblastima **poljoprivrede, šumarstva i prerade drveta**, uz korišćenje modernih poslovnih i tehnoloških metoda i razvijenu svijest građana o **zaštiti životne sredine**, u skladu s načelima ekološke države.

Sektor energetike sa stabilnim izvorima električne energije i pouzdanim prenosno-distributivnim sistemom, uz tržišne cijene i uspostavljen transparentan regulatorni sistem, nadležan za politiku cijena koja omogućava investiranje u

ovaj sektor i set poslovnih politika i podsticaja konzistentan s opredjeljenjima Crne Gore kao ekološke države, koja valorizuje svoje potencijale.

Državna uprava s motivišućim uslovima rada i sistemom nagrađivanja koji mogu privući kvalifikovane kadrove i zapošljavanje i unaprjeđivanje po kriterijumu vrjednovanja rezultata, a koji će kontinuirano poboljšavati državnu upravu i obezbijediti profesionalno upravljanje.

Završen proces **privatizacije** (s izuzetkom u nekoliko strateških sektora), na osnovu aukcijske prodaje preostale državne imovine privatnom sektoru i investitorima, sposobnim da obezbijede ulaganja i razvoj. Poboljšani efikasnost i kvalitet javnih usluga, zasnovani na znatnom učešću privatnog sektora u pružanju ovih usluga.

Lokalna uprava s potpunom odgovornošću za lokalnu ekonomiju i makroekonomsku stabilnost, autonomna u svojim ključnim funkcijama, uz nezavisnu naplatu poreza za finansiranje novog sistema nadležnosti i odgovornosti. Lokalna uprava mora biti odgovorna i za makroekonomsku stabilnost, u skladu s planom smanjenja republičke administracije, te je važno da se fiskalna politika na lokalnom nivou prilagodi tome. Treba izbjeći situaciju da se administracija na nivou Republike smanjuje, a da se povećava na nivou lokalne samouprave, kako bi se izbjeglo sputavanje preduzetništva i investicija.

Obrazovanje odnosno obrazovna reforma koja vodi visokom kvalitetu obrazovanja i povećava kvalitet ljudskog potencijala.

Značajan pomak u izgradnji Crne Gore kao **Informacionog društva**, zasnovanog na sistemskom razvoju informatičke kulture i primjeni informacionih i komunikacionih tehnologija, u skladu s Agendom za razvoj informatičkog društva (Koncept priključenja zemalja Pakta stabilnosti za JIE e-inicijativi Evropske unije), koju je Crna Gora potpisala 29. 10. 2002. godine. Raspoloživost novih elektronskih poslovnih servisa i mehanizama, kao i dostupnost državnih i javnih usluga putem Interneta na bazi koncepta elektronske vlade (e-Government).

Realizacija Agende treba da dovede do većeg investiranja u oblast **inovacija, istraživanja i tehnologije**, kao i do institucionalnog okvira koji bi ovu oblast učinio atraktivnom za ulaganje privatnog sektora i stvorio uslove da se u Crnoj Gori razvija fleksibilno, dinamično i efikasno društvo bazirano na znanju, inovacijama, patentima.

Infrastruktura realizovana tako da stvara preduslove za ubrzani razvoj zasnovan na visokim standardima.

Ključni pokazatelji i podaci neophodni za monitoring Agende

U cilju lakšeg praćenja aktivnosti utvrđenih Agendom, daju se:

- podaci koji se koriste i odnose na sve djelove Agende,
- projekcije makroekonomskih trendova,
- indikatori makroekonomske stabilnosti i razvoja.

Podaci koji se koriste u svim djelovima Agende -zvanični podaci-

	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	Izvor
Bruto domaći proizvod u tekućim cijenama (BDP)- (mil. €)	1 022,20	1 244,80	1 301,50	1 433,00	1 535,00	Monstat i Sekretarijat za razvoj
BDP per capita tekuće cijene (€)	1 668,91	2 024,75	2 109,11	2 317,90	2 473,00	Sekretarijat za razvoj
Realni rast BDP-a %	3,10	-0,20	1,70	2,30	3,70	Monstat i Sekretarijat za razvoj
Stanovništvo	612 496	614 791	617 085	618 233	620 706	Monstat i Sekretarijat za razvoj
Industrijska proizvodnja (stopa rasta)	5,40	-0,70	0,60	2,40	13,80	Monstat
Prerađivačka industrija (stopa rasta)		1,60	2,30	-2,10	13,10	Monstat
Proizvodnja električne enegrije, gasa i vode (stopa rasta)		-6,10	-6,60	17,50	21,00	Monstat
Vađenje rude i kamena (stopa rasta)		-11,50	7,50	1,40	-5,10	Monstat
Inflacija - indeks cijena na malo (%)	24,8	28,0	9,40	6,70	4,30	Monstat
Broj turista	448 187	555 040	541 699	599 430	703 484	Monstat
Ukupni prihodi od turizma (mil. €)			144	151,20	179,70	CBCG
Prihodi od stranih turista (mil. €)		105,90	124,20	136,00	163,50	CBCG
Prihodi od transportnih usluga u inostranstvu (mil. €)		28,40	32,04	35,10	45,30	CBCG
Promet u trgovini na malo (mil. €)	137,50	152,90	145,30	148,20	158,80	Monstat
Zaposleni	140 762	141 112	140 100	142 679	143 479	Monstat
Broj nezaposlenih	81 069	79 960	76 293	68 625	59 002	Zavod za zapošljavanje
Stopa nezaposlenosti	32,7	31,5	30,45	25,82	22,6	Zavod za zapošljavanje
Broj penzionera	84 772	87 093	88 835	90 183	93 033	Fond PIO
Prosječna zarada (€)	150,00	176,00	193,00	271,00	302,81	Monstat
Prosječna penzija (€)	83,50	98,50	108,80	113,00	122,00	Fond PIO
Budžetski rashodi (mil. €)			255,02	386,84	408,07	Ministarstvo finansija
Budžetski prihodi (mil. €)			229,87	341,55	375,85	Ministarstvo finansija
Budžetski deficit (mil. €)			25,15	45,29	32,22	Ministarstvo finansija

Agenda ekonomskih reformi u Crnoj Gori 2002-2007.

Budžetski deficit kao % BDP			n.a. ¹	3,29%	2,18%	Ministarstvo finansija
M1 (mil. €)	n.a.	n.a.	n.a.	386,12	429,56	CBCG
M1 kao %GDP-a	n.a.	n.a.	n.a.	402,59	435,77	CBCG
M2 uži koncept (mil. €)	n.a.	n.a.	n.a.	460,84	536,11	CBCG
M2 širi koncept (mil. €)	n.a.	n.a.	n.a.	494,29	546,84	CBCG
Ukupni depoziti (mil. €)	130,00	148,00	205,50	211,01	273,78	CBCG
Depoziti stanovništva (mil. €)	2,47	5,62	22,21	45,07	80,68	CBCG
Depoziti privatnih kompanija i preduzetnika (mil. €)	n.a.	n.a.	65,34	81,55	71,86	CBCG
Ukupni krediti (mil. €)	113,50	124,00	124,66	200,63	284,08	CBCG
Kreditni stanovništvu (mil. €)	3,91	7,85	22,29	49,96	74,33	CBCG
Kreditni privatnim kompanijama i preduzetnicima (mil. €)	n.a.	n.a.	70,31	114,15	166,96	CBCG
Godišnja aktivna kamatna stopa	41,00%	12,40%	15,16%	14,07%	13,50%	CBCG
Godišnja pasivna kamatna stopa	0,10%	0,20%	0,50%	1,84%	3,39%	CBCG
Izvoz robe i usluga (mil. €)	304,00	385,00	498,6	461,90	622,70	CBCG
Uvoz robe i usluga (mil. €)	427,00	776,00	815,00	709,60	913,70	CBCG
Trgovinski bilans (mil. €)	-123,00	-391,00	-334,00	-247,60	-291,00	CBCG
Bilans tekućeg računa (mil. €)	152,00	305,00	176,00	-101,98	-142,97	Monstat (2000-2001) CBCG (2002-2004)
Neto SDI (mil. €)		10,60	87,00	38,72	50,00	CBCG
Broj transakcija na tržištu kapitala (stopa rasta)			374,72	395,79	168,95	Komisija za HOV
Promet na TK (stopa rasta)			27,96	202,2	-1,5	Komisija za HOV
Siva ekonomija (%) (p)		30,00	30,00	20,00	15,00	ISSP
Investicije (mil. €)	175,51	225,62	182,90	213,62	111,08	Monstat, procjena za 2004. god.
Stopa siromaštva (p)				12,20		ISSP
Broj registrovanih pravnih lica					11 656	Privredni sud
Broj registrovanih preduzetnika					13 090	Privredni sud

¹ n.a. – not available – podaci nisu raspoloživi

Procjene makroekonomskih trendova

Projekcije makroekonomskih pokazatelja za 2005-2007.

Makroekonomski pokazatelji	2005.	2006.	2007.
Bruto domaći proizvod (mil. €) - tekuće cijene	1 644,0 ¹	1 759,0	1 873,3
Broj stanovnika (procjena sredinom godine)	623 189	625 682	628 184
Bruto domaći proizvod per capita (€) - tekuće cijene	2 638,0	2 811,3	2 982,1
Stopa realnog rasta BDP	4,1	4,5	4,5
Javna potrošnja - % od BDP ²	46%	43%	40%
Stopa inflacije - cijene na malo	3,5	2,9	2,5
Stopa nezaposlenosti	21,6	20,6	19,3
Strane direktne investicije (mil. €)	150,0	180,0	200,0
Strane direktne investicije per capita (€)	240,7	287,7	318,4
Indeks humanog razvoja ³	0,790	0,792	0,795

¹ Ekonomskom politikom za 2005. godinu projektovan je nivo BDP od 1.580,00 miliona eura, uz stopu realnog rasta od 4,1%. Ta projekcija je urađena u momentu kada nisu bili raspoloživi svi potrebni podaci za 2004. godinu, koja čini osnovicu za obračun

² Izvor: Ministarstvo finansija.

³ Izvor: ISSP : "Humani razvoj u Crnoj Gori u 2004". Izvještajem se analizira kretanje indeksa u periodu 2000-2003. godine, dok su za period 2004-2007. godine pripremljene procjene na bazi projektovanog kretanja BDP, uz pretpostavku nepromijenjenih ostalih komponenti.

I OCJENE POSTIGNUTOG I PREGLED PO OBLASTIMA

1. Makroekonomski trendovi i makroekonomska stabilnost

Bruto domaći proizvod (BDP). U 2004. godini ostvaren je **realni rast BDP od 3,7%**. Prerađivačka industrija, koja učestvuje sa 11,5% u ukupnom BDP, ostvarila je rast od 13,1%, što rezultira rastom BDP od 1,5%. U proizvodnji električne energije, gasa i vode ostvaren je rast od 21%, što, imajući u vidu učešće ove grane u BDP od 7,6%, čini 1,59% rasta BDP. Preostalih 0,61% rasta BDP rezultat je agregatnog rasta u sektoru poljoprivrede, koja u BDP učestvuje sa 11,3%, odnosno uslužnom sektoru (trgovina, transport, turizam, finansijsko posredovanje, itd.) koji čini preko 60% BDP-a. **Privatni** sektor učestvuje s približno 44% u proizvodnji bruto domaćeg proizvoda i jeste dominantni generator rasta.

Inflacija. Uvođenje DEM, a kasnije EUR-a kao jedinog zvaničnog sredstva plaćanja, jeste strategija monetarne politike koja je rezultirala obaranjem inflacije na 4,3% u 2004. godini. Na početku monetarne reforme, stopa inflacije iznosila je 24,8% u 2000. godini, odnosno 28% u 2001. godini, da bi nakon toga uslijedilo obaranje na 9,4% u 2002. godini, 6,7% u 2003. godini i 4,3% u 2004. godini.

Nezaposlenost. Stopa nezaposlenosti u 2004. godini iznosila je 22,6%. Više istraživanja je pokazalo da je privatni sektor generator novih radnih mjesta i faktor smanjenja nezaposlenosti. Broj nezaposlenih krajem 2004. godine iznosio je 59 000, a krajem 2002. godine, prije početka realizacije Agende, registrovano je 76 000 nezaposlenih.

Budžetska potrošnja. Rashodi centralnog budžeta Crne Gore realno su smanjeni u 2004. godini u odnosu na 2003. Učešće rashoda u BDP u 2004. godini bilo je na nivou od 26,58%, dok je u 2003. iznosilo 27%. Deficit centralnog budžeta Crne Gore u 2004. godini od 2,18% BDP-a je niži u odnosu na nivo iz 2003, kada je ostvaren deficit od 3,29% BDP-a. U narednom periodu cilj fiskalne politike biće smanjenje i fiskalnih rashoda i deficita, kako bi se stvorio prostor za fiskalno rasterećenje biznisa u Crnoj Gori.

Međunarodna razmjena. Vrijednost izvoza proizvoda i usluga porasla je sa 498,6 miliona eura u 2002. godini na 622,7 miliona eura u 2004.

Istovremeno, vrijednost uvoza je porasla sa 815 miliona eura (2002) na 913,7 miliona eura u 2004. godini. Brži rast izvoza u odnosu na uvoz rezultirao je kontinuiranim smanjenjem učešća deficita spoljnotrgovinskog bilansa¹ u BDP, sa 25,66% u 2002. godini na 18,96% u 2004. godini.

Strane direktne investicije (SDI). Vrijednost investicija znatno je uslovljena dinamikom procesa privatizacije u Crnoj Gori. U periodu 2001 - 2004. godine najviši iznos SDI ostvaren je u 2002. godini² i iznosio je 87 miliona eura, odnosno 141 eura po glavi stanovnika. Strane direktne investicije u 2003. godini iznosile su 38,7 miliona eura, odnosno u 2004. 50 miliona eura, ili po glavi stanovnika 62,6 eura i 80,6 eura.

Spoljni dug Crne Gore u 2003. godini iznosio je 438 miliona eura, dok je u 2004. porastao za oko 64,7 miliona eura i dostigao vrijednost od 502,7 miliona eura. Učešće spoljnog duga u BDP iznosilo je 30,57% u 2003. godini, odnosno 32,75% u 2004.

Indeks humanog razvoja. Novi pokazatelj koji se analizira u Crnoj Gori počev od 2004. godine³ ukazuje na progres u ovoj sferi. Indeks humanog razvoja⁴ porastao je sa 0,766 (2001) na 0,788 u 2004. godini. Ova vrijednost svrstava Crnu Goru u zemlje sa srednjim nivoom humanog razvoja i veoma blizu je granici visokog nivoa (vrijednost indeksa 0,800 i više). Prema preliminarnim procjenama, ova vrijednost u Crnoj Gori biće ostvarena 2008. godine.

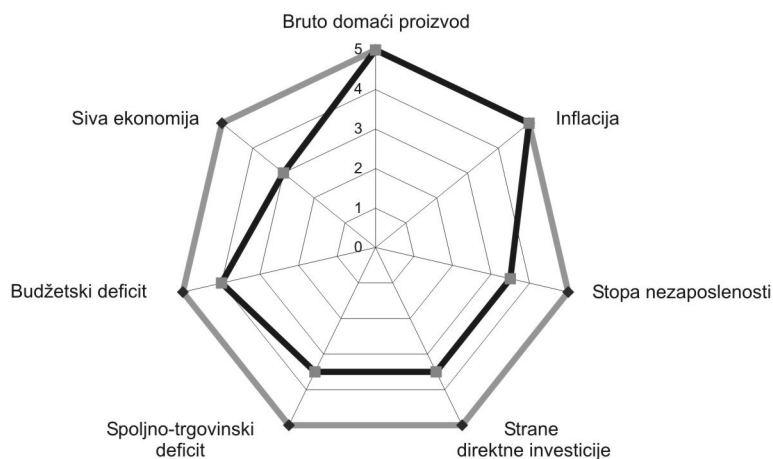
¹ Spoljnotrgovinski bilans odnosi se na saldo razmjene robe i usluga

² Privatizacija Jugopetrola doprinijela je ukupnom iznosu SDI sa 75%

³ Izvještaj o humanom razvoju u Crnoj Gori priprema ISSP

⁴ HDI je zbirni pokazatelj nivoa ljudskog (humanog) razvoja. Mjeri prosječna dostignuća u zemlji sa tri aspekta: (1) zdravlje populacije, mjereno kroz očekivano trajanje života; (2) znanje mjereno kao nivo pismenosti (2/3 indeksa), kombinovan s primarnim, sekundarnim i tercijarnim nivoom upisa u osnovne, srednje i visoke/više škole; (3) standard života mjereno kao BDP per capita PPP US\$

Ocjena indikatora postignute makroekonomske stabilnosti

Makroekonomski pokazatelji u Crnoj Gori - 2002-2004.

Indikator	2002.			2003.			2004.		
	Planirano	Ostvareno	Razlika	Planirano	Ostvareno	Razlika	Planirano	Ostvareno	Razlika
Stopa rasta BDP (%) ¹ (1a)	1,5	1,7	0,2	1,5	2,3	0,8	2,7	3,7	1
Stopa inflacije-cijene na malo (%) ² (3)	9,4	9,4	0	8	6,7	-1,3	4,5	4,3	-0,2
Stopa nezaposlenosti (%) ³ (4)	23,23	30,45	7,2	22	25,82	3,8	21	22,6	1,6
Strane direktne investicije (mil. €) ⁴ (6)	75	87	12	90	38,7	-51,3	120	50	-70
Strane direktne investicije per capita (€)	121,54	141	19,4	145,58	62,6	-83	193,33	80,6	-112,8

¹ Izvor: Monstat (2002.), Sekretarijat za razvoj (2003-20004)

² Izvor: Monstat

³ Izvor: Zavod za zapošljavanje

⁴ Izvor: Centralna banka Crne Gore

Ostali indikatori	2002.	2003.	2004.
Bruto domaći proizvod (mil. €) - tekuće cijene ⁵ (1)	1 301,5	1 433,0	1 535,0
Broj stanovnika (procjena sredinom godine) ⁶ (2)	617 085	618 233	620 706
Bruto domaći proizvod per capita (€) - tekuće cijene	2 109,1	2 317,9	2 473,0
Rashodi Centralnog budžeta Republike (mil. €) ⁷ (5)	255,02	386,84	408,07
Prihodi Centralnog budžeta Republike (mil. €) ⁷ (5)	229,87	341,55	375,85
Deficit Centralnog budžeta Republike (mil. €) ⁷ (5)	25,15	45,29	32,22
Učešće budžetskih rashoda u BDP (%) ⁷ (5)	19,59%	27,00%	26,58%
Učešće budžetskog deficita u BDP (%) ⁷ (5)	1,93%	3,16%	2,10%
Izvoz robe i usluga (mil. €) ⁸ (6)	498,6	461,9	622,7
Spoljnotrgovinski deficit (mil. €) ⁸ (6)	334	247,6	291
Učešće spoljnotrgovinskog deficita u BDP (%)	25,66	17,28	18,96
Spoljni dug (mil. €) ⁹ (7)		438	502,7
Učešće spoljnog duga u BDP (%)		30,57	32,75
Indeks humanog razvoja ¹⁰ (8)	0,774	0,786	0,788

⁵ Izvor: Monstat za 2002, procjene Sekretarijata za razvoj za 2003-2004. i za 2005-2007.

⁶ Izvor: Monstat za 2002 -2003, procjena Sekretarijata za razvoj za 2004. godinu, na bazi prosječne godišnje stope rasta stanovništva

⁷ Izvor: Ministarstvo finansija Crne Gore

⁸ Izvor: Centralna banka Crne Gore

⁹ Izvor: Ministarstvo finansija Crne Gore

¹⁰ Izvor: ISSP: "Humani razvoj u Crnoj Gori u 2004." Izvještajem se analizira kretanje indeksa u periodu 2000-2003, dok su za period 2004-2007. pripremljene procjene na bazi projektovanog kretanja BDP, uz pretpostavku nepromijenjenih ostalih komponenti. Indeks je izračunat na bazi međunarodne metodologije propisane od strane UN i uključuje tri standardne komponente: obrazovanje (mjereno stopom pismenosti), zdravlje (mjereno dužinom očekivanog trajanja života populacije) i dohodak (mjereno BDP po glavi stanovnika izražen u skladu s paritetom kupovnih snaga). Vrijednost indeksa u intervalu od 0.5-0.8 ukazuje na ostvareni srednji nivo humanog razvoja.

Stope rasta BDP u Crnoj Gori u periodu 2002 – 2004.¹

Stope rasta i način obračuna

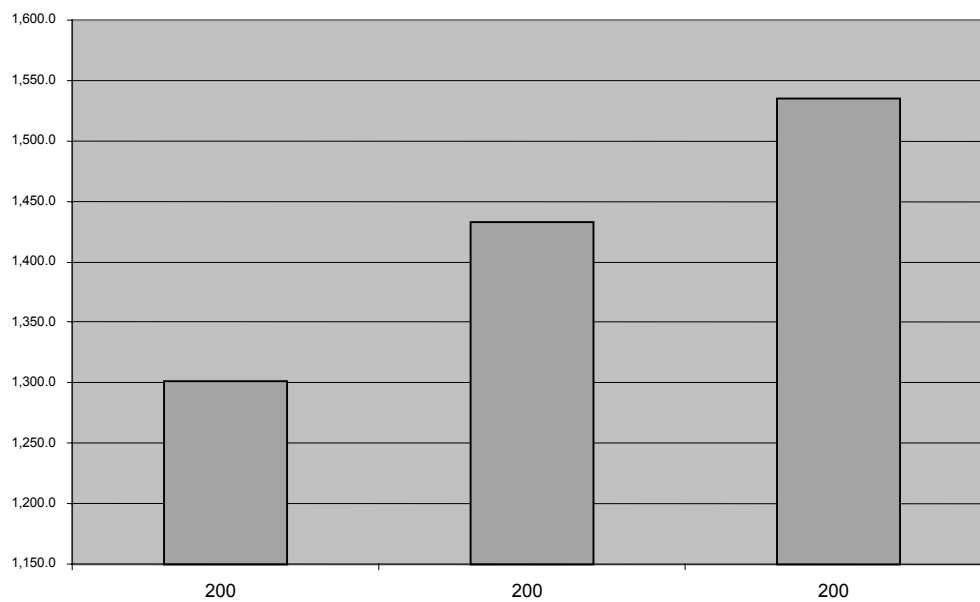
Ekonomске aktivnosti	2002.			2003.			2004.		
	Učesce u BDP	Stopa rasta	Učesce u stopi rasta BDP	Učesce u BDP	Stopa rasta	Učesce u stopi rasta BDP	Učesce u BDP	Stopa rasta	Učesce u stopi rasta BDP
Poljoprivreda, lov i šumarstvo	11,4	6,6	0,75%	11,3	1	0,11%	11,3	3,5	0,40%
Ribarstvo	0	0,2	0,00%	0	0	0,00%	0,2	15	0,00%
Vađenje rude i kamena	2,3	10,4	0,24%	2,3	1,4	0,03%	2,1	-5,1	-0,11%
Prerađivačka industrija	10,9	4,4	0,48%	10,5	-2,1	-0,22%	11,5	13,1	1,50%
Proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, gasom i vodom	5,6	-4,7	-0,26%	6,5	17,5	1,13%	7,6	21	1,59%
Gradevinarstvo	3,8	5,2	0,20%	3,4	-9	-0,31%	3,1	-6	-0,19%
Trgovina	12,3	2,4	0,30%	12,4	2	0,25%	12,3	3	0,37%
Hoteli i restorani	2,5	-1,9	-0,05%	2,7	7,8	0,21%	2,9	14,7	0,43%
Saobraćaj, skladištenje i veze	11,2	2,7	0,30%	10,9	-1	-0,11%	10,7	1,3	0,14%
Finansijsko posredovanje	2,5	-13,1	-0,33%	2,5	0	0,00%	2,4	0	0,00%
Aktivnosti u vezi s nekretninama	7,6	1,9	0,14%	7,6	1,9	0,14%	7,5	1,9	0,14%
Državna uprava, odbrana i socijalno osiguranje	7,9	4,4	0,35%	8,1	4,4	0,36%	7,6	0	0,00%
Obrazovanje	4,3	1,8	0,08%	4,3	1,8	0,08%	4,2	1,8	0,08%
Zdravstveni i socijalni rast	3,9	2,6	0,10%	3,9	2,6	0,10%	3,9	2,6	0,10%
Ostale javne, socijalne i lične usluge	2,8	4,9	0,14%	2,9	4,9	0,14%	2,8	2	0,06%
Privatna domaćinstva sa zaposlenim licima	0	-0,5	0,00%	0	0	0,00%	0	0	0,00%
Eksteritorijalne organizacije i tijela	0	0	0,00%	0	0	0,00%	0	0	0,00%
Usluge finansijskog posredovanja indirektno mjerene	-0,2	-0,3	0,00%	-0,2	-0,2	0,00%	-0,2	-0,2	0,00%
BDP (bazične cijene)	88,7	2,6	2,44%	89,2	0,5%	1,92%	89,9	0,9%	4,51%
Porezi na proizvode minus subvencije na proizvode	11,3	4,1	-0,70%	10,8	3,5%	0,38%	10,0	-7,2%	-0,80%
BDP (tržišne cijene)	100	1,7	1,70%	100,0	2,3	2,30%	100,0	3,7	3,70%

Napomena: Učesce prihoda od turizma u BDP se kretalo od 12,7% (2002), 13% (2003) i 14,8% (2004), prema izvještaju WTTC (Svjetskog saveza za turizam i putovanja)

¹ Izvor: Monstat (2002), Sekretarijat za razvoj i ISSP (2003-2004)

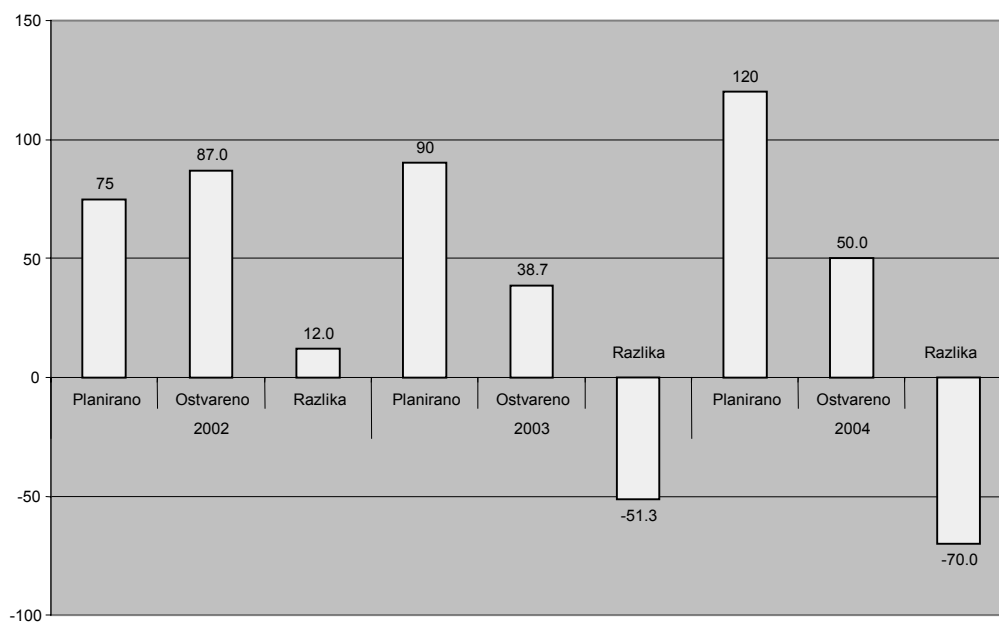
Grafički prikaz pojedinih indikatora

Bruto Domaći Proizvod - mil. € (tekuće cijene)

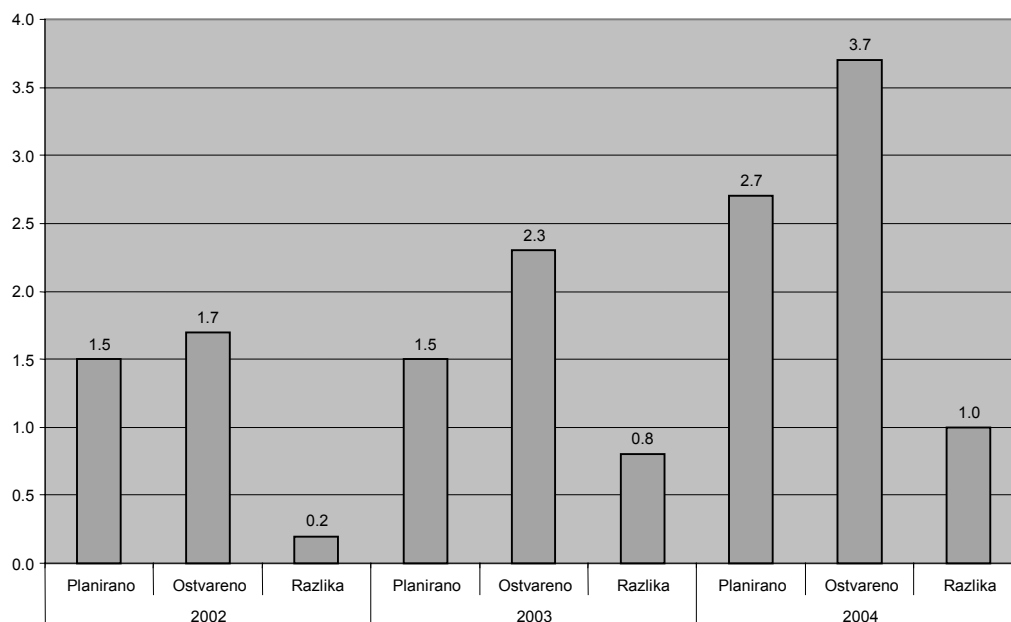
Grafik 1

Strane direktne investicije (mil.€)

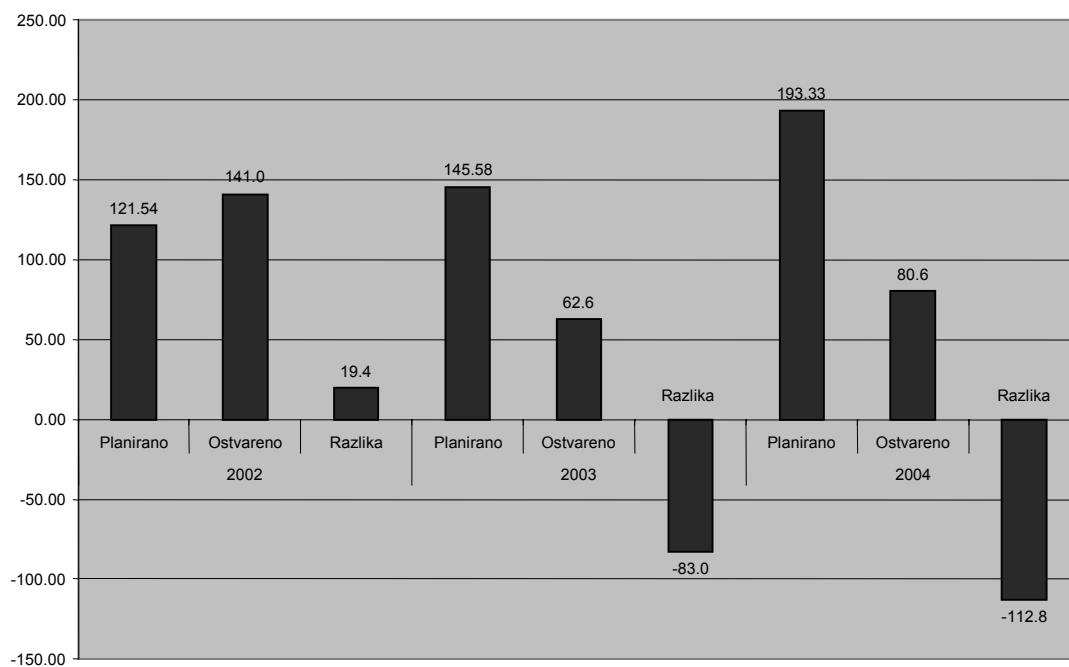
Grafik 2

Stopa rasta BDP (%)

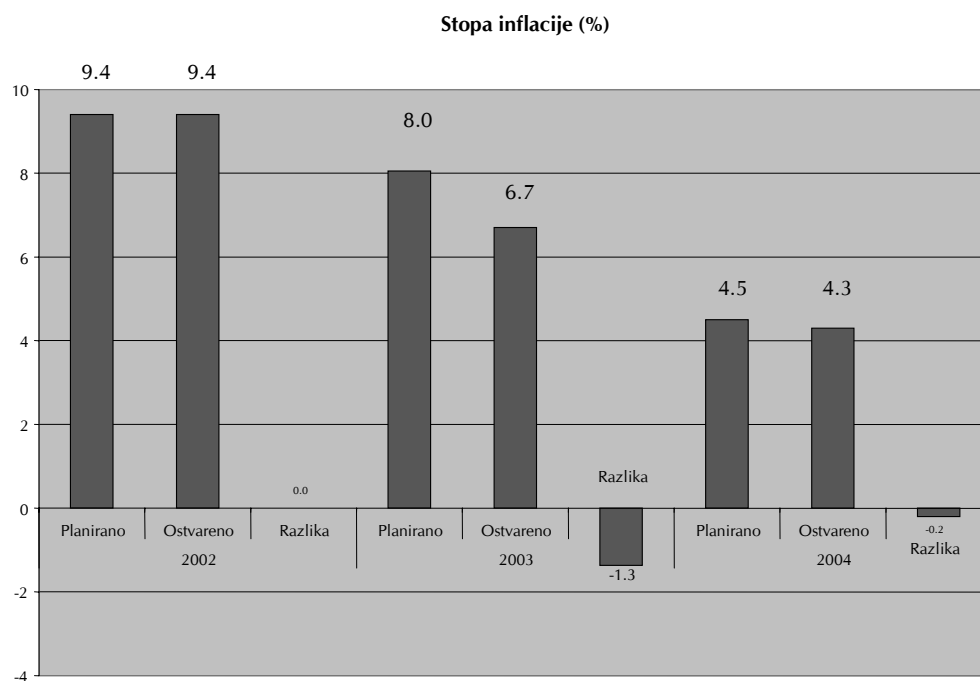

Grafik 3

Strane direktne investicije per capita - €

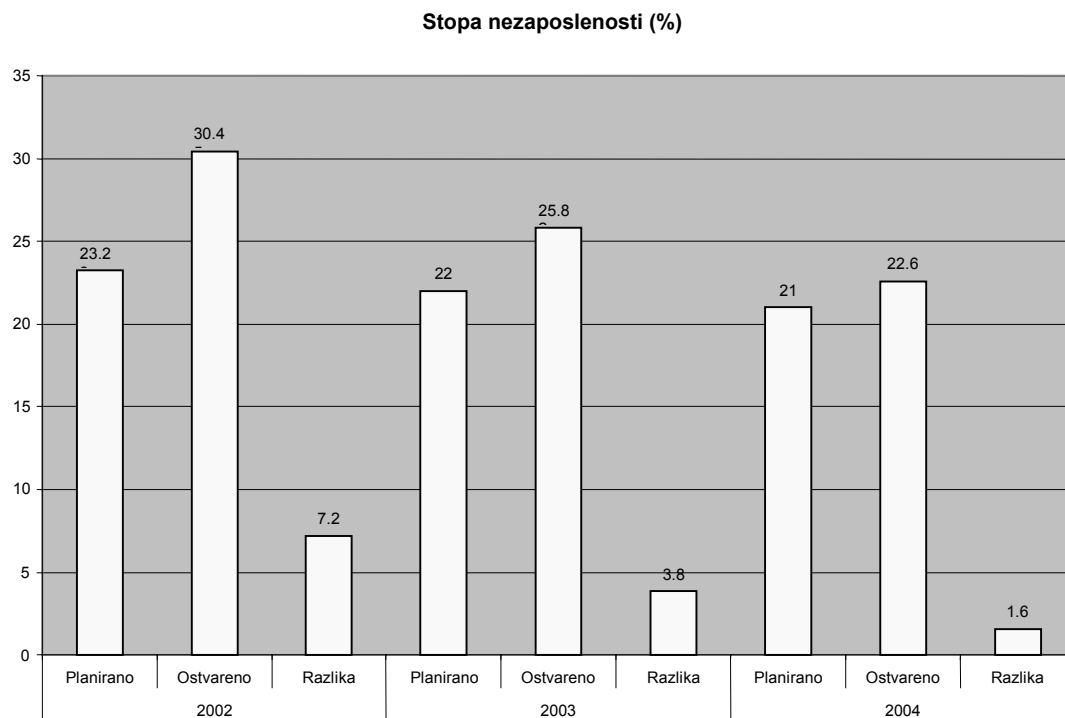
Grafik 4

Grafik 5

Grafik 6

Grafik 7

2. Pregled po oblastima

Za svaku oblast date su ocjene indikatora koji su bili definisani Agendom za 2002-2006. Ocjene se odnose na ono što je planirano Agendom, a ne na ocjenu realnog stanja u toj oblasti. Dat je i grafički prikaz, po metodologiji da je za sve što je bilo predviđeno i ostvareno Agendom ocjena 5 i ona predstavlja spoljnu krivu (obod) grafika. Unutrašnja kriva spaja tačke ocjene indikatora. Razlika između ove dvije krive daje površinu koja je mjera neostvarivosti. Za svaku oblast su data najveća ostvarenja i problemi.

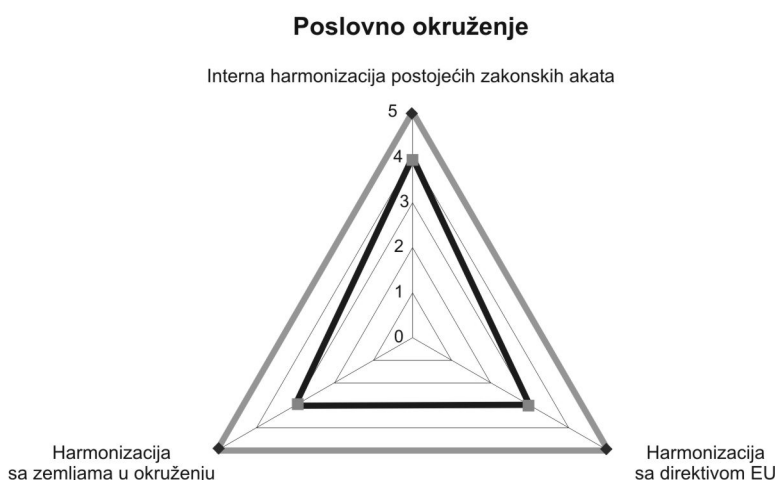

1. Poslovno okruženje

Ocjena aktivnosti na bazi indikatora Agende ekonomskih reformi

Poslovno okruženje	Cilj	Rezultat
Interna harmonizacija postojećih zakonskih akata	5	4
Harmonizacija s direktivom EU	5	3
Harmonizacija sa zemljama u okruženju	5	3

NAJVEĆA OSTVARENJA

1. Zakon o insolventnosti privrednih društava. Od početka primjene novog zakona podneseno je 508 predloga za pokretanje stečajnog postupka, od čega je okončan 371 postupak (podaci dobijeni od Privrednog suda u Podgorici).
2. Zakon o zalozi kao sredstvu obezbjeđenja potraživanja. Registrovano je 220 zaloga na pokretnoj imovini (vrijednost imovine preko 20 miliona eura). Banke u efikasnom, brzom i jeftinom postupku realizuju založna prava u slučajevima neispunjenja obaveza od strane dužnika (podaci iz Registra zaloga i poslovnih banaka).
3. Zakon o hipoteci. Zakon o hipoteci je usvojen, a početkom 2005. godine započela je njegova primjena. Poslovne banke su u januaru i februaru ove godine podnijele 73 zahtjeva za upis hipoteka u katastar nepokretnosti. Novim zakonom se omogućava povjericima da u vansudskom postupku realizuju hipoteku u slučaju neispunjenja obaveze dužnika. Postupak je lišen obavezne procjene založene nepokretnosti od strane države i ograničenja koja se tiču prodajne cijene, a koja su karakteristična za sudske izvršenje dužnika (podaci dobijeni od poslovnih banaka).
4. Zakon o elektronskoj trgovini usvojen je u decembru 2004. godine.
5. Zakon o elektronskom potpisu. Sekretarijat za razvoj je usvojio Pravilnik o mjerama i postupcima upotrebe i zaštite elektronskog potpisa, sredstava za izradu elektronskog potpisa i sistema sertifikovanja.

NAJVEĆI PROBLEMI

1. Mali broj postupaka reorganizacije, za razliku od klasičnih stečajnih postupaka pokrenutih kod privrednih sudova, u skladu sa Zakonom o insolventnosti privrednih društava (podaci dobijeni od Privrednog suda u Podgorici).
2. Kašnjenje u organizaciji ispita za sticanje zvanja stečajnih upravnika. Crnogorski privredni sudovi nemaju na raspolaganju dovoljan broj obučenih i stručnih stečajnih upravnika, što je jedan od glavnih problema u implementaciji Zakona, imajući u vidu mnogo značajniju ulogu koju stečajni upravnici imaju, u odnosu na prethodnu regulativu (podaci dobijeni od Privrednog suda u Podgorici).
3. Nedovoljno znanje o korporativnom upravljanju u akcionarskim društvima i neodgovarajuća tumačenja određenih odredaba Zakona o privrednim društvima data od strane sudija privrednih sudova. Nedovoljna edukacija opšte javnosti o konceptu ovog zakona.
4. Kašnjenje s početkom implementacije Zakona o hipoteci usljed neaktivnosti poslovnih banaka i nedovoljne edukacije javnosti o značaju ovog zakona (podaci dobijeni od poslovnih banaka).
5. Nedostatak obučenih stručnjaka iz oblasti informacione tehnologije u Privrednom sudu, posebno u svjetlu registracije zaloga putem Interneta, održavanja elektronske baze podataka Centralnog registra Privrednog suda i eventualnog uvođenja sistema registracije privrednih subjekata putem Interneta (podaci dobijeni od Privrednog suda u Podgorici).

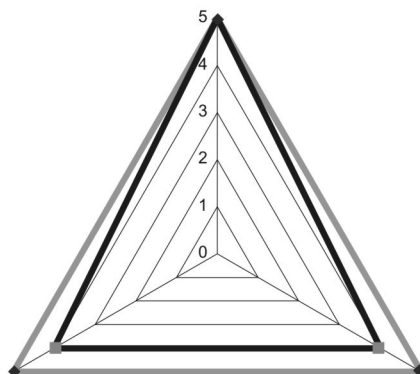
2. Trgovina i regionalna ekonomska saradnja

Ocjena aktivnosti na bazi indikatora Agende ekonomskih reformi

Trgovina i regionalna ekonomska saradnja	Cilj	Rezultat
Pristup Svjetskoj trgovinskoj organizaciji	5	5
Rad carinskih službi	5	4
Sporazumi o slobodnoj trgovini sa zemljama u okruženju	5	4

Trgovina

Pristup Svjetskoj trgovinskoj organizaciji

Sporazumi o slobodnoj trgovini sa zemljama u okruženju

Rad carinskih službi

NAJVEĆA OSTVARENJA

1. Pristupanje Crne Gore Svjetskoj trgovinskoj organizaciji. Februara 15. 2005. godine donijeta je Odluka o nezavisnom pristupu STO.
2. Usvajanje Zakona o spoljnoj trgovini. Zakon je usvojen u aprilu 2004. godine. Sadrži sve provizije koje su neophodne za pristupanje STO. Uredba za sprovođenje zakona je usvojena u junu 2004. godine.
3. Usvajanje seta zakona iz oblasti zaštite prava intelektualne svojine na nivou SCG. U pripremi je Zakon o primjeni propisa iz ove oblasti u Crnoj Gori.
4. Usvajanje zakona o slobodnim zonama.
5. Unaprjeđenje carinskog sistema i carinskih procedura.
6. Stupanje na snagu svih sporazuma o slobodnoj trgovini u regionu, pod pokroviteljstvom Pakta stabilnosti (puna liberalizacija do 2007.godine).

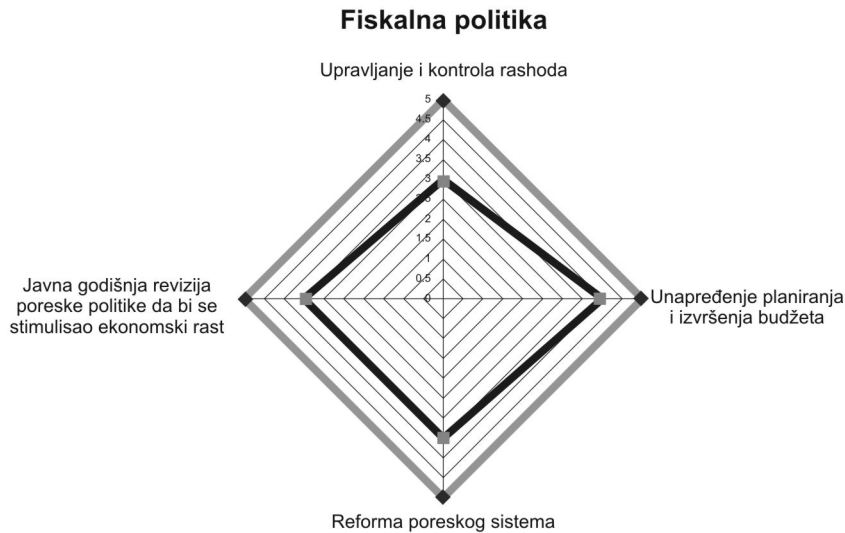
NAJVEĆI PROBLEMI

1. Kvalitet statistike o spoljnotrgovinskoj razmjeni i u ostalim oblastima još nije na zadovoljavajućem nivou.
2. Crna Gora još nije preuzela punu nadležnost u trgovinskoj i carinskoj politici, kao ni u sektorskim politikama, regionalnoj ekonomskoj saradnji i povezanim temama, u skladu s usvojenim modelom dvostrukog kolosjeka.
3. Usaglašavanje stavova zemalja regiona o punoj implementaciji sporazuma o slobodnoj trgovini.
4. Zajednička kancelarija Uprave carina Crne Gore i Uprave carina Srbije. Postoji potreba smanjivanja njenih nadležnosti u okviru pregovora o stabilizaciji i pridruživanju; vraćanje nadležnosti UCCG u oblasti izdavanja sertifikata o porijeklu robe za izvoz na tržište EU.

3. Fiskalni sistem

Ocjena aktivnosti na bazi indikatora Agende ekonomskih reformi

Fiskalni sistem	Cilj	Rezultat
Upravljanje i kontrola rashoda	5	3
Unaprjeđenje planiranja i izvršenja budžeta	5	4
Reforma poreskog sistema	5	3,5
Javna godišnja revizija poreske politike da bi se stimulisao ekonomski rast	5	3,5

NAJVEĆA OSTVARENJA

1. Uvođenje prihodnog modela. ZOP je zatvoren 1. januara 2005. i uspješno je implementiran novi model upravljanja prihodima, koji omogućava smanjenje troškova platnog prometa. Poreska uprava, Uprava carina i Ministarstvo unutrašnjih poslova (preko 98% budžetskih prihoda) preuzeli su punu odgovornost za obradu budžetskih prihoda i doprinosa vanbudžetskih fondova, bez prekida toka javnih prihoda.
2. Implementacija novih poreskih zakona. Uspješno implementirani: Zakon o porezu na dohodak fizičkih lica, Zakon o porezu na dobit pravnih lica i Zakon o akcizama i Zakon o PDV- u. Osnovni rezultati su: 1) uravnotežen budžet s čvrstim kontrolama budžeta i rashoda, 2) konkurentnije poreske stope (smanjene stope poreza na dohodak fizičkih lica i doprinosa 10%, a porez na dobit pravnih lica smanjen sa 20% i 15% na 9%) i šira poreska osnova, 3) povoljniji uslovi za poslovne aktivnosti i strana ulaganja. Deficit budžeta kao procenat BDP-a smanjen sa 3,29% u 2003.godini na 2,18% u 2004. Projektovani nivo za 2005. godinu je 2,17% BDP-a.
3. Nova organizaciona struktura i IT sistemi u Poreskoj upravi. Restrukturirana je Poreska uprava i privodi se kraju implementacija IT sistema.
4. Uspostavljanje sektora za internu reviziju u Ministarstvu finansija. Sektor interne revizije je osnovan. Odobren je trogodišnji strateški plan, koji će doprinijeti većoj efikasnosti vladinih institucija.
5. Uvođenje propisa o finansijskom izvještavanju. Transparentnije finansijsko izvještavanje postignuto kroz: 1) Uredbu kojom se zahtijeva korišćenje standarda IFAC-a za gotovinsko računovodstvo, 2) Zakon o zaradama državnih službenika i 3) Programiranje budžeta koje sada pokriva pet potrošačkih jedinica.

NAJVEĆI PROBLEMI

1. Nepostojanje strategije za upravljanje dugom i kašnjenje u implementiranju pripreme budžeta i inicijativa za izvještavanje. Nepostojanje strategije za upravljanje dugom stvara rizike za postizanje srednjoročnih i dugoročnih ekonomskih rezultata. Metodologiju za pripremu srednjoročnog budžetskog okvira (SBO) treba razvijati. SBO će obezbijediti bolje smjernice budućim poreskim reformama i strategijama za smanjivanje duga i poboljšanje usklađenosti godišnjeg budžeta sa vladinim ciljevima. Jedan od budućih zadataka je priprema konsolidovanih finansijskih izvještaja na obračunskoj osnovi, koji bi se dopunjavali s konsolidovanim GFS izvještajima koji se izrađuju na gotovinskom principu.

2. Nedovoljno prenošenje ovlašćenja za donošenje odluka i nezadovoljavajuće izvještavanje od strane potrošačkih jedinica. Donošenje odluka o upotrebi resursa otežano je usljed nedovoljnog prenošenja finansijske odgovornosti i kontrole sa Ministarstva finansija na potrošačke jedinice. Definisati odgovornosti rukovodilaca svake od potrošačkih jedinica. Predvidjeti uspostavljanje sistema finansijske interne kontrole i pripremu godišnjih izvještaja za Skupštinu Crne Gore. Implementaciju okvira programskog budžeta i izvještavanja treba razmotriti, posebno nedostatak izvještavanja o postignutim finansijskim i nefinansijskim rezultatima.
3. Kašnjenje u uspostavljanju aktivnosti monitoringa u Ministarstvu finansija. Nisu uspostavljeni kapaciteti u Ministarstvu finansija za praćenje finansijskog poslovanja za organizacije koje primaju javna sredstva (direktni budžetski transferi, subvencioniranje cijena i kredita). Završiti analizu prednosti uključivanja sredstava kojima upravljaju vanbudžetski fondovi u Budžet. Takođe nedovoljno sprovedene kontrole i strategije za postizanje održivog nivoa kadrova. Treba raditi na određivanju kadrovskih ciljeva po međunarodnim stopama i SBO.
4. Nepostojanje izvještavanja o efikasnosti Poreske uprave. Raditi na utvrđivanju ciljeva za Poresku upravu. Mjere treba da imaju za cilj naplatu prijavljenih obaveza, blagovremenost naplate zaostalih potraživanja i otkrivanje onih koji nisu prijavljeni. Efikasnost treba da bude proizvod proširene saradnje i razmjene podataka između Poreske uprave, Uprave carina i drugih naplatnih jedinica. Procijeniti efekte ukidanja jedinice za velike poreske obveznike.
5. Nezadovoljavajuće poslovanje sistema za finansijsko upravljanje u Ministarstvu finansija. SAP sistem funkcioniše manjim kapacitetom od projektovanog. Priprema za strateški razvojni plan SAP-a. U toku je razvoj sistema za procesuiranje plaćanja i prihoda. Preduzeti mjere za dalje smanjenje visokih godišnjih troškova održavanja SAP-a, poboljšati kvalitet podrške na licu mjesta i povećati kompetentnost i kapacitet zaposlenih u Trezoru.

4. Finansijski sistem

Ocjena aktivnosti na bazi indikatora Agende ekonomskih reformi

Reforma finansijskog sistema	Cilj	Rezultat
Regulisanje i rješavanje stanja u bankama shodno Bazelskim principima II i direktivama EU	5	5
Privatizacija državnih banaka	5	3
Razmotriti politike za smanjenje kamatnih stopa	5	3
Efikasno regulisanje sektora osiguranja	5	2
Uvođenje sistema osiguranja depozita	5	2
Potpun prestanak rada Zavoda za obračun i plaćanja (ZOP-a) i reforma platnog sistema	5	5
Usvajanje i ostvarivanje režima sprječavanja pranja novca u skladu s preporukama FATF	5	5
Djelotvorno regulisanje tržišta novca	5	2
Regulisanje platnog prometa s inostranstvom	5	1
Odnosi s međunarodnim finansijskim institucijama	5	4

Reforma finansijskog sektora

NAJVEĆA OSTVARENJA

1. Regulacija banaka u skladu sa Bazelskim principima i direktivama EU. Ostvaren napredak u rješavanju pitanja problematičnih banaka, uspostavljanju zdravog sistema i jačanju povjerenja u bankarski sistem. U julu 2003. godine, nezavisna revizija usaglašenosti Centralne banke sa Bazelskim principima za superviziju banaka pokazala je visok nivo usaglašenosti. Velika ili potpuna usaglašenost postignuta je u 26 od ukupno 28 principa. Radi povećanja usaglašenosti usvojiti pripremljene amandmane na Zakon o Centralnoj banci i Zakon o bankama. Razriješeno je i pitanje offshore bankarstva. Centralna banka je preduzela mjere za obustavljanje svih offshore bankarskih aktivnosti. Zakon o regulisanju obaveza i potraživanja po osnovu inoduga i stare devizne štednje je usvojen, računi su izmješteni iz poslovnih knjiga banaka, iznos duga pretvoren je u državne obveznice, čija će se isplata vršiti do 2017. godine.
2. Privatizacija državnih banaka. Privatizovana je Montenegro banka (jul 2003. godine), čime se povećala konkurencija u bankarskom sistemu Crne Gore. Privatizacija ostalih banaka je kasnila. Prihvaćen je tender za kompaniju koja će rukovoditi privatizacijom Podgoričke banke.
3. Usvajanje i implementacija režima za sprječavanje pranja novca, koji je usaglašen sa FATF. Zakon o sprječavanju pranja novca je usvojen i osnovana je Uprava za sprječavanje pranja novca. Izvještavanje o velikim i sumnjivim transakcijama počelo je od jula 2004. godine. U januaru 2005, Crna Gora je od strane MoneyVal-a (evropskih obavještajnih tijela) dobila povoljnu ocjenu aktivnosti. Prijem Crne Gore u EGMONT (Međunarodna asocijacija finansijskih obavještajnih jedinica) očekuje se u toku 2005.
4. Potpuno zatvaranje ZOP-a i reforma platnog sistema. Platni sistem ZOP-a ukinut je krajem 2004. i uspostavljen je novi međubankarski platni sistem.
5. Vraćanje povjerenja u bankarski sistem, koje se manifestuje porastom depozita, kredita, štednje i dr.

NAJVEĆI PROBLEMI

1. Sporost ili izostanak reforme sudstva. Proces naplate potraživanja i/ili realizacije sredstava obezbjeđenja je spor. To uvećava troškove bankarskog sistema.
2. Siva ekonomija. Iako smanjen, nivo aktivnosti u sivoj ekonomiji i dalje je visok. Radi njenog daljeg smanjivanja, treba nastaviti s inicijativama za poboljšanje poslovnog okruženja i povećanje legitimnosti formalnih prava.

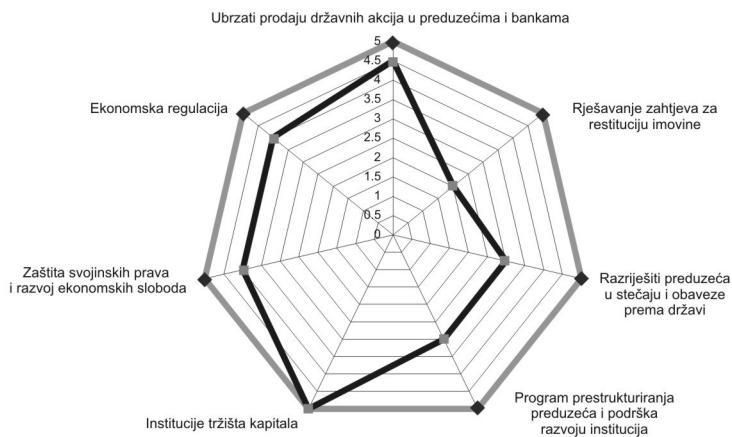
3. Smanjenje kamatnih stopa. Postoji opadajući trend kamatnih stopa, ali su kamatne stope i dalje veoma visoke.
4. Implementacija Zakona o hipoteci (Službeni list br. 53/04, 02/08/04). Novi Zakon o hipoteci usvojen je, prvenstveno, da bi se riješila pitanja u vezi sa ostvarivanjem hipotekarnog prava i dugim procesom po starom zakonu. Punom implementacijom Zakona postići će se veliki napredak u ovoj oblasti u pravcu smanjivanja transakcionih troškova i pune alokativne efikasnosti.
5. Nedostatak dobrog procesa procjene nekretnina. Ne postoji zakon o procjeni nekretnina kojim bi se zahtijevala primjena međunarodno prihvaćenih standarda i etika procjene. Stoga, nedostaje dobar, nezavisan proces procjene nekretnina koje služe za obezbjeđenje kredita.

5. Privatizacija i postprivatizacija

Ocjena aktivnosti na bazi indikatora Agende ekonomskih reformi

Privatizacija i postprivatizacija	Cilj	Rezultat
Ubrzati prodaju državnih akcija u preduzećima i bankama	5	4,5
Rješavanje zahtjeva za restituciju imovine	5	2
Razriješiti preduzeća u stečaju i obaveze prema državi	5	3
Program prestrukturiranja preduzeća i podrška razvoju institucija	5	3
Institucije tržišta kapitala	5	5
Zaštita svojinskih prava i razvoj ekonomskih sloboda	5	4
Ekonomska regulacija	5	4

Privatizacija i korporativno upravljanje

NAJVEĆA OSTVARENJA

1. Privatizacija Montenegrobanke, Telekomu
2. Privatizacija hotela
3. Usvajanje Zakona o povraćaju oduzetih imovinskih prava i obeštećenju
4. Promet na tržištu kapitala
5. Osnivanje komisije za ekonomske slobode

NAJVEĆI PROBLEMI

1. Slaba primjena Zakona o insolventnosti
2. Spora implementacija programa prestrukturiranja preduzeća
3. Spora implementacija Zakona o povraćaju oduzetih imovinskih prava i obeštećenje
4. Spora sudska procedura zaštite svojinskih prava
5. Spora prodaja akcija državnih fondova u preduzećima koja su privatizovana kroz MVP

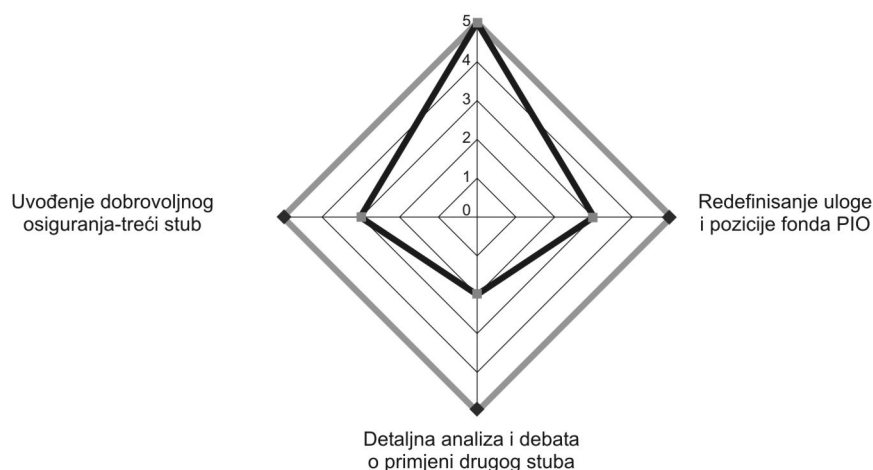
6. Penzijska reforma

Ocjena aktivnosti na bazi indikatora Agende ekonomskih reformi

Penzijski sistem	Cilj	Rezultat
Izrada nacrtu Zakona o penzijskom osiguranju	5	5
Redefinisanje uloge i pozicije Fonda PIO	5	3
Detaljna analiza i debata o primjeni drugog stuba	5	2
Uvođenje dobrovoljnog osiguranja - treći stub	5	3

Reforma penzijskog sistema

Izrada nacrtu Zakona o penzijskom osiguranju

NAJVEĆA OSTVARENJA

1. Reformisan I stub. Primijenjen novi Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju. Penzijski deficit smanjen sa 1,1% BDP u 2002.godini na 0,9% BDP u 2004.¹ S psihološkog aspekta to se može smatrati najtežim zadatkom u penzijskoj reformi, koji je sada iza nas.
2. Niža stopa doprinosa. Tokom 2004. godine stopa doprinosa je postepeno snižena 10%, tj. sa 24% na 21,6%. S jedne strane, ovaj potez djeluje stimulatивно jer vodi kreiranju povoljnijeg preduzetničkog ambijenta. Takođe je pojačana kontrolna funkcija uplate doprinosa. Kao rezultat, prihodi od doprinosa Fonda PIO su se povećali 24% u 2004. godini u odnosu na 2002.
3. Reforma Fonda PIO. Započeta administrativna i strukturna reforma. Pored osnovne aktivnosti, u nadležnosti Fonda PIO bili su i kontrola naplate doprinosa, privatizaciona i investiciona aktivnost, hotelijerstvo itd. Sada se uloga Fonda PIO ograničava na penzijsku administraciju, a Poreska uprava zakonski je postala centralni registar osiguranika.
4. Svjetska banka odobrila kredit u iznosu od oko 6,5 miliona USD. Kredit je namijenjen reformi Fonda PIO, u skladu s predloženim programom reforme (1,6 miliona USD) i pripremama za uvođenje II i III stuba. Formirana je Kancelarija Svjetske banke za ekspertsku podršku reformi.

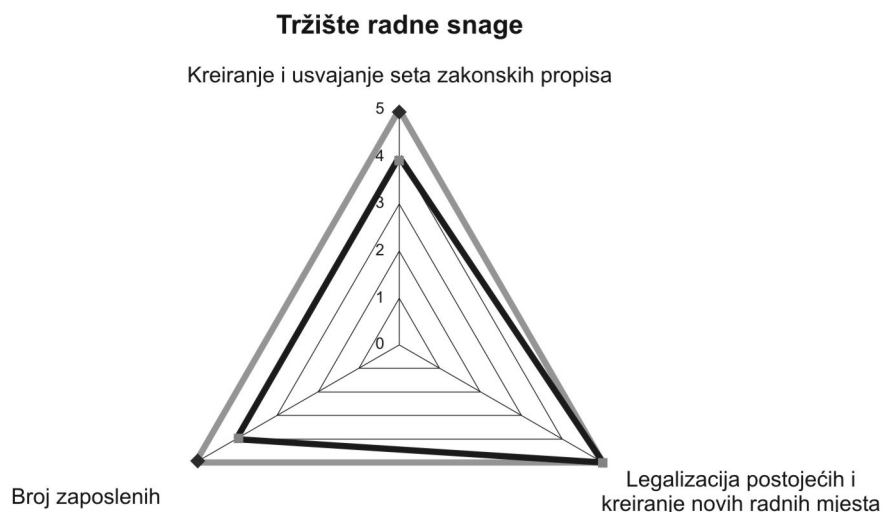
NAJVEĆI PROBLEMI

1. Izbjegavanje plaćanja doprinosa. I pored smanjenja stope doprinosa i zakonske obaveze plaćanja doprinosa na sve prihode od rada, izbjegavanje njihovog plaćanja je značajan problem, posebno ako se radi o pretežno mlađim generacijama zaposlenih. U tom smislu, sistem definisanih doprinosa nudi motivaciju za njihovo redovno plaćanje.
2. Visoki troškovi državnog penzijskog sistema. Troškovi penzijskog sistema su bili visoki i u 2004. godini i iznosili su 10,7% BDP, predstavljajući znatan trošak. Doprinosi i dalje predstavljaju samo 67% ukupnih prihoda, dok većinu ostatka čine transferi iz centralnog budžeta (38 miliona eura).
3. Javnost nije dovoljno upoznata s konceptom penzijske reforme. Uspješnost penzijske reforme umnogome zavisi od razumijevanja javnosti o njenoj primjeni i koristima za svakog pojedinca, tako da bi jedan od njenih prioriteta trebalo da bude javna edukativna kampanja.
4. Konceptijski problemi u reformi Fonda PIO. Određene strane konsultantske i međunarodne institucije različito gledaju na koncept reformi Fonda PIO. U 2004.godini u projekat reforme Fonda PIO uključila se Svjetska banka, koja je podržala projekat ove reforme.
5. Plaćanje penzionog doprinosa na sva primanja. Analizirati efekte plaćanja doprinosa na sve prihode po osnovu rada i njihov uticaj na Budžet Fonda PIO, troškove radne snage i njenu mobilnost.

7. Tržište rada

Ocjena aktivnosti na bazi indikatora Agende ekonomskih reformi

Reforma tržišta rada	Cilj	Rezultat
Kreiranje i usvajanje seta zakonskih propisa	5	4
Legalizacija postojećih i kreiranje novih radnih mjesta	5	5
Broj zaposlenih	5	4

NAJVEĆA OSTVARENJA

1. Stope poreza i doprinosa koje plaća poslodavac smanjene 10%. Smanjenjem poreza i doprinosa je, u prosjeku, 6% smanjen trošak rada.
2. Legalizovano 42 000 radnih mjesta u periodu od aprila 2003. do decembra 2004. godine. U aprilu 2003. godine je usvojena Uredba o poreskim olakšicama za novozaposlene, čijom primjenom je legalizovano oko 42 000 novih radnih mjesta.
3. Usvojen set zakona iz oblasti tržišta rada. Kao što je bilo predviđeno Agendom ekonomskih reformi, set od 7 zakona iz oblasti tržišta rada je usvojen u periodu nakon usvajanja Agende. Dodatno je usvojeno i još pet novih zakona i doneseni su podzakonski akti.
4. Smanjen obim sive ekonomije u sezonskom zapošljavanju. Primjenom Uredbe o radnom angažovanju nerezidentnih lica, u periodu od aprila 2003. do decembra 2004. godine, radno je angažovano 50 526 nerezidenata, a prihodi po osnovu takse su iznosili 1,9 miliona eura.
5. Smanjen broj registrovanih nezaposlenih lica. U periodu od 2002. do kraja 2004. godine, prosječan broj registrovanih nezaposlenih lica smanjen je za 17 224 osobe ili 29,3%. Ova najveća ostvarenja su, prije svega, rezultat uspješne realizacije projekta "Legalizacije postojećih radnih mjesta i otvaranje novih".
6. Donošenjem posebne metodologije o utvrđivanju broja zaposlenih, kroz korišćenje baze podataka Fonda zdravstva i Fonda PIO, dobijaju se relevantni podaci o broju zaposlenih u Crnoj Gori.

NAJVEĆI PROBLEMI

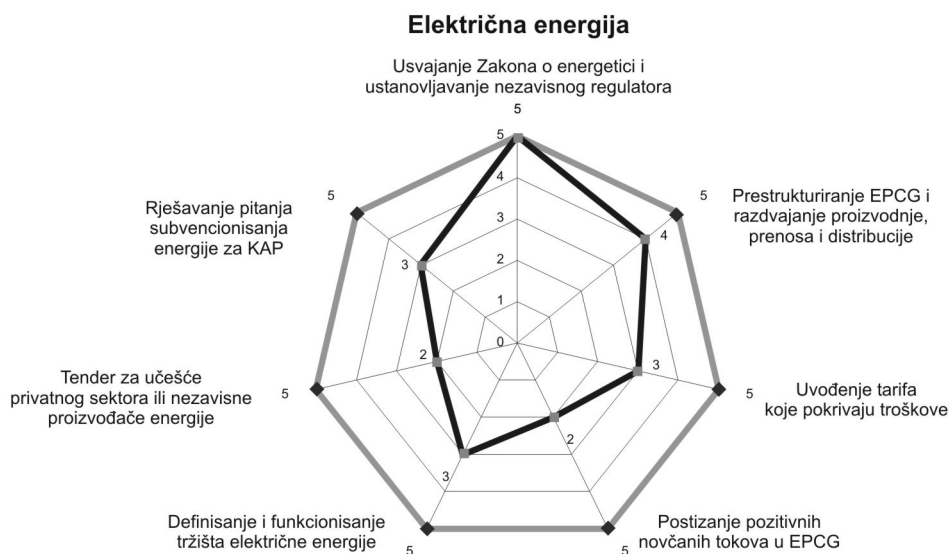
1. Radno zakonodavstvo nije u potpunosti usklađeno s potrebama tržišne ekonomije. Novi Zakon o radu je usvojen 2003. godine. Iako su usvojene neke promjene (smanjenje porodiljskog odsustva, smanjenje iznosa otpremnine na 6 prosječnih plata umjesto 24) Zakon još nije prilagođen potrebama tržišne ekonomije. Stepen zaštite prava radnika je i dalje visok.
2. Još nisu donijeti granski kolektivni ugovori za oblast javnog sektora (prosvjetu, zdravstvo i socijalnu djelatnost, kulturu i informativnu djelatnost i dr.)
3. Višak zaposlenih u preduzećima u državnom vlasništvu

8. Sektorske politike

8a Energetika

Ocjena aktivnosti na bazi indikatora Agende ekonomskih reformi

Energetika	Cilj	Rezultat
Usvajanje Zakona o energetici i ustanovljavanje nezavisnog regulatora	5	5
Prestrukturiranje EPCG i razdvajanje proizvodnje, prenosa i distribucije	5	4
Uvođenje tarifa koje pokrivaju troškove	5	3
Postizanje pozitivnih novčanih tokova u EPCG	5	2
Definisanje i funkcionisanje tržišta električne energije	5	3
Tender za učešće privatnog sektora ili nezavisne proizvođače energije	5	2
Rješavanje pitanja subvencionisanja energije za KAP	5	3

NAJVEĆA OSTVARENJA

1. Novi Zakon o energetici, koji je usaglašen sa Direktivom EU o energetici, usvojila je Skupština Crne Gore u junu 2003. godine. Energetska politika je usvojena u februaru 2005. godine. Rad na energetskej strategiji je u toku, a očekuje se da bude završena krajem 2005. godine. Vlada RCG aktivno učestvuje u Atinskom procesu. Potpisivanje Atinskog sporazuma, koji će biti pravno obavezujući dokument, očekuje se sredinom 2005. godine. Vlada RCG je donijela odluku o otvaranju tržišta u 2009. godini.
2. Nezavisna regulatorna agencija za energetiku je osnovana u januaru 2004. godine, a u toku 2004. izdala je privremene licence, odobrila mrežne kodekse i otpočela rad na metodologiji tarifiranja. Prvo određivanje tarifa očekuje se u julu 2005. godine, što je zakonom utvrđeni rok. Agencija će EPCG izdati stalne (dugoročne) licence krajem 2005. godine.

3. Funkcionalno razdvajanje EPCG, koje pokriva razdvajanje upravljanja, informacija i računovodstva je u toku. Zakonom propisan rok za funkcionalno razdvajanje EPCG bio je januar 2005. Kompanija je formalno zadovoljila ovaj rok usvajanjem novog Statuta krajem decembra 2004. godine, kao i izborom direktora novih funkcionalnih cjelina u januaru 2005. U decembru 2004. godine, završeno je razdvajanje računa uz pomoć BearingPointa (finansiranog od strane USAID). Nova, funkcionalno razdvojena EPCG sastoji se od 4 funkcionalne cjeline: Proizvodnja, Prenos, Distribucija i Snabdijevanje i dvije organizacione cjeline: Elektrogradnja i Direkcija. Agencija je izdala pravila o razdvajanju EPCG u prvoj polovini decembra 2004. godine, kojima se, između ostalog, nalaže razdvajanje računa i uvođenje razdvojenih tarifa.
4. Strategija razvoja i privatizacije EPCG trebalo bi da bude završena u oktobru 2005. godine. Privatizacija elektroenergetskog sektora je počela prodajom akcija, koje Vlade RCG ima u Rudniku uglja AD Pljevlja i prodajom imovine TE Pljevlja, objavom tendera za strateškog partnera. Ukoliko strategija razvoja i privatizacije EPCG bude usvojena, planovi privatizacije EPCG biće pripremljeni tokom 2006. godine.
5. Pitanje subvencionisanja velikih potrošača je djelimično razriješeno privatizacijom Željezare i biće i za KAP. Odluka da EPCG treba da obezbijedi samo 2/3 potreba za električnom energijom dva najveća potrošača smanjuje opterećenja EPCG, ali niska cijena kojom se ne pokrivaju troškovi, ostaje nerazriješen problem.

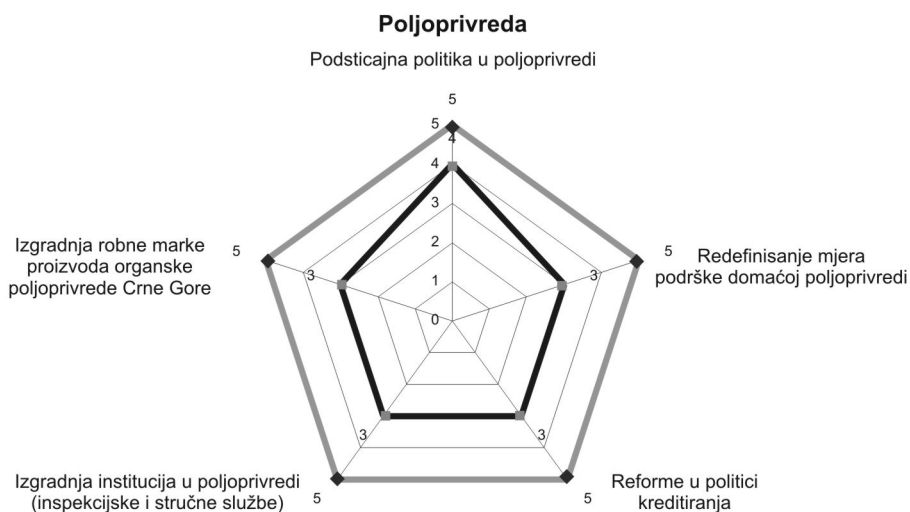
NAJVEĆI PROBLEMI

1. Teškoće u ostvarivanju pozitivnih novčanih tokova u EPCG
2. Zastarjela oprema i tehnologija
3. Nedovoljno učešće privatnog sektora i nezavisnih proizvođača energije
4. Problem snabdijevanja KAP-a
5. Nedovoljno definisano i funkcionalno tržište električne energije

8b Poljoprivreda

Ocjena aktivnosti na bazi indikatora Agende ekonomskih reformi

Poljoprivreda	Cilj	Rezultat
Podsticajna politika u poljoprivredi	5	4
Redefinisanje mjera podrške domaćoj poljoprivredi	5	3
Reforme u politici kreditiranja	5	3
Izgradnja institucija u poljoprivredi (inspeksijske i stručne službe)	5	3
Izgradnja robne marke proizvoda organske poljoprivrede Crne Gore	5	3

NAJVEĆA OSTVARENJA

1. Seoska infrastruktura. Probijeni su novi putevi, u dužini od 61,7 km, nasuto je novih 105 km puteva i prošireno je 145,2 km puteva. Iz sredstava Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, koja su utrošena za izgradnju seoske infrastrukture, za izgradnju novih vodovoda, bistijerni i bušotina opredijeljeno je 782 092 eura.
2. Laboratorija za mljekarstvo. Primjena Uredbe o kriterijima i načinu plaćanja mlijeka u otkupu (koja je donesena u januaru 2003.godine), dovela je do pomaka u poboljšanju kvaliteta mlijeka u otkupu. Povećano je učešće mlijeka ekstra klase sa 12% na 22%, i prve klase sa 18,8% na 22,5%, a smanjeno učešće najgore klase sa 46% na 30%. Pored analize sirovog mlijeka, Laboratorija je, zahvaljujući novoj opremi počela i analize gotovih proizvoda. U toku 2004. godine pokrenuta je procedura akreditacije u skladu s međunarodnim JUS ISO/IEC 17025 standardom.
3. Veterinarska služba. EU u oblasti veterinarstva postavlja stroge uslove, koji do kraja moraju biti ispunjeni na putu pridruživanja. U februaru 2004. godine donesen je Zakon o veterinarstvu. Zakonom su stvoreni preduslovi da do potrošača dođe zdravstveno bezbjedan proizvod životinjskog porijekla, kroz praćenje i obezbjeđivanje čitavog lanca "od farme do trpeze". U septembru 2004. godine dovršena je izgradnja novog objekta za veterinarsku laboratoriju, koju su finansirali EU, preko EAR (500 000 eura) i Ministarstvo (200 000) u okviru projekta "Jačanja veterinarske i fitosanitarne službe Crne Gore".
4. Politika kreditiranja. Najznačajnija kreditna podrška poljoprivredi i prehrambenoj industriji bila je kroz realizaciju programa "Legalizacije postojećih i otvaranja novih radnih mjesta". U okviru pet kreditnih linija (porodične farme u stočarstvu, biljna proizvodnja, tov brojlera i proizvodnja živinskog mesa, i lov plave ribe i modernizacija postojećih i izgradnja novih kapaciteta u agroindustriji) pozitivno su ocijenjena 154 zahtjeva i banke su odobrile kredite u iznosu od 3 070 650 eura. Kroz ove programe otvoreno je 280 novih radnih mjesta. Preko Direkcije za razvoj malih i srednjih preduzeća, za 5 subjekata je odobrena kreditna podrška u vrijednosti od 2,29 miliona eura. Takođe, pokrenute su i kreditne linije od strane pojedinih crnogorskih poslovnih banaka.
5. Afirmacija organske poljoprivrede. Organska poljoprivreda je veliki izazov i razvojna šansa, koja se u potpunosti uklapa u koncept Crne Gore kao ekološke države. Započeta je edukacija proizvođača i osposobljavanje domaćih stručnjaka za buduće inspektore za organsku poljoprivredu. Donesen je novi Zakon o organskoj poljoprivredi, a pri kraju je izrada podzakonskih akata, čime se stvara zakonski okvir za proizvodnju u skladu sa međunarodnim standardima.

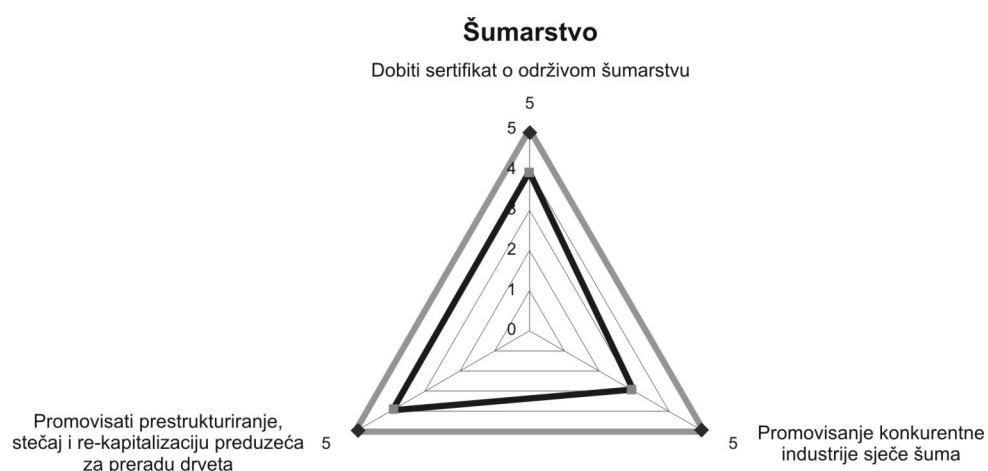
NAJVEĆI PROBLEMI

1. Usitnjenost poljoprivrednih gazdinstava
2. Loša infrastruktura
3. Znanje - Crnoj Gori nedostaje stručno specijalističko znanje. Situacija se popravlja u posljednje vrijeme, ali je potrebno još ulagati u znanje
4. Zastarjela mehanizacija i nedostatak prerađivačkih kapaciteta, naročito u oblasti proizvodnje voća i povrća
5. Visoki opšti transakcioni troškovi izazvani neefikasnom državnom birokratijom. Smanjenje svih birokratskih prepreka i izrade transparentnih procedura zasnovanih na eliminisanju diskrecione moći državnih službenika. To se posebno odnosi na oblast licenciranja i izdavanja dozvola i na kontrolu kvaliteta. Takođe, potrebno je izmijeniti zakone koji predstavljaju zaostavštinu iz prethodnog perioda i kojima se onemogućava uvoz određenog sjemena i sorti za duži period

8c Šumarstvo

Ocjena aktivnosti na bazi indikatora Agende ekonomskih reformi

Šumarstvo	Cilj	Rezultat
Dobiti sertifikat o održivom šumarstvu	5	4
Promovisanje konkurentnosti u šumarstvu (sječa šuma)	5	3
Promovisati prestrukturiranje, stečaj i rekapitalizaciju preduzeća za preradu drveta	5	4

NAJVEĆA OSTVARENJA

1. Proizvodnja u primarnoj i dijelu finalne proizvodnje je povećana 2,2 puta u odnosu na 2003. godinu
2. Bilježi se trend povećanja izvoza u segmentu finalnih proizvoda drvne industrije
3. Povećani prihodi države 2,5 miliona eura od koncesija na korišćenje šuma, pod istim obimom sječa
4. Obim šumsko-uzgojnih radova je povećan 70%, uz novo pošumljavanje (1 300 000 sadnica godišnje)
5. Bilježi se trend smanjenja bespravne sječe za oko 1/3

NAJVEĆI PROBLEMI

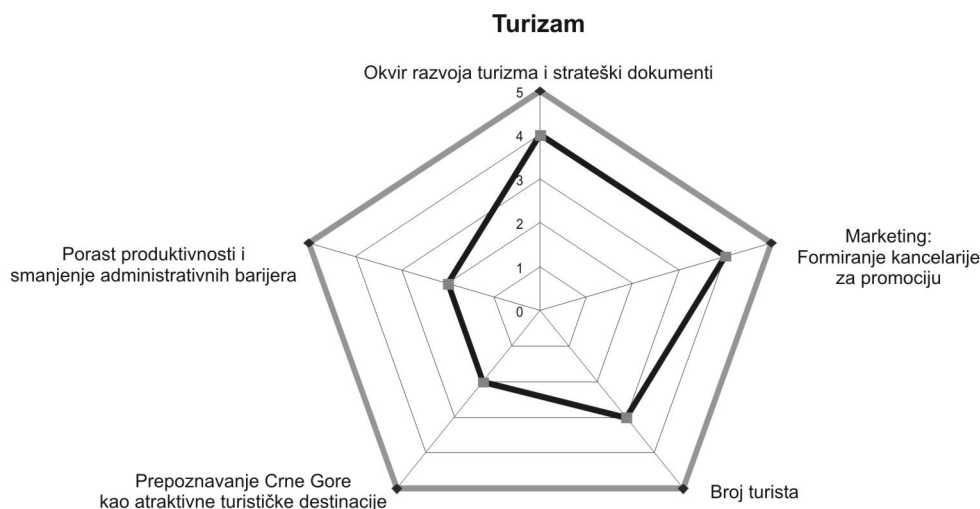
1. Nefunkcionalna i troškovima opterećena netransformisana preduzeća iz oblasti šumarstva i drvne industrije
2. Neadekvatna podrška za izvozne programe, preduzeća koja se bave finalnom preradom drveta
3. Ometanja koncesionara u korišćenju šuma, zbog blokada šumskih puteva od strane građana
4. Spor proces privatizacije u netransformisanim preduzećima šumarstva i drvne industrije
5. Kadrovska ograničenja

8d Turizam

Ocjena aktivnosti na bazi indikatora Agende ekonomskih reformi

Turizam	Cilj	Rezultat
Okvir razvoja turizma i strateški dokumenti	5	4
Marketing: Formiranje kancelarije za promociju	5	4
Broj turista	5	3
Prepoznavanje Crne Gore kao atraktivne turističke destinacije	5	2
Porast produktivnosti i smanjenje administrativnih barijera	5	2

NAJVEĆA OSTVARENJA

1. Implementacija novog zakona o turizmu i brojnih pravilnika
2. Privatizacija i rezultirajuća kapitalna ulaganja u modernizaciju hotelske industrije
3. Kategorizacija turističkih smještajnih kapaciteta u skladu s međunarodnim standardima
4. Rast udjela sektora turizma u BDP na 14,8% (rezultat prema TSA metodi, izvor WTTC) i zapošljavanju, rast prihoda, rast broja turista
5. Uvođenje Satelitskog obračuna efekata turizma, u saradnji sa WTTC (Svjetski savjet za putovanja i turizam), kako bi se obezbijedilo upoređivanje ekonomskih rezultata sa 180 zemalja, kao i vjerodostojni podaci za potencijalne strane investitore

NAJVEĆI PROBLEMI

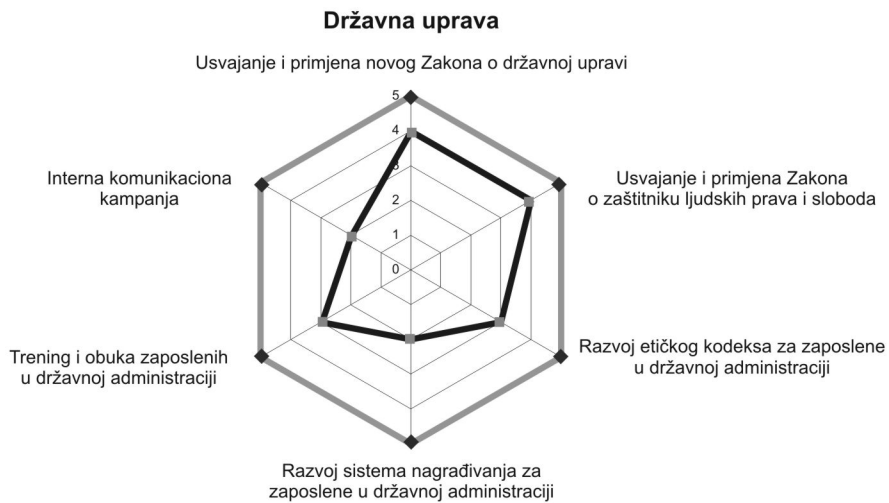
1. Loša saobraćajna infrastruktura
2. Negativan uticaj PDV-a - turizam nije tretiran kao izvozna grana, kao u konkurentskim zemaljama
3. Divlja gradnja i divlje deponije – loš odnos prema životnoj sredini
4. Nedostatak kvalifikovanog i obučenog turističkog kadra
5. Neadekvatan sistem statističkog prikupljanja podataka u turizmu

9. Državna uprava

Ocjena aktivnosti na bazi indikatora Agende ekonomskih reformi

Državna uprava	Cilj	Rezultat
Usvajanje i primjena novog Zakona o državnoj upravi	5	4
Usvajanje i primjena Zakona o zaštitniku ljudskih prava i sloboda	5	4
Razvoj etičkog kodeksa za zaposlene u državnoj administraciji	5	3
Razvoj sistema nagrađivanja za zaposlene u državnoj administraciji	5	2
Trening i obuka zaposlenih u državnoj administraciji	5	3
Interna komunikaciona kampanja	5	2

NAJVEĆA OSTVARENJA

1. Usvajanje Zakona o državnim službenicima i namještenicima i početak njegove implementacije
2. Osnivanje Uprave za kadrove i početak njenog rada s ciljem da se što prije razviju funkcije upravljanja kadrovima i razvoja kadra u državnoj upravi (već je započet rad na razvoju opšteg programa usavršavanja državnih službenika i namještenika)
3. Formalno usvajanje Zakona o zaradama državnih službenika i namještenika, te uvođenje novog informacionog sistema, u kojem će centralno mjesto imati Ministarstvo finansija (kao i povezivanje tog sistema s Upravom za kadrove odnosno njenim informacionim sistemom)
4. Usvajanje Zakona o inspeksijskom nadzoru i svih odgovarajućih podzakonskih propisa
5. Efikasan i funkcionalan website Vlade RCG i većine ostalih državnih organa, što obezbjeđuje pravovremenost informisanja javnosti i ostalih zainteresovanih strana (na domaćem i međunarodnom nivou)

NAJVEĆI PROBLEMI

1. Slaba motivacija državnih službenika i namještenika
2. Kašnjenje s implementacijom Zakona o zaradama državnih službenika i namještenika
3. Uprava za kadrove se suočava s problemom obezbjeđivanja sredstava za efikasan rad (prostorije, zapošljavanje itd.)
4. Još nije urađena funkcionalna analiza rada i struktura sistema državne uprave. Potrebno je donijeti i preostale zakone iz oblasti uprave (npr. zakon o javnim agencijama, zakon o javnim fondovima i sl.)
5. Nedovoljno efikasno komuniciranje i informisanje unutar Vlade i između pojedinih organa Vlade

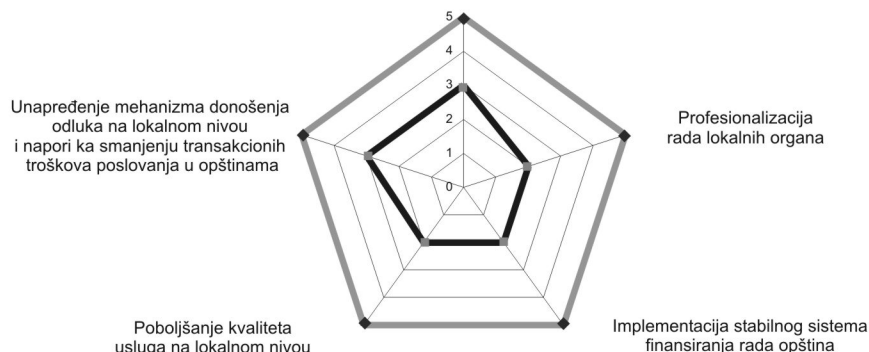
10. Lokalna uprava

Ocjena aktivnosti na bazi indikatora Agende ekonomskih reformi

Reforma lokalne uprave	Cilj	Rezultat
Usvajanje neophodnog zakonskog okvira	5	3
Profesionalizacija rada lokalnih organa	5	2
Implementacija stabilnog sistema finansiranja rada opština	5	2
Poboljšanje kvaliteta usluga na lokalnom nivou	5	2
Unapređenje mehanizama donošenja odluka na lokalnom nivou i na smanjivanju transakcionih troškova poslovanja u opštinama	5	3

Lokalna uprava

Usvajanje neophodnog zakonskog okvira

NAJVEĆA OSTVARENJA

1. Donošenje Zakona o lokalnoj samoupravi i Zakona o finansiranju lokalne samouprave
2. Usvajanje Zakona o porezu na nekretnine
3. Instalacija osnovnih informacionih paketa i obuka u 21 opštini
4. Instalacija privremenog sistema za upravljanje trezorom i obuka u 21 opštini
5. Uspostavljanje egalizacionog fonda i osnivanje Koordinacionog tijela za finansiranje lokalne samouprave

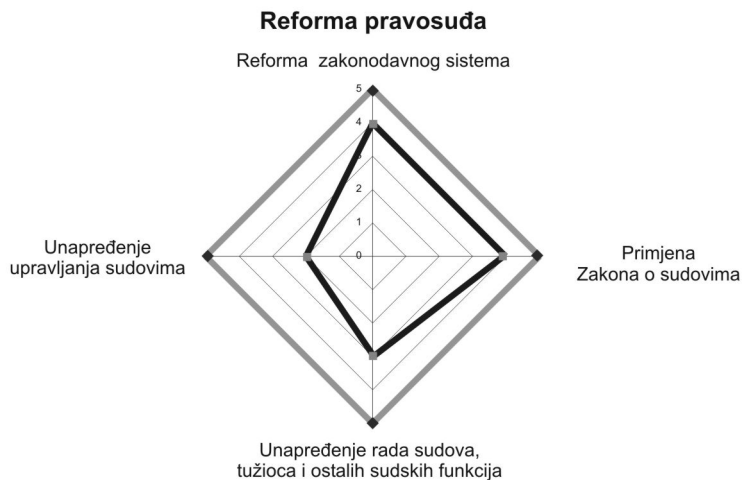
NAJVEĆI PROBLEMI

1. Važni sopstveni izvori prihoda opštine nisu implementirani (naknade za koncesiju šuma, porez na piće, porez na igre na sreću, porez na turizam)
2. Nedostatak vladine politike decentralizacije, zakonodavne agende, kao i procesa i institucionalnih dogovora (međuministarski Savjet) za izradu i sprovođenje takve politike i agende
3. Vrlo sporo donošenje odluka propisanih Zakonom o lokalnoj samoupravi od strane opština, kako bi se sprovela decentralizacija
4. Propisivanje složene procedure i zahtijevanje obimne dokumentacije od strane lokalne samouprave koja može predstavljati barijeru za početak malog i srednjeg biznisa
5. Slaba razmjena informacija između Vlade i opština

11. Reforma pravosuđa

Ocjena aktivnosti na bazi indikatora Agende ekonomskih reformi

Reforma pravosuđa	Cilj	Rezultat
Reforma zakonodavnog sistema	5	4
Primjena Zakona o sudovima	5	4
Unaprjeđenje rada sudova, tužioca i ostalih sudskih funkcija	5	3
Unaprjeđenje upravljanja sudovima	5	2

NAJVEĆA OSTVARENJA

1. Donošenjem Zakona o parničnom postupku i Zakona o izvršnom postupku, u procesno zakonodavstvo u građanskoj oblasti u Crnoj Gori uvode se mehanizmi koji omogućavaju brži i efikasniji sudski postupak i smanjenje broja zaostalih predmeta. Reforma krivičnog zakonodavstva započela je donošenjem Zakona o državnom tužiocu, Krivičnog zakonika, Zakonika o krivičnom postupku, Zakona o izmjenama i dopunama zakona o izvršavanju krivičnih sankcija i Zakona o programu zaštite svjedoka.
2. Najveći uspjeh u implementaciji Zakona o sudovima je formiranje novog Upravnog suda i Apelacionog suda. Važnost tih sudova se ogleda, prije svega, u nadležnosti, a to je ocjenjivanje zakonitosti odluka državnih organa. Osnivanjem ovih sudova će se rasteretiti rad Vrhovnog suda, tj. Vrhovni sud će biti ono što treba, prije svega - najveća instanca pravosudne vlasti, a ne prvostepeni sud (upravni spor). Na primjer, godišnji priliv predmeta koji ima Vrhovni sud iz ove oblasti je oko 1000, a očekuje se da će se broj povećavati .
3. Stalno unaprjeđivanje i usavršavanje znanja nosilaca pravosudnih funkcija je jedan od najznačajnijih reformskih zadataka. Osnovana je Komisija za provjeru znanja stečajnih upravnika i održano je više seminara. Održan je ispit za dobijanje odobrenja za stečajnog upravnika od 19 –24. marta ove godine. Donesen je Zakon o pravosudnom ispitu.
4. Pravosudni informacioni sistem sudova započela je EAR (osnovni: Podgorica, Bijelo Polje, Nikšić, Kolašin, Danilovrad i Žabljak i privredni: Podgorica i Bijelo Polje), a USAID/Checchi projekat je nastavio i kompjuterizovao još četiri osnovna suda (Herceg Novi, Cetinje, Rožaje i Plav), čime se ubrzano stvaraju pretpostavke da se ovaj sistem zaokruži.
5. Uz formiranje Upravnog suda i Apelacionog suda i početnih osnova za formiranje Administrativnog ureda i osnivanje institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda, značajan doprinos stvaranju novih institucija za osposobljavanje kadrova u pravosuđu dat je i osnivanjem Centra za obuku sudija. Formiran je Sudski savjet.
6. Poboljšanje rada sudske administracije. Sudska uprava je prepoznata kao važan segment, značajan za ukupnu efikasnost rada sudova, ali i za ukupan utisak javnosti o izvršenju sudske vlasti, odnosno zaštiti ugroženih ili povrijeđenih prava i interesa građana i pravnih lica.

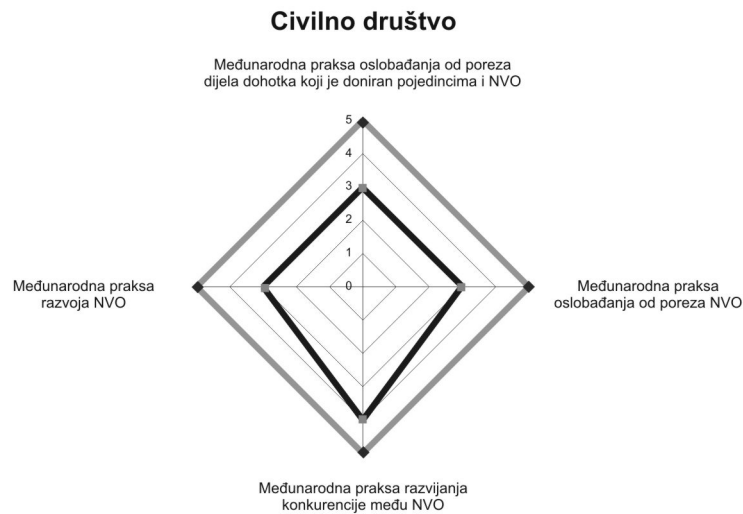
NAJVEĆI PROBLEMI

1. Veliki broj zaostalih i neriješenih predmeta
2. Administrativni ured - Administrativni ured je vrlo važan organ u sistemu sudske vlasti, koji treba da olakša i ubrza aktivnost na reformi sudstva, prije svega, svojim stručnim kapacitetima. Iako je prošlo 3 godina od donošenja Zakona o sudovima, ovaj ured još nije formiran
3. Pitanja kadrova u pravosuđu
4. Slaba motivacija za rad nosilaca pravosudnih funkcija
5. Permanentna obuka sudija

12. Razvoj NVO sektora

Ocjena aktivnosti na bazi indikatora Agende ekonomskih reformi

Civilno društvo	Cilj	Rezultat
Međunarodna praksa poreskog oslobađanja dijela dohotka koji je doniran pojedincima i NVO	5	3
Međunarodna praksa oslobađanja NVO od poreza	5	3
Međunarodna praksa razvijanja konkurencije među NVO	5	4
Međunarodna praksa razvoja NVO	5	3

NAJVEĆA OSTVARENJA

1. Reviziju postojećih zakona koji regulišu rad NVO obavio je ICNL u decembru 2003. godine
2. Poreski zakoni su generalno povoljni za NVO
3. Zakon o igrama na sreću je nedavno usvojen i može obezbijediti znatan izvor finansiranja za NVO
4. Postoji znatan broj izvora finansiranja za rad NVO na republičkom ili lokalnom nivou, kroz dodjelu različitih grantova na nacionalnom i lokalnom nivou
5. Postoji određeni nivo saradnje između NVO i određenih ministarstava i lokalnih uprava

NAJVEĆI PROBLEMI

1. Postojeći zakon ima preširoku definiciju privrednih djelatnosti NVO, što se u praksi često zloupotrebljava
2. Kašnjenje s procedurom raspodjele sredstava za rad NVO od strane Skupštine

3. Zakonom o igrama na sreću se definiše samo da se "organizacije" mogu finansirati iz prihoda od igara na sreću, ali ne definiše koje su to organizacije, što daje mogućnost pogrešne raspodjele sredstava državnim ili poludržavnim institucijama. Takođe, ne postoji ni uredba kojom se definišu elementi procedure za finansiranje djelatnosti od javnog interesa, kao što su kriteriji za prijem i selekciju, tijela odgovorna za raspodjelu itd.
4. Finansijska i računovodstvena pravila su suviše kompleksna i skupa za primjenu u NVO sektoru
5. Ne postoji formalan memorandum o razumijevanju između Vlade i NVO sektora, što ograničava uticaj NVO na donošenje javnih odluka.

13. Informaciono društvo

Ocjena aktivnosti na bazi indikatora Agende ekonomskih reformi

Informaciono društvo	Cilj	Rezultat
Elektronska državna uprava – e-vlada	5	2
Zakonski propisi neophodni za razvoj informatičkog društva	5	3
Elektronska trgovina	5	2

NAJVEĆA OSTVARENJA

1. Odlukom Vlade formiran je Savjet za informaciono društvo
2. Pripremljena i usvojena Strategija razvoja informacionog društva u Crnoj Gori
3. Definisan Akcioni plan za sprovođenje Strategije
4. Usvojen Zakon o elektronskom potpisu i pripremljena sva tri pravilnika o primjeni Zakona o elektronskom potpisu, od kojih su dva već objavljena; izvršene pripreme za osposobljavanje tima, posebno inspektora za informaciono društvo
5. Usvojen Zakon o elektronskoj trgovini

NAJVEĆI PROBLEMI

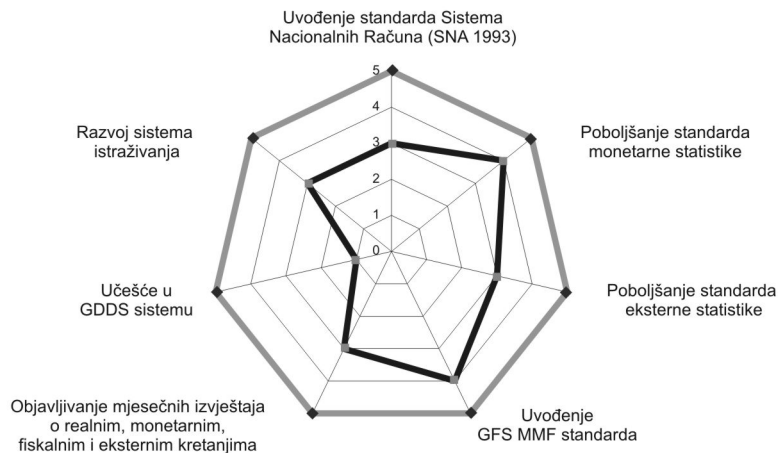
1. Kašnjenje u implementaciji Strategije razvoja informacionog društva
2. Nedovoljna IT podrška u državnoj upravi, mali broj softverom podržanih poslova
3. Nerazvijena institucionalna infrastruktura i neadekvatan položaj IT sektora u Vladi
4. Mali broj IT preduzeća, nedovoljna podrška preduzetništvu u ovoj oblasti
5. Legalizacija softvera

14. Makroekonomija i statistika

Ocjena aktivnosti na bazi indikatora Agende ekonomskih reformi

Makroekonomija i statistika	Cilj	Rezultat
Uvođenje standarda Sistema nacionalnih računa (SNA 1993)	5	3
Poboljšanje standarda monetarne statistike	5	4
Poboljšanje standarda eksterne statistike	5	3
Uvođenje GFS MMF standarda	5	4
Objavljivanje mjesečnih izvještaja o realnim, monetarnim, fiskalnim i eksternim kretanjima	5	3
Učešće u GDDS sistemu	5	1
Razvoj sistema istraživanja	5	3

Makroekonomija i statistika

NAJVEĆA OSTVARENJA

1. Razvoj koncepta statističko-informacionog sistema u Crnoj Gori. Koncept je baziran na metodološkoj, informacionoj i pravnoj uvezanosti svih učesnika u proizvodnji statističkih podataka u Crnoj Gori. Realizacija koncepta obezbijediće visok kvalitet statističkih podataka, uz niže troškove proizvodnje.

2. Kalkulacija bruto domaćeg proizvoda u skladu sa SNA sistemom. BDP je izračunat primjenom proizvodnog i rashodnog metoda, za period 2000-2002. godine
3. Uvođenje GFS standarda prilikom kreiranja fiskalnih računa, što obezbjeđuje redovno praćenje fiskalnih transakcija i omogućava kvalitetne i pravovremene analize fiskalne politike u Crnoj Gori
4. Redovno mjesečno objavljivanje izvještaja o fiskalnim kretanjima obezbjeđuje pravovremene i precizne informacije o određenom setu makroekonomskih pokazatelja, naročito o fiskalnim kretanjima, monetarnim tendencijama, realnim agregatima (industrijska proizvodnja, cijene i plate) i međunarodnim tokovima
5. Osposobljavanje Uprave carina u dijelu praćenja statistike međunarodne razmjene. Uprava carina Crne Gore je preuzela odgovornost praćenja i obrade statističkih podataka o međunarodnoj razmjeni robe

NAJVEĆI PROBLEMI

1. Nizak nivo stručnosti kadra koji radi na poslovima statistike
2. Loša statistika tržišta radne snage – podaci o tržištu radne snage još se uglavnom prikupljaju iz administrativnih izvora, što nepotpuno odslikava realno stanje. Organizovanje istraživanja tržišta radne snage poboljšaće kvalitet statistike
3. Nedovoljna koordinacija među subjektima sistema – učesnici u sistemu uglavnom rade samostalno i pokušavaju da riješe probleme na nivou pojedinih institucija
4. Nerazvijena statistička kultura među institucijama i privrednim društvima

15. Zaštita životne sredine

Ocjena aktivnosti na bazi indikatora Agende ekonomskih reformi

Zaštita životne sredine	Cilj	Rezultat
Izmjene Zakona o zaštiti životne sredine u skladu sa standardima i zahtjevima Evropske unije	5	1
Harmonizovati i implementirati odgovarajuće propise koji su u isključivoj nadležnosti Ministarstva zaštite životne sredine i uređenja prostora	5	2
Osnivanje Agencije za zaštitu životne sredine	5	1
Osnivanje Ekološkog fonda Crne Gore	5	2
Pomoć pri implementaciji svih zakona i propisa koji se odnose na zaštitu životne sredine na opštinskom nivou	5	2
Širenje informacija i pomoć za učešće javnosti u donošenju odluka u vezi sa zaštitom životne sredine na svim nivoima	5	2
Izrada sveobuhvatnih sistema za informisanje i praćenje pitanja u vezi sa životnom sredinom	5	1
Jačanje kontrole zagađenosti	5	1

NAJVEĆA OSTVARENJA

1. Priprema značajnih zakonskih i institucionalnih reformi (zakoni za EIA, SEA, IPPC, otpad i vazduh, Agencija i Fond za životnu sredinu)
2. Priprema i usvajanje više strateških dokumenata (otpadne vode, otpad, Prostorni plan Crne Gore, integralno upravljanje priobalnim regionom)
3. Početak implementacije više investicionih projekata koji će imati povoljne efekte na životnu sredinu (deponije otpada na Primorju, intervencije u oblasti vodosnabdijevanja i kanalizacije)
4. Jačanje svijesti o zaštiti prirode i učešća javnosti u donošenju razvojnih odluka

NAJVEĆI PROBLEMI

1. Izostanak značajnijeg progressa u implementaciji reformi u ovom sektoru – suviše sporo sprovođenje reformi (npr. još nisu usvojeni važni zakoni, nisu osnovane nove institucije i nije poboljšano finansiranje zaštite životne sredine)
2. Kapaciteti i resursi (kadrovski) Ministarstva zaštite životne sredine i uređenja prostora u prethodnom periodu nisu povećani na način koji bi omogućio sprovođenje kompleksnih reformi – ubuduće je potrebno obratiti više pažnje na prevazilaženje ovog ograničenja.
3. Međusektorska saradnja i integracija ekoloških problema u druge sektorske politike su daleko od zadovoljavajućeg
4. Nedovoljan napredak je ostvaren u oblastima decentralizacije, nadgledanja i informacionih sistema, učešća javnosti i pristupa informacijama

II AKTIVNOSTI I NOVE INICIJATIVE

U ovom dijelu su date aktivnosti i nove inicijative klasifikovane u 3 dijela:

0. Zadaci koji se prožimaju kroz Agendu u cjelini

**A. Makroekonomska stabilnost i razvoj institucija u funkciji
podsticanja integralnog tržišta**

B. Ekonomski rast i razvoj

0. Zadaci koji se prožimaju kroz Agendu u cjelini

Agenda ekonomskih reformi sadrži četiri zadatka koja se prožimaju kroz sve ostale. To su:

- 1) praćenje i izvještavanje o aktivnostima i rezultatima ekonomskih reformi na putu pridruživanja Crne Gore EU,
- 2) proces evropskih integracija,
- 3) komunikacija sa građanima Crne Gore o progresu i uticaju ekonomskih reformi na ekonomski rast i na dinamiku procesa pridruživanja EU i
- 4) puno učešće civilnog društva u kreiranju politika i procesu izrade zakona.

Ova četiri zadatka se sprovode tokom cijelog perioda za koji je Agende donesena i odnose se na sve zadatke iz Agende ekonomskih reformi.

Pored toga što je pridruživanje Evropskoj uniji tema i zadatak koji se prožima kroz sve aktivnosti utvrđene Agendom ekonomskih reformi, to je i strateški cilj realizacije Agende. Sveobuhvatnost ovog procesa podrazumijeva intenzivnu horizontalnu koordinaciju svih organa državne uprave.

1. Praćenje realizacije Agende ekonomskih reformi i makroekonomske politike

Ciljevi

Praćenje, procjena i izvještavanje o aktivnostima i uticaju Agende ekonomskih reformi kao osnovnim elementima uspjeha

a) Definisane ciljeva i zadataka

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Konkretno inicijative

b) Definisane ključnih indikatora učinka

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Praćenje učinka

c) Uspostavljanje sistema praćenja i izvještavanja

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Ciljeve i zadatke treba jasno definisati na samom početku. Redovno praćenje i izvještavanje o ostvarenosti po unaprijed utvrđenim referentnim tačkama podstiče uspjeh i omogućava preduzimanje brzih i djelotvornih korektivnih mjera, kada je to potrebno.

Odgovorne institucije

Ministarstva i nadležne institucije

Angažovana pomoć donatora

EU, OECD, USAID

2. Pridruživanje Evropskoj uniji

Ciljevi

Uspostavljanje i kontinuirano jačanje institucionalnog odnosa Crne Gore s Evropskom unijom - uključivanje u političke, bezbjednosne i ekonomske evropske i evroatlantske integracije

- Komunikaciona strategija za informisanje građana o procesu pridruživanja Crne Gore EU
- Dalji razvoj i disperzija pozitivnog uticaja modela dvostrukog kolosjeka na ukupan proces pridruživanja Crne Gore EU
- Članstvo u STO
- Finansijska podrška EU za snaženje procesa evropskih integracija u Crnoj Gori i rast kapaciteta institucija za proces pridruživanja Crne Gore EU, kroz korišćenje CARDS i različitih pretprijetnih programa EU (TWINING, TAIEX, NEIGHBOURHOOD, ERASMUS, IPA)

Ključni parametri

- Pretprijetna strategija: Kvalitetan pregovarački tim Vlade; pregovaranje i potpisivanje sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju
- Realizacija Akcionog plana za implementaciju prioriteta iz dokumenta Evropsko partnerstvo

Pregled

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, kao nova generacija evropskih sporazuma koja je ponuđena zemljama JI Evrope, definisan je još 2000. godine. Međutim, pregovori u okviru procesa stabilizacije i pridruživanja EU, realno, tek u 2005. godini mogu otpočeti i u Crnoj Gori. I u okviru postojećeg institucionalnog aranžmana (SCG), dobijanjem pozitivne Studije izvodljivosti, otpočeće pregovori o budućem Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju EU. Sporazumom se uređuju opšta načela, politički dijalog, regionalna saradnja, slobodno kretanje robe, kretanje radnika, osnivanje pravnih lica, pružanje usluga, kretanje kapitala, usklađivanje domaćeg zakonodavstva s pravnim poretkom EU, sprovođenje zakona i pravila tržišne utakmice, pravosuđe i unutrašnji poslovi, politika saradnje i finansijska saradnja sa EU.

Ciljevi sporazuma su: razvijanje političkog dijaloga između EU i zemlje potpisnice Sporazuma; početak postepenog usklađivanja nacionalnog zakonodavstva zemlje potpisnice s pravnim poretkom EU; podsticanje ekonomskih odnosa dvije strane; postupno razvijanje zone slobodne trgovine između dvije strane, kao i podsticanje regionalne saradnje u sklopu procesa stabilizacije i pridruživanja. Sporazumom se zemlji potpisnici daje status potencijalnog kandidata za članstvo u EU.

Proces stabilizacije i pridruživanja, strategija EU prema zemljama Zapadnog Balkana, uključuje šest elemenata:

- (1) Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, kao novu vrstu ugovornih odnosa (tzv. sporazum o pridruživanju treće generacije);
- (2) razvoj postojećih privrednih i trgovačkih odnosa s regijom i unutar regije;
- (3) razvoj odnosno djelimičnu prenamjenu postojeće privredne i finansijske pomoći (CARDS – Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation);
- (4) povećanu pomoć za demokratizaciju, razvoj civilnog društva, obrazovanje i izgradnju institucija;
- (5) korišćenje mogućnosti za saradnju u raznim područjima, uključujući pravosuđe i unutrašnje poslove;
- (6) razvoj političkog dijaloga, uključujući i politički dijalog na regionalnoj osnovi.

Konkretno inicijative

1. Akcioni plan za implementaciju preporuka iz Evropskog partnerstva (2005-2006)

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Akcioni plan obuhvata donošenje novih zakona, prilagođavanje institucija, obuku zaposlenih i implementaciju nove legislative i procedura u skladu s preporukama EU u sljedećim oblastima:

d) Demokracija i vladavina prava

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

e) Ljudska i manjinska prava

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

f) Regionalna i međunarodna saradnja / obaveze

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

g) Ekonomska situacija (tržišna ekonomija, stanje na tržištu robe, rada, usluga i kapitala, strukturne reforme, upravljanje javnim finansijama)

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

h) Interno tržište i trgovina

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

i) Saradnja u pravosuđu i unutrašnjim poslovima

Odgovorne institucije

Ministarstvo za ekonomske odnose s inostranstvom koje koordinira proces, preko vladine komisije za koordinaciju procesa evropskih integracija

Angažovana pomoć donatora

EAR, EU

2. Komunikaciona strategija za informisanje javnosti o procesu pridruživanja Crne Gore EU

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Komunikacionu strategiju, kao srednjoročni okvir za širenje ideje procesa evropskih integracija građanima Crne Gore, usvojila je Vlada RCG u septembru 2004. godine. Tokom 2004. godine realizovan je znatan dio promotivnih aktivnosti i pripremljen Akcioni plan za implementaciju komunikacione strategije u 2005, koji će se ubuduće godišnje usvajati i implementirati, u saradnji sa svim lokalnim partnerima, prvenstveno iz NVO sektora.

a) Redovno informisanje građana o procesu evropskih integracija u Crnoj Gori

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Bilten Euromont, promocija loga i mota procesa evropskih integracija u Crnoj Gori, okrugli stolovi, participativni proces po

opštinama Crne Gore, saradnja s obrazovnim institucijama, posebno s Univerzitetom, saradnja sa NVO, okrugli stolovi, website Vlade i nevladinog sektora o procesu evropskih integracija u Crnoj Gori, studijski boravci u institucijama EU, TV-spotovi, debatne emisije, panoji, billboardi, itd.

b) Istraživanje javnog mnjenja

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Analize, istraživanja, TV emisije, publikovanje istraživanja

Odgovorne institucije

Ministarstvo za ekonomske odnose s inostranstvom u saradnji sa NVO sektorom

Angažovana pomoć donatora

EAR, FOSI, KAS, FES.

3. Edukacija javnosti o ekonomskim reformama

Ciljevi

Izgraditi povjerenje građana u ekonomske reforme kroz bolje informisanje javnosti o ciljevima, primjeni i efektima Agende ekonomskih reformi

- Ilustrovati kako obični ljudi imaju koristi od reformi i demonstrirati pozitivne primjere
- Podsticati tržišni način razmišljanja
- Nagraditi inicijativu
- Unaprijediti imidž Vlade i Crne Gore kao poslovnog okruženja

Ključni parametri

- Povjerenje i podrška javnosti (građana, privrednika, investitora, NVO) ekonomskim reformama
- Efikasnija i jeftinija državna administracija
- Otvorena i otvorena Vlada
- Bolji imidž Crne Gore kao stabilnog poslovnog okruženja

Pregled

Vlada Crne Gore je pokrenula ambiciozan plan ekonomskih reformi. Već su usvojene mnoge reforme i zakoni, ali donošenje i implementacija većeg broja zakona tek predstoji u narednim mjesecima i godinama. Da bi svi ti propisi imali efekta, neophodno je da građani Crne Gore, uključujući i sve interesne grupe (privrednici,

investitori, zaposleni, nezaposleni, nevladin sektor, mediji, međunarodni partneri i drugi) imaju visok stepen svijesti o reformama i da razumiju kakvu korist od njih imaju građani, kratkoročno i dugoročno. Za uspjeh reformi jednako je od kritične važnosti da Vlada pripremi i primijeni plan unutrašnje komunikacije za svoje zaposlene. Upravo tu komunikacija Vlade ima ključnu ulogu. Zato je edukaciji i informisanju javnosti i dato značajno mjesto u Agendi ekonomskih reformi.

Mnogi preduslovi već postoje: ustanovljen je Biro Vlade za odnose s javnošću, opremljen je novi pres centar Vlade, postavljen novi website, itd. Takođe, u većini ministarstava imenovani su portparoli. Ipak, još mnogo toga treba da se uradi. Neophodan je potpuno nov pristup u komunikaciji Vlade, koji mora obuhvatiti definisanje vizije, strategije, plana aktivnosti sa imenima zaduženih lica, njihovim zadacima i rokovima, potvrde i uspješne primjere, praćenje realizacije, prenosioce poruke, imenovanje direktora za komunikaciju Agende isključivo za taj posao. Takav nov, obuhvatan, dvosmjerni i proaktivan pristup u komunikaciji Vlade neophodan je da bi se obezbijedila koordinirana i efikasnija komunikacija tokom pripremanja, donošenja i primjene svakog programa i propisa, kako bi se u javnosti bolje razumjele i prihvatile reforme,

izgradilo povjerenje, povećalo učešće i podrška građana Agendi ekonomskih reformi.

Konkretne inicijative

1. Uspostaviti sistem za efikasniju vladinu komunikaciju

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

Rezime i prateći zadaci

- a) Interna komunikacija (horizontalna i vertikalna)
  - b) Eksterna komunikacija (građani, mediji i interesne grupe)
  - c) Izgraditi kapacitet u Birou i ministarstvima
- Reorganizovati i tehnički i kadrovski unaprijediti kapacitet Biroa za odnose s javnošću, kao i kancelarije portparola u ministarstvima, kako bi se unaprijedili koordinacija i komunikacija na nivou Vlade
  - Definisati procedure komunikacije i koordinacije unutar Vlade i s ciljnim grupama
  - Definisati jedinstveno zvanje, poziciju, obuhvat zaduženja, precizan opis poslova i odgovornosti za sve portparole Vlade/državne uprave
  - Usvojiti politike i procedure koje će biti obavezne za sve vladine zvaničnike i portparole, kako bi se osigurali konzistentnost, koordinacija i efikasnost
  - Definisati politiku, procedure i sredstva komunikacije unutar državne uprave kako bi se službenici i namještenici redovno informisali o reformama i o njihovoj ulozi u implemetaciji tih reformi, kao i da bi se obezbijedila njihova podrška, jer se prije može očekivati da službenici podrže reforme i prenose pozitivan stav ako osjećaju da su dio tog procesa
  - Organizovati redovnu obuku zaposlenih u državnoj upravi o poslovnoj kulturi, korespondenciji i etici.
  - Aktivno promovisati način rada i razmišljanja državnih službenika orijentisan na građanina – korisnika državnog servisa, kao i standarde i etički kodeks unutar državne uprave, uz nagrađivanje individualne inicijative usmjerene na poboljšanje komunikacije
  - Utvrditi obavezu da svaki novi zakon, program ili propis prati poseban plan komunikacije, koji će biti podnijen Vladi prije usvajanja

predloga zakona. Plan treba da anticipira reagovanja javnosti i medija, što omogućava da se na vrijeme ugrade odgovarajuće izmjene i da se unaprijed pripreme pravi odgovori, čime se postiže kontrola nad čitavim procesom

- Uspostaviti pravila i procedure direktne saradnje i komunikacije s interesnim grupama na koje utiču ekonomske reforme, i to prije, tokom i nakon donošenja propisa i/ili programa. To je od kritične važnosti, jer se prije može očekivati da će interesne grupe (udruženja i sl.) podržavati i promovisati promjene i da će biti manje kritički nastrojeni, ako su uključene u pripremu nekog zakona i ako osjećaju da su dio tog procesa. Njihove inpute trebalo bi tražiti prije finalizacije zakona, a predstavnici interesnih grupa trebalo bi da budu uključeni u planove komunikacije za pojedine događaje
- Definisati model saradnje s mladim ljudima kako bi se uključili u planiranje i primjenu reformi
- Definisati model saradnje sa stručnjacima i uglednim građanima iz Crne Gore koji rade ili se usavršavaju u inostranstvu, koji mogu biti značajan kanal komunikacije za promovisanje ekonomskih reformi i investicionih mogućnosti, kao i poboljšanje ukupnog imidža Crne Gore u inostranstvu
- Definisati pravila i procedure koje će obezbijediti da državna uprava bude otvorena za ideje, sugestije, kritike i inicijative građana i interesnih grupa, a koje bi Vladi koristile i kao značajan izvor informacija.

Odgovorne institucije

Biro za odnose s javnošću Vlade Crne Gore i ministarstva

Angažovana pomoć donatora

USAID, EU i drugi multilateralni i bilateralni programi podrške.

2. Utvrditi komunikacionu strategiju za Agendu

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

Rezime i prateći zadaci

- a) Osmisliti i usvojiti jednostavnu i jasnu poruku o ekonomskim reformama koja će imati odjeka kod običnih ljudi i obezbijediti da tu poruku stalno i konzistentno ponavljaju svi vladini zvaničnici u obraćanjima javnosti, izlaganjima, intervjuima, saopštenjima za javnost, nastupima u medijima itd. Pri tome, izuzetno

je važno da poruku prate potvrde/primjeri koji će je potkrijepiti.

b) Imenovati direktora komunikacije za Agendu (angažovanog u Vladi ili sa strane, s punim radnim vremenom), koji će biti odgovoran i nadležan za cjelokupne komunikacije koje se odnose na Agendu.

c) Primijeniti u cjelokupnoj državnoj upravi plan komunikacije o Agendi, koji će biti koordinisan s Biroom za odnose s javnošću i koji će sprovesti portparoli u svim ministarstvima. Planom se predviđa aktivnije i češće organizovanje medijskih događaja koji će

obuhvatiti ne samo obavještanje o novim zakonima već i prezentiranje njihove uspješne primjene i kako će reforme uticati na poboljšanje životnog standarda, kao i veće angažovanje zainteresovanih grupa koje će reforme promovisati umjesto Vlade.

Odgovorne institucije

Biro za odnose s javnošću Vlade Crne Gore i ministarstva

Angažovana pomoć donatora

USAID, EU i drugi multilateralni i bilateralni programi podrške.

---

4. Učešće civilnog društva u kreiranju ekonomskih politika i izradi zakona

---

Konkretna inicijative

Izrada modela za učešće civilnog društva u kreiranju politika i procesu izrade zakona

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Radna grupa, koja se sastoji od predstavnika civilnog sektora i Vlade, radiće na razvijanju modela za obezbjeđivanje učešća civilnog društva u izradi i implementaciji politike i zakona. Kada se model usvoji, akteri civilnog društva će definisati uloge i nadležnosti ključnih zainteresovanih subjekata civilnog društva.

Ojačati Ekonomsko-socijalni savjet, učešćem državnog, privrednog i civilnog sektora, da bi se promovisala saradnja u formulisanju politike i njena implementacija na širokoj osnovi, čineći ga na taj način moćnim sredstvom za uključivanje građana i ključnih zainteresovanih strana u proces reformi.

Odgovorne institucije

Komisija Vlade za politički sistem i unutrašnju politiku i Biro za odnose s javnošću Vlade Crne Gore

Angažovana pomoć donatora

USAID, EU

**A. Makroekonomska stabilnost i razvoj institucija
u funkciji podsticanja integralnog tržišta**

1. Poslovno okruženje

Ciljevi

Stvaranje poslovnog okruženja pogodnog za maksimalan ekonomski razvoj, porast razmjene i ekonomske aktivnosti koje obezbjeđuju zaštitu imovinskih prava i vladavinu prava

Ključni parametri

- Interna harmonizacija postojećih zakona i propisa
- Harmonizacija sa standardima Evropske unije
- Implementacija postojećih zakona i propisa

Pregled

Poslovno-pravno okruženje je okvir u kojem se odvijaju aktivnosti privatnog sektora. Od sredine 2001. godine usvojen je veliki broj zakona i propisa kojima se reguliše poslovno okruženje. U narednom periodu pažnja će biti na: a) harmonizaciji i prilagodavanju postojećih zakona i implementaciji propisa u cilju unaprjeđivanja poslovnog okruženja za razvoj privatnog sektora i poboljšanja ukupne konkurentnosti crnogorske ekonomije, b) pripremi, usvajanju i implementaciji novih zakona i ekonomskog zakonodavstva, c) harmonizaciji zakona i propisa sa direktivama EU i obezbjeđivanje interne harmonizacije propisa i d) unaprjeđivanju mehanizama za alternativno rješavanje sporova u cilju njihovog pravovremenog i pravednog rješavanja.

Konkretno inicijative

1. Obezbjeđivanje interne harmonizacije propisa i njihove usaglašenosti sa standardima EU - stalni zadatak

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

U okviru procesa stabilizacije i pridruživanja Evropskoj uniji, Crna Gora će tokom implementacije Sporazuma biti u obavezi da definiše Nacionalni program za usklađivanje zakonodavstva s pravnim propisima EU (acquis communautaire). U skladu s tim zadatkom, Crna Gora je već u novembru 2004. godine usvojila izmjene Poslovnika o radu Vlade, kojim je uvela obavezu pripremanja "Izjave o usklađenosti" svakog nacrt propisa (zakona i podzakonskih akata) s propisima EU. Takođe, tokom 2005. uradiće se, preko

vladine komisije za koordinaciju procesa pridruživanja EU, "izjave o usklađenosti" svih ključnih sistemskih zakona koje je Crna Gora usvojila u posljednjih nekoliko godina. Na navedeni način, dobiće se presjek stepena usklađenosti najvažnijih pravnih propisa u našem zakonodavstvu sa standardima i propisima EU, kao i potreba za daljom harmonizacijom u budućem periodu. Ove aktivnosti posebno su bitne za ispunjavanje Akcionog plana za implementaciju preporuka iz Evropskog partnerstva, koji je Vlada usvojila u decembru 2004. godine.

Odgovorne institucije

Ministarstvo pravde, Ministarstvo za ekonomske odnose s inostranstvom i evropske integracije, resorna ministarstva i Sekretarijat za zakonodavstvo

Angažovana pomoć donatora

USAID, EU, UNCTAD i druge referentne multilateralne i bilateralne institucije

2. Implementacija postojećih zakona i njihove izmjene

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Tokom prethodne dvije godine, Skupština RCG je usvojila veliki broj zakona. Ipak, još nisu potpuno implementirana nova zakonska rješenja, a u nekim važnim oblastima, kao što su koncesije, podzakonski akti još nisu pripremljeni. Pažnju treba posvetiti potpunoj implementaciji zakona - u prvom redu kroz unaprjeđivanje novoformiranih registara, izradu potrebnih obrazaca i uputstava i obuku službenika i korisnika iz poslovnog okruženja.

Sprovođenje Zakona o insolventnosti privrednih društava je poboljšano, ali nije na zadovoljavajućem nivou. Mnoga preduzeća su privatizovana kroz stečajni postupak, što predstavlja odličan napredak. Razmotriće se potreba izrade website-a sa sveobuhvatnom bazom podataka o stečajnim postupcima.

Izmjene i dopune Zakona o privrednim društvima su pripremljene. Nakon toga treba pristupiti implementaciji zakona.

Na izmjenama i dopunama Zakona o javnim nabavkama se radi već više od godine. Nove izmjene i dopune bi trebalo usvojiti ove godine kako bi se unaprijedili opšte razumjevanje Zakona i njegova usklađenost sa standardima Evropske unije. Donijet je čitav niz podzakonskih akata u vezi s javnim nabavkama.

Aktivno se radi na unaprjeđenju regulative koja se odnosi na koncesije, djelimično zbog problema u vezi s implementacijom postojeće regulative, a djelimično radi razjašnjenja jezičkih formulacija i veće usklađenosti sa standardima Evropske unije.

Zakon o zalozi kao sredstvu obezbjeđenja potraživanja se vrlo uspješno sprovodi. Dalji razvoj bi predstavljale izmjene i dopune podzakonskih akata kojim bi se zakon mogao još efikasnije primjenjivati.

Izmjene i dopune Zakona o hartijama od vrijednosti bi trebalo da omoguće dodatnu usklađenost s međunarodnim standardima. Treba organizovati seminare u vezi sa sprovođenjem izmjena i dopuna Zakona.

Sprovođenje Zakona o porezu na dodatu vrijednost je vrlo uspješno. Rezultati primjene PDV-a su sljedeći: smanjenje aktivnosti u oblasti sive ekonomije, što se odražava većim učešćem prihoda od PDV-a u prihodima budžeta (oko 36% u 2004. godini); ujednačavanje cijena robe i stvaranje fer konkurencije; nesmetan protok robe i usluga u okviru državne zajednice i uklanjanje duplog oporezivanja. Zbog uspješne implementacije ovog zakona, nije neophodno pripremiti izmjene i dopune ovog zakona u toku 2005. godine, već treba pripremiti ozbiljnu analizu opšte efektivnosti Zakona i odrediti na koji način može biti poboljšana. U tom smislu treba razmotriti: visinu stope od 17%, administrativne barijere, poslovne transakcije koje su sada izuzete iz režima PDV-a, rokove plaćanja, edukaciju poreskih obveznika.

Konkretna inicijative

1. Zakon o insolventnosti privrednih društava (implementacija)

Status	Start	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007
Usvojen	2001						

2. Zakon o privrednim društvima (implementacija i izmjene i dopune)

Status	Start	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007
Usvojen	2001						

3. Zakon o javnim nabavkama (implementacija i izmjene i dopune)

Status	Start	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007
Usvojen	2001						

4. Regulatorna u oblasti koncesija

Status	Start	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007
Usvojen	2002						

5. Zakon o zalozi kao sredstvu obezbjeđenja potraživanja (implementacija)

Status	Start	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007
Usvojen	2002						

6. Zakon o stranim ulaganjima (implementacija i izmjene i dopune)

Status	Start	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007
Usvojen	2000						

7. Zakon o hartijama od vrijednosti (implementacija i izmjene i dopune)

Status	Start	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007
Usvojen	2000						

8. Zakon o elektronskom potpisu (implementacija)

Status	Start	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007
Usvojen	2003						

9. Zakon o elektronskoj trgovini (implementacija)

Status	Start	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007
Usvojen	2004						

10. Zakon o hipoteci (implementacija)

Status	Start	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007
Usvojen	2004						

11. Zakon o javnim preduzećima (izmjene i dopune)

Status	Start	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007
Usvojen							

Odgovorne institucije

Ministarstvo finansija, Ministarstvo ekonomije, Komisija za hartije od vrijednosti, Agencija za promociju investicija (MIPA) i Sekretarijat za razvoj

Angažovana pomoć donatora

USAID, EU, SB-MIGA, OECD/Investment Compact.

3. Izraditi i implementirati nove zakone

Rezime i prateći zadaci

Da bi se u Crnoj Gori upotpunio osnovni zakonski okvir moderne tržišne ekonomije, potrebno je donijeti određene nove propise.

1. Zakon o zaštiti konkurencije

Status	Start	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007
Nacrt	2004						

2. Zakon o obligacionim odnosima

Status	Start	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007
Bez nacrt	2005						

3. Zakon o primjeni propisa koji uređuju zaštitu prava intelektualne svojine

Status	Start	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007
Nacrt	2005						

4. Zakon o izdavanju odobrenja za obavljanje djelatnosti

Status	Start	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007
Nacrt	2004						

5. Zakon o svojinsko-pravnim odnosima

Status	Start	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007
Bez nacrt	2005						

6. Građanski zakonik (opciono)

Status	Start	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007
Bez nacrt	2005						

7. Zakon o finansijskom lizingu

Status	Start	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007
Nacrt	2004						

8. Zakon o mjenici

Status	Start	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007
Nacrt	2005						

9. Zakon o čeku

Status	Start	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007
Bez nacrt	2005						

10. Zakon o zaštiti potrošača

Status	Start	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007
Nacrt	2002						

Odgovorne institucije

Ministarstvo za ekonomske odnose s inostranstvom i evropske integracije, Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo finansija, Ministarstvo pravde, Ministarstvo kulture i medija, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo turizma, Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća

Angažovana pomoć donatora

USAID, EU, referentne međunarodne institucije za ekspertsku podršku u procesu prilagođavanja EU

4. Deregulacija i smanjenje transakcionih troškova

Rezime i prateći zadaci

Nakon usvajanja Agende ekonomskih reformi, Skupština Republike Crne Gore je usvojila više od 20 zakona u oblasti privrednog prava. Novi zakoni su usklađeni s najboljim praksama Evropske unije i većina tih propisa teži ka liberalizaciji regulatornog okvira i smanjenju transakcionih troškova. Međutim, podrška administrativnog i sudskog sistema je neadekvatna, a u nekim slučajevima nedostaje i institucionalna osposobljenost.

Zakon o privrednim društvima, koji je usvojen 2001. godine, znatno je pojednostavio proceduru registrovanja privrednih društava i otklonio neke od prepreka za ulazak na tržište. Procedura za registraciju privrednih društava sada može biti završena za 4 dana, a osnivački kapital je samo 1 euro za društvo s ograničenom odgovornošću. To upućuje da Crna Gora ima najmanje prepreka za inicijalnu registraciju privrednih društava u regionu. OECD je prepoznao Crnu Goru kao vodeću zemlju u regionu kada je u pitanju proces registracije privrednih društava (za više detalja pogledati: Procjenu učinka politike preduzeća – EPPA 2003). Međutim, transakcioni troškovi u vezi s registracijom i dalje su visoki, jer se problemi dešavaju na lokalnom nivou kada preduzeća pokušavaju da dobiju dozvole za rad. Usvajanje Zakona o izdavanju odobrenja za obavljanje djelatnosti, kojim se propisuje brža i efikasnija procedura registracije na opštinskom nivou, trebalo bi da bude jedan od zakonodavnih prioriteta u tekućoj godini.

Novi Zakon o insolventnosti privrednih društava, usvojen 2001. godine, pojednostavio je

proceduru za preduzeća u stečaju i skratio trajanje stečajnog postupka. Ipak, u znatnom broju preduzeća stečajni postupak je pokrenut u skladu sa starim zakonom o stečaju koji vodi ka neefikasnoj proceduri i neriješenim stečajnim predmetima, koji mogu trajati i nekoliko godina. I dalje ostaju dva izazova: 1) kako ubrzati stečajni postupak i 2) kako unaprijediti znanje i sposobnosti sudija.

Veliki broj **poreskih zakona** je implementiran u 2003. godini, uključujući Zakon o porezu na dodatu vrijednost (17%). Porezi i doprinosi na lični dohodak su smanjeni dva puta po 5%. U decembru 2004. godine usvojene su izmjene i dopune Zakona o porezu na dobit pravnih lica kojim se propisuje smanjenje poreske stope sa 20% na 9% i čine je proporcionalnom. U skladu s novim Zakonom, Crna Gora ima najnižu poresku stopu u regionu, što bi trebalo da predstavlja znatan podsticaj za strane investicije. Međutim, postoji prostor za dalje poboljšanje u ovoj oblasti, što će biti predmet analiza u narednom periodu.

Carinski zakon je donijet 2002. godine. Njegova primjena je počela u aprilu 2003. godine. Ovaj zakon je urađen u saradnji s međunarodnim ekspertima i njegove odredbe su bazirane na direktivama Evropske unije (Evropski carinski zakon) i relevantnim sporazumima STO (GATT, Sporazum o carinskom vrednovanju i Pravila o porijeklu robe).

Zakon o zalozi kao sredstvu obezbjeđenja potraživanja omogućava registraciju zaloge putem Interneta koje se može zasnovati na pokretnoj imovini i hartijama od vrijednosti. Vrlo važan aspekt ovog zakona je da omogućava vansudsku realizaciju zaloge.

Novi **Zakon o elektronskoj trgovini** je usvojen 2004. godine i njime se Internet i elektronski prenos podataka uvode u svakodnevni rad. Zakonom se utvrđuje okvir za elektronsku trgovinu i izvršenje ugovora i obezbjeđuju efikasniji načini poslovanja. Ovaj zakon, takođe, predstavlja korak dalje ka osnivanju e-vlade.

a) Stvoriti uslove za potpunu implementaciju novih zakona

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

- usvajanje podzakonskih akata i procedura za primjenu novih zakona

- nastavak reforme pravosudnog sistema i ukupnog institucionalnog jačanja efekasnog pravnog okvira
- sveobuhvatni programi obuke za administrativne službenike koji su nadležni za sprovođenje zakona, kako bi se unaprijedili kapaciteti ključnih institucija
- razmotriti uvođenje novih poreskih olakšica za investitore (domaće i strane), kako bi se stimulisala ulaganja u nove turističke kapacitete, koja će, s druge strane, povećati kvalitet šansi za zaposlenje.

Odgovorne institucije

Resorna ministarstva i Uprava za kadrove

Angažovana pomoć donatora

USAID, EAR

b) Izmijeniti i dopuniti neke od postojećih zakona u cilju dalje liberalizacije i smanjenja transakcionih troškova

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

- Zakon o radu – razmotriti mogućnost povećanja fleksibilnosti tržišta rada
- Zakon o porezu na dobit pravnih lica – razmotriti mogućnost dodatnih stimulacija za inopartnere
- Zakon o stranim ulaganjima - razmotriti mogućnost njegove aktuelizacije

Odgovorne institucije

Ministarstvo finansija, Ministarstvo za ekonomske odnose s inostranstvom i evropske integracije, Ministarstvo rada i socijalnog staranja i Agencija za promociju investicija (MIPA)

Angažovana pomoć donatora

USAID, EAR

c) Testirati mogućnost uvođenja proporcionalnog sistema oporezivanja dobiti pravnih lica

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Odgovorne institucije

Ministarstvo finansija, Komisija za ekonomske slobode

Angažovana pomoć donatora

USAID, EAR, UNDP

2. Trgovinska i regionalna ekonomska saradnja

Ciljevi

Usvajanje STO standarda u unutrašnjoj i spoljnoj trgovini, razvoj carinskog sistema u skladu s preporukama EU i STO, jačanje regionalne ekonomske saradnje i rast konkurentnosti domaćih proizvođača

Ključni parametri

- Pristupanje STO
- Harmonizacija s propisima Evropske unije
- Rast izvoza/smanjenje robnog deficita
- Implementacija sporazuma o slobodnoj trgovini - harmonizacija sa susjednim zemljama, posebno u sektorima privlačnim za strane investicije u Crnoj Gori

Pregled

Pristupanje STO jedan je od neophodnih i strateški važnih koraka na putu evropskih integracija i kvalitetnog uključenja Crne Gore u matricu regionalne ekonomske saradnje. Kreiranje zone slobodne trgovine Zapadnog Balkana je dobra poruka inoinvestitorima da mogu planirati svoje investicione projekte na cijeli region i iskoristiti beneficije ukidanja međusobnih carina i necarinskih ograničenja. Realizacija ukupne inicijative Pakta stabilnosti podrazumijeva ne samo slobodan protok na tržištu robe, već i slobodan protok usluga, rada i kapitala.

Konkretno inicijative

Proces pridruživanja Crne Gore STO

H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Razvojem modela dvostrukog kolosjeka Generalni savjet STO je 15. februara 2005. godine otvorio proces pregovaranja za punopravno članstvo Crne Gore u STO. Pridruživanje STO neophodan je i veoma važan korak na putu evropskih integracija zemalja Balkana, pa je to strateška aktivnost u narednim mjesecima. Kvalitetno pregovaranja o budućem članstvu podrazumijeva čitav niz aktivnosti koje zahtijevaju jasan plan i tijesnu koordinaciju različitih ministarstava, kako u oblasti ponuda za robu i usluge, tako i u oblasti uređenja zaštite prava intelektualne svojine.

a) Usvajanjem seta zakona iz oblasti prava intelektualne svojine na nivou SCG stvorili su se uslovi da Crna Gora pristupi:

- definisanju i implementaciji Zakona o primjeni propisa iz oblasti zaštite prava intelektualne svojine

H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

- donošenju Uredbe o postupanju carinskog organa s robom kojom se povređuju prava intelektualne svojine

H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

- usvajanju Izmjena i dopuna Krivičnog zakonika

H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

- donošenju Zakona o optičkim diskovima

H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

b) Odgovoriti na pitanja na bazi predatog Memoranduma o spoljnotrgovinskom režimu Crne Gore

H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

c) Pripremiti sve ostale neophodne izvještaje za proces pristupanja STO (ACC4 – agrobudžet, ACC5 - usluge, ACC8 - tehnički propisi i standardi, ACC9 - izvještaj o zaštiti prava intelektualne svojine, ponude za robu, ponude za usluge) i u vezi s tim donijeti novi Zakon o carinskoj tarifi (HS 2002)

H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

d) Formirati radnu grupu za Crnu Goru pri Direktoratu za pristupanje STO u Ženevi i koordinirati pripreme za sastanke radnih grupa, gdje će participirati Pregovarački tim Vlade RCG

H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

e) Organizovati obuku i studijski boravak u STO, za implementaciju propisa iz oblasti zaštite prava intelektualne svojine (UCCG, Ministarstvo ekonomije - tržišne inspekcije, Ministarstvo kulture i medija)

H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

f) Kontinuirano slati predstavnike pregovaračkog tima na kurseve STO u Ženevi

H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Odgovorne institucije

Ministarstvo za ekonomske odnose s inostranstvom i evropske integracije, Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstvo finansija i Uprava carina (koordinacija preko vladine Komisije za pridruživanje STO)

Angažovana pomoć donatora

USAID (do aprila 2006)

3. Fiskalni sistem

Fiskalna reforma

Ciljevi

Uravnoteženi budžet će se postići u narednih pet godina, sprovođenjem odgovarajuće ekonomske politike i utvrđivanjem osnovnih ciljeva razvoja prilikom planiranja budžeta, sa strogim finansijskim upravljanjem, strogom računovodstvenom kontrolom u izvršenju budžeta i poreskom strukturom koja je konkurentna, kao i stimulativnom monetarnom politikom, koje će omogućiti snažan rast privatnog sektora.

Ključni parametri

- Konzistentnost fiskalne i monetarne politike u okvirima i ciljevima MMF i Svjetske banke
- Harmonizacija sa direktivama EU

Pregled

Fiskalnu situaciju u Crnoj Gori karakterišu: planirani budžetski deficit (za 2005. godinu projektovan je na nivou od 2,17% BDP-a), budžetska analiza koja se unapređuje; novi ali još nedovršen sistem izvršenja budžeta; spoljni dug koji je procijenjen na 502 miliona eura (prema podacima Ministarstva finansija); očekivano poboljšanje u naplati prihoda; uvođenje novina kod poreza na dobit pravnih lica, poreza na dohodak fizičkih lica i poreza na dodatu vrijednost (PDV). Potrebna je politika koja će proširiti poresku osnovicu i smanjiti poresko opterećenje. Cilj poreske politike je da se postigne fiskalna ravnoteža, dok se istovremeno održava poreska struktura bazirana na konkurentnosti i širokoj osnovi koja dozvoljava snažan rast privatnog sektora. U dosadašnjem periodu realizacije Agende uspješno su usklađivani ključni parametri fiskalne i

monetarne politike s politikama i ciljevima Svjetske banke i MMF.

Pored proširenja poreske osnove, pokrivanje budžetskog deficita će zahtijevati čvršću disciplinu na rashodnoj strani, posebno kad su u pitanju politika zarada, direktni i indirektni transferi preduzećima i visoki troškovi za administriranje penzionog i zdravstvenog fonda, kao i fonda za zapošljavanje. Da bi se reforma ostvarila potrebno je da se postigne efikasnost u poslovanju i smanje troškovi u ovim institucijama.

Efikasno planiranje i izvršenje budžeta omogućiće vladinim institucijama da bolje planiraju i upravljaju oskudnim budžetskim sredstvima. Uspostavljena je organizaciona jedinica za Internu reviziju u Ministarstvu finansija, koja treba da utiče na povećanje odgovornosti i efikasnije finansijsko upravljanje državnim sredstvima. Sistem za efikasno planiranje i upravljanje državnim dugom je od ključnog značaja za postizanje fiskalne ravnoteže. Ministarstvo finansija je implementiralo značajne reforme u prethodne tri godine, sa dobrim rezultatima, koje uključuju novi poreski režim, novi zakon o javnim nabavkama, novi sistem za upravljanje troškovima i novi zakon o budžetu. U naredne četiri godine biće potrebno da se u potpunosti implementira novi poreski režim, institucionalizuje Zakon o javnim nabavkama, dovrši sistem trezora i implementira Zakon o budžetu.

Konkretne inicijative

1. Upravljanje i kontrola rashoda

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Fiskalna ravnoteža će zahtijevati veću budžetsku disciplinu u sljedećim oblastima:

- a) Uspostavljanje i sprovođenje efikasne politike zarada i zapošljavanja za svaku potrošačku jedinicu

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Tokom 2004. godine u Ministarstvu finansija je uspostavljen centralizovani sistem platnog spiska kako bi se poboljšala kontrola nad troškovima za zarade državnih službenika. Potrebno je insistirati na jačanju aktivnosti na daljem unaprjeđivanju centralizovanog platnog spiska u pravcu snažnijeg obuhvata svih troškova koji se generišu po ovom pitanju. Završetak implementacije sistema očekuje se početkom 2005. Zakon o zaradama državnih službenika usvojen je zbog efikasnijeg praćenja troškova zarada državnih službenika i ujednačavanja zarada koje se isplaćuju iz Budžeta. Potrebni su dodatni napor za postavljanje ciljeva u vezi s popunjavanjem radnih mjesta na osnovu međunarodnih standarda i izvještavanja o zapošljavanju. Rezultate zapošljavanja u odnosu na ciljeve potrebno je objaviti u godišnjim izvještajima i u godišnjem izvještaju o izvršenju budžeta Ministarstva finansija, koji se podnosi Skupštini.

- b) Sva preduzeća koja direktno ili indirektno dobijaju subvencije iz Budžeta moraće da podnesu godišnji plan poslovanja s mjesečnim planovima prihoda i rashoda. Od ovih preduzeća treba zahtijevati da izvještavaju o stvarnom učinku u odnosu na projektovani na mjesečnoj, tromjesečnoj i godišnjoj osnovi. Pratiti učinak i zahtijevati korektivne akcije kada je učinak preduzeća ispod plana, uključujući promjenu rukovodstva. Za sva ova preduzeća definisati cilj da treba da se postigne profitabilnost bez direktnih ili indirektnih subvencija do unaprijed utvrđenog datuma i eliminišu subvencije nakon tog datuma.

Ministarstvo finansija bi trebalo da, u saradnji s ministarstvima zaduženim za monitoring i subvencije za državne kompanije, preduzme aktivnosti na pripremi i dostavljanju godišnjih poslovnih planova i redovnih izvještaja o učincima poslovanja. Sva odgovorna ministarstva treba da dostavljaju Ministarstvu finansija kvartalne izvještaje o učinku državnih predu-

zeća koja su pod njihovim nadzorom, koji uključuju bilo koje mjere koje se preduzimaju kako bi se upravljalo rezultatima. Ministarstva koja su zadužena za državna preduzeća treba da uključe kratak izvještaj o aktivnostima u godišnji izvještaj. Da bi se olakšao sistem izvještavanja, Ministarstvo finansija bi trebalo da razmotri implementaciju međunarodnog sistema "Uniformnih računa" (USALI) za hotelsku industriju.

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

- c) U okviru Ministarstva finansija, u Sektoru za budžet, uspostaviti kapacitet za praćenje finansijskog učinka i ključnih pokazatelja učinka za bilo koji organ (organizaciju) koji prima državna sredstva kroz direktne transfere iz budžeta ili indirektno kroz kontrolisane cijene ili cijene po povlašćenim uslovima i kredite. To bi obuhvatilo vanbudžetske fondove, javne institucije i komercijalna preduzeća u kojima država ima vlasništvo. Nadzorna služba će biti odgovorna za objavljivanje tromjesečnih i godišnjih ažuriranih podataka za svaku organizaciju u cilju informisanja o odlukama o alokacijama iz budžeta i transparentnom korišćenju državnih sredstava.

U cilju poboljšanja monitoringa potrošnje javnih resursa, potrebno je nastaviti aktivnosti na implementaciji programskog budžeta, uz pojačavanje aktivnosti na analizi efikasnosti korišćenja subvencija koje se transferišu javnim kompanijama.

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

- d) Reorganizacija Poreske uprave je gotovo završena. Uvođenje objedinjene naplate privodi se kraju, a različite procedure i procesi se inkorporiraju u rastući IT sistem. Trebalo bi osnovati i obučiti jedinicu koja će otkrivati i tražiti lica koja nisu podnijela prijavu.

Funkcije naplate usluga poreskim obveznicima i funkcije revizije su preispitane i otpočete su promjene. Ministarstvo finansija i Poreska uprava treba da razviju okvir i jasan set delegiranih ovlašćenja za režim prinudne naplate. U cilju poboljšanja evidencije i naplate državnih prihoda, a u skladu s preporukama Svjetske banke, utvrđen je i upućen na dalju proceduru Predlog zakona o

objedinjenoj naplati i registraciji javnih prihoda. Upravljanje delegiranim ovlaštenjima zahtijeva kontinuirani monitoring kako bi se obezbijedili efikasna primjena, upravljanje i implementacija tih ovlaštenja. Trebalo bi preduzeti dalje mjere kako bi se utvrdili ciljevi koje Poreska uprava može ostvariti. Mjere treba da se odnose na stopu povraćaja prijavljenih obaveza, blagovremenost povraćaja zaostalih dugova i stopu otkrivanja onih koji ne podnose poreske prijave. Trebalo bi da bude jasno da ciljevi za sve vrste poreza koje prognozira Ministarstvo finansija za potrebe makroanalize i Budžeta nisu odgovarajuće za procjenu rezultata Poreske uprave.

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Odgovorne institucije

Ministarstvo finansija, Uprava carina, Poreska uprava, Fond PIO i vanbudžetski fondovi

Angažovana pomoć donatora

USAID, EAR, US Treasury, Svjetska banka, EU

2. Poboljšanje planiranja i izvršenja budžeta

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Rigorozna kontrola javnih prihoda i rashoda je ključna za pomjeranje od hroničnog deficita do fiskalne ravnoteže. Da bi se postigla rigorozna kontrola javnih prihoda i rashoda, potrebno je uspostaviti četiri procesa:

a) Uvesti srednjoročni okvir rashoda

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Prognoza prihoda i rashoda za period od tri godine je od fundamentalnog značaja za dobro planiranje. Poznat kao "srednjoročni okvir rashoda", ovaj opseg trogodišnjeg planiranja koristi ključne makroekonomske indikatore, prognoze prihoda i planove potrošnje da bi se postigao integrisani sistem za planiranje rashoda, potrošnje za kapitalne investicije i prognoziranje prihoda. Rezultat je djelotvornije korišćenje sredstava, predvidljivije okruženje za investiranje i racionalizaciju troškova. U okviru Budžeta za 2005. sastavljen je srednjoročni okvir rashoda za period 2005-2007. Struktura projekcije

obuhvata sve budžetske stavke. Dalji razvoj kapaciteta u ovoj oblasti treba da podrži dalji razvoj MTEF kako bi se bolje integrisalo korišćenje ključnih makroekonomskih indikatora, prognoziranja prihoda i planova potrošnje, kao i da bi se plan dalje usaglasio s vladinim programom ekonomskih reformi.

Neophodan je dalji rad na jačanju, formalizovanju i institucionalizovanju ovog procesa, koji uključuje: 1) rigorozniju sistemsku proceduru u izradi makroekonomskih indikatora koji se koriste za pripremu budžeta; 2) harmonizaciju ekonomskih analiza koje sprovode Ministarstvo finansija i Centralna banka, radi povećanja tačnosti; 3) izradu modela za procjenu prihoda, da bi se što tačnije prognozirali prihodi i analizirali uticaji različitih poreza, stopa i politika na ekonomski rast i fiskalnu ravnotežu; 4) da ministarstva i vladine institucije podnose trogodišnje prognoze za sve glavne rashode i prihode Vladi i Skupštini; 5) formalizaciju procesa izrade periodičnih podešavanja i inkorporiranje uticaja glavnih promjena u politici i/ili ekonomskim uslovima.

b) Jačanje kapaciteta za planiranja i praćenja budžeta

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Veza između Budžeta i politika Vlade je glavni osnov održivog fiskalnog upravljanja. Operacionalizacija ovog principa zahtijeva česte analize aktivnosti svake vladine jedinice. Jedna od metodologija za ostvarivanje ovog cilja i za povećanje transparentnosti budžetskog procesa je "budžet baziran na aktivnostima" (BBA) ili programsko budžetiranje. Implementacija BBA zahtijeva usvajanje sistema standardne klasifikacije budžeta u cijelom javnom sektoru i obuku i upoznavanje službenika s principima i korišćenjem te metodologije. Ključna korist ove BBA metodologije jeste da se tijesno nadgleda uticaj potrošačkih programa. Praktični koraci za primjenu BBA obuhvataju utvrđivanje seta objektivnih pokazatelja za budžetske programe i aktivnosti u trenutku kada su definisani. Praćenjem pokazatelja moguće je brzo sagledati trošak i koristi od svakog programa na jednostavan i transparentan način. Praćenje i kontrola aktivnosti se najčešće obavljaju posredstvom "službe opšteg kontrolora" u okviru Ministarstva finansija.

U 2004. godini uspostavljeno je programiranje Budžeta za Ministarstvo turizma i Ministarstvo saobraćaja. Budžetom za 2005. godinu predviđene su dodatne potrošačke jedinice (ZIKS, Turistička organizacija Crne Gore i Ministarstvo prosvjete i nauke). Za 2006. godinu planirano je da 3 dodatne potrošačke jedinice postanu dio sistema programiranja budžeta. U 2007. godini cjelokupan budžet treba da bude razvijen u skladu s pravilima programiranja budžeta. SAP sisteme Trezora treba dalje razvijati kako bi se podržalo programiranje budžeta. Rezultati programa u odnosu na postavljene ciljeve treba da se prikažu u godišnjim izvještajima ministarstava.

c) Kontrolisanje javnih prihoda i vanbudžetskih fondova

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Većina prihoda i troškova za većinu potrošačkih jedinica je uključena u Budžet i centralizovana u republičkom Trezoru 2002. godine. Ovom reformom su eliminisani nekontrolisana naplata i korišćenje prihoda i uvedena je strožija finansijska kontrola javnih sredstava. Izvori i korišćenje javnih sredstava kojima upravljaju vanbudžetski fondovi, kao što su fondovi PIO, zdravstva i zapošljavanja, treba, takođe, da budu uključeni u Budžet. Svi javni prihodi i troškovi treba da budu evidentirani ili kroz sistem budžeta ili kroz transparentno finansijsko izvještavanje. Transparentnije finansijsko izvještavanje postignuto je uvođenjem zahtjeva da potrošačke jedinice i vanbudžetski fondovi proizvode godišnje finansijske izvještaje, koristeći međunarodne računovodstvene standarde IFAC. Sljedeći zadatak treba da bude priprema konsolidovanih finansijskih izvještaja na obračunskoj osnovi koji se dostavljaju Vladi kako bi upotpunili konsolidovane izvještaje statistike državnih finansija izrađene na gotovinskoj osnovi, kao i da bi se postigla veća transparentnost nivoa tekućih i ostalih obaveza i troškova držanja viška državne imovine.

Potrebno je izvršiti reviziju kako bi se utvrdilo kolika je javna korist premještanja sredstava kojima upravljaju vanbudžetski fondovi (PIO, Fond zdravstva i Fond za zapošljavanje) u budžet. Novi računovodstveni sistemi prihoda u Trezoru i upotreba glavnih indikatora uspješnosti poslovanja za praćenje rezultata

pojedinačnih agencija za naplatu prihoda rezultiraju znatno povećanim nivoom odgovornosti nad državnim prihodima.

d) Kontrola prihoda

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Kao rezultat zatvaranja ZOP-a, 1. januara 2005. godine, Trezor je razvio i implementirao novi sistem upravljanja prihodima za obradu i isplatu zajedničkih prihoda i doprinosa vanbudžetskim fondovima, kao i za evidentiranje i poravnanje uplata prihoda na bankovne račune Trezora. Od 1. januara 2005. godine, tri glavna subjekta koji obezbjeđuju preko 98% budžetskih prihoda - Poreska uprava, Uprava carina i Ministarstvo unutrašnjih poslova - počeli su da dostavljaju Trezoru dnevne detaljne računovodstvene izvještaje iz internog računovodstvenog sistema o naplaćenim i poravnatim javnim prihodima. U prelaznom periodu (koji neće premašiti 2005) Trezor će pripremati dnevne izvještaje primaoca za preostale jedinice za naplatu prihoda sve dok se ne razviju neophodni IT sistemi i procedure ili dok se ne obezbijedi spoljašnji izvor koji bi vršio naplatu i računovodstvene funkcije, kao i obradu javnih prihoda na efikasniji način. Budući razvoj sistema biće usmjeren na implementaciju funkcija prihodnog modula u SAP sistem Trezora.

U skladu sa zahtjevima MMF, sva sredstva u vezi sa državnim budžetom položena su na nove račune otvorene u Centralnoj banci. Kao dio imlementacije međubankarskog platnog sistema, Ministarstvo finansija, Poreska uprava i Uprava carina osnovani su kao direktni učesnici u međubankarskom platnom sistemu. Trezor vodi pristup međubankarskom platnom sistemu u ime svih državnih jedinica za naplatu prihoda, osim za obračunske račune Poreske uprave i Uprave carina, za uplatu i isplatu i dobijanje obračuna i izvještaja preko međubankarskog platnog sistema. Kako bi se poboljšao pristup informacijama o naplaćenom prihodu za jedinice za naplatu prihoda, opštine i vanbudžetske fondove, u Trezoru će se u 2005. godini izraditi web portal.

e) Integrisani sistem za upravljanje budžetom

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Stalni sistem za upravljanje troškovima je implementiran u Trezoru. SAP sistem radi ispod svog punog kapaciteta, tako da je dalji razvoj neophodan ako se želi iskoristiti puna vrijednost i efikasnost sistema. Pripremljen je strateški plan razvoja koji će povezati budući rad s poslovnim prioritetima i ciljevima Ministarstva finansija. Treba izraditi i implementirati dodatne funkcije za upravljanje dugom i imovinom, za nabavke i za izvještavanje kako bi se uspostavio potpuno integrisan sistem za upravljanje budžetom, koji je u mogućnosti da sprovodi strogu finansijsku i računovodstvenu kontrolu nad javnim sredstvima i imovinom. Sistem za upravljanje imovinom mora da uključuje akcionarski kapital, s objedinjenim podacima iz CDA i Agencije za prestrukturiranje privrede i strana ulaganja, koji bi doprinio likvidnosti Budžeta. Tokom 2004. godine SAP je započeo obradu budžetskih prihoda. Trenutno se sistem razvija da bi efikasno funkcionisao prilikom obrade plaćanja i prihoda nakon uklanjanja ZOP-a. Potrebno je preduzeti dalje mjere da bi se smanjili veoma visoki godišnji troškovi vođenja SAP sistema i povećao kvalitet on-site podrške prilikom održavanja sistema.

f) Upravljanje javnim dugom

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Spoljni dug Crne Gore je procijenjen je na 502 miliona eura (prema podacima Ministarstva finansija). Uveden je privremeni sistem upravljanja dugom za evidentiranje državnog duga. Konsolidacija "starog" inoduga izvršena je prema sporazumu sa inostranim kreditorima. Počelo je rješavanje potraživanja preuzetih od Montenegrobanke i Jugobanke. Tokom 2004. godine međunarodna agencija za kreditni rejting "Standard and Poor's" prvi put je procijenila kreditni rejting Crne Gore, koji je među najvišim u regionu. Za dugoročni kreditni rejting ocjena je "BB", a za kratkoročni dobijena je ocjena "B". Nova evaluacija očekuje se krajem 2005 godine. Potreban je dalji rad na jačanju procesa i prakse upravljanja gotovinom.

Potrebno je utvrditi pravu visinu unutrašnjeg javnog duga, osim onih koji su poznati, a odnose se na otplatu duga po staroj deviznoj štednji, po državnim obveznicama i duga po uzetim kreditima kod domaćih banaka. Ta-

kođe, potrebno je raditi na razvoju sekundarnog tržišta kratkoročnih državnih obveznica u pravcu povećanja njihove likvidnosti.

Usvojeni su zakoni koji regulišu upravljanje javnim dugom i staru deviznu štednju.

g) Interna revizija

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Obučeni i u potpunosti funkcionalni Sektor interne revizije osnovan je u Ministarstvu finansija 2004. godine. Odobren je trogodišnji Strateški plan revizije, sa pratećim godišnjim planovima revizije, koji će podstaći veću efikasnost u državnim institucijama, pojačati kontrolu prihoda i rashoda, obezbijediti bolju transparentnost i potpunu usaglašenost sa Zakonom o budžetu. Planom se obezbjeđuje okvir, zasnovan na riziku, za planiranje revizija u glavnim oblastima budžetskih rashoda, obrade zarada u nekoliko velikih ministarstava i upravljanje procedurama naplate prihoda. Do sada su vršene revizije procedura za naplatu prihoda u Poreskoj upravi, kao i revizije procesa rashoda u brojnim ministarstvima. Sljedeće inicijative poboljšale bi opštu sposobnost i efikasnost interne revizije: uspostavljanje aktivnosti na harmonizaciji u okviru Sektora za internu reviziju Ministarstva finansija, koja bi koordinirala i promovisala razvoj interne revizije u javnom sektoru i pomogla velikim potrošačkim jedinicama da razviju sopstvene kapacitete interne revizije; pružanje internim revizorima kontinuirane obuke i profesionalnog razvoja, što bi im omogućilo da dostignu međunarodne zahtjeve za dobijanje sertifikata revizora.

Definisati obaveze i zaduženja rukovodilaca potrošačkih jedinica prilikom utvrđivanja sistema finansijske interne kontrole, zasnovanog na riziku, koji doprinosi prevenciji pronevjere i korupcije, obezbjeđuje kontinuitet poslovanja i povećava nivo odgovornosti prilikom korišćenja javnih sredstava.

Odgovorne institucije

Ministarstvo finansija i vanbudžetski fondovi

Angažovana pomoć donatora

EU, USAID, US Treasury

3. Reformisanje poreskog sistema

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

Rezime i prateći zadaci

Uspješno su implementirani zakoni o porezu na dohodak fizičkih lica, porezu na dobit pravnih lica, o akcizama i o porezu na dodatu vrijednost. Restrukturiranje Poreske uprave je završeno, a u toku je implementacija integrisanog IT sistema. Novi IT sistem će stvoriti uslove za efikasan monitoring, kontrolu i naplatu poreskih prihoda. Nakon pune implementacije novih zakona, u prvom kvartalu 2004. godine, analizirani su postignuti uticaji i efekti, a shodno tome su prerađeni i zakoni, izuzev Zakona o PDV-u, koji će se preraditi tokom 2006. Kako bi se zakoni konstantno unaprjeđivali, neophodno je sprovesti sljedeće aktivnosti:

a) Zakon o porezu na dohodak fizičkih lica

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

Glavni ciljevi su održavanje niskih poreza i proširivanje poreske osnove, koji su postignuti usvajanjem izmjena i dopuna Zakona o porezu na dohodak fizičkih lica. Izmjenama su smanjene stope poreza na dohodak fizičkih lica, u dvije faze, kako bi se postiglo ukupno smanjenje od 10%. Takođe je smanjen iznos paušalnog poreza za samozaposlene. Dalje revizije politike koje su potrebne za postizanje ovih ciljeva obuhvataju: (1) Oporezivati sve oblike naknada po osnovu zaposlenja, uključujući kredite sa smanjenim kamatnim stopama i ostale dohotke fizičkih lica od zaposlenja koji su preko minimalnog iznosa utvrđenog Opštim kolektivnim ugovorom. (2) Imajući u vidu trend u tranzicionim i brzorastućim ekonomijama ka uspostavljanju proporcionalnog oporezivanja, kao i pozitivan uticaj ovog vida oporezivanja na ekonomsku efikasnost i transparentnost, razmotriti potrebu uvođenja proporcionalnog oporezivanja u oblast koju uređuje Zakon o porezu na dohodak fizičkih lica, kao i postojeći prag nulte poreske stope. (3) Postepeno smanjiti stope doprinosa za socijalno osiguranje (penziono, zdravstveno). Stope doprinosa za PIO tretiraće se s posebnom pažnjom zbog fiskalne održivosti sistema.

b) Akcize

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

Poreska politika je revidirana i implementiraće se u prvom kvartalu 2005. godine. Metodologija obračuna akcize na cigarete usaglasila se s praksama EU, uz razmatranje smanjenja akciza u cilju suzbijanja sive ekonomije. Revizija poreske politike u odnosu na ostalu akciznu robu je u toku.

c) Porez na dobit pravnih lica

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

Poreska stopa poreza na dobit pravnih lica smanjena je na 9% kako bi se stvorili bolji uslovi za otpočinjanje novog biznisa i investicije. Nastaviti razmatranje mogućnosti smanjenja poreza na dividende i kamate kako bi se stvorile bolje pretpostavke za otpočinjanje novog biznisa i za investicije.

d) Porez na dodatu vrijednost

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

Ključni segment poreske reforme u Crnoj Gori predstavlja veoma uspješna implementacija Poreza na dodatu vrijednost (PDV). Sadašnji rezultati primjene PDV jesu: znatno smanjenje crnog tržišta, koje se odražava povećanim učešćem PDV u budžetskim prihodima (oko 36% u 2004); ujednačavanje cijena robe i uspostavljanje pravedne konkurencije; nesmetan protok robe i usluga u okviru Srbije i Crne Gore i otklanjanje dvostrukog oporezivanja. Nakon uspješne implementacije Zakona o PDV, u 2005. godini će se analizirati ovaj zakon. Pitanja koja treba razmotriti tokom izmjene ovog zakona su: (ne)zadržavanje jedinstvene stope od 17%; uvođenje smanjenih poreskih stopa za bazične proizvode; specifičan tretman nekih ekonomskih djelatnosti (npr. turizam); administrativni problemi (dug period povraćaja PDV); relativno veliki broj transakcija koje su izuzete od PDV, a za koje pravo na smanjenje nije korišćeno, što ima negativan uticaj na sistem PDV i komplikuje procedure obračuna; kratkoročna plaćanja PDV za proizvode u slučaju izvoza; nedovoljna edukovanost poreskih obveznika kada je u pitanju primjena PDV.

e) Proširenje poreskih olakšica za investitore, preduzetnike i novo zapošljavanje

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

U cilju stvaranja što povoljnijih uslova za aktivnije zapošljavanje i prevođenje rada na "crno" u legalnu ekonomiju, preispitivati postojeći nivo poreskog opterećenja i poreskih olakšica.

f) Sistem igara na sreću

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Novi zakon o igrama na sreću usvojen je 2004. godine da bi se eliminisale nepravilnosti u sistemu igara na sreću, zaštitio javni interes i povećali prihodi državnog budžeta. Zakon se zasniva na najboljim praksama i razvijen je uz aktivno učešće nevladinog sektora.

g) Naplata prihoda

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Postepeno se uvode principi samostalnog obračuna poreza, dok se registracija, podnošenje prijava i plaćanje olakšavaju većim korišćenjem IT sistema. Kao što je ranije napomenuto, prva dužnost režima naplate je stopostotna naplata prijavljenih obaveza u pravo vrijeme. Ako je cilj samostalni obračun i prijavljivanje poreza Poreska uprava mora raditi na promjeni svojih prioriteta od postizanja procjene Budžeta Ministarstva finansija ka praćenju i kontroli podnošenja prijava i prijavljenih obaveza. Ovo je nešto na čemu će se raditi u narednim godinama, a time se otvara jedna sasvim nova oblast za postavljanje ciljeva u vezi s registracijom i otkrivanjem sive ekonomije. Oni poreski obveznici koji postupaju u skladu s propisima ne smiju se kažnjavati pretjeranim procedurama naplate da bi se nadoknadili propusti drugih poreskih obveznika.

Odgovorne institucije

Ministarstvo finansija, Poreska uprava, Uprava carina, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Fond PIO, Fond zdravstva i Zavod za zapošljavanje

Angažovana pomoć donatora

USAID, EAR, Svjetska banka

4. Javna godišnja revizija poreske politike da bi se stimulisao ekonomski rast

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Tokom 2004. godine, sprovedene su brojne aktivnosti na revidiranju. Usvojeno je šest novih zakona, a tri zakona trenutno razmatra Skupština RCG. Doneseno je osam odluka o raznim porezima. Ministarstvo finansija je potpisalo međunarodne sporazume o saradnji kako bi podijelili i imali koristi od iskustava drugih zemalja u vezi s uspješnom implementacijom poreskih politika koje stvaraju povoljne uslove za poslovanje.

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Odgovorne institucije

Ministarstvo finansija i Ministarstvo rada i socijalnog staranja

Angažovana pomoć donatora

USAID obezbjeđuje tehničku pomoć Ministarstvu finansija, Poreskoj upravi i Fondu PIO

5. Državna revizorska institucija

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Državna revizorska institucija je jedan od ključnih instrumenata savremenih demokratija za promovisanje transparentnosti i odgovornosti u sektoru javnih finansija. Crna Gora je zakonom već uspostavila državni organ koji je nezavisan od izvršne vlasti, a koji vrši reviziju finansijskih izvještaja i kontroliše regularnost, efektivnost i efikasnost poslovnih operacija svih korisnika javnih sredstava.

Ciljevi koje treba ostvariti do kraja 2007. godine su:

- Državna revizorska institucija je uspostavljena i obezbijedena je adekvatna obuka
- Revizorske aktivnosti i rezultati revizije ispunjavaju kriterije međunarodnih standarda
- Skupština je odgovorna za skupštinsku kontrolu budžeta

- Državna revizorska institucija je po zakonu i stvarno nezavisna od izvršne vlasti

Odgovorne institucije

Državna revizorska institucija

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Angažovana pomoć donatora

GTZ (projekat je počeo u julu 2002. godine i nastaviće se do decembra 2007)

4. Finansijski sistem

Ciljevi

Izgradnja stabilnog finansijskog sistema u privatnom vlasništvu, potpuno integrisanog u međunarodne strukture, koji nudi siguran i stabilan povraćaj uloga deponenata i realne cijene kapitala za zajmoprimce, kao i alternativne izvore finansiranja kroz razvoj tržišta novca i tržišta obveznica

Ključni parametri

- Međunarodni bankarski standardi

Pregled

Finansijski sektor, a posebno bankarski sistem, je usitnjen. S aspekta ispunjenosti zakonskog okvira, reguliše ga Centralna banka. Bankarski sistem ima nizak nivo prihodovne aktive; neadekvatnu strukturu depozita, čiji je rezultat precjenjivanje kapitala, kao izvora kreditnih sredstava; relativno visoke kamatne stope; visok nivo obaveznih rezervi; nisku diversifikaciju sredstava; visoke troškove poslovanja; slabu profitabilnost; nedovoljno razvijene sisteme interne kontrole i revizije (relativno slabo upravljanje) i nizak nivo valutnih i kamatnih rizika. Događaji iz prethodnog perioda i nedostatak osiguranja depozita doveli su do niskog nivoa depozita. Nereformisani platni sistem je uzrokovao visoke troškove transakcija i nepostojanje razvijenih instrumenata bezgotovinskog plaćanja. Konačno, tržište hartija od vrijednosti, posebno kratkoročnih, nije kvalitetno regulisano. Iako je ostvaren napredak u otklanjanju osnovnih uzroka ovih problema, ostaje još dosta toga da se uradi, posebno u dijelu stimulativnije kreditno-monetarne politike u cilju pokretanja investicionog ciklusa.

Konkretna inicijative

1.Regulisanje i rješavanje stanja u bankama, shodno Bazelskim principima i direktivama EU

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Kvalitetan bankarski sektor zahtijeva pažljivo licenciranje, dobru kontrolu i efikasno i blagovremeno rješavanje stanja u problematičnim bankama. Povjerenje deponenata u bankarski sistem zasniva se na saznanju da se licenciranim bankama dobro upravlja, tako da je rizik sveden na minimum i da se stanje u problematičnim bankama rješava brzo i pošteno. Zakoni i postupci u regulisanju sektora moraju se neprestano unaprjeđivati u skladu s najnovijim standardima. Ostvarena je saradnja sa stranim regulatornim tijelima na bazi potpisanog sporazuma u dva slučaja (Banka Slovenije, Narodna banka Srbije). Pripremljen je i usaglašen sporazum s Narodnom bankom Albanije. Ostvareno je članstvo u BSCEE. Ostvarena je saradnja bez posebnog sporazuma s Narodnom bankom Austrije, Narodnom bankom Poljske i Narodnom bankom Švajcarske. U narednom periodu je neophodno potpisivanje sporazuma sa svim regulatorima zemalja iz kojih budu dolazili strateški partneri ili iz kojih budu otvarali filijale stranih banaka. Početkom 2005. godine potrebno je donijeti izmjene Zakona o bankama, radi postepene tranzicije ka Bazelu II i daljeg unaprjeđenja kontrole banaka na bazi veće osjetljivosti prema rizicima. U 2005. godini potrebno je razviti Regulatorni kreditni biro i donijeti izmjene i dopune Zakona o stečaju i likvidaciji banaka, kao i izmjene i dopune Zakona o Centralnoj banci. Potrebno je donijeti zakon o lizingu i zakon koji otvara mogućnost za razvoj poslova koji se odnose na "sekjuritizaciju" u bankama. Regulatorni kreditni biro treba da obezbijedi razvoj stresnog testiranja sistema, bolje praćenje kreditnog rizika na nivou bankarskog sektora, obračun prosječne ponderisane kamatne stope i kreiranje osnove za implementaciju modela centralizovanog određivanja rejtinga radi tranzicije ka naprednijim pristupima u okviru Bazela II. Regulatorni kreditni biro će se osnovati u okviru CBCG. Konkretna dopunske radnje su:

a) završetak izrade podzakonskih akata

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

b) razvijanje saradnje s bankarskim regulatornim organima iz drugih zemalja

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

c) jačanje procesa licenciranja

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

d) usvajanje novih zakona u susret novim tržišnim zahtjevima (hipotekarnih obveznica, kreditnih unija)

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Odgovorne institucije

Centralna banka Crne Gore i Ministarstvo finansija

Angažovana pomoć donatora

USAID, DFID, Svjetska banka, EAR, UNDP

2. Privatizacija državnih banaka

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Privatizacija bankarskog sektora dovešće i do objedinjavanja banaka, čime će se povećati stabilnost u sektoru. U toku je privatizacija Podgoričke banke. Usvojena je strategija privatizacije bankarskog sektora. Privatizaciju banaka realizovati u skladu s usvojenom strategijom.

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Odgovorne institucije

Savjet za privatizaciju, Ministarstvo finansija i Centralna banka Crne Gore

Angažovana pomoć donatora

DFID, EU

3. Razmotriti politike za smanjenje kamatnih stopa

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Razvoj privatnog sektora zahtijeva postojanje kredita po prihvatljivim kamatama, na duži rok. Kamatne stope su odraz kombinovanog efekta bazičnih kamatnih stopa na euro, koje su mimo kontrole Crne Gore, i faktora unutrašnjeg rizika i cijene transakcija. Kamatne stope treba prilagođavati sveobuhvatnim i koordiniranim aktivnostima u pravcu stimulisanja privatnog sektora. Vlada će, u saradnji s Centralnom bankom, razmotriti instrumente za neophodno smanjivanje i ujednačavanje kamatnih stopa. Razvijati dodatne mjere ekonomske politike u pravcu daljeg suzbijanja sive ekonomije. Treba reformisati pravosudni sistem, a posebno privredno-sudski postupak; brže rješavati otvaranje i vođenje stečajnih postupaka; donijeti Zakon o mjenici; dalje razvijati implementaciju MRS i standarda finansijskog izvještavanja, kao i kvalitet revizije; sinhronizovano primjenjivati mjere jačanja likvidnosti privrede (ova oblast povezana je sa skoro svim segmentima koje tretira agenda); institucionalizovati i razvijati promociju stranih investicija; izgraditi sistem mjera za unaprjeđivanje korporativnog upravljanja; donijeti Zakon o standardima procjenjivanja imovine koja služi kao sredstvo obezbjeđenja; stimulisati utvrđivanje rejtinga od strane privrednih subjekata i prisustvo rejting agencija u Crnoj Gori; stimulisati udruživanje povezanih lica u kreditne unije iz oblasti poljoprivrede, trgovine i sl. U okviru programa angažmana donatora, treba povećati raspoloživost sredstava za garantovanje kredita od strane garantnih institucija iz zemalja donatora. Potrebno je usvojiti zakone koji regulišu monopol, oblast osiguranja i penzijski sistem što će, takođe, imati uticaj na jačanje novčane ponude.

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Odgovorne institucije

Centralna banka Crne Gore, Ministarstvo finansija, Komisija za hartije od vrijednosti i Savjet za privatizaciju

Angažovana pomoć donatora

EU

4. Efikasno regulisanje sektora osiguranja

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Naknada štete po osnovu osiguranja od ključnog je značaja za društvo koje se temelji na privatnim svojinskim i imovinskim pravima. Potrebno je donijeti novi zakon o osiguranju. Dobro regulisan sektor osiguranja može da poveća povjerenje vlasnika preduzeća i kreditora pri preuzimanju većeg rizika, što bi vodilo ka intenzivnijoj upotrebi kapitala.

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Odgovorne institucije

Ministarstvo finansija i Ministarstvo za ekonomske odnose s inostranstvom i evropske integracije

Angažovana pomoć donatora

USAID, EU, kao i međunarodni programi ekspertske podrške za proces pristupanja STO

5. Uvođenje sistema osiguranja depozita

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Postojeće slabosti (nepovjerenje u bankarski sistem, usitnjen bankarski sektor, visoke kamatne stope, visoki troškovi poslovanja i sl.) u oblasti bankarskog sistema znatno destimulišu depone. Nema adekvatnog programa koji će ih zaštititi od potencijalnih gubitaka. Dobro osmišljen program osiguranja depozita će pružiti štedišama sigurnost u smislu smanjenja rizika. Povećanjem depozita stvoriće se uslovi za povoljnije kreditiranje privatnog sektora. Izmjena Zakona o zaštiti depozita. Donacija KFW kao jedan od prioriteta

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Odgovorne institucije

Ministarstvo finansija

Angažovana pomoć donatora

USAID za pripremu predloga zakona

6. Potpun prestanak rada Zavoda za obračun i plaćanja (ZOP-a) i reforma platnog sistema

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Reformom platnog prometa i prestankom rada ZOP-a Centralna banka će obezbijediti neophodne garancije za efikasno odvijanje platnog prometa i u dijelu prikupljanja i evidencije javnih prihoda. Prelaskom platnog prometa u komercijalne banke omogućiće se značajne povoljnosti bankarskom sektoru da se angažuju u profitabilnim poslovima, imajuću u vidu stvaranje preduslova za lagani rast depozita, u uslovima visoke obavezne rezerve i rizičnog ulaganja kapitala.

Očekuje se da će se, komercijalizacijom platnog prometa, uvesti konkurencija u ukupan sistem, smanjiti tarife i poboljšati međubankarska plaćanja i sveukupna likvidnost. Istovremeno, veće uključivanje u regionalne i evropske platne sisteme treba da donese znatnu korist. Liberalizacija tržišta plaćanja zahtijeva donošenje zakona o platnom prometu i odgovarajućih propisa koji bi stvorili preduslove za značajnije investiranje. Implementirana je nova zakonska regulativa iz ove oblasti.

Odgovorne institucije

Ministarstvo finansija, u saradnji s Centralnom bankom Crne Gore

Angažovana pomoć donatora

USAID, EU

7. Djelotvorno regulisanje tržišta novca

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Razviti tržište novca i kratkoročnih hartija od vrijednosti (sa dospijecem do jedne godine) kako bi se povećala likvidnost ekonomskog sistema, finansirale kratkoročne praznine u likvidnosti i stvorile mogućnosti da privredni subjekti mogu da investiraju. Kratkoročne hartije od vrijednosti su posebno važne za poboljšanje upravljanja likvidnošću na republičkom i opštinskom nivou. Tržište novca treba da reguliše Centralna banka. Prvi korak je da Centralna banka i Komisija za hartije od vrijednosti usvoje odgovarajuće propise. Drugi korak je da se izradi nacrt zakona o kratkoročnim hartijama od vrijednosti. Neophodno je donijeti odgovarajuću zakonsku regulativu. Razvoj "retail" tržišta za državne zapise i obveznice. Razvijanje sekundarnog tržišta za instrumente tržišta novca. Razvoj primarnog i sekundarnog tržišta "repo" proizvoda.

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Odgovorne institucije

Komisija za hartije od vrijednosti, Ministarstvo finansija i Centralna banka Crne Gore

Angažovana pomoć donatora

EU, USAID

8. Regulisanje platnog prometa s inostranstvom

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Neophodno je donijeti zakon o platnom prometu s inostranstvom u cilju regulisanja ove ob-

lasti i regulisanja tokova kapitala. Ovaj zakon će biti kompatibilan sa Zakonom o stranim ulaganjima i Zakonom o spoljnoj trgovini, koji treba da se pripremi na principu slobodnog protoka robe, usluga, ljudi i kapitala, kao osnovnom načelu. Ovu oblast je neophodno urediti zbog otvorenog sistema i velikog obima razmjene s inostranstvom, kako robe i usluga, tako i kapitala.

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Odgovorne institucije

Ministarstvo finansija, Ministarstvo za ekonomske odnose s inostranstvom i evropske integracije i Centralna banka Crne Gore

Angažovana pomoć donatora

EU

5. Tržište kapitala

Ciljevi

Razvoj tržišta kapitala koji će se odraziti na lakše formiranje kapitala i snižavanje troškova kapitala, promovisanje ekonomskog rasta i na taj način povećanje ličnih i javnih prihoda.

Ključni parametri

- Unaprjeđivanje regulatornog i institucionalnog okvira za funkcionisanje tržišta
- Jačanje tržišne infrastrukture, povećanje kvaliteta i efikasnosti tržišta
- Smanjivanje troškova poslovanja u odnosu na druga tržišta ili u odnosu na prethodni period
- Širenje tržišta
- Prijem u IOSCO

Pregled

U proteklih nekoliko godina izgradnja institucija i infrastrukture tržišta kapitala kod nas sprovodila se u cilju kreiranja takve zakonske regulative i institucionalne sredine koje doprinose efikasnom i brzom sprovođenju procesa privatizacije i razvoja trgovanja na sekundarnom tržištu.

Crnogorsko iskustvo govori da je moguće razviti tržišnu infrastrukturu i regulatorni okvir u relativno kratkom periodu.

Koncepcijski okvir za dalji razvoj tržišta kapitala odnosi se na povećanje konkurentnosti tržišta, kao i smanjivanje troškova poslovanja. Konku-

rentnost tržišta ne treba da pretpostavlja smanjivanje standarda regulative već njihovo formulisanje na način koji će omogućiti investitorima da na najbolji način ostvare svoje potrebe. Predstojeće aktivnosti biće usmjerene na: 1) zaokruživanje regulatornog okvira za efikasno funkcionisanje tržišta; 2) jačanje tržišne infrastrukture i 3) širenje tržišta.

1. Unaprjeđivanje regulatornog okvira za efikasno funkcionisanje tržišta kapitala

Rezime i prateći zadaci

a) Usvajanje izmjena i dopuna Zakona o hartijama od vrijednosti - Dosadašnja praksa je pokazala da neka rješenja iz zakona treba poboljšati, a posebno treba urediti oblasti: 1) Izdavanje i trgovanje kratkoročnim hartijama od vrijednosti; 2) Emisija akcija za poznatog kupca (private placement). Moguće je pojednostaviti i pojeftiniti proceduru izdavanja akcija kada su kupci unaprijed poznati.

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

b) Usvajanja Zakona o preuzimanju akcionarskih društava - Dvije grupe pitanja su bitne za regulaciju ovog postupka: prva se tiče razvoja

tržišta, a druga integriteta tržišta. Prva grupa pitanja bavi se razmatranjem da li regulativni okvir preuzimanja i spajanja kompanija onemogućava djelatnost preuzimanja i spajanja u obimu koji je neophodan za razvoj ekonomije i prilagođavanje strukturalnim promjenama. Druga grupa pitanja odnosi se na razmatranje da li regulativni okvir omogućava djelatnost preuzimanja i spajanja koja za posljedicu ima "fer rezultat" u smislu podjele premije za sticanje kontrole.

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

c) Potrebno je definisanje koncepcije poslovanja privatnih penzionih fondova (tzv. III stub reforme), vodeći računa da država nije sponzor takvog načina štednje, te time nije ni garant za poslovanje privatnih penzionih fondova. Jedno od osnovnih pitanja će biti kako poreskom politikom stimulisati štednju i uplate u privatne penzione fondove, kao i koncept ulaganja fonda.

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

d) Neophodno je održavanje pravnog okvira na način koji stvara povjerenje u stabilnost sistema i integritet tržišta. Potrebno je identifikovati i umanjivati ograničenja koja sprječavaju razvoj tržišta a koja nisu neophodna radi zaštite investitora.

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Odgovorne institucije

Ministarstvo finansija, Komisija za hartije od vrijednosti i Komisija za ekonomske slobode

Angažovana pomoć donatora

2. Jačanje tržišne infrastrukture i smanjivanje troškova poslovanja na tržištu kapitala

Rezime i prateći zadaci

a) Jačanje tržišne infrastrukture je neophodno zbog očekivanog povećanja broja transakcija, što će iziskivati veću brzinu i efikasnost obavljanja poslova svih učesnika u transakcijama. "Custody" funkciju za sada ne obavlja ni jedna banka u Crnoj Gori. S obzirom na značaj "custody" banke za inostrane investitore u smislu povjerenja, kao i mogućnosti da se

neke barijere "prekograničnog" trgovanja na taj način prevaziđu, neophodno je ubrzati implementaciju ove funkcije.

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

b) U vezi s obavljanjem poslova na domaćem i međunarodnom tržištu, važno pitanje je smanjenje troškova poslovanja. Potrebno je analizirati sve administrativne postupke i troškove poslovanja na tržištu kapitala a naročito troškove obavljanja same transakcije. U ovoj oblasti je potrebno nastaviti započeto snižavanje administrativnih naknada, kao i podsticati implementaciju neto - transfera (neting).

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Odgovorne institucije

Komisija za hartije od vrijednosti i Centralna banka Crne Gore

Angažovana pomoć donatora

3. Podsticanje regionalnog trgovanja

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Jedan od najznačajnijih projekata, koji je već realizovan, jeste projekat informacionog povezivanja berzi Jugoistočne Evrope. Uspostavljen je nezavisni web portal www.semon.net na kojem je moguće uporedo i u realnom vremenu pratiti dešavanja na sedam berzi. Potrebno je pojačati saradnju s regulatornim institucijama drugih zemalja iz okruženja kako bi se uklonile regulatorne prepreke za međusobno trgovanje i investiranje.

Odgovorne institucije

Komisija za hartije od vrijednosti i Ministarstvo finansija

Angažovana pomoć donatora

4. Razvijanje prakse redovnog objavljivanja podataka i izvještaja o poslovanju

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Uz implementaciju međunarodnih standarda objavljivanja podataka (disclosure) i računovodstvenih standarda neophodno je razvijati praksu objavljivanja informacija o važnijim poslovnim događajima i korporativnim aktivnostima emitenta, godišnjem računu, započetim poslovima.

a) Poštovanje pravila o objavljivanju interesa, koje zahtijeva da ključni učesnici, vlasnici, direktori i članovi odbora direktora i drugi insajderi javno objavljuju njihovo vlasništvo i trgovanje hartijama iznad određenog nivoa;

b) Poštovanje obaveze da se ne smiju iznositi pogrešne ili netačne informacije u javnim dokumentima (prospekt, reklama, saopštenje, intervju i sl.);

c) Sagledavanje obima i sadržaja finansijskih izvještaja i drugih podataka koje javno objavljuju preduzeća i fondovi koji se nalaze na listingu berze.

Odgovorne institucije

Komisija za hartije od vrijednosti i Komisija za ekonomske slobode

Angažovana pomoć donatora

6. Reforma penzijskog sistema

Cilj

Višestubni penzijski sistem koji se formira i finansira prvenstveno iz doprinosa, koji obezbjeđuje adekvatne penzije uz pospješivanje ekonomskog rasta i razvoja preko tržišta kapitala

Ključni parametri

- Reorganizacija penzijske administracije u skladu s najboljom međunarodnom praksom
- Fokusanje na demografsku i ekonomsku stvarnost

Pregled

Veliki broj penzionera i loši ekonomski uslovi su doveli do hroničnog strukturnog deficita u penzijskom sistemu. Trenutno 1,3 radnika (u formalnom sektoru) obezbjeđuje penziju jednog penzionera. Iz državnog budžeta je u 2002. godini za isplatu prava iz Fonda PIO transferisano 48 miliona eura ili 30% ukupnih prihoda Fonda PIO. Na duži rok, bez reformi, kako stanovništvo bude starilo i kako se bude smanjivao broj radno sposobnih ljudi (odnos broja potencijalnih radnika i broja penzionera će za deset godina biti 3:1 odnosno 2:1 kroz dvadeset godina) deficit (doprinosi plus transferi iz centralnog budžeta minus ukupni rashodi penzijskog sistema) porašće na 10% BDP. Stvaranje penzijskog sistema koji će dugoročno obezbjeđivati penzionerima dovoljan prihod zahtijeva više od same reforme postojećeg sistema administracije penzijama: zahtijeva uspostavljanje privatnog penzijskog osiguranja i/ili takozvani "drugi stub" ili obaveznu individualnu kapitalizovanu štednju.

Prednost drugog stuba je u mogućnosti ostvarivanja većih penzija bez povlačenja sredstava iz Budžeta. Rizik je u tome što primanja zavise od poslovanja domaćih i svjetskih finansijskih tržišta. Dobre investicione smjernice i adekvatni propisi mogu da ograniče ovaj rizik. Prednost višestubnog penzijskog sistema je i u mogućnosti oslobađanja znatnog dijela budžetskih sredstava za finansiranje ekonomskog rasta, razvoja i zapošljavanja, povećavanju učešća zaposlenih u formalnom sektoru, razvoju finansijskog tržišta i stvaranju investicionog kapitala.

Konkretno inicijative

1. Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju – implementacija

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Reformisani prvi stub je u primjeni od januara 2004. godine, kroz novi Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju. Glavne mjere reforme su: (1) postepeno povećanje starosne granice na 60 godina za žene odnosno 65 godina za muškarce; (2) nova penzijska formula se zasniva na ličnim bodovima koji obuhvataju povećani broj godina staža; (3) SWISS metod usklađivanja penzija; (4) šira osnovica za plaćanje doprinosa (svi prihodi od rada); (5) strožiji uslovi za sticanje invalidskih, porodičnih i drugih posebnih prava i (6) promjena uloge Fonda PIO u smislu

da se Fond PIO isključivo bavi administriranjem penzija. Međutim, samo zakonske izmjene neće donijeti fiskalnu održivost penzijskom sistemu. Visok nivo nepoštovanja zakona od strane poslodavaca, lica koja se bave samostalnom djelatnošću i zaposlenih koji su dužni da plaćaju doprinose za socijalno osiguranje i dalje predstavlja veliki problem u ovom sistemu. Ovom problemu dodatno doprinosi slab državni institucionalni kapacitet da kontroliše i vrši naplatu dospjelih doprinosa. Inspekcija rada je pojačala kontrolu i naplatu doprinosa tokom proteklog perioda. Bez obzira da li postoji višestubni penzijski sistem ili ne, problem nepoštovanja zakona se mora riješiti. Međutim, svaka dodatna inspekcija predstavlja novu troškovnu stavku u Budžetu, pa bi osnovno sredstvo podsticanja naplate doprinosa bilo smanjivanje stope doprinosa i proširenje osnovice za njihovu naplatu. U tom cilju, Vlada Crne Gore je postepeno smanjila stopu doprinosa 10% tokom 2004. godine, na nivo od 21,6%. Imajući u vidu ove promjene tokom 2004, rashodi Fonda PIO su činili 10,7% BDP sa deficitom na nivou od 0,9% BDP (7% manje nego u 2003). Transferi iz državnog budžeta Fondu PIO su iznosili 22% prihoda Fonda PIO u 2004 (38 miliona eura) ili 6,2% više u odnosu na 2003. godinu. Demografske promjene ukazuju na trend starenja stanovništva u Crnoj Gori, sa stopom zavisnosti koja je još na nivou od 1,3, što ne obezbjeđuje dovoljan broj obveznika koji bi mogao da obezbijedi penzije sve većem broju penzionera. Sljedeće aktivnosti u prvom stubu treba da budu usklađene s novim zakonom i predstojećom regulativom drugog stuba.

Odgovorne institucije

Ministarstvo finansija i Ministarstvo rada i socijalnog staranja

Angažovana pomoć donatora

USAID, Svjetska banka

2. Redefinisanje uloge i organizacije Fonda PIO - implementacija strateškog plana reforme Fonda PIO

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Na osnovu novog Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju, donijet je jedan broj podzakonskih akata kojima su bliže uređena pojedina

pitanja neophodna za njegovo sprovođenje. Donijeti su svi akti iz nadležnosti Fonda PIO: Statut, Pravilnik o obrazovanju i radu prvostepene invalidske komisije i dr. U skladu s preporukama i standardima Svjetske banke, a u cilju poboljšanja efikasnosti Fonda PIO, započeti su reorganizacija Stručne službe Fonda i unaprjeđenje tehničko-tehnološkog procesa rada. U tom cilju je početkom 2004. godine urađen Program racionalizacije Stručne službe Fonda, koji je usvojila Vlada. Ovaj program će omogućiti: usredsređivanje Fonda PIO isključivo na obradu penzija i naknada; izmjenu organizacione strukture i preostalih poslovnih procesa Fonda PIO; značajne investicije u obuku i razvoj novih tehnologija, smanjenje troškova zaposlenih i dr. Svjetska banka je odobrila kredit za restrukturiranje Fonda u iznosu od 1,6 miliona dolara. Korišćenje kredita je već počelo tako što su odabrani strani konsultanti koji rade na definisanju novog poslovnog procesa i na IT strategiji. Vlada je, u saradnji sa Svjetskom bankom, otpočela aktivnosti na definisanju Projekta objedinjene registracije i sistema izvještavanja naplate poreza i doprinosa. Realizacija ovog projekta će omogućiti integrisanje i prenos naplate doprinosa i prikupljanje podataka od svih vanbudžetskih fondova kod Poreske uprave. Osnovni elementi tog projekta su: registracija obveznika i osiguranika / prikupljanje podataka / uparivanje / naplata. Nosioc ovog projekta je Poreska uprava, a Fond PIO u njegovoj realizaciji ima aktivnu ulogu.

Odgovorne institucije

Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo finansija, Fond PIO i Poreska uprava

Angažovana pomoć donatora

USAID, Svjetska banka

3. Detaljna analiza i rasprava o uvođenju drugog stuba

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Sadašnji institucionalni kapacitet za efikasno administriranje penzija je još slab. Međutim, imajući u vidu: (1) stabilizaciju makroekonomske situacije i aktivnije tržište kapitala u Crnoj Gori, (2) polazne tačke drugih zemalja u regionu koje su uvele drugi stub (Hrvatska, Makedonija, Bugarska) i (3) višestruke efekte sprovođenja

privatnog penzijskog sistema na cijelu ekonomiju, Vlada Crne Gore treba da razmotri pripreme za njegovu primjenu. Osnovno pitanje jeste način finansiranja troška tranzicije i razdvajanje postojeće stope doprinosa na I i II stub. Njegovu uspješnost uslovljava i uspješnost sprovođenja organizacionih i administrativnih promjena. Kada je riječ o penzijama drugog stuba velika je vjerovatnoća da će biti strukturnih problema u vezi s veličinom osnovice obveznika i nepostojanjem razvijenog tržišta kapitala u Crnoj Gori i regionu. Ostala pitanja će uključiti razmatranje kreiranja adekvatnih administrativnih kapaciteta i edukativnu kampanju o pronalazanju ličnog interesa pojedinca u plaćanju doprinosa. Stoga njegovo uvođenje zahtijeva detaljne finansijske i ekonomske analize (različiti scenariji zasnovani na aktuarskom modelu u projektovanom makroekonomskom okruženju), koje pružaju osnovu za Zakon. Adekvatan i dobar institucionalni okvir koji podržava održivost ovog sistema uzima u obzir pokretanje novih funkcija (regulatornog i nadzornog tijela, centralnog registra, "custody" banke), javnu kampanju i davanje licenci penzionim investicionim fondovima. Regulatorna i nadzorna funkcija treba da se organizuju pod nadležnošću Komisije za hartije od vrijednosti. Nijedna banka ili drugo pravno lice u Crnoj Gori ne obavlja funkciju "custody" banke, koja je od suštinskog značaja u sprovođenju drugog stuba. Imajući u vidu značaj "custody" banke za strane investitore u smislu povjerenja i prevazilaženja barijera međunarodne trgovine, neophodno je motivisati poslovne banke da uključe ovu funkciju, a u izradu legislative uključiti sve relevantne finansijske institucije. Takođe se preporučuje da drugi stub ne treba da administrira Fond PIO, već to treba prepustiti novoj instituciji. Na taj način će se raskinuti sa starim sistemom i olakšati razvoj administrativnog kapaciteta u privatnom sektoru.

Odgovorne institucije

Ministarstvo finansija, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Savjet za privatizaciju i Komisija za hartije od vrijednosti

Angažovana pomoć donatora

USAID, Svjetska banka

4. Uvođenje penzijskih fondova na dobrovoljnoj osnovi - treći stub

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Uvođenje trećeg stuba će prethoditi uvođenju drugog stuba. Kao prvi korak u primjeni privatnog penzijskog osiguranja, dobrovoljna kapitalizovana štednja na bazi ličnih računa može predstavljati dobru osnovu za uvođenje drugog stuba. On zahtijeva institucionalni okvir za poslovanje privatnih penzijskih fondova. Završeni Predlog zakona o dobrovoljnim penzijskim fondovima podrazumijeva kreiranje pravila ponašanja na tržištu, definisanje investicionih smjernica u niskorizične hartije od vrijednosti i praćenje i kontrolu upravljanja penzijskim fondovima. Komisija za hartije od vrijednosti mogla bi biti u najboljoj poziciji da reguliše dobrovoljne penzijske fondove. Uvođenje trećeg stuba podrazumijeva i izdavanje licenci za investicione menadžere u penzijskim fondovima i kampanju edukacije javnosti koja je neophodna za prihvatanje novog koncepta kapitalizovane penzijske štednje od strane građana Crne Gore. Država će na taj način stvoriti institucionalni okvir za ovakvu vrstu štednje, ali neće garantovati za poslovanje dobrovoljnih penzijskih fondova.

Odgovorne institucije

Ministarstvo finansija, Komisija za hartije od vrijednosti i Ministarstvo rada i socijalnog staranja

Angažovana pomoć donatora

USAID, Svjetska banka

7. Tržište rada

Tržište rada i reforma radnog zakonodavstva

Cilj

Formirati fleksibilno i dinamično tržište koje je kompatibilno s tržišnom ekonomijom

Ključni parametri

- Regulativa o radu koja je u skladu sa standardima Međunarodne organizacije rada (MOR) i regulativama EU
- Rast zaposlenosti

Pregled

U oblasti radnog zakonodavstva inovirano je više zakona, a novim Zakonom o radu iz 2003. godine normirana je svaka vrsta rada bez obzira na njegovo trajanje i mjesto gdje se obavlja, što je u skladu s konvencijama i preporukama MOR (ostaje da se u narednom periodu, do 2007. godine, ovaj zakon usaglasi s još nekoliko direktiva EU koje se odnose na primjenu principa ravnopravnog tretmana, pristup zapošljavanju, stručnom obrazovanju, uslovima rada, ravnopravnog tretmana pri izboru zanimanja, zaštitu zaposlenih za slučaj promjene poslodavca, kolektivna otpuštanja i zaštitu zaposlenih u slučaju bankrotstva poslodavca).

Konkretna inicijative

1. Implementacija i poboljšanje donesenih zakona

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

- a) Zakon o radu
- b) Zakon o inspekcijskoj kontroli
- c) Zakon o inspekciji rada
- d) Zakon o evidencijama u oblasti rada
- e) Zakon o zapošljavanju
- f) Zakon o štrajku
- g) Zakon o zaštiti na radu

Rezime

Sve aktivnosti, kao što je usvajanje zakona koji su nabrojani u Agendi ekonomskih reformi, su implementirane u predviđenom roku. Sve vrste rada, bez obzira na trajanje i mjesto obavljanja, normirane su Zakonom o radu, u skladu s preporukama i konvencijama Međunarodne organizacije rada. Pored predviđenih aktivnosti, spro-

vedene su dodatne mjere. Zakon o radu je imao jednu reviziju, a planirane su dalje revizije u zakonodavstvu. Zakon o radu, kao jedan od ključnih propisa na tržištu rada, nije donio neophodnu liberalizaciju na tržištu rada. Promjene ovih zakona moraju uvažavati realnu socijalnu situaciju.

Odgovorne institucije

Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Zavod za zapošljavanje i Ministarstvo pravde

Angažovana pomoć donatora

WB, USAID, MOR i EU

2. Mjere za podsticanje transfera iz nelegalne u legalnu zaposlenost i otvaranje novih radnih mjesta

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime

Implementacija ove inicijative rezultirala je obuhvatnim Programom "Legalizacija postojećih i otvaranje novih radnih mjesta". Ovaj program uključivao je različite mjere za podsticanje zapošljavanja. Implementacija Programa, putem poreskih olakšica za novozaposlene, dala je izvanredne rezultate - oko 42 000 novo registrovanih lica. Vlada je 24. marta 2005. godine usvojila Program "Podsticaj novom zapošljavanju", koji predstavlja nastavak realizacije prethodnog programa, ali je težište na stvaranju novih radnih mjesta.

Odgovorne institucije

Ministarstvo rada i socijalnog staranja i Zavod za zapošljavanje

Angažovana pomoć donatora

USAID, GTZ, EAR, EIB, Svjetska banka i lokalne banke

3. Osigurati da propisi o tržištu rada ne predstavljaju barijere zaposlenju

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Bez obzira na usvajanje Zakona o radu, dosta ostaje da se uradi:

- a) smanjenje nivoa zaštite zaposlenja u Zakonu o radu
- b) dalje smanjenje troškova rada, posebno u dijelu poreza i doprinosa
- c) revidiranje koncepta minimalne zarade
- d) definisanje procedure mirnog rješavanja radnih sporova.

Odgovorne institucije

Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Zavod za zapošljavanje i Ministarstvo finansija

Angažovana pomoć donatora

4. Strategija zapošljavanja u Crnoj Gori

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Da bi se problem nezaposlenosti uspješnije rješavao, neophodno je donijeti dugoročnu strategiju koja će se odnositi na tržište rada. Mjere i

aktivnosti treba zasnivati, prije svega, na strukturnim promjenama, kroz koje će se formirati povoljnija konjunktura na tržištu rada.

Odgovorne institucije

Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Zavod za zapošljavanje, Fond PIO, Fond za razvoj

Angažovana pomoć donatora

5. Nacionalni program zaštite na radu

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Oblast zaštite na radu treba dalje reformisati, promovisati i prilagoditi je malim i srednjim preduzećima. U skladu s iskustvima i preporukama EU, potrebno je donijeti Nacionalni program zaštite na radu koji bi bio motivisan iskustvom da je veći nivo zaštite na radu ušteda za poslodavca.

Odgovorne institucije

Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Zavod za zapošljavanje, Fond zdravstva, Ministarstvo zdravlja i Fond PIO

Angažovana pomoć donatora

8. Sistem socijalne i dječje zaštite

Cilj

Efikan sistem socijalne zaštite, kako za posebno osjetljive grupe, tako i za građane koji su u stanju socijalne potrebe

Ključni parametri

Usklađenost s međunarodnim standardima u oblasti socijalne i dječje zaštite

Pregled

Potrebno je definisati nacionalne politike koje se tiču zaštite: djece bez roditeljskog staranja, djece s posebnim potrebama, djece koja su u sukobu sa zakonom, djece i žena žrtava nasilja, zaštite starih lica, zaštite invalidnih lica, kao i zaštite lica koja su u stanju socijalne potrebe. Ove oblasti će se regulisati u skladu s međunarodnim standardima, uz kreiranje aktivnosti koje su u nadležnosti države, lokalne zajednice i nev-

ladinog sektora. Posebna pažnja će se posvetiti rješavanju statusa raseljenih i izbjeglih lica. U cilju što bolje i preciznije alokacije socijalnih fondova, izgrađiće se jedinstven informacioni sistem u Ministarstvu rada i socijalnog staranja. Time će se dobiti pouzdan sistem koji će omogućiti adekvatnije prikupljanje i procesuiranje podataka o socijalno ugroženim grupama, preciznije usmjeravanje socijalne pomoći i poboljšanje kvaliteta državnih usluga.

Konkretna inicijative

1. Primjena utvrđenih nacionalnih strategija i planova (2005 – 2006)

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

2. Kreiranje strateških dokumenata koji se odnose na razvoj sistema socijalne i dječje zaštite, a doprinose adekvatnijoj zaštiti vulnerabilnih kategorija stanovništva (2005– 2006)

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Odgovorne institucije

Ministarstvo rada i socijalnog staranja

Angažovana pomoć donatora

Svjetska banka , UN agencije i EU agencije

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

3. Uspostavljanje jedinstvenog informacionog sistema za oblast socijalne i dječje zaštite (2005 - 2006)

9. Reforma uprave

9a Državna administracija

9b Lokalna uprava

9c Pravosuđe

9d Ekonomska regulacija

9e Informaciono društvo

9a Državna administracija

Ciljevi

Dobro upravljanje koje se ostvaruje državnom upravom koja je apolitična, kvalifikovana, etička, profesionalna, odabrana na principu zasluga i odgovorna za realizaciju aktivnosti organa državne uprave. Ciljevi, oblasti, pravci i aktivnosti reformi u ovoj oblasti su utvrđeni Strategijom upravne reforme u Crnoj Gori.

Ključni parametri

- Novi zakon o državnoj upravi kojim se uspostavlja okvir za izradu novog kodeksa i standarda državne uprave na nivou Crne Gore
- Harmonizacija sa standardima EU

Pregled

Dobro upravljanje podrazumijeva državnu upravu koja je u stanju da pruža dobre i pouzdane usluge svojim klijentima. Za ostvarenje ovog cilja je potrebno usvojiti politike čije su glavne karakteristike: transparentnost, selekcija kadrova na principu zasluga, obuka i razvoj, jasni ciljevi učinka, upravljanje učinkom, plate i nagrade zasnovane na učinku i najbolje prakse upravljanja. Loša praksa menadžmenta utiče na to da se ne zna tačno šta je čija odgovornost, ograničava inovativnost i povećavaju administrativni troškovi. Dobro upravljanje vodi ka visokom povjerenju građana i investitora, što podstiče preduzetničke aktivnosti. Donatori pružaju tehničku

pomoć za institucionalne reforme i reforme procesa, dok Evropska agencija za rekonstrukciju pruža pomoć u izradi pravnog okvira državne uprave i u obuci. Da bi reforme mogle da uspiju, treba modernizovati i racionalizovati strukturu državne uprave.

Obuka državnih službenika i programi za "upravljanje promjenama" su neophodni za stvaranje kulturne i moderne državne uprave, kao i sprovođenje reformi.

Konkretno inicijative

1. Preispitivanje postojećeg koncepta državne administracije

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Postojeći koncept državne administracije baziran je na konceptu iz prethodnog, socijalističkog sistema. U međuvremenu, došlo je do bitnih promjena u ekonomskom i političkom sistemu. Takođe, proces pridruživanja Evropskoj uniji zahtijeva novu organizaciju i koncept državne uprave. Povećava se broj regulatornih tijela, tako da postoji opasnost stvaranja paralelne administracije. Treba imati u vidu veličinu Crne Gore i srazmjerno tome broj organa, institucija i tijela, vodeći računa o troškovima administracije (po-

reza koje plaćaju privreda i građani). U tom pravcu, potrebno je razmotriti koncept nove organizacije državne uprave koji bi počivao na mnogo većoj efikasnosti rada, većoj tehničkoj opremljenosti i motivisanoj profesionalnoj administraciji, a sve s ciljem da se ključne uloge države (bezbjednost građana, zaštita slobode i zaštita svojinskih prava) efikasno sprovede.

Odgovorne institucije

Ministarstvo pravde i Uprava za kadrove

Angažovana pomoć donatora

2. Zakon o državnim službenicima i namještenicima

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Skupština Republike Crne Gore je usvojila Zakon o državnim službenicima i namještenicima u aprilu 2004. godine ("Službeni list Republike Crne Gore", br. 27/2004). Zakonom se reguliše razdvajanje političkog i birokratskog dijela, iako postoje mjesta u Zakonu gdje je princip političkog i birokratskog razdvajanja mogao biti bolje uređen (npr. izmijeniti skoro neograničeno diskreciono pravo ministara i drugih nadležnih lica u upravi prilikom procesa zapošljavanja). U cilju racionalizacije broja zaposlenih u državnoj upravi, Zakonom se propisuje nekoliko mehanizama: u slučaju potrebe za novim radnim mjestom, od ministarstava i drugih državnih organa očekuje se da istraže ljudske resurse unutar svog ministarstva ili organa i tek nakon toga raspišu oglas za novo radno mjesto; novi sistem procjene učinka može dovesti do otpuštanja nekih državnih službenika i namještenika koji dobiju negativnu ocjenu (njihovi zadaci su utvrđeni detaljnim opisom posla koji je dio Akta o organizaciji i sistematizaciji); novim zakonom primjenjuje se posebna procedura za racionalizaciju broja zaposlenih u državnoj upravi; i na kraju, Vlada je osnovala novu Komisiju čija je uloga da provjeri i odobri svaki akt o internoj organizaciji i sistematizaciji svih ministarstava i drugih državnih organa, što može predstavljati mogućnost za smanjenje broja zaposlenih u državnoj upravi. Zaključak: postoje brojni mehanizmi za racionalizaciju koji su propisani novim zakonom. Isti principi važe i koriste se za lokalnu samoupravu, iako lokalna samouprava nije di-

rektno i formalno obuhvaćena Zakonom o državnim službenicima i namještenicima.

Odgovorne institucije

Ministarstvo pravde i Uprava za kadrove

Angažovana pomoć donatora

EAR Program za dobro upravljanje i institucionalnu izgradnju (Strategija upravne reforme u Crnoj Gori za period 2003 - 2009. godine)

3. Nastavak afirmacije instituta Zaštitnika ljudskih prava i sloboda

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda je nov institut u pravnom sistemu Crne Gore kojim je, u skladu s međunarodnim standardima, omogućena pravna pomoć građanima u dosljednom i efikasnom ostvarivanju njihovih prava.

Odgovorne institucije

Ministarstvo pravde

Angažovana pomoć donatora

EAR

4. Izrada strukture i etičkog kodeksa državnih službenika i namještenika

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Pripremljen je Etički kodeks državnih službenika i namještenika, uzimajući u obzir rok za usvajanje ovog kodeksa, koji je godinu dana nakon stupanja na snagu Zakona o državnim službenicima i namještenicima (odnosno 5. maj 2004. godine). Što se tiče pregleda strukture i sastava državne uprave na svim nivoima u Vladi, urađeno je nekoliko parcijalnih analiza u toku prethodnih godina, ali je potrebno organizovati i uraditi obuhvatnu funkcionalnu analizu strukture i funkcija na sistemski i sveobuhvatan način. Samo se na taj način mogu dobiti osnove za preduzimanje daljih aktivnosti u ovoj oblasti. Pravila postupanja organa državne uprave sa građanima su sada sastavni dio Zakona o državnoj upravi i Zakona o državnim službenicima i namještenicima. Zapošljavanje zasnovano na principu zasluga i proces selekcije, pravično i

objektivno vrednovanje zasnovano na učinku, proces nagrađivanja i unaprjeđivanja i poštene i objektivne politike za prekid radnog odnosa uključeni su u novi Zakon o državnim službenicima i namještenicima, iako bi se mogle uključiti dodatne izmjene u cilju poboljšanja (naročito kada je u pitanju proces selekcije).

Odgovorne institucije

Ministarstvo pravde

Angažovana pomoć donatora

EAR

5. Ocjenjivanje i izrada sistema nagrađivanja za državne službenike i namještenike

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Zakonom o zaradama državnih službenika i namještenika ("Službeni list Republike Crne Gore", br. 27/04) uvode se određene izmjene u sistem zarada i nagrađivanja, ali izgleda da su izmjene daleko od očekivanih u ovoj oblasti. Platna skala je dosta visoka (36 platnih razreda u platnoj skali), ali je razlika između razreda u toj mjeri ograničena da sistem nije usklađen s potrebom da se izradi struktura zasnovana na učinku. Jedini značajan doprinos novog platnog sistema, u skladu s novim Zakonom, jeste određeni nivo centralizacije i bolja koordinacija u oblasti plata. Vlada i Ministarstvo finansija će pripremiti pregled postojećeg stanja u ovoj oblasti i imaće mogućnost da izrade bolju i ispravniju politiku planiranja za ovu oblast. Potrebno je preduzeti dalje važne korake u ovoj oblasti, naročito na izradi platnog sistema koji će biti zasnovan na učinku, sposobnostima, podsticajima itd. Pošto se u okviru Budžeta vjerovatno neće obezbijediti nova sredstva za ovu svrhu, jedino logično rješenje je smanjenje broja zaposlenih službenika i namještenika u državnoj upravi u narednim godinama (odnosno, spriječiti zapošljavanje novih ljudi u državnoj upravi). Novoosnovana uprava za kadrove ima obavezu da izradi program obuke u okviru kojeg će, takođe, biti i seminari i kursevi o javnim finansijama, izradi budžeta, izvršenju budžeta, platnom sistemu itd.)

Odgovorne institucije

Ministarstvo finansija, Ministarstvo pravde i Uprava za kadrove

Angažovana pomoć donatora

EAR

6. Obuka i razvoj državnih službenika

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Jedna od dvije glavne funkcije novoosnovane Uprave za kadrove u okviru državne uprave Crne Gore, u skladu s novim Zakonom o državnim službenicima i namještenicima, jeste izrada i izvršenje Programa kontinuiranog obrazovanja državnih službenika i namještenika na horizontalnom nivou (druga funkcija je upravljanje ljudskim resursima). U cilju obavljanja ove funkcije, Upravi za kadrove će biti potrebna dodatna metodološka, finansijska i druga podrška kako od strane Vlade, tako i od međunarodnih donatora. PARiM-2 - Projekat koji finansira EAR će pružiti podršku za određene pripremne aktivnosti u cilju razvoja funkcija novoosnovane Uprave za kadrove u vezi s upravljanjem ljudskim resursima i obukom u toku 2005. i 2006. godine. Međutim, nova finansijska i materijalna sredstva biće potrebna u cilju razvoja i potpune implementacije programa obuke na horizontalnom nivou i drugih funkcija Uprave za kadrove koje su propisane Zakonom o državnim službenicima i namještenicima. Takođe će biti potrebna odgovarajuća koordinacija između uključenih strana. Uprava za kadrove treba da preuzme odgovornost za sve aktivnosti u vezi s osposobljavanjem i usavršavanjem državnih službenika i namještenika u državnoj upravi i u drugim državnim organima.

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Odgovorne institucije

Uprava za kadrove, Ministarstvo prosvjete i nauke, opštine, Univerzitet Crne Gore i Ministarstvo pravde

Angažovana pomoć donatora

USAID, EAR, DFID, Svjetska banka, UNDP i drugi

7. Kampanja interne komunikacije

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Izraditi i pokrenuti sveobuhvatnu kampanju interne komunikacije za državne službenike i namještenike čiji je glavni cilj upoznavanje zaposlenih u državnoj službi s ključnim principima državne službe. Glavne ideje uključuju: "misiju", usluge klijentima, etiku, kodeks ponašanja, efikasnost, odgovornost, inovativnost, fleksibilnost, selekciju na principu zasluga, upravljanje učinkom, prakse upravljanja itd. Treba na odgovarajući način sprovesti koordinaciju ove aktivnosti. Istovremeno, treba informisati druge donatore i projekte o planovima USAID za ovu oblast kako bi izbjegli preklapanje. Koordinaciju radnih zadatak treba da obavljaju nadležni potpredsjednici Vlade, shodno svojim odgovornostima i nadležnostima.

Odgovorne institucije

Potpredsjednici Vlade, Ministarstvo pravde i Biro za odnose s javnošću Vlade Crne Gore

Angažovana pomoć donatora

USAID, EAR

8. Razvoj i implementacija metodologije analize uticaja nove regulative (Regulatory Impact Analysis)

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Na osnovu stava 4. člana 45. Poslovnika o radu Vlade Crne Gore, moraju biti, na određen način ocijenjeni svi pravni akti koji se usvajaju i koji mogu imati određene materijalne odnosno finansijske posljedice. Upravo tako se mora obrazložiti da li su u državnom budžetu obezbijeđena sredstva za implementaciju takvih propisa koji uzrokuju materijalne odnosno finansijske posledice. Iz toga proizilazi činjenica da se Poslovníkom u stvari predviđa određeni vid "fiskalne analize uticaja" novih propisa i da postoji

potreba da se ta odredba samo dosljedno primijeni. Za to je potreban razvoj određene (ne suviše kompleksne) metodologije, kao i obuka državnih službenika za uspješnu primjenu te metodologije u praksi. Međutim, osim uvođenja samo fiskalne analize uticaja novih propisa, treba razviti i implementirati tzv. "RIA" (eng. "Regulatory Impact Analysis") odnosno analizu uticaja nove regulative. Ta metodologija je šira od navedene metodologije utvrđivanja fiskalnih posljedica, jer je takva "fiskalna metodologija" integralni dio "RIA" metodologije (osim utvrđivanja fiskalnih odnosno finansijskih posljedica novih propisa, RIA metodologija obuhvata i ocjenjivanje posljedica koje novi propisi mogu imati na različite društvene grupacije, kao što su: žene, djeca, invalidi, starija lica itd.). Uvođenje metodologije "RIA" je predviđeno "Strategijom upravne reforme u Crnoj Gori 2002-2009" (Republika Crna Gora, Vlada Crne Gore, Ministarstvo pravde, Podgorica, mart 2003). Ovu metodologiju treba: a) razviti na odgovarajući način i b) implementirati u novi pravni i institucionalni sistem. U razvoj te metodologije odnosno u projekat izrade metodologije treba uključiti odgovarajuće strane eksperte. Proces implementacije metodologije će biti veoma značajan jer se radi o kompleksnom oruđu čiji cilj je omogućiti ex ante evaluaciju uticaja novih propisa (zakona i podzakonskih propisa), i to ne samo u smislu uticaja na državni budžet nego i šire – u smislu uticaja na položaj određenih društvenih grupa (npr. žene, djeca, invalidi itd.). Uvođenje ovakvog mehanizma će zahtijevati sveobuhvatno osposobljavanje državnih službenika u ministarstvima i drugim državnim organima

Odgovorne institucije

Resorna ministarstva

Angažovana pomoć donatora

EAR, UNDP

9b Lokalna uprava

Cilj

Obezbijediti demokratski, decentralizovan, transparentan, odgovoran, efektivan i efikasan sistem lokalne samouprave koji služi potrebama građana i pruža mogućnosti za lokalni ekonomski razvoj i uspostavljanje konkurentnog poslovnog okruženja

Ključni parametri

- Zakon o lokalnoj samopravi i Zakon o finansiranju lokalne samouprave
- Učestvovanje u postupku ratifikacije Evropske povelje o lokalnoj samopravi i Evropske okvirne konvencije o prekograničnoj saradnji, s protokolima
- Implementacija Zakona o lokalnoj samopravi i Zakona o finansiranju lokalne samouprave i

primjena načela iz međunarodnih dokumenata (EPLS i EOKPS)

- Usaglašavanje s računovodstvenim standardima i standardima izvještavanja MMF/GFS

Pregled

Zakonom o lokalnoj samoupravi i Zakonom o finansiranju lokalne samouprave, koji su doneseni 2003. godine, uspostavljen je pravni okvir kojim se obezbjeđuje politička, administrativna i finansijska samostalnost lokalne samouprave (opština, glavni grad i prijestonica). Zakonom o lokalnoj samoupravi utvrđeni su poslovi koji su u sferi prava i odgovornosti lokalne samouprave (opština, glavni grad i prijestonica), što, prije svega, znači njihovo pravo da samostalno, svojim propisima, u skladu sa zakonom, uređuju pojedina pitanja i samostalno izvršavaju donijete propise koji su od interesa za građane koji žive i rade na njihovoj teritoriji. Donošenjem ovog zakona proizašla je obaveza usaglašavanja sektorskih zakona sa Zakonom o lokalnoj samoupravi i Zakonom o finansiranju lokalne samouprave. Iako je učinjen značajan pomak ka stvaranju lokalne samouprave u skladu s propisanim načelima, donošenje Zakona nije dovoljno da u praksi dođe do pune decentralizacije. Ovo, prije svega, što sektorski zakoni još nisu usaglašeni sa sistemskim zakonima za oblast lokalne samouprave. Zakon o lokalnoj samoupravi nije do kraja praćen fiskalnom decentralizacijom kojom bi se obezbijedila izvorna sredstva lokalnoj samoupravi iz koje mogu da finansiraju obavljanje poslova za koje su ovlašćene. Takođe, raspoloživi kadrovski, materijalni, organizacioni i finansijski resursi nisu dovoljni da lokalne samouprave mogu da preuzmu odgovornosti predviđene zakonom. Da bi se stvorili uslovi za implementaciju novog sistema lokalne samouprave, Vlada je 10. februara 2005. godine usvojila Program za bolju lokalnu samoupravu Republike Crne Gore, kojim su definisane ključne aktivnosti u svim segmentima lokalne samouprave.

1. Zakonodavni okvir

- a) Zaokruživanje zakonodavnog okvira u oblasti lokalne samouprave donošenjem sljedećih zakona:
  - Zakona o Glavnom gradu (IV kvartal 2005)
  - Zakona o Prijestonici (IV kvartal 2005)
  - Zakona o teritorijalnoj organizaciji Republike (IV kvartal 2005)

b) Izrada analize o poslovima lokalne samouprave (I polovina 2005)

c) Izrada analize o funkcionisanju lokalne samouprave (II polovina 2005)

d) Izrada analize o finansiranju lokalne samouprave (II polovina 2005)

e) Donošenje podzakonskih akata na nivou lokalne samouprave (II polovina 2006)

f) Usaglašavanje sektorskih zakona sa Zakonom o lokalnoj samoupravi i Zakonom o finansiranju lokalne samouprave (II polovina 2007)

Odgovorne institucije

Ministarstvo pravde, Ministarstvo finansija, resorna ministarstva, opštine i Zajednica opština Crne Gore

Angažovana pomoć donatora

USAID/Urban institut, Savjet Evrope, UNDP

2. Uspostavljanje profesionalne administracije i standarda na opštinskom nivou

Rezime i prateći zadaci

Zakonom o lokalnoj samoupravi je propisano da se u pogledu pravnog statusa lokalnih službenika i namještenika i lokalnih funkcionera shodno primjenjuju propisi kojima se uređuje status državnih službenika i namještenika i republičkih funkcionera. Imajući u vidu navedena određenja, donošenje novih propisa iz domena državne uprave kojima se jasno razgraničavaju poslovi političkog kreiranja odluka od procesa njihovog pravnog normiranja, kao i depolitizaciju, profesionalizacija znači stvaranje dobro obučene, odgovorne i efikasne lokalne uprave, za koju je neophodno obezbijediti, kao i na državnom nivou, nepristrasan i objektivan odabir kadrova, zasnovan na kriterijima sposobnosti, stalnu obuku kadrova u toku čitavog rada, objektivno praćenje i ocjenjivanje rada, uspostavljanje stimulativnog sistema zarada, uspostavljanje mehanizma motivacije i nagrađivanja, te napredovanja u službi, kao i uspostavljanje jasnih pravila ponašanja i odnosa prema javnim poslovima koje obavljaju lokalni službenici i lokalni funkcioneri.

- a) Donošenje podzakonskih akata i akata o unutrašnjoj organizaciji na lokalnom nivou, u skladu sa Zakonom o državnim službenicima i

namještenicima, Zakonom o zaradama državnih službenika i namještenika i Uredbom o zvanjima lokalnih službenika. (II polovina 2006)

b) Donošenje Etičkog kodeksa za državne službenike i namještenike koji bi se istovremeno primjenjivao i na lokalne službenike (II polovina 2005)

c) Organizovanje organa odnosno službi na lokalnom nivou koje će se baviti pitanjima kadrova (II polovina 2006)

d) Organizovanje stalne obuke lokalnih službenika u početnoj fazi preko Uprave za kadrove, do institucionalnog uspostavljanja obuke za lokalne službenike (stalni zadatak)

Odgovorne institucije

Ministarstvo pravde, Uprava za kadrove, opštine i Zajednica opština Crne Gore

Angažovana pomoć donatora

Savjet Evrope, EAR, Urban institut

3. Definisane odgovornosti lokalne samouprave

Rezime i prateći zadaci

Novi sistem lokalne samouprave uspostavlja pravni okvir za odgovornu i sposobnu lokalnu samoupravu koja treba da obezbijedi zadovoljavanje potreba od neposrednog i zajedničkog interesa za zajedničko stanovništvo. To podrazumijeva aktivan odnos između građana lokalne uprave i samouprave i partnerski odnos između lokalne uprave i države. Saglasno rješenjima Zakona o lokalnoj samoupravi, uspostavljen je pravni okvir kojim se stvaraju uslovi, podstiče i pomaže učesće lokalnog stanovništva u ostvarivanju lokalne samouprave putem različitih oblika učesća stanovništva u izjašnjavanju i odlučivanju o javnim poslovima (inicijativa, građanska inicijativa, zbor građana, referendum, građanska žalba i dr.). U implementaciji navedenih zakonskih rješenja svaka opština svojim propisom uređuje način i postupak učesća stanovnika u donošenju najvažnijih akata na nivou opštine, i to: programa razvoja, prostornih urbanističkih planova, budžeta i opštih akata kojima se utvrđuju prava i obaveze građana. Na taj način se uspostavlja odgovoran i blizak odnos lokalne vlasti i građana.

a) Donošenje propisa na nivou opština, u skladu sa Zakonom o lokalnoj samoupravi (II polovina 2006)

b) Organizovanje rada organa lokalne samouprave, organa lokalne uprave i javnih službi koji će obezbijediti javnost i transparentnost rada i obezbijediti aktivno učesće građana u postupku donošenja odluka kojima se uređuju pitanja od neposrednog interesa za lokalno stanovništvo (stalni zadatak)

c) Održavanje radionica, savjetovanja, okruglih stolova i dr. (stalni zadatak)

Odgovorne institucije

Ministarstvo pravde, resorna ministarstva, Zajednica opština Crne Gore i opštine

Angažovana pomoć donatora

USAID – Urban institut

4. Primjena održivog sistema finansiranja opština

Rezime i prateći zadaci

Opštine treba da raspolazu dovoljnim prihodima da ispune svoje obaveze, uključujući izvorne i ustupljene prihode, kao i opšte transfere za posebne namjene. Vlada RCG utvrđuje kapacitete za praćenje finansijskog poslovanja opština, izradu baze podataka o opštinskim finansijama i definiše institucionalni okvir za održive opštinske kapitalne investicije.

a) Izraditi i usvojiti Zakon o komunalnim taksumama, b) analizirati i revidirati opštinske prihode u svjetlu postojećih i predloženih obaveza u dijelu rashoda. Povećanje izvornih prihoda opština ostvarivati kroz: 1) poboljšanje razreza, štampanja i dostave rješenja i naplate prihoda; 2) Odluku o stimulativnim mjerama za poreske obveznike, naplata i mjerama prinudne naplate; 3) objedinjenje službe za naplatu prihoda i 4) usaglašavanje zakona koji imaju uticaja na izvore prihoda. Pored toga, propisati prelazni sistem radi prelaska s normativne procjene vrijednosti nepokretnosti na procjenu zasnovanu na tržišnoj vrijednosti i definisati obradivo i neobradivo zemljište kako bi se omogućilo razrezivanje poreza na nepokretnosti za poljoprivredno zemljište. Ostvariti redovnu razmjenu i ažuriranje katastar-

skih podataka između Uprave za nekretnine i opština.

- b) Analizirati i revidirati egalizacionu formulu, nivo sredstava i mehanizam za raspodjelu kako bi se obezbijedila ujednačena, odgovarajuća i pravovremena raspodjela sredstava. Obezbijediti puni kapacitet Komisije za finansiranje lokalne samouprave kako bi obavljala sve svoje propisane poslove. Usvojiti pravila i obračun za egalizacione dotacije koje definiše Komisija za finansiranje lokalne samouprave u cilju unaprjeđenja procedure dodjele sredstava i postizanja većeg stepena ujednačenosti i obezbjeđivanja stimulacija za mobilizaciju lokalnih prihoda.
- c) Definisati pravni i institucionalni okvir za održive opštinske kapitalne investicije.
- d) Utvrditi i voditi precizne, potpune i pravovremene baze podataka o opštinskim prihodima i rashodima. Pri Ministarstvu finansija formira se i vodi baza podataka o opštinskim prihodima i rashodima za cijelu Republiku.
- e) Uspostavljati pravni i regulatorni okvir za praćenje opštinskih budžeta, finansijsku kontrolu, zaduživanje i finansijsko izvještavanje. Uvesti i staviti u funkciju opštinski sistem trezorskog poslovanja u svakoj opštini, u skladu sa državnim Trezorom. Ministarstvo finansija donosi propise i uputstva i dostavlja ih opštinama kojima definiše minimum standarda i procedura za izradu opštinskih budžeta, kao i propise i uputstva kojima definiše minimum zahtjeva za finansijsko izvještavanje opština. Zajednica opština i Ministarstvo finansija pripremaju srednjeročnu strategiju smanjenja rashoda, uključujući i (de)stimulativne mjere za opštine. Definisati sistem interne finansijske kontrole u opštinama. Državna revizorska institucija sprovodi eksternu reviziju za opštine. Ministarstvo finansija pruža pomoć opštinama prilikom pokretanja osnova programskog budžeta, počevši s opštinom Podgorica.

Odgovorne institucije

Resorna ministarstva, Zajednica opština Crne Gore i opštine

Angažovana pomoć donatora

Bearing Point (USAID), Urban institut (USAID)

5. Podsticanje lokalnog ekonomskog razvoja i smanjenje poslovnih barijera na opštinskom nivou

Rezime i prateći zadaci

U ovom dijelu utvrditi institucionalni okvir za planiranje i sprovođenje lokalnog ekonomskog razvoja i unaprijediti rad najvažnijih opštinskih administrativnih službi kako bi se omogućile poslovne investicije, uključujući i prostorno planiranje, uz istovremeno poboljšanje kvaliteta i pristupa katastarskim i drugim informacijama na opštinskom nivou.

- a) Analizirati lokalni poslovni ambijent (procjene poslovnog ambijenta) u cilju utvrđivanja ciljeva i preduzimanja koraka na smanjenju složenosti, troškova i birokratije procesa izdavanja dozvola za rad i poslovanja uopšte. Usvojiti Zakon o izdavanju odobrenja za obavljanje djelatnosti i izdavanju dozvola kojim se definišu obaveze Republike i opština. Opštine sprovode funkciju i koncept "one-stop-shop" (sve na jednom mjestu) pristupa informacijama i obavljanja administrativnih procedura koje se odnose na dobijanje dozvola za rad, dobijanje odobrenja i registrovanje u matičnoj evidenciji za preduzeća i građane. Opštine analiziraju i racionalizuju poreze i nadoknade za obavljanje poslovnih aktivnosti, uvažavajući i usvajajući najbolja međunarodna iskustva. Takođe, analiziraju potrebu izmjena i dopuna Zakona o boravišnoj taksu i Zakona o Turističkoj organizaciji kako bi se umanjili negativni efekti po opštine i turističku privredu a koji se tiču administrativnih i obavezujućih odredbi. Raditi na profesionalizaciji opštinskih inspekcijских službi, uključujući i precizno definisanje i primjenu standarda na nacionalnom nivou; poboljšanje kvaliteta i transparentnosti poslovnih praksi između republičke vlade i opštinskih uprava koje se odnose na primjenu inspekcijских standarda i davanje odobrenja.
- b) Poboljšati administrativno i ekonomsko planiranje od ključne važnosti za investicije i poslovanje. U ovom dijelu definisati politiku lokalnog ekonomskog razvoja i proces u okviru kojeg partneri iz javnog, poslovnog i nevladinog sektora rade zajedno na poboljšanju uslova za opštinski i regionalni razvoj. Raditi na izgradnji kapaciteta opština koji će omogućiti bolje razumijevanje poslovnih pot-

reba, donošenje boljih odluka o javnim investicijama kojima se podstiče ekonomski razvoj kroz privatni sektor i realno planiranje budućih investicija.

c) Utvrditi modernu funkciju urbanističkog i prostornog planiranja kojom će se obezbijediti smjernice za investiciono planiranje u oblasti komunalnih usluga. Razraditi republički prostorni plan kako bi se promovisao održivi ekonomski razvoj i posebno privukle investicije. Podržati izradu, usvajanje i primjenu opštinskih prostornih planova. Utvrditi sveobuhvatni plan upravljanja morskim dobrom koji će biti u skladu s postojećim zakonima i propisima o upravljanju morskim dobrom, uzeti u obzir efekte na opštinske obaveze i prihode i obezbijediti pojedinačnu opštinsku zastupljenost.

d) Unaprijediti kvalitet, kvantitet i ažuriranost katastarskih podataka i omogućiti opštinama, preduzećima i građanima lakši pristup infor-

macijama po racionalnim cijenama. Između opština, Uprave za nekretnine i sudova uspostaviti efikasan javni sistem ažuriranja i održavanja katastarskih podataka.

e) Sprovođenje obaveza u oblasti praćenja i zaštite životne sredine za koje su nadležne opštine. Uspostaviti bolju koordinaciju aktivnosti na zaštiti životne sredine između opštinskih i republičkih organa, kao i standarde djelovanja. Primijeniti strategiju upravljanja čvrstim otpadom na lokalnom nivou.

Odgovorne institucije

Ministarstvo zaštite životne sredine i uređenja prostora, Ministarstvo turizma, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, MBA i CEED

Angažovana pomoć donatora

EAR, GTZ, USAID, UNDP

9c Reforma pravosuđa

Cilj

Nezavisan, nepristrasan, transparentan, efikasan, fleksibilan pravosudni sistem koji garantuje zaštitu prava i fizičkih i pravnih lica

Ključni parametri

- Konzistentan s ustavnim i zakonskim okvirom
- Konzistentan sa standardima Evropske unije

1. Reforma ustavnog i zakonskog okvira i implementacija donesenih zakona

Rezime i prateći zadaci

Izmjena postojećeg Ustava ili izrada novog još nije započeta. Zakoni koji su donijeti od početka reformskih procesa u pravosuđu Crne Gore: Zakon o sudovima (2002), Zakon o državnom tužiocu (2003), Krivični zakonik Crne Gore (2003), Zakonik o krivičnom postupku (2003), Zakon o upravnom sporu (2003), Zakon o upravnom postupku (2003), Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o izvršenju krivičnih sankcija (2003 i 2004), Zakon o parničnom postupku (2004), Zakon o izvršnom postupku (2004), Zakon o pravosudnom ispitu (2004), Zakon o programu zaštite svjedoka (2004), Sudski poslovnik i Zakon o sudskim vještacima (2004). Ovo je bio izuzetno složen zadatak Vlade RCG, prije svega Ministarstva pravde, da pripremi novi zakono-

davni okvir kojim su implementirani svi moderni principi i mehanizmi kojima se promovišu i štite ljudska prava. Nesumnjivi doprinos novom, modernom i kvalitetnom zakonodavnom okviru Crne Gore dali su i strani donatori (USAID/Checchi, OSCE, COE, EAR). Međutim, novi Zakon o policiji i Zakon o agenciji za nacionalnu bezbjednost do danas nisu usvojeni. Njihovim donošenjem umnogome će se zaokružiti zakonodavni proces u oblasti krivičnog prava, izuzetno značajan za zaštitu ljudskih prava.

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Predložiti izmjene Ustava Crne Gore u smislu nezavisnosti sudstva (npr. izbor sudija, imenovanje i imunitet tužioca i izrada plana, budžeta i završnih računa sudstva).

Odgovorne institucije

Ministarstvo pravde, Ministarstvo unutrašnjih poslova i Skupština RCG

Angažovana pomoć donatora

Američka agencija za međunarodni razvoj (USAID), Savjet Evrope (COE), Evropska agencija za bezbjednost i saradnju (OSCE), Evropska agencija za rekonstrukciju (EAR) i Fondacija in-

stitut za otvoreno društvo - predstavništvo Crna Gora (FOSI - ROM).

2. Implementacija Zakona o sudovima

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

U skladu s novim Zakonom o sudovima, dva nova suda, Apelacioni sud i Upravni sud će početi s radom u toku 2005. godine. Oba suda osnivaju se u cilju smanjenja broja slučajeva i pritiska na Vrhovni sud da bi kao najviši sud u Republici bio rasterećen velikog broja predmeta. Apelacionom sudu će se podnositi žalbe. Novi Upravni sud će razmatrati konačne odluke državnih organa uprave. Takođe se pri Vrhovnom sudu RCC osniva Administrativni ured za obavljanje zajedničkih poslova od interesa za pravosuđe. Administrativni ured će biti nadležan za materijalno-finansijske poslove, izradu i podršku informacionih sistema, statističke poslove i poslove analitike, kao i poslove evidencije. Podzakonska akta moraju biti usvojena do kraja 2005. godine.

- a) Kompletirati prostor, ljudske resurse, kompjutere i opremu za Apelacioni sud i Upravni sud

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

- b) Kompletirati prostor, ljudske resurse, kompjutere i opremu za Administrativni ured

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

- c) Donijeti sva druga podzakonska akta

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Odgovorne institucije

Ministarstvo pravde u saradnji sa Vrhovnim sudom i Sudskim savjetom

Angažovana pomoć donatora

USAID će u periodu od 2003. do 2006. godine pružati pomoć Vladi Crne Gore u implementaciji Zakona o sudovima

3. Stručno usavršavanje sudija, tužilaca, zaposlenih u sudovima i drugog ključnog kadra, kao i advokata

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Jačanje institucija i udruženja koja se bave obukom sudija, tužilaca, zaposlenih u sudovima i drugog ključnog kadra, kao i advokata, u vezi s primjenom novih zakona i praktičnim znanjima, uključujući: upravljanje sudovima, upravljanje brojem predmeta, rad na kompjuterima, engleski jezik. Za sprovođenje reforme pravosuđa od ključnog je značaja dugoročna pomoć Vlade, u saradnji s međunarodnim organizacijama, Centru za obuku sudija Crne Gore.

Nakon usvajanja veoma važnih reformskih zakona, uslijedilo je upoznavanje sudija, tužilaca i advokata s novim zakonskim rješenjima. Po ocjenama učesnika, ova aktivnost je označena kao neophodna pomoć u cilju uspješne primjene novih propisa. U organizovanju ove aktivnosti uspješno su saradivali Ministarstvo pravde, Centar za obuku sudija, OSCE, USADI/Checchi, Savjet Evrope i ostale strane i domaće organizacije, nažalost bez učešća Udruženja sudija u ovoj i brojnim drugim reformskim aktivnostima.

Poslije tri godine uspješnog rada, Centar za obuku sudija se suočio s potrebom mijenjanja statusa Centra, kao i problemom finansiranja operativnih troškova. Ministarstvo pravde, kao jedan od osnivača Centra, realizovalo je ideju da se Centar locira u okviru tog Ministarstva. Kroz svoje aktivnosti USAID/Checchi radi na edukaciji sudskog osoblja na planu korišćenja IT opreme, upravljanja predmetima, finansijskim poslovanjem sudova i dr.

Na Pravnom fakultetu u Podgorici je započeo projekat "Clinical metod" čiji je cilj da se studenti praktično upoznaju s primjenom prava.

- a) Obučiti sudije, tužioce, zaposlene u sudovima, advokate i ostalo ključno osoblje u oblastima koje su u vezi sa: (1) novousvojenim reformskim zakonima, pravom institucija EU, (2) zakonima koje priprema Ministarstvo pravde (navedeni pod tačkom 1) i (3) praktičnim vještinama upravljanja sudovima, kompjuterima i engleskim jezikom

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

- b) Pružiti dugoročnu finansijsku pomoć Centru za obuku sudija Crne Gore za izradu nastavnih programa, za operativne troškove, nabavku kompjutera i opreme

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

c) Obučiti sudije privrednih sudova i administratore suda pri donošenju odluka u vezi sa finansijskim sektorom, finansijskim tržištem, stečajem i reorganizacijom privrednih društava, koristeći eksperte iz sektora i pojedinih oblasti

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

d) Reformisati nastavni plan i program Pravnog i Ekonomskog fakulteta da bi se budući pravnici i ekonomisti adekvatno pripremili i upoznali sa savremenim pravnim konceptima i novim zakonima u Crnoj Gori

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Odgovorne institucije

Ministarstvo pravde, Centar za obuku sudija Crne Gore, Vrhovni sud, privredni sudovi, Sudski savjet, Udruženje sudija Crne Gore, Udruženje tužilaca, Advokatska komora, Pravni fakultet i Ekonomski fakultet

Angažovana pomoć donatora

USAID, COE, OSCE, EAR, OSI, Njemačka agencija za razvoj (GTZ), Ministarstvo pravde Njemačke, Vlada Italije, Švedska agencija za razvoj (CIDA), agencije Ujedinjenih nacija, UNICEF, Visoki komesar UN za ljudska prava i Svjetska banka (pomoć međunarodnih organizacija je u toku)

4. Razviti administraciju i menadžment u sudovima

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Implementirati procedure i procese u cilju djelotvorne administracije i menadžmenta u sudovima da bi se popravila obrada predmeta u cilju smanjenja broja neriješenih predmeta. Poboljšati fizičku infrastrukturu sudova kroz renoviranje i modernizaciju sistema sigurnosti sudova i omogućavanje pristupa javnosti. Proširiti postojeću računarsku mrežu u svim sudovima. Usvajanjem Sudskog poslovnika u maju 2004. godine, stvorene su važne pretpostavke za ostvarivanje glavnih principa pravosuđa, npr. pravo na "prirodnog" sudiju, suđenje u razumnom roku itd. Pored dobro koncipiranih poslovnčkih odredbi, neophodno je da Sudski informacioni sistem značajnije zauzme mjesto u obavljanju poslova sudija i sudske administracije kako bi se doprinijelo ukupnoj efikasnosti rada sudova. Početkom ove godine USAID/Checchi će završiti aktivnosti na opremanju sudova kompjuterima, koje je započela EAR, poslije čega će svi sudovi u Crnoj Gori biti opremljeni kompjuterskom opremom.

Odgovorne institucije

Ministarstvo pravde i Sekretarijat za razvoj, u saradnji s Vrhovnim sudom

Angažovana pomoć donatora

9d Ekonomska regulacija

Cilj

Povećanje efikasnosti i inicijativnosti regulatornih tijela i uspostavljanje mehanizma mjerenja postignutih rezultata u oblasti za koju su pojedine regulatorne agencije nadležne

Ključni parametri

- Samostalnost regulatornih tijela u donošenju odluka
- Troškovi regulacije i troškovi rada agencija
- Pokrivenost oblasti koje treba urediti propisima
- Uticaj na priliv stranih investicija i slobodan protok robe, usluga, informacija

Pregled

Sistem regulacije infrastrukturnih djelatnosti odvija se putem nezavisnih regulatornih agencija, institucija, komisija i tijela (Agencija za telekomunikacije, Agencija za energetiku, Agencija za radio-difuziju, Centralna banka, Komisija za hartije od vrijednosti...). Postavlja se pitanje efikasnosti, transparentnosti, troškova. Postoji potreba analize funkcionisanja postojećeg koncepta.

Konkretno inicijative

1. Analiza rada, organizacije i efikasnosti sadašnjih regulatornih tijela

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Pripremiti analizu rada, organizacije i efikasnosti sadašnjih regulatornih tijela (efekti rada agencija, troškovi rada, kadrovi, resursi i dr.)

Odgovorne institucije

Resorna ministarstva

Angažovana pomoć donatora

2. Konceptija regulacije infrastrukturnih djelatnosti

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Na bazi urađene analize sadašnjeg stanja i koncepta ekonomskog razvoja, pripremiće se konceptualni dokument razvoja regulatornog sistema u Crnoj Gori.

Odgovorne institucije

Ministarstvo pravde u saradnji sa resornim ministarstvima

Angažovana pomoć donatora

9e Informaciono društvo

Cilj

Nacionalna vizija prelaska u informaciono društvo valorizovala bi generičke efekte informacionih i komunikacionih tehnologija (ICT), da bi se postigli evropski standardi u elektronskoj državnoj upravi, povećali vrsta i broj usluga koje državna i lokalne uprave pružaju građanima elektronskim putem, kao i broj elektronskih transakcija iz oblasti nabavki i plaćanja i broj korisnika Interneta.

Ključni parametri

- Nacionalna strategija za razvoj informacionog društva koja je usaglašena s inicijativama e-Europe i e-SEE
- Poštovanje međunarodnih standarda iz oblasti ICT
- Broj korisnika Interneta u državnoj upravi i Crnoj Gori uopšte
- Elektronska trgovina

Pregled

Na informacionim i komunikacionim tehnologijama (ICT) razvijene zemlje baziraju transformaciju iz industrijskog u informaciono društvo. Znanje i pristup informacijama su temelji razvijenih ekonomija. Po preporukama EU (e-Europe i e-Europe+), a saglasno Agendi za informaciono društvo, koju je Crna Gora potpisala u oktobru 2002. godine, zajedno s ostalim državama JIE (priključenje evropskim e-inicijativama), Crna Gora treba da omogući tehnološki priključak i obezbijedi najbrži i najefikasniji put u evropske integracije. Vlade zemalja koje namjeravaju da postanu punopravne članice EU obave-

zale su se na definisanje strategije, izradu politike, postavljanje ciljeva, formiranje institucionalnih okvira, izradu i usvajanje akcionog plana, kao i određivanje indikatora koji će služiti za ocjenjivanje uspješnosti preduzetih mjera. Osnovne oblasti koje su definisane u Strategiji, koju je usvojila Vlada Republike Crne Gore, su: elektronska uprava (e-Government), elektronska infrastruktura, pravna regulativa u ovom domenu, standardi, zaštita i obrazovanje. Odlukom Vlade formiran je Savjet za informaciono društvo, pripremljena i usvojena Strategija razvoja informacionog društva u Crnoj Gori i definisan Akcioni plan za sprovođenje Strategije.

U sklopu normative djelatnosti:

- Usvojen je Zakon o elektronskom potpisu i pripremljena sva tri pravilnika o primjeni Zakona o elektronskom potpisu, od kojih su dva već objavljena; izvršene su pripreme za osposobljavanje tima a posebno inspektora za informaciono društvo.
- Usvojen je Zakon o elektronskoj trgovini
- Kompjuterski kriminal sankcionisan je odredbama Glave 28 - "Krivična djela protiv bezbjednosti računarskih podataka", Krivičnog zakonika Republike Crne Gore iz 2003. godine
- Pripremljeni su nacrti zakona koji će biti pravni osnov za izradu jedinstvenog registra građana (Zakon o državljanstvu, Zakon o ličnoj karti, Zakon o građanskim stanjima, Zakon o matičnoj evidenciji i Zakon o azilu).

Konkretne inicijative

1. Razvoj sistema elektronske vlade

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Metodologijom razvoja sistema elektronske vlade treba, s tehnološkog aspekta, propisati standarde, arhitekturu, aktivnosti i dokumenta koja prate cijeli proces razvoja ili nabavke rješenja sistema elektronske vlade. Izradom Metodologije žele se ostvariti sljedeći ciljevi:

- uređenje oblasti razvoja sistema elektronske vlade
- promocija i ohrabrivanje interaktivne komunikacije državne uprave s građanima i biznisom, kao i između pojedinih vladinih tijela
- povećanje efikasnosti, fleksibilan pristup organizaciji državne uprave i podrška reformskim procesima
- povezivanje poslovnih procesa dijeljenjem informacija i podizanjem nivoa zaštite
- podizanje nivoa spremnosti za primjenu najbolje međunarodne prakse
- implementacija svjetski priznatih industrijskih standarda
- podizanje produktivnosti razvoja izbjegavanjem višestrukog razvoja glavnih softverskih komponenti
- podsticanje korišćenja ICT u vladinom sektoru

Odgovorne institucije

Sekretarijat za razvoj

Angažovana pomoć donatora

2. Napredno upravljanje projektima

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Metodologijom razvoja sistema elektronske vlade treba urediti oblast upravljanja projektima u smislu da se detaljno opišu svi aspekti upravljanja projektima od faze pokretanja inicijative, odobravanja, organizovanja, utvrđivanja budžeta projekta, nadzora, izvođenja, kontrole kvaliteta itd. Pored dokumenata (obrazaca, formulara) za sve faze realizacije projekta, posebno će se obraditi metodologija pripreme projektne dokumentacije za konkurisanje kod donatora,

Svjetske banke i Evropske banke za obnovu i razvoj.

Odgovorne institucije

Sekretarijat za razvoj

Angažovana pomoć donatora

3. Mjerenje uspješnosti razvoja informacionog društva

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Efikasno mjerenje učinka investiranja i dostignutog stepena razvoja informacionog društva zahtijeva da se unaprijed identifikuju set indikatora, način prikupljanja podataka, metodologija za njihovu analizu, kao i kvantitativno i kvalitativno poređenje s rezultatima istraživanja koja sprovode zemlje članice EU. Metodologija treba da omogući izradu "benchmarking" analize kojom će se: mjeriti stepen online sofisticiranosti osnovnih javnih servisa za građane (G2C) i biznis (G2B), planiranih Strategijom; omogućiti analiza progressa i dostignutog nivoa u razvoju informacionog društva unutar Republike Crne Gore, tj. omogućiti poređenje s polaznim stanjem odnosno prethodnim mjerenjem, kao i poređenje s postignutim rezultatima u državama članicama EU. Ovako dobijeni rezultati istraživanja treba da omoguće identifikovanje "primjera najbolje prakse" i njihove implementacije.

Odgovorne institucije

Sekretarijat za razvoj

Angažovana pomoć donatora

4. Registar građana

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Realizacijom ovog projekta omogućice se uspješna realizacija ostalih projekata iz oblasti sistema elektronske vlade, zdravstva, obrazovanja. Prethodno treba usvojiti zakone o: crnogorskom državljanstvu, ličnoj karti, matičnim evidencijama, evidenciji prebivališta i azilu. U institucionalnom dijelu vratiti nadležnost vođenja matičnih knjiga i knjiga državljana iz lokalne samo-

uprave, tj. od dijela MUP-a koji se bavi građanskim stanjima i opštinskih organa koji vode matične knjige, formirati posebnu upravu za građanska stanja. Ovaj projekat je Crnoj Gori teško realizovati, kao i bilo kojoj drugoj državi, ali ga je, zbog njene veličine, izuzetno lako primijeniti. Zbog potrebe za referencama, postoji šansa da projekat bude predmet donacije vodećih svjetskih lidera iz ove oblasti.

Odgovorne institucije

Sekretarijat za razvoj

Angažovana pomoć donatora

5. Edukacija i stvaranje stručnjaka za ICT

Rezime i prateći zadaci

Shodno potrebi permanentnog stvaranja stručnjaka za oblast informaciono-komunikacione tehnologije, potrebno je sagledati način podrške i školovanja službenika državne uprave na Univerzitetu Crne Gore.

U tom smislu je važno podržati realizaciju postdiplomskih studija na Univerzitetu iz oblasti: Telekomunikacija, Elektronskog zdravstva (e-Health) i Elektronske vlade (e-Government)

Planirane aktivnosti

U skladu s neizvršenim obavezama iz Agende za razvoj informacionog društva, potpisane u Beogradu, oktobra 2002. godine, potrebno je intenzivirati aktivnosti na pripremi predloga zakona o primjeni propisa koji uređuju zaštitu prava intelektualne svojine i zakona o zaštiti ličnih podataka, u skladu s okvirima relevantnih direktiva EU.

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Odgovorne institucije

Ministarstvo kulture i medija i Sekretarijat za razvoj

Angažovana pomoć donatora

10. Razvoj NVO sektora

Cilj

Odgovarajući okvir koji promoviše djelotvorne partnerske odnose između Vlade i NVO sektora u pružanju usluga koje finansira država

Ključni parametri

- Odnos postojećih fiskalnih rješenja koja se odnose na NVO sektor s međunarodnim standardima
- Međunarodna praksa za otvorenu konkurenciju između nevladinih organizacija za pružanje usluga koje finansira država
- Međunarodna praksa za razvoj nevladinog sektora

Pregled

Nevladine organizacije imaju važnu ulogu u stvaranju otvorenog civilnog društva. Uspjeh nevladinog sektora prvenstveno zavisi od formiranja djelotvornih partnerskih odnosa između Vlade i nevladinih organizacija. Zakonski i regulatorni okvir Crne Gore razvijati u pravcu koji omogućava da nevladine organizacije postanu punopravan i efektivan partner Vladi. Postojeća poreska regulativa predviđa oslobađanja od poreza za najveći dio programskih aktivnosti NVO, ali su moguća dodatna poboljšanja.

Konkretno inicijative

- a) Analizirati postojeći Zakon o NVO u cilju jasnijeg definisanja NVO, razdvajanja njihove djelatnosti od profitabilnih poslova i drugih aktivnosti koje međunarodna praksa ne poznaje kao aktivnosti nevladinih organizacija

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

- b) Analizirati i redefinisati postojeći sistem za raspodjelu grantova NVO na republičkom nivou. Definisati prioritete, kriterije za raspodjelu sredstava i kontrolu trošenja dodijeljenih sredstava

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

- c) Promovisanje transparentnosti, odgovornosti i protoka informacija između građanskog društva i vladinih, skupštinskih i javnih institucija. Promovisanje efikasnog partnerstva između Vlade i NVO sektora zahtijeva istinsku posvećenost Vlade da bude otvorena za saradnju i partnerstvo kroz usvajanje navedenih mjera transparentnosti.

Definisati organizaciju komunikacije Vlade, pojedinih državnih organa i institucija (kontakt osobe) za saradnju sa NVO

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

d) Razmotriti potpisivanje Memoranduma o razumijevanju (MoU) između Vlade i NVO u cilju regulisanja odnosa između dva sektora i uspostavljanja osnovnih principa za međusektorske saradnje. Npr. u okviru izrade Komunikacione strategije za informisanje javnosti o procesu pridruživanja Crne Gore EU potpisan je Memorandum o saradnji između Ministarstva za ekonomske odnose sa inostranstvom i evropske integracije i 6 partnera iz NVO sektora. U okviru Akcionog plana ove strategije realizovano je više zajedničkih aktivnosti koje su afirmisale konstruktivnu saradnju Vlade RCG i NVO sektora u oblasti pridruživanje EU

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

e) Razmotriti formiranje rotirajuće grupe za poslovnu politiku koju će sačinjavati agencije implementatori, međunarodni donatori, privatne fondacije i domaće NVO, kako bi se postigao konsenzus u vezi s promjenama koje su neophodne radi unaprjeđenja ne samo

pravnog okvira NVO već i prirode radnih odnosa između aktera civilnog društva i Vlade

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

f) Usvojiti podzakonsku regulativu za nedavno usvojeni Zakon o igrama na sreću u pravcu definisanja jasnih i preciznih kriterija raspodjele do krajnjih korisnika sredstava koja se ostvare po osnovu koncesija na igre na sreću

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

g) Razmotriti izmijenu Zakona o radu u smislu priznavanja kategorije lica na dobrovoljnom radu. Zakon sada upućuje na učenike na praksi, odnosno, neplaćene učenike koji traže da steknu određeni stepen na Pravnom ili Medicinskom fakultetu. Kao rezultat, NVO ne mogu da sklope ugovor s volonterima bez straha da državni inspektorat može tretirati volontere kao zaposlene i naći da NVO krši Zakon. Razmotriti potrebu izmjena Zakona o radu sa aspekta uključivanja modela kratkoročnog ugovora o radu koji je prikladniji za korišćenje NVO

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

11. Makroekonomija i statistika

Ciljevi

Prikupljanje makroekonomskih podataka, analiza i sistem izvještavanja u skladu s međunarodnim standardima, optimizacija nivoa rezervi

Ključni parametri

- Obračun agregata proizvodnje u skladu sa SNA metodologijom
- Konzistentnost s MMF metodologijom u domenu fiskalne, monetarne i eksterne statistike

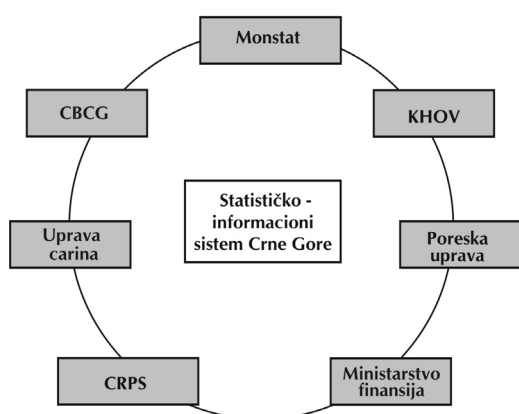
Pregled

Visok kvalitet podataka je osnova za analize i kreiranje politike. Unaprjeđenje statističkog sistema u Crnoj Gori rezultiraće obezbjeđenjem pravovremenih i preciznih informacija koje su metodološki prihvatljive i konzistentne. Trenutni statistički sistem karakterišu veliki broj nepouz-

danih podataka, nejasna odgovornost organa za kvalitet podataka, izolovanost i nepovezanost učesnika u sistemu i oskudnost ekspertske resursa. Svi učesnici u sistemu pokušavaju da problem riješe samostalno i pojedinačno pokušavaju da unaprijede svoj posao i da ga reformišu. U cilju rješavanja problema, kreiran je novi koncept statističkog sistema u Crnoj Gori, koji podrazumijeva precizno i jasno delegiranje odgovornosti proizvođača primarnih statističkih podataka (definisano pravnim okvirom funkcionisanja sistema kroz Zakon o statistici i statističkom sistemu), uvezivanje svih proizvođača u jedinstven statističko-informacioni sistem i primjenu međunarodnih statističkih standarda. Odgovornost za praćenje određenih makroekonomskih agregata u Crnoj Gori delegirana je na sljedeće institucije: Monstat - Republički zavod

za statistiku odgovoran je za mjerenje i praćenje pokazatelja realne sfere (proizvodnja, potrošnja, lična i investiciona, indeksi fizičkog obima proizvodnje, indeksi cijena, zarade, demografski pokazatelji itd); Centralna banka Crne Gore odgovorna je za monetarnu i eksternu statistiku (monetarni i finansijski računi, neto strana aktiva, neto domaća aktiva, krediti, bilans plaćanja, međunarodna investiciona pozicija, devizne rezerve); Uprava carina Crne Gore i Poreska uprava su odgovorne za prikupljanje podataka o međunarodnom prometu robe i fiskalnim prihodima; Ministarstvo finansija je odgovorno za fiskalne račune.

Konkretne inicijative

1. Uvođenje metodologije i standarda Sistema nacionalnih računa (SNA 1993)

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Bruto domaći proizvod (BDP) je osnovni agregat proizvodnje koji se obračunava u skladu sa SNA, zbog konzistentnosti i pouzdanosti. Podaci za BDP u početnoj fazi treba da se obezbjeđuju na godišnjem, a kasnije i na kvartalnom nivou, sa unaprijed utvrđenim datumima objavljivanja. Bruto domaći proizvod (BDP) u Crnoj Gori za 2000, 2001. i 2002. godinu urađen je u skladu sa sistemom nacionalnih računa (SNA 93) i evropskim sistemom nacionalnih računa (ESA 95). BDP je obračunat po proizvodnoj i potrošnoj metodi. Za proračun BDP-a korišćeni su različiti podaci Monstata, poreskih organa, bilansa plaćanja i završnih računa. Procjena sive ekonomije je djelimično uključena. Osnovni problem s kojim se Monstat suočava kod proračuna BDP je neobrađivanje završnih računa. U cilju prevazi- laženja problema, neophodno je imenovati insti-

tuciju odgovornu za obradu završnih računa preduzeća.

Odgovorne institucije

Monstat

Angažovana pomoć donatora

EAR

2. Unapređivanje standarda za monetarnu i eksternu statistiku u skladu s međunarodnim i MMF standardima

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Adekvatno kvantifikovanje i redovno praćenje promjena monetarnih agregata i bilansa plaćanja su neophodni preduslovi da se stekne kapacitet za definisanje monetarne i ekonomske politike u Crnoj Gori. Centralna banka primjenjuje standarde MMF u ovim oblastima od 2001 godine. Monetarna statistika - Centralna banka Crne Gore priprema preglede finansijskih tokova na redovnoj (mjesečnoj) osnovi: Bilans CBCG (CBM Survey), Bilans banaka - ostalih depozitarnih korporacija (Other Depository Corporation Survey), Konsolidovani bilans bankarskog sistema - CBM i banke (Depository Corporation Survey), u skladu sa standardima i metodologijom MMF za monetarnu i finansijsku statistiku. Statistika bilansa plaćanja - priprema je CBCG na redovnoj osnovi, pridržavajući se metodologije MMF (BOP priručnik IV). Dalji koraci biće uvođenje unaprijedene prakse (BOP priručnik IV), koja će zahtijevati dalje unapređivanje statističkih izvora podataka, naročito u dijelu usluga bilansa plaćanja. Trgovinski dio sastavlja se na osnovu podataka, koje redovno priprema Uprava carina Crne Gore. Glavne oblasti na koje treba fokusirati pažnju su:

a) poboljšanje sistema izvještavanja komercijalnih banaka za potrebe sastavljanja monetarnih računa koji obezbjeđuju informacije, kao što su: aktiva, potraživanja, krediti itd;

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

b) poboljšanje izvještavanja Uprave carina i Poreske uprave u dijelu trgovinske razmjene i podataka o državnom sektoru;

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

c) poboljšanje izvještavanja o protoku stranih investicija od strane Agencije za prestrukturiranje privrede i strana ulaganja, Savjeta za privatizaciju i MIPA.

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Odgovorne institucije

Centralna banka Crne Gore, Monstat, Ministarstvo finansija, Uprava carina, Poreska uprava, Savjet za privatizaciju, MIPA (odgovorne za dostavljanje podataka)

Angažovana pomoć donatora

USAID

3. Uvesti MMF standarde praćenja javnih finansija (GFS) za fiskalnu statistiku i objavljivati ih mjesečno

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Fiskalna politika je, pored monetarne politike, spoljnotrgovinske politike i politike zarada, ključni oslonac ekonomske politike Crne Gore. U cilju obezbjeđivanja redovnog praćenja stanja i promjena u ekonomiji, neophodno je obezbjeđiti pravovremene i tačne podatke usklađene s GFS metodologijom o budžetima vanbudžetskih fondova i opština (Centralni budžet je usklađen s GFS metodologijom). U skladu s tim, razvijaje se računovodstvo sistema trezora i budžeta. To je od ključnog značaja za kontrolu i praćenje ekonomske politike, kao i za planiranje budućih mjera. GFS metod je objavljen 2001. godine od strane MMF i od tada se budžet Vlade Crne Gore planira po toj metodi. Osnov za klasifikaciju nije promijenjen od 2001. godine. Svaka komunikacija sa MMF zasnivala se na zahtjevima MMF i usaglašavanju s tim standardima. Prihodi, rashodi, finansiranje budžeta, kako bi se nadoknadio deficit, vanbudžetski fondovi, konsolidovana javna potrošnja pripremaju se u skladu s tom metodom. Dalji koraci bili bi uvođenje potpunih GFS standarda u fiskalne račune na opštinskom nivou.

Odgovorne institucije

Ministarstvo finansija

Angažovana pomoć donatora

USAID, EAR

4. Objavljivanje mjesečnih izvještaja o realnim, monetarnim, fiskalnim i eksternim pokazateljima i trendovima u Crnoj Gori

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Dostupnost informacija o realnim, monetarnim, fiskalnim i eksternim pokazateljima i promjenama u Crnoj Gori je od ključnog značaja za kreatore ekonomske politike. Podaci moraju biti javni (dostupni online i u drugim oblicima), u precizno definisanim vremenskim intervalima i uz odgovornost proizvođača za njihov kvalitet. Diseminacija statističkih podataka treba da bude organizovana na način da obezbjeđuje pravovremene, kvalitetne i konzistentne podatke o ekonomskim agregatima i pokazateljima u Crnoj Gori. Centralna banka Crne Gore priprema izvještaj glavnog ekonomiste na mjesečnoj osnovi, s najnovijom statistikom iz realnog, monetarnog, fiskalnog i eksternog sektora. Izvještaji su dostupni na Internetu. Ministarstvo finansija priprema redovne mjesečne izvještaje (do 15. u mjesecu za prethodni mjesec) za fiskalnu statistiku. Izvještaji su dostupni na Internetu. Monstat priprema redovne mjesečne izvještaje (16. u mjesecu) o statistici realnog sektora: indeksima proizvodnje, platama, cijenama. Izvještaji su dostupni na Internetu.

Odgovorne institucije

Monstat, Ministarstvo finansija i Centralna banka Crne Gore

Angažovana pomoć donatora

USAID, EAR

5. Učešće u MMF sistemima za distribuiranje opštih podataka (GDDS) i statističkih podataka (SDDS)

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Sistem distribuiranja opštih podataka (GDDS) je sistem MMF-a za globalno distribuiranje statističkih pokazatelja o nekoj zemlji. GDDS je prvi nivo i odnosi se samo na prezentiranje podataka o nivou cijena i monetarnih veličina. Vlada treba da imenuje nacionalnog koordinatora. Sistem distribuiranja statističkih podataka (SDDS) je sljedeći korak i uključuje mnogo strožije sta-

ndarde za kvalitet podataka. SDDS se odnosi na pokazatelje iz realne, monetarne, fiskalne i eksterne sfere. Podatke treba prezentirati na mjesečnom nivou.

Odgovorne institucije

Nacionalni koordinator za Crnu Goru koga će odrediti Vlada, u saradnji s institucijama nadležnim za statistiku pojedinih oblasti

Angažovana pomoć donatora

6. Izgradnja sistema izvještavanja i istraživanja

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Sve analize podataka koje su opisane u ovom poglavlju se zasnivaju na kvantitativnim podacima koje prikupljaju ekonomski entiteti. Rigorozne analize zahtijevaju da agencije koje su odgovorne za njih imaju pristup podacima. Na sličan način, rigorozne analize obavezuju agencije koje ih izrađuju da obezbijede pravovremene, pouzdane podatke visokog kvaliteta. Neophodno je implementirati novi zakon o statistici i statističkom sistemu koji bi pomogao ostvarivanju ovih ciljeva. Imajući u vidu mnoge probleme koji su karakteristični kod prikupljanja primarnih podataka u prelaznom periodu, potrebno je uvesti metodologije za istraživanja i uzorke kako bi se dobile određene informacije. Odgovorne institucije treba da organizuju ova istraživanja i da razmotre mogućnosti angažovanja nevladinih organizacija i institucija iz privatnog sektora.

Vlada Crne Gore je usvojila Nacrt zakona o statistici i statističkom sistemu u martu 2005. godine. Zakon je baziran na konceptu novog statističkog sistema koji je usvojila Vlada Crne Gore u novembru 2003. godine. Novi statistički sistem se zasniva na sljedećim pretpostavkama:

- b) Razvoj sistema koji se sastoji od međusobno povezanih i uslovljenih elemenata (statističke agencije – proizvođači podataka) koji čine cjelinu
- c) Povezivanje svih institucija - proizvođača u sistem Metodološka povezanost. Potpuna pri-

mjena međunarodnih statističkih standarda i klasifikacija. Bilo koji podaci koji su rezultat interne metodologije i koji nisu u skladu s međunarodnim standardima i klasifikacijama ne mogu se unijeti u sistem.

Zakonska povezanost: Zakon o statistici reguliše kompletnu pravnu strukturu svih proizvođača podataka.

IT povezanost: Stvaranje IT sistema koji kontroliše koncept statističkog sistema. Proizvođač podataka je zadužen za stvaranje baze podataka koja je u njegovoj nadležnosti, kao i da stavi na raspolaganje sve podatke ostalim učesnicima, što je uređeno zakonom. Svi ostali proizvođači imaju pravo i obavezu da inkorporiraju izvore baze podataka u svoje baze podataka, u skladu s definisanim kriterijima i nemaju pravo da formiraju svoje nove baze podataka koje pripremaju drugi proizvođači u sistemu.

Statističke aktivnosti implementiraće: Monstat (proizvodnja, cijene, plate, demografska statistika); Centralna banka Crne Gore (monetarna, finansijska, statistika osiguranja, statistika bilansa plaćanja i plaćanja s inostranstvom); Komisija za hartije od vrijednosti (statistika tržišta kapitala); organ uprave nadležan za poslove carine prikuplja i kontroliše podatke o međunarodnoj razmjeni robe (carina i carinskih dažbina, akciza pri uvozu, izuzev na akciznu robu koja se nalazi u režimu odloženog plaćanja akcize, poreza na dodatu vrijednost pri uvozu, naknada za korišćenje puteva u postupcima tranzita robe preko teritorije Crne Gore, kao i administrativnih taksa koje se plaćaju na robu u carinskim postupcima); organ uprave nadležan za poreski sistem vodi statistiku fiskalnih prihoda; organ državne uprave nadležan za poslove finansija vodi statistiku fiskalnih rashoda i nefiskalnih prihoda; Centralni registar Privrednog suda vodi statistiku privrednih subjekata (privredna društva, preduzetnici) i organ uprave nadležan za poslove razvoja vodi statistiku razvoja i investicija i objavljuje listu makroekonomskih indikatora.

Odgovorne institucije

Monstat

Angažovana pomoć donatora

EAR, USAID

12. Odnosi s međunarodnim finansijskim institucijama (MFI)

Ciljevi

Postići što veću efektivnost u programima saradnje s međunarodnim finansijskim institucijama, preciznim definisanjem potreba Crne Gore i insistiranjem na koordinaciji i harmonizaciji rada donatora i međunarodnih finansijskih institucija.

Ključni parametri

- Unaprjeđenje saradnje s MFI
- Definisanje jedinstvene strategije saradnje s MFI
- Definisanje nadležnosti za koordinisanje saradnje s MFI

Pregled

Crna Gora je od 2001. godine obnovila saradnju s međunarodnim finansijskim i drugim institucijama. Do sada su oblik i tempo saradnje uglavnom bili diktirani od strane međunarodnih institucija. U cilju održivosti spoljnog duga, a u skladu s EU direktivama, postići veću efektivnost u saradnji i bolju koordinaciju s međunarodnim finansijskim institucijama.

a) Odnosi sa Svjetskom bankom

Crna Gora¹ je, kao dio bivše Jugoslavije, članica grupacije Svjetske banke od 1946. godine. Članstvo u Svjetskoj banci je bilo prekinuto od 1992. do 2001. godine. U 2001. je obnovljeno članstvo u Međunarodnoj banci za obnovu i razvoj (IBRD), Međunarodnoj finansijskoj korporaciji (IFC) i Multilateralnoj agenciji za garanciju investicija (MIGA). Uslov za obnovu članstva je bio postizanje dogovora o dospelim obavezama po osnovu kredita koji su uzimani do 1992. Svi stari krediti su konsolidovani u tri nova zajma, koja se trenutno servisiraju. Saradnja sa Svjetskom bankom je počela u martu 2001, kada je formiran specijalni "trust" fond prije formalnog obnavljanja članstva u iznosu od 30 miliona USD. Ova sredstva se ne otplaćuju, a u Crnoj Gori je finansiran projekat "Ekološka infrastruktura za regionalni vodovod na Primorju". Formalno,

članstvo je obnovljeno 8. maja 2001. godine, kada je odobrena trogodišnja Tranziciona strategija pomoći² (TSS), sa finansijskim paketom od 540 miliona USD po modifikovanim IDA³ uslovima. Crnoj Gori je opredijeljeno 59 miliona USD, a finansirano je šest projekata (tabela br.1). Samo je "kredit za strukturno prilagođavanje 1" u potpunosti povučen, dok su ostali još aktivni.

Pored ovih projekata u okviru TSS-a, na nivou državne zajednice se finansiraju dva projekta u kojima Crna Gora učestvuje, a to su "Podrška i razvoj izvoza" i "Projekat za regionalnu trgovinu i transport".

Trenutni okvir za saradnju sa Svjetskom bankom je trogodišnji program "Strategija pomoći zemlji" (CAS) za fiskalne godine 2005-2007. godinu. Program se bazira na dva scenarija, čiji finansijski paket se sastoji od IDA i IBRD⁴ sredstava. Osnovni scenario je u iznosu od 400 miliona (225 IDA, 175 IBRD), a optimistički scenario u iznosu od 550 (225 IDA, 325 IBRD) miliona USD. Koji scenario će se ostvariti zavisi prvenstveno od održavanja odnosa sa MMF i ispunjavanja generalnih uslova predviđenih programom⁵. Iznos raspoloživih IDA sredstava opada tokom godina, a IBRD sredstva su raspoloživa od fiskalne 2006. godine zavisno od postizanja i održavanja kreditnog rejtinga. Pregled projekata koji će biti finansirani je dat u tabeli br. 2 u prilogu.

Pregovori o Projektu obrazovanja su završeni, a projekat treba da bude odobren 31. marta 2005. godine. Pored projekata, rađene su i ekspertske studije u oblastima javnih rashoda, zaštite životne sredine, procjene i uticaja si-

¹ Crna Gora je kao dio državne zajednice SCG članica međunarodnih finansijskih institucija koje Srbiju i Crnu Goru politički i pravno tretiraju kao jednog člana. Međutim, svi programi su odvojeni, samo postoji zajednički okvir.

² Trogodišnja strategija se odnosila na fiskalne godine 2001-2004. Fiskalna godina u Svjetskoj banci počinje 1. jula, a završava 30. juna naredne godine.

³ IDA – Međunarodna agencija za razvoj je dio grupacije Svjetske banke koja odobrava kredite zemljama u razvoju, po IDA uslovima (bez kamate i na 30 godina). Za IDA sredstva se kvalifikuje zemlja sa BDP po glavi stanovnika ispod 800 USD. SRJ i Crna Gora kao dio SRJ privremeno i pod vanrednim uslovima dobile su modifikovan IDA status (rok otplate je skraćen).

⁴ IBRD sredstva se otplaćuju po kamatama koje se baziraju na LIBOR i određenom dodatku, s rokom otplate do 20 godina.

⁵ Dokument je dostupan na www.worldbank.org.

romaštva. Trenutno se priprema ekonomski memorandum za Crnu Goru. Od aprila 2003. godine, Centralna banka Crne Gore je postala fiskalni agent u Svjetskoj banci, a Crna Gora je, u ime državne zajednice, dobila mjesto guvernera i predstavnika u Svjetskoj banci. Državna zajednica Srbija i Crna Gora je članica Švajcarske konstituce u Upravnom odboru Svjetske banke.

b) Odnosi s Međunarodnim monetarnim fondom (MMF)

Crna Gora je kao dio Savezne Republike Jugoslavije naslijedila članstvo od SFRJ, 14 decembra 1992 godine, sa kvotom za SCG od 467 miliona SPV⁶. Saradnja s Fondom je obnovljena u decembru 2000. godine kada je MMF odobrio postkonfliktnu pomoć, u iznosu od 151 milion USD (za SRJ). Ova sredstva su iskorišćena za izmirivanje dospjelih obaveza koje su nastale prije 1992. godine. U maju 2001. godine je potpisan dvogodišnji Stand-by aranžman, s finansijskim paketom od 200 miliona SPV. Aranžman se bazira na memorandumu o ekonomskim i finansijskim politikama, koji daje okvir za mjere ekonomske politike. Memorandum se ažurira svaka tri do četiri mjeseca. U okviru aranžmana su obavljene tri redovne revizije, po jedna na svakih šest mjeseci. Ispunjavanje uslova iz memoranduma je osnov za povlačenje sredstava od MMF i osnov za programe saradnje sa drugim međunarodnim finansijskim institucijama. SCG je povukla svih 200 miliona SPV. U maju 2003. godine je odobren trogodišnji "Produženi aranžman" s MMF, u iznosu od 650 miliona SPV. Do sada su objavljene četiri revizije, a SCG je povukla 462 miliona SPV. Crna Gora nije koristila sredstva iz Stand-by aranžmana niti iz "Produženog aranžmana s MMF".

Dva su osnovna razloga: (1) specifična pravna situacija članice MMF s dvije centralne banke i (2) monetarni sistem Crne Gore koji se bazira na euru. Sredstva MMF povlače centralne banke i koriste ih za održavanje deviznih kur-

seva i jačanje deviznih rezervi. U monetarnim uređenjima sa stranom valutom kao sredstvom plaćanja u zemlji, upotreba sredstava MMF je vrlo ograničena i svodi se na arbitražu oko kamatnih stopa na SPV i depozite centralne banke.

Uspješno ispunjavanje obaveza iz "Produženog aranžmana" je jako bitno za Srbiju i Crnu Goru, jer je to uslov dobijanja dodatnih 15% otpisa kod Pariskog kluba (u 2002. godini je odobreno 51%). Postoji mogućnost da dođe do produženja postojećeg aranžmana sa MMF. Postizanje izvjesnijeg sporazuma se očekuje polovinom aprila 2005. godine.

Od aprila 2003. godine, Crna Gora je, u ime državne zajednice, dobila mjesto rotirajućeg (alternata) guvernera u Međunarodnom monetarnom fondu. Državna zajednica Srbija i Crna Gora je članica Švajcarske konstituce u Upravnom odboru Međunarodnog monetarnog fonda.

c) Odnosi s Evropskom investicionom bankom (EIB)

Saradnja sa EIB je obnovljena u decembru 2001. godine. SCG je prethodno bila korisnik zajmova EIB u okviru tri finansijska protokola, pri čemu treći protokol za period 1991-1996. godine nije realizovan zbog rata u bivšoj Jugoslaviji. Dospjele neplaćene obaveze, po ranije korišćenim zajmovima, u iznosu od 225 miliona eura, su refinansirane zajmom EU (oktobar 2001), za koji su države članice dale garancije za pripadajući dio obaveza. Nakon toga su uslijedile intenzivne investicione aktivnosti u Srbiji i Crnoj Gori, primarno u domenu infrastrukture (putevi, željeznica, energetika), ali i globalni zajam za privatni sektor koji je realizovan preko nekoliko banaka. EIB je definisala srednjoročnu strategiju za Zapadni Balkan, kojom se predviđaju investicije u infrastrukturu, energetiku, zaštitu životne sredine, kao i nekoliko novih sektora (privatni sektor, ljudski resursi, zdravstvo, osnovna infrastruktura u opštinama). Međutim, očekuje se da će i ubuduće težište biti na finansiranju infrastrukturnih projekata, zbog izražene potrebe zemalja. EIB je do sada finansirala ili kofinansirala pet projekata u Crnoj Gori u ukupnom iznosu od 78 miliona eura (tabela 3 u Prilogu).

⁶ Specijalna prava vučenja (SPV) su obračunska jedinica u MMF, a vrijednost SPV se računa na osnovu deviznih kurseva eura, dolara, jena i funte i odnosa uloga zemalja koje izdaju ove valute. Zajednička kvota SCG je 467 miliona SPV, dok podjela između Srbije i Crne Gore još nije izvršena.

Uspješna priprema ovih projekata je bila moguća zbog dobre saradnje EIB i EAR, koje su, uglavnom, odobravale finansiranje tehničke pomoći i tehničku pomoć za pripremu projekata.

d) Odnosi s Evropskom bankom za obnovu i razvoj (EBRD)

Crna Gora je kao dio državne zajednice Srbija i Crna Gora obnovila članstvo u EBRD od januara 2002. godine. SCG posjeduje 93,5 miliona eura u ukupnom kapitalu banke. EBRD je intenzivirala aktivnosti u SCG od 2002. godine, a trenutni okvir za saradnju je Strategija koja je odobrena u novembru 2004. godine, gdje su definisani prioriteti saradnje u domenu sektora u privredi (privatizacija i restrukturiranje, nekretnine, "greenfield" investicije sa stranim partnerima), finansijskom sektoru, energetici i infrastrukturi. Do donošenja nove strategije, EBRD je finansirala ili učestovala u finansiranju 45 projekata u SCG, u obliku kredita ili vlasničkog udjela, u iznosu od 582 miliona eura, od čega 8 projekata u Crnoj Gori u iznosu od 23,2 miliona eura. U Crnoj Gori su finansirana tri projekata u javnom sektoru (u ukupnom iznosu od 16,7 miliona eura), a još tri projekata su u pripremi (u iznosu od 22 miliona eura) i 5 projekata u privatnom sektoru. Srbija i Crna Gora su domaćini Godišnje skupštine EBRD, u maju 2005. godine, u Beogradu.

e) Odnosi s Njemačkom bankom za razvoj "KfW"

Kao predstavnik njemačke vlade i njenog Ministarstva za međunarodnu saradnju i razvoj (BMZ), Njemačka banka za razvoj "KfW" je u Crnoj Gori prisutna od juna 2000. godine i projekti koje je od tada finansirala dostigli su iznos od 55 miliona eura i raspoređeni su po sljedećim sektorima:

(1) Energetika:

- rehabilitacija HE Perućica u iznosu od 8,6 miliona eura (u toku)
- izgradnja 400 kV dalekovoda Tirana – Podgorica u iznosu od 10 miliona eura, na teritoriji Crne Gore (u pripremi)
- "energetska efikasnost" - u ukupnom iznosu do 8 miliona eura u vidu kredita posredstvom lokalnih banaka (u pripremi);

(2) Snabdijevanje vodom i tretman otpadnih voda na primorju obuhvata 6 primorskih opština i Cetinje. Do sada je investirano 5 miliona eura i 3,8 miliona eura za tehničku pomoć institucionalnom okviru. U marta 2005. godine osnovano je regionalno uslužno preduzeće "Vodacom" d.o.o. Na raspolaganju je dodatnih 13 miliona eura za investicije i 1 milion eura za tehničku pomoć. Slijedi izrada Master plana vodosnabdijevanja (1 milion eura) – detaljnije u odjeljku "Komunalna infrastruktura". BMZ će dodatno obezbijediti donaciju od skoro 9 miliona eura za subvencioniranje kamate za kredit koji obezbjeđuje KfW

(3) Putna infrastruktura:

- donacija od 7,5 miliona eura za 4 projekta na putnom pravcu Podgorica – Kosovo

(4) Bankarski sektor:

- "obrotni fond" od 20 miliona eura, koji preko lokalnih banaka dodjeljuje kredite malim i srednjim preduzećima (17000 kredita u iznosu od 35 miliona eura.)
- "razvojni kredit" za jednu poslovnu banku od 5 miliona eura
- "osnivački ulog" u iznosu od 3 miliona eura za "Fond za zaštitu depozita".

Konkretna inicijativa

1. Definisanje politike javnog zaduživanja i uloge MFI

Rezime i prateći zadaci

Spoljni dug Crne Gore se u posljednje tri godine povećava zaduživanjem kod IDA, EBRD, EIB, EU. Postoji potreba za javnim investicijama, a trenutni fiskalni prostor za finansiranje ovih potreba je ograničen, dok je finansiranje na tržištu kapitala još skupo. Međunarodni donatori i međunarodne finansijske institucije su još prisutne u regionu Zapadnog Balkana. U cilju što efikasnijeg korišćenja ovih sredstava, a u skladu sa budžetskim ograničenjima i limitom zaduživanja Budžeta, treba definisati strategiju daljeg zaduživanja Crne Gore.

Polazeći od prioriternih projekata i budžetskih ograničenja, pripremiti strategiju javnog duga a finansiraće se preko međunarodnih institucija ili od donatora.

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Odgovorne institucije

Ministarstvo finansija i Centralna banka Crne Gore

Angažovana pomoć donatora

2. Određivanje nadležnosti za koordinaciju saradnje s MFI

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

U cilju što veće efektivnosti i efikasnosti saradnje s donatorima i međunarodnim institucijama, centralizovati kontakte i pregovore s MFI na jednom mjestu (Ministarstvo finansija).

Odgovorne institucije

Ministarstvo finansija

3. Obezbeđenje podrške MFI za izradu više ekspertskih studija u prioriternim oblastima

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Osim finansiranja, međunarodne finansijske institucije nude i usluge u obliku analitičkog rada i ekspertske pomoći. Ovim studijama se identifikuju nedostaci i predlažu mjere za unaprjeđivanje aktivnosti, na osnovu iskustava u drugim zemljama.

a) Studije za poboljšanje sektorskih politika

Na osnovu definisanih sektorskih politika i strategija zaduživanja, tražiti od međunarodnih institucija studije u oblastima kao što su: penzijski sistem, zdravstvo, transport, infrastruktura, energetika, zaštita životne sredine

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

b) Procjena finansijskog sistema – FSAP

Studija koja se sprovodi zajedno sa SB i MMF. Međunarodni investitori se često pozivaju na

ovu studiju kao jednu od najrelevantnijih studija za ocjenu finansijskog sistema. "Fiducijarna procjena" koja je urađena za CBCG, kao sastavni dio ove studije.

c) Uključivanje Crne Gore u međunarodne publikacije i studije

Centralizovati i sistematizovati sistem dostavljanja podataka o Crnoj Gori međunarodnim institucijama i raditi na uključivanju u publikacije, kao što su: Doing Business, Index of Economic Freedom, Index of Transparency itd.

Odgovorne institucije

Ministarstvo finansija, Centralna banka Crne Gore, Monstat i Sekretarijat za razvoj

Angažovana pomoć donatora

4. Obuka kadrova iz Crne Gore u međunarodnim finansijskim institucijama

Rezime i prateći zadaci

Pored obuke kadrova iz Crne Gore na standardizovanim programima JVI i MMF instituta u Vašingtonu, obezbijediti obuku u SB, MMF, EBRD, kao dio rada na projektima koji su u pripremi ili iz oblasti u kojima je identifikovan nedostatak kapaciteta. Takođe, bilateralno, s manjim zemljama raditi na sporazumima o razmjeni iskustava. Potencijalna grupa su zemlje nove članice EU.

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Odgovorne institucije

Ministarstvo finansija i Centralna banka Crne Gore

Angažovana pomoć donatora

5. Inicirati otvaranje kancelarija Svjetske banke, MMF i drugih institucija u Crnoj Gori

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Otvaranjem kancelarija MFI u Crnoj Gori povećava se međunarodni značaj i obezbjeđuje osnova za bolju saradnju. Za sada sve funkcioniše preko kancelarija iz Beograda i evidentno je

poboljšanje saradnje u posljednjem periodu. Takođe se može uputiti zahtjev i drugim donatorima, kao što su DFID i sl.

Odgovorne institucije

Ministarstvo finansija i Centralna banka Crne Gore

Angažovana pomoć donatora

6. Pitanje članstva Crne Gore u MFI

Rezime i prateći zadaci

Proces osamostaljivanja Crne Gore nameće i potrebu samostalnog članstva u međunarodnim institucijama. Neka od pitanja koja treba razmotriti su da li ostati u istoj konstituciji ili naći drugu, da li imati zajedničkog predstavnika s još nekom od zemalja iz regiona i sl.

Odgovorne institucije

Ministarstvo finansija

Angažovana pomoć donatora

Tabela 1: **Strategija tranzicione pomoći Svjetske banke 2001-2004.**

Kredit	Iznos (mil. USD)
Kredit za strukturno prilagođavanje 2	18
Kredit za tehničku pomoć penzijskom fondu	5
Kredit za unaprjeđenje zdravstvene zaštite	7
Kredit za zaštitu turistički osjetljivih područja (otpadne vode)	7
Kredit za strukturno prilagođavanje 1	17
Kredit za stabilizaciju električne energije	5
Ukupno	59

Tabela 2: **Strategija pomoći Svjetske banke 2005-2007.**

Fiskalna godina	Osnovni scenario		Optimistički scenario	
	Projekat	Iznos mil. USD	Projekat	Iznos mil. USD
2005.	1. Obrazovanje	5	1. Obrazovanje	5
	2. Strukturno prilagođavanje	18	2. Strukturno prilagođavanje	18
2006.	1. Turizam i poljoprivreda	12	1. Turizam i poljoprivreda	15
	2. Regionalni projekat: energetika	3	2. Regionalni projekat: energetika	3
2007.	1. Razvojne politike	10	1. Razvojne politike	22
	Ukupno	30/48	Ukupno	45/63

Tabela 3: **Projekti koje finansira EIB**

Kredit / projekat	Iznos (mil. €)	Godina
Rehabilitacija transporta (za Luku Bar 6 mil. €; za puteve 10 mil. €)	16	2001.
Rehabilitacija željeznice	15	2002.
Rekonstrukcija energetskeg sektora	11	2002.
Evropski putevi A	24	2002.
Modernizacija aerodroma	12	2004.
Ukupno	78	

Tabela 4: **Projekti koje finansira EBRD**

Projekat	Iznos (mil. €)
Javni sektor - odobreni krediti	16,7
Modernizacija aerodroma u Podgorici i Tivtu	11
KAP - preprivatizacioni zajam	3
Modernizacija Agencije za kontrolu letjenja*	2,7
Javni sektor - projekti u pripremi	22
Program rehabilitacije puteva	10
Razvoj infrastrukture u Herceg Novom	2
Program za upravljanje otpadnim vodama u priobalnom regionu	10
Javni sektor - ukupno - odobreni projekti u pripremi	38,7
Privatni sektor - ulaganja	1,4
Euromarket banka	1,4
Privatni sektor - krediti	5,1
Euromarket banka	1,5
Opportunity banka	2,7
Alter modus	0,9
Privatni sektor - ukupno - krediti i ulaganja	6,5

13. Zaštita životne sredine

Ciljevi

Uspostaviti moderan sistem zaštite životne sredine koji obezbjeđuje osnov za održivi razvoj Crne Gore kao "Ekološke države"

Ključni parametri

- Harmonizacija s propisima i zahtjevima Evropske unije koji se odnose na životnu sredinu
- Relevantne međunarodne konvencije i programi

Pregled

Vlada Crne Gore je odavno prepoznala značaj životne sredine za svoj budući razvoj. Zbog toga su principi skupštinske Deklaracije sadržani u Ustavu Republike Crne Gore. Pored toga što su ustanovljeni neki važni elementi nacionalnog sistema upravljanja životnom sredinom, sistem ima nedostatke. Nedostaci uključuju: nedostatak određenih podataka o životnoj sredini; nedostatak jasno definisanih odgovornosti kada je u pitanju nadzor i loša razmjena informacija između odgovornih institucija; nizak stepen razumijevanja pitanja koja se odnose na životnu sredinu; nezadovoljavajuće upravljanje opasnim otpadom; fragmentiran zakonski okvir za zaštitu životne sredine ne omogućava dovoljan osnov za upravljanje biodiverzitetom, očuvanja prirode i poštovanje kriterija za pristup Evropskoj uniji; ne postoji jasna politika i podjela odgovornosti kada je u pitanju rješavanje industrijskog zagađenja; Crnoj Gori nedostaje i osposobljen kadar; nadležnosti i odgovornosti su podijeljene između različitih ministarstava i njihovih nadležnih inspekcija. Novi pristup zahtijeva: integrisano upravljanje zaštitom životne sredine, harmonizaciju postojećih i donošenje novih zakona, u skladu sa EU standardima zaštite životne sredine. Na osnovu zakona, potrebno je uspostaviti efikasne sisteme zaštite životne sredine i na republičkom nivou i na nivou lokalne samouprave koji stvaraju uslove za ukupan ekonomski razvoj. Konkretni ciljevi obuhvataju:

- sprovođenje principa "zagađivač plaća" kroz bolju primjenu ekonomskih instrumenata i mehanizama finansiranja
- aktivne mjere za informisanje i učešće javnosti
- djelotvornu kontrolu zagađenja i održivo upravljanje prirodnim resursima

- pojačanu održivost zaštićenih oblasti

1. Izmjene Zakona o zaštiti životne sredine, u skladu sa standardima i zahtjevima Evropske unije

Rezime i prateći zadaci

Nakon usvajanja seta pojedinačnih novih zakona, biće neophodno da se izmijeni Zakon o zaštiti životne sredine

- a) Pravna analiza postojećih propisa o zaštiti životne sredine

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

- b) Izmjene zakona

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Odgovorne institucije

Ministarstvo zaštite životne sredine i uređenja prostora

Angažovana pomoć donatora

EU, SB, UNDP

2. Harmonizovati i implementirati odgovarajuće propise koji su u isključivoj nadležnosti Ministarstva zaštite životne sredine i uređenja prostora

Rezime i prateći zadaci

Prateći zadaci a), b), c):

EIA, SEA i IPPC nacrti zakona su pripremljeni i u proceduri je pribavljanje mišljenja. Ovi zakoni su usaglašeni s EU direktivama. Dalje aktivnosti na projektu uključuju izgradnju kapaciteta i obuku na republičkom i lokalnom nivou, radi njihove implementacije

Prateći zadatak d):

Nacrt Zakona o upravljanju otpadom je pripremljen, a odnosi se na sve vrste otpada, uključujući toksični otpad

Prateći zadatak e):

U toku je izrada Nacrta zakona o zaštiti od jonizirajućeg zračenja i radijacionoj bezbjednosti, kojim će se ovo pitanje regulisati u skladu s potrebama Crne Gore, s tim da sadrži elemente utvrđene direktivama EU za ovu oblast

a) Analiza uticaja na životnu sredinu (EIA)

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Prateći zadatak f):

Uradiće se studija o izvodljivosti regulatornih mehanizama privatizacije komunalnih preduzeća, kojom će se Vladi RCG predložiti način privatizacije komunalnih preduzeća

b) Strateška procjena životne sredine (SEA)

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Prateći zadatak h):

Porezi i naknade za životnu sredinu obradiće se u Nacrtu zakona o fondu za zaštitu životne sredine. Potrebno je nastaviti rad na jačanju uloge ekonomskih instrumenata, poboljšavanjem kapaciteta administracije zaštite životne sredine

c) Integrisano sprječavanje i kontrola zagađenja (IPPC)

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Prateći zadatak i):

Nakon usvajanja Zakona o kvalitetu vazduha, treba usvojiti propise/podzakonska akta o grančnim vrijednostima kvaliteta vazduha i grančnim vrijednostima emisije

d) Upravljanje otpadom (sve vrste čvrstog otpada, uključujući toksični otpad)

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

e) Radijacija

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

f) Preduzeća za komunalne usluge

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Prateći zadatak j):

Rad na regulativi koja se odnosi na biodiverzitet i zaštitu prirode treba što prije započeti

g) Označavanje za potrebe zaštite životne sredine

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Prateći zadatak k):

Potrebno je implementirati preporuke Evropskog parlamenta o minimalnim kriterijima ekološke inspekcije

h) Porezi i naknade za životnu sredinu

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Prateći zadatak m):

Ova inicijativa obuhvata usvajanje Zakona o planiranju i uređenju prostora; pripremu i usvajanje Prostornog plana Republike; rješavanje problema ilegalne gradnje; pripremu i usvajanje lokalnih planova u skladu s novim zakonom i Prostornim planom; institucionalno jačanje

i) Kvalitet vazduha

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

j) Biodiverzitet i zaštita prirode

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Prateći zadatak n):

U pripremi su izmjene i dopune Zakona o morskom dobru. Nacrt prostornog plana područja posebne namjene za morsko dobro je u fazi javne rasprave. U izradi je "Projekat integralnog upravljanja morskim dobrom"

k) Prava i procedure inspekcije

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

l) Hemikalije

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

m) Sistem planiranja i uređenja prostora

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

n) Upravljanje morskim dobrom

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Odgovorne institucije

Ministarstvo zaštite životne sredine i uređenja prostora, jedinice lokalne samouprave i Zajednica opština Crne Gore.

Angažovana pomoć donatora

EU, USAID, Svjetska banka, UNDP, GTZ.

3. Osnivanje agencije za zaštitu životne sredine (AEP)

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Odgovarajuće naučne i tehničke institucije povezaće se u novu agenciju za zaštitu životne sredine koja bi kao opšta agencija bila pod nadležnošću Ministarstva zaštite životne sredine i uređenja prostora.

Odgovorne institucije

Ministarstvo zaštite životne sredine i uređenja prostora i Ministarstvo kulture i medija

Angažovana pomoć donatora

EU, USAID (selektivno)

4. Osnivanje ekološkog fonda Crne Gore (MEF)

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Treba osnovati ekološki fond Crne Gore za upravljanje svim prihodima od ekonomskih instrumenata životne sredine (eko-takse) i finansiranje/kofinansiranje prioriternih projekata životne sredine.

Odgovorne institucije

Ministarstvo zaštite životne sredine i uređenja prostora i Ministarstvo finansija

Angažovana pomoć donatora

EU, bilateralni donatori

5. Pomoć u implementaciji svih zakona i propisa koji se odnose na zaštitu životne sredine na opštinskom nivou

Rezime i prateći zadaci

Prateći zadatak a): Set novih zakona (Inicijativa 1, prateći zadaci a, b i c o EIA, SEA i IPPC i e - zračenje) dovešće do decentralizacije nadležnosti u vezi s procjenom zaštite životne sredine i sprječavanjem zagađenja i kontrolom na opštinskom nivou.

Prateći zadatak b): Izgradnja kapaciteta treba da ima veliki prioritet, naročito za donatore.

Prateći zadatak c): EAR je obezbijedila sredstva i urađeni su strateški master planovi za upravljanje otpadnim vodama: "Master plan odvođenja i prečišćavanja otpadnih voda Crnogorskog primorja i opštine Cetinje", koji je Vlada usvojila i "Strateški master plan za kanalizaciju i otpadne vode u centralnom i sjevernom regionu Crne Gore", koji je pripremljen i koji će ubrzo biti u proceduri usvajanja.

Prateći zadatak d): EAR je finansirala izradu "Strateškog master plana za upravljanje otpadom na republičkom nivou", koji je Vlada usvojila.

a) Sprovođenje usluga koje se odnose na životnu sredinu za koje su odgovorne opštine, uključujući prenošenje republičkih nadležnosti

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

b) Izgradnja kapaciteta za odgovarajuće nadležnosti na opštinskom nivou

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

c) Usvajanje i sprovođenje strateških master planova za upravljanje otpadnim vodama

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

d) Sprovođenje Strateškog master plana za upravljanje otpadom na republičkom nivou

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Odgovorne institucije

Ministarstvo zaštite životne sredine i uređenja prostora, Zajednica opština Crne Gore, jedinice lokalne samouprave, lokalne zajednice i preduzeća

Angažovana pomoć donatora

USAID, EU, Svjetska banka, bilateralni donatori

6. Širenje informacija i pomoć za učešće javnosti u donošenju odluka o zaštiti životne sredine na svim nivoima

Rezime i prateći zadaci

Zajednička izrada programa informisanja i razmjene informacija između republičkih i opštinskih organa uprave, nevladinih organizacija i ostalih lokalnih organizacija, s ciljem da se ohrabri i podstakne učešće javnosti u donošenju odluka o životnoj sredini, posebno na lokalnom nivou.

- a) Izrada godišnjih izvještaja o stanju životne sredine i informisanje javnosti

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

- b) Sprovođenje EIA, SEA i IPPC zakona

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Odgovorne institucije

Ministarstvo zaštite životne sredine i uređenja prostora

Angažovana pomoć donatora

USAID, EU, UNDP

7. Izrada sveobuhvatnih sistema za informisanje i praćenje pitanja u vezi sa životnom sredinom

Rezime i prateći zadaci

Pripremiti strategiju za praćenje pitanja u vezi sa životnom sredinom

- a) Izvršiti reviziju državnog programa za praćenje pitanja u vezi sa životnom sredinom i njegove metodologije, u skladu s međunarodno prihvaćenim kriterijima, čineći ga kompatibilnim s podacima iz drugih zemalja

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

- b) Razraditi standarde za posmatranje, uzorkovanje, analitički rad i obradu podataka, koji su zasnovani na međunarodnim standardima kvaliteta

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

- c) Izvršiti reviziju lokacija stanica za praćenje aktivnosti u vezi sa životnom sredinom, analizu stanja opreme, razradu kriterija za lokacije stanica za praćenje aktivnosti u vezi sa životnom sredinom, pripremu planova za zamjenu opreme i poboljšanje mreže

Sprovođenje strategije za praćenje pitanja u vezi sa životnom sredinom

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

- d) Poboljšati koordinaciju organizacionih jedinica Ministarstva zaštite životne sredine i uređenja prostora i drugih institucija odgovornih na republičkom nivou za praćenje, posebno u prenosu i obradi podataka

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

- e) Nova oprema za terensko posmatranje, uzimanje i laboratorijsku analizu uzoraka, tehnologije za obradu podataka i kompjuterski program

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

- f) Implementirati revidirani državni program monitoringa životne sredine i njegove metodologije, zasnovane na međunarodno prihvaćenim kriterijima, uz poređenja s podacima iz drugih zemalja

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

- g) Razraditi posebne programe za nadgledanje zaštićenih područja (rezervata, nacionalnih i regionalnih parkova, spomenika prirode i dr.)

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

- h) Uvesti GIS koji se odnosi na životnu sredinu

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Odgovorne institucije

Ministarstvo zaštite životne sredine i uređenja prostora i Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede

Angažovana pomoć donatora

EU, GTZ, UNDP

8. Jačanje kontrole zagađenosti

Rezime i prateći zadaci

Ključna pitanja su međusektorska saradnja i sprovođenje, koja su povezana s potrebom za institucionalnim i zakonskim reformama i izgradnjom kapaciteta. Implementacija IPPC je od najvećeg značaja.

Strategije i sektorske politike su od ključnog značaja u sljedećih nekoliko godina (energetika, industrija, saobraćaj, šumarstvo, turizam, vodoprivreda, poljoprivreda, zdravstvo i dr.)

a) **Energetika:** Promovisanje štednje energije, obnovljive energije, korišćenje obnovljivih resursa, smanjenje zagađenosti od termoelektrana i postrojenja za sagorijevanje putem poboljšanja tehnologije i korišćenja čistijih goriva i promovisanje drugih posebnih mjera za prevenciju zagađenja. Poboljšanja kroz sprovođenje principa "zagađivač plaća"

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

b) **Industrija:** Promovisanje čistijih tehnologija i tehnologija s niskim stepenom otpada, štednje prirodnih i energetskih resursa i proizvodnje koja ne ugrožava životnu sredinu. Promovisanje proizvodnje i upotrebe pakovanja i materijala za više upotreba, korišćenje materijala iz sekundarnih preradevina i upravljanje otpadom, posebni programi upravljanja opasnim otpadom. Poboljšanja u sprovođenju principa "zagađivač plaća"

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

c) **Poljoprivreda:** Poboljšanje u korišćenju zemljišta, očuvanje plodnosti zemljišta, kombinacija intenzivne i ekstenzivne poljoprivrede, promovisanje poljoprivredne proizvodnje koja je čista po životnu sredinu, uvođenje održive bioorganske poljoprivrede posebno u kraškom području. Revizija prihvatljivosti buduće upotrebe nekih poljoprivrednih objekata koji se nalaze u ekološki osjetljivim područjima. Obezbjedivanje sigurne upotrebe mjera za zaštitu biljaka, đubriva i ostalih hemikalija

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

d) **Šumarstvo:** Obezbjediti racionalno korišćenje drveta koje je namijenjeno za izvoz drvnih preradevina, sa ciljem da se postepeno pre-

kine s izvozom sirovina; povećati pokrivenost Crne Gore šumom, sadnjom zelenila u onim oblastima koje nisu pogodne za poljoprivredu, a posebno u onim oblastima koje su oštećene i ne mogu se koristiti za poljoprivredu i teritorijama koje predstavljaju prirodan okvir prirodnih cjelina

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

e) **Transport:** Postepena promjena goriva ka ispunjavanju standarda EU, razvoj nezavisnog sistema za kontrolu kvaliteta goriva, implementacija sistema za neutralizaciju izduvnih gasova, postepeno ukidanje olovnih goriva, promovisanje korišćenja alternativnih goriva, razvoj javnog prevoza, racionalizacija sistema puteva i ulica, uz istovremeno uvođenje mjera za zaštitu životne sredine, uvođenje sistema racionalizacije saobraćaja i kontrole

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

f) **Opštinski sektor:** Implementacija zakona o EIA, SEA i IPPC na lokalnom nivou. Poboljšati komunalne usluge građanima i obezbijediti da preduzeća i industrija ispunjavaju zahtjeve zaštitu životne sredine. Poboljšanje procesa izdavanja ekološke saglasnosti na opštinskom nivou. Što se tiče pružanja opštinskih usluga, prioriteti uključuju poboljšanje upravljanja vodosnabdijevanjem, otpadnim vodama i otpadom (uključujući skupljanje otpada, separaciju i recikliranje, poboljšanje projektovanja i operativnosti lokacija za odlaganje otpada, poboljšanje vodosnabdijevanja i kanalizacionih sistema i tretman otpadnih voda), kao i dalju primjenu principa "zagađivač plaća"

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

g) **Turizam:** Obezbjediti da razvoj turizma ne utiče značajno na ekološke resurse, naročito u priobalnom regionu. Treba promovisati ekološke oznake u turizmu (plaže s "Plavom zastavicom", "Zeleni hoteli", kampanje za štednju električne energije). Razvoj masovnog turizma treba ograničiti na određene oblasti.

Treba promovisati ekoturizam, naročito kada su u pitanju nacionalni parkovi.

Opredijeljeni budžet za međunarodnu propagandu turizma je ograničen na izlaganje na međunarodnim turističkim sajamovima i na izradu turističkih brošura. Crna Gora nema sred-

stava za prodajne i predstavničke kancelarije na glavnim snabdjevačkim tržištima, niti sredstava za efikasan marketing destinacije i kampanju odnosa s javnošću. Ipak, Ministarstvo turizma i nacionalna Turistička organizacija su uspjeli, s veoma malim budžetom, da postignu održivi porast dolazaka i potrošnje. WTTC je identifikovala Crnu Goru kao zemlju s najvećim potencijalom za razvoj na Mediteranu. Budući rast zavisi od razvoja novih hotelskih smještajnih kapaciteta i turističkih resursa.

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

h) Priobalni region: Aktivnosti na identifikaciji operativnih koordinacionih mehanizama za kontrolu, praćenje i smanjenje zagađenosti mora i priobalne oblasti, uključujući pregled prakse i pravila mediteranskih zemalja i zakonodavstva EU, kao i analizu nacionalnog zakonodavstva i prakse u Crnoj Gori. Takođe je uključena i analiza obaveza koje proizilaze iz sprovođenja Konvencije iz Barselone i komplementarnih, relevantnih protokola, kao i međunarodnih propisa i standarda, naročito zakonodavstva EU

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Odgovorne institucije

Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo pomorstva i saobraćaja, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstvo turizma, Ministarstvo zaštite životne sredine i uređenja prostora i lokalna samouprava

Angažovana pomoć donatora

EU, GTZ, UNDP

9. Poboljšanje u upravljanju zaštićenih oblasti i očuvanje biodiverziteta

Rezime i prateći zadaci

Postojeće zaštićene oblasti, kao i planirane, biće pod posebnom pažnjom kroz prihvatanje EU direktiva iz ove oblasti i konvencija o biodiverzi-

tetu, ali i kroz podizanje svijesti o očuvanju biodiverziteta, po kojem je Crna Gora prepoznatljiva

a) Izrada strategije biodiverziteta

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

b) Usklađenost s Konvencijom o biodiverzitetu (CBD) i drugim međunarodnim konvencijama

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

c) Revidirati i kompletirati "Crvenu listu", karakterizaciju habitata i ostalih podataka i uskladiti s prethodnim revizijama

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

d) Izmijeniti zakone i propise u skladu s prethodnim aktivnostima

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

e) Razraditi mrežu zaštićenih oblasti u skladu s prethodnim aktivnostima, uz redovno razmatranje i revizije koje su zasnovane na monitoringu

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

f) Izmijeniti planove upravljanja zaštićenim oblastima kako bi se osiguralo učešće lokalnih zainteresovanih strana

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Odgovorne institucije

Ministarstvo zaštite životne sredine i uređenja prostora

Angažovana pomoć donatora

EU, Svjetska banka, UNDP, GTZ, bilateralni donatori

14. Antikorupcijske inicijative

Ciljevi

Stvaranje adekvatnih uslova za punu implementaciju standarda sadržanih u međunarodnim dokumentima Savjeta Evrope i Evropske unije u oblasti antikorupcije, konflikta interesa i sprječavanja pranja novca

Ključni parametri

- Usklađenost sa direktivama Savjeta Evrope i Evropske unije
- Članstvo u EGMONT grupi - međunarodnoj mreži finansijskih obavještajnih jedinica

Pregled

Efektivno suprotstavljanje korupciji i organizovanom kriminalu zahtijeva usklađene napore i aktivnosti Vlade i građana, kao i svakog pojedinog sektora javnog života. Nacionalni konsenzus je činjenica koja može samo da pospješi već uveliko započetu borbu protiv ovih fenomena. Članstvo Uprave za sprječavanje pranja novca u EGMONT grupi, prema već iskazanom stavu Svjetske banke, bitno će poboljšati kredibilitet Crne Gore, odnosno omogućiti dobijanje namjenskih kredita od ove institucije.

1.Strategija borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Strategija je sačinjena u okviru programske aktivnosti Vlade, u saradnji s nevladinim sektorom, sa ciljem da postane dio opšteg društvenog plana i široko prihvaćenog sistema mjera i aktivnosti za suzbijanje korupcije i organizovanog kriminala čiji je dugoročni cilj da ove kriminogene pojave, s destruktivnim posljedicama na društvo uopšte, suzbije i ograniči koliko god je to moguće

a) Usvajanje Strategije borbe protiv korupcije

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

b) Izrada i implementacija akcionog plana za sprovođenje strategije borbe protiv korupcije

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Odgovorne institucije

Ministarsvo unutrašnjih poslova i Uprava za antikorupcijsku inicijativu

Angažovana pomoć donatora

2.Sprječavanje konflikta interesa

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Zakon o konfliktu interesa usvojen je 2004. godine. Shodno Zakonu, osnovana je Komisija za utvrđivanje konflikta interesa koja je počela s radom. Međutim, praktična primjena sadašnjeg zakona već je na prvom koraku ukazala na neke njegove nedostatke. Istina, na te nedostatke ukazala je i skupštinska rasprava, koja je rezultirala usvajanjem Zakona ali i zaključkom da se ozbiljno revidira koncept Zakona.

Zakon o konfliktu interesa - implementacija i dorada

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Odgovorne institucije

Ministarstvo finansija i Komisija za utvrđivanje konflikta interesa

Angažovana pomoć donatora

3.Sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma

Rezime i prateći zadaci

Uključivanje u međunarodne platne sisteme i međunarodne međubankarske korespondentske račune zahtijeva postojanje mjera za sprječavanje pranja novca, u skladu s preporukama FATF. Važeći zakon je usaglašen s preporukama FATF u dijelu sprječavanja finansiranja terorizma. Dopuna Zakona o sprječavanju pranja novca je donesena. Ona omogućava prijem u EGMONT grupu. Podnesen je zahtjev za članstvo u EGMONT grupi. Ovim činom, Uprava za sprječavanje pranja novca postaje međunarodno priznata i prepoznatljiva finansijska obavještajna jedinica. Prijemom u EGMONT grupu stiže se

pravo pristupa "sigurnoj mreži", čime se obezbjeđuje brža i efikasnija razmjena podataka i informacija s ostalim finansijskim obavještajnim jedinicama.

- a) Implementacija izmijenjenog i dopunjenog Zakona o sprječavanju pranja novca, u skladu s preporukama FATF

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

- b) Članstvo u EGMONT grupi

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

- c) Sprovođenje obuke koja uključuje obuku zaposlenih u Upravi i kod obveznika koji su angažovani na pripremi i dostavljanju podataka Upravi

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

- d) Usvajanje posebne strategije neophodne za razvoj sveobuhvatne i permanentne obuke za praćenje i izvještavanje o aktivnostima na sprječavanju pranja novca

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

- e) Nadogradnja baze podataka zbog potreba standardizacije u skladu s preporukama i direktivama koje će biti implementirane dopunom Zakona. Ovo uključuje usavršavanje metoda korišćenja baze, putem stalne izgradnje "upravljanja predmetima" (case management)

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Odgovorne institucije

Uprava za sprječavanje pranja novca

Angažovana pomoć donatora

USAID, CAFAO

4. Formiranje koordinacionog tijela za praćenje i usaglašavanje aktivnosti iz oblasti sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma i korupcije kao dijela organizovanog kriminala

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Neophodno je formirati koordinaciono tijelo sastavljeno od predstavnika: Uprave za sprječavanje pranja novca, Ministarstva unutrašnjih poslova, Uprave carina, Poreske uprave, Centralne banke Crne Gore i Specijalnog tužioca. Nadležnost i zadaci ovog tijela će se utvrditi na osnovu kompleksnosti problematike i obaveza svakog od pomenutih organa u implementaciji zakona. Operativnim funkcionisanjem ovog tijela podigao bi se stepen efikasnosti (brzine i sveobuhvatnosti) u ostvarivanju prethodnog zadatka. U cilju brže i potpunije razmjene podataka, treba omogućiti pristup bazama podataka Ministarstva unutrašnjih poslova, Uprave carina i Poreske uprave, što bi, uz već omogućen pristup bazi podataka CRPS, stvorilo punu informativnu osnovu za praćenje ove problematike. Time bi se postigli veći stepen profesionalizma i znatna ušteda vremena i budžetskih sredstava.

Odgovorne institucije

Uprava za sprječavanje pranja novca, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Uprava carina, Poreska uprava, Uprava za antikorupcijsku inicijativu, Centralna banka Crne Gore i Specijalni tužilac

Angažovana pomoć donatora

USAID, CAFAO

B. Ekonomski rast i razvoj

---

15. Podsticanje izvora rasta i razvoja

15a Regionalni razvoj

15b Razvoj malih i srednjih preduzeća i preduzetništva

15c Investicije

15d Istraživanje, inovacije i tehnologija

15a Regionalni razvoj

Cilj

Usklađivanja prostorno-ekonomske (regionalne) i makroekonomske politike razvoja i, u skladu s tim, uspostavljanje uravnoteženijeg regionalnog razvoja Republike kao faktora dinamiziranja ukupnog privrednog rasta

Ključni parametri

- međunarodni standardi u oblikovanju sistemskih podsticaja bržeg razvoja manje razvijenih regiona
- korišćenje strukturnih fondova za regionalni razvoj
- stepen integracije ekonomskog prostora manje razvijenih regiona u cjelinu privrednog korpusa
- valorizacija potencijala u prirodnim, privrednim i ljudskim resursima i
- demografski parametri

Pregled

Regionalni razvoj Crne Gore, po svom karakteru dugoročan i složen strukturni fenomen, karakterišu regionalne disproporcije u stepenu razvijenosti sa znatnim negativnim efektima na ukupan razvoj Republike. Geneza uzroka takvog stanja ima ishodište u određenim društveno-istorijskim prilikama koje su uslovile da bavljenje tradicionalnim djelatnostima u određenim regionima postane neatraktivno, što je dovelo do devastacije resursa uz nepovoljne demografske procese i pražnjenje ruralnih područja. U periodu tranzicije i transformacije privrednog sistema, problem opšteg nivoa razvijenosti pojedinih regiona javio se u oštrijoj formi.

Strategija regionalnog razvoja Crne Gore, koju je Vlada RCG usvojila u februaru 2005. godine, ima za cilj da omogući brži razvoj manje razvijenih subregiona, uspostavljanje trajne politike smanjenja regionalnih razlika u stepenu razvijenosti, uz očuvanje i ujednačavanje naseljenosti

ugroženih područja i primjenu principa održivog razvoja i očuvanja ekološke ravnoteže. Dokument je kompatibilan sa strateškim razvojnim dokumentima u okviru kojih regionalna komponenta razvoja postaje obavezan kriterijum i razvojni aspekt.

Ciljevi i pravci regionalnog razvoja Crne Gore usklađeni su s principima EU. To pretpostavlja: podsticanje razvoja regionalnih politika kroz međuopštinsku saradnju sa decentralizovanim stimulisanjem socijalnog i ekonomskog razvoja pojedinih regiona, partnerstvo među lokalnim zajednicama, postupnu teritorijalnu decentralizaciju, usklađenost s regulativom EU, VTO i drugih međunarodnih subjekata, usklađenost regionalne strategije i politike sa strategijom ekonomskog razvoja i finansiranje razvojnih programa i projekata u saradnji s lokalnim zajednicama.

Osnovni metod ostvarivanja ciljeva regionalne politike je policentričan razvoj sa decentralizacijom privrednih aktivnosti i osloncem na preduzeća kao nosioce razvoja.

Radi ostvarivanja politike uravnoteženijeg i ravnomjernijeg regionalnog razvoja i smanjenja razlika u stepenu razvijenosti, ekonomskom politikom će se razrađivati strateška opredjeljenja. To se, prije svega, odnosi na investicionu politiku i druge mjere za podsticanje razvoja nerazvijenih područja. Stimulisanje investicione aktivnosti, kao funkcija ublažavanja regionalnih razlika, sprovodiće se kroz programe: kontinuirane podrške zapošljavanju i preduzetništvu, razvoja i jačanja slobodnih zona i izgradnje određenih infrastrukturnih objekata koji se finansiraju iz sopstvenih sredstava. Realizacija kapitalnih infrastrukturnih razvojnih projekata stavljena je u funkciju smanjenja regionalnih dispropor-

cija i ostvarivanja bolje povezanosti i integrisanosti regiona.

Sektorski prioriteti regionalnog razvoja uvažavaju opšta razvojna opredjeljenja značajne resurse na području manje razvijenih regiona.

Strategijom je predviđen razrađen sistem podsticajnih mjera za implementaciju na nekoliko nivoa.

Realizacija strategije regionalnog razvoja

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Ciljevi i prioriteti politike regionalnog razvoja će se podržavati kroz aktivnosti na republičkom, lokalnom i opštinskom nivou

- Strategija regionalnog razvoja će se usaglasiti s Prostornim planom Republike do 2020. godine
- Nastaviće se sa sprovođenjem ekonomske politike po privrednim sektorima s postojećim izvorima sredstava za podsticaj razvoja. U tom okviru, sprovođićće se politika bržeg razvoja malih i srednjih preduzeća na području manje razvijenih regiona
- Rješavanje problema saobraćajne, tehničke, komunalne i druge infrastrukture je bitan uslov regionalnog i ukupnog razvoja. Zato će se realizovati projekti izgradnje regionalnih puteva, obezbjeđenja sigurnosti snabdijevanja elektri-

čnom energijom, snabdijevanja vodom, upravljanja otpadom i dr.;

- Mjere poreske politike su usmjerene na obezbjeđivanje povoljnijih uslova za razvoj djelatnosti na nerazvijenom području. U tom smislu, utvrdićće se oslobađanje od plaćanja poreza za određeno vrijeme za nova preduzeća i novozaposlene radnike i ispitati mogućnost da se dio sredstava od ostvarenih prihoda po osnovu PDV-a ustupi na korišćenje lokalnoj samoupravi na čijoj je teritoriji prihod ostvaren
- Kreditno-monetarnom politikom će se podržati programi zapošljavanja i preduzetništva u nerazvijenim regionima
- Politika ekonomskih odnosa s inostranstvom će obezbijediti uključivanje Crne Gore u tokove pridruživanja EU. U tom okviru, realizovaće se mehanizmi podrške regionalnom razvoju
- Formiraće se posebni "Fond za regionalni razvoj"
- Reforma lokalne uprave treba da omogući decentralizaciju nadležnosti u određenim segmentima razvoja i implementaciju regionalne politike razvoja.

Odgovorne institucije

Sekretarijat za razvoj, resorna ministarstva i lokalna uprava

Angažovana pomoć donatora

USAID, EU i drugi

15b Razvoj malih i srednjih preduzeća i preduzetništva

Cilj

Povećanje učešća privatnog sektora u BDP

Ključni parametri

- Povećanje broja registrovanih malih i srednjih preduzeća
- Povećanje učešća malih i srednjih preduzeća u izvozu
- Rast udjela privatnog sektora u BDP
- Povećanje zaposlenosti i porast udjela zaposlenosti u privatnom sektoru u odnosu na ukupnu zaposlenost
- Povećanje učešća malih i srednjih preduzeća u odnosu na mikropreduzeća u ukupnoj strukturi preduzeća

Pregled

U proteklih nekoliko godina ambijent za razvoj biznisa u Crnoj Gori je znatno poboljšan. Ipak, nivo preduzetničke aktivnosti u poređenju s razvijenim tržišnim ekonomijama je nizak. U narednom periodu akcenat treba staviti na dalji razvoj stabilnog i stimulativnog ambijenta za razvoj preduzetništva, odnosno na: (1) uklanjanje regulativnih i administrativnih barijera za razvoj preduzetništva i biznisa, (2) pružanje poslovnog obrazovanja, (3) obezbjeđenje lokalne i fer konkurencije, (4) poboljšanje pristupa poslovnim informacijama, (5) poboljšanje pružanja poslovnih usluga, (6) olakšavanje pristupa raspoloživim finansijskim sredstvima, (7) povećanje konkurentnosti malih i srednjih preduzeća, (8) osiguranje

koordinacije aktivnosti svih institucija kada je u pitanju razvoj preduzetništva.

Konkretne inicijative

1. Istraživanja biznis barijera, s akcionim planom njihovog smanjenja

Pregled

U cilju kreiranja politike razvoja preduzetništva potrebno je uočiti ključne prepreke koje stoje na putu bržeg razvoja biznisa i privatnog sektora. Takođe, neophodno je pripremiti akcioni plan eliminisanja biznis barijera s načinom eliminisanja, terminskim planom i nosiocima.

Odgovorne institucije

Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća i Komisija za ekonomske slobode

Angažovana pomoć donatora

USAID, EAR, Svjetska banka

2. Programi obrazovanja preduzetnika

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

a) Formalno obrazovanje

Pregled

Konkurentan sektor malih i srednjih preduzeća zahtijeva razvoj i primjenu savremenih poslovnih vještina u oblastima kao što su menadžment, finansije i računovodstvo, marketing i razvoj kadrova, kao i specijalistička znanja. Formalno obrazovanje mora odigrati ključnu ulogu u razvoju ovih vještina, dajući ljudima poslovne koncepte i tehnike koje mogu biti primijenjene i razvijene u praksi. U procesu reforme sistema obrazovanja, posebnu pažnju treba posvetiti preduzetništvu i to na svim nivoima od predškolskog obrazovanja do fakulteta. Posebno je važno ispitati mogućnosti organizovanja MBA studija (Master of Business Administration) i/ili korespondentskih oblika sa stranim univerzitetima, što bi ohrabrilo crnogorske studente u sticanju međunarodno priznatih kvalifikacija.

Odgovorne institucije

Ministarstvo prosvjete i nauke i Univerzitet Crne Gore

b) Neformalno obrazovanje (biznis znanje)

Pregled

Obezbijediti osnovno poslovno obrazovanje i obuku početnicima u biznisu, preduzetnicima koji su na samom početku poslovanja, kao i postojećim preduzetnicima, u razvoju i jačanju biznis funkcija. Uticati na razvoj preduzetništva kod najmlađe populacije.

Odgovorne institucije

Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća

c) Neformalno obrazovanje (specijalistička znanja)

Važan element aktivne politike zapošljavanja predstavlja obrazovanje koje je usmjereno na kvalifikaciju, prekvalifikaciju i dokvalifikaciju radnih zanimanja. Zato je potrebno razvijati različite forme obrazovanja koje će uticati na povećanje stručnosti.

Odgovorne institucije

Zavod za zapošljavanje RCG

d) Neformalno obrazovanje

Razvijena preduzeća se susrijeću s problemima koji prate njihov rast i razvoj. U tom smislu, potrebno je obezbijediti konstantnu obuku u cilju poboljšanja znanja menadžera i rješavanja problema s kojim se susrijeću na tržištu

Odgovorne institucije

Fond za razvoj RCG

Angažovana pomoć donatora

USAID, EAR

3. Poboljšati pristup raspoloživim finansijskim sredstvima

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Pregled

Nedovoljan pristup izvorima finansija predstavlja prepreku malim i srednjim preduzećima koja žele da investiraju i rastu, pogotovo onima koja su tek osnovana ili u početnim fazama poslovanja i kojima su potrebne pozajmice u roku dužem od jedne godine. U toku tranzicije ka tržišnoj ekonomiji ključna uloga države treba da bude omogućavanje finansiranja od strane profesionalnih institucija (banaka, garantnih fon-

dova, mikrofondova...), umjesto kreditiranje od strane države. U skladu s tim je neophodno:

- Nastaviti razvoj konkurencije i povećati broj i kvalitet kredita datih domaćim malim i srednjim preduzećima
- Saradivati s međunarodnim kreditnim institucijama koje izražavaju volju da otvore nove kreditne linije u Crnoj Gori
- Istražiti mogućnost osnivanja novih vidova finansiranja malih i srednjih preduzeća. U početku, naponi će se usmjeriti na traženje mogućnosti formiranja privatnih garantnih fondova i javnih garantnih institucija, kao mehanizama za podstrek povećanom kreditiranju malih i srednjih preduzeća preko komercijalno-bankarskog sektora.

Odgovorne institucije

Ministarstvo finansija, Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća i Fond za razvoj

Angažovana pomoć donatora

EU, USAID, drugi bilateralni donatori, EIB, Svjetska banka i EBRD

4. Program "Podsticaj novog zapošljavanja"

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Pregled

Program predstavlja produžetak programa "Legalizacije postojećih i otvaranja novih radnih mjesta". Nastavlja se ostvarivanje definisanih ciljeva i zadataka koji se odnose na otvaranje novih radnih mjesta, ekonomski rast uz odlučujući uticaj privatnog sektora, valorizaciju crnogorskog potencijala, kao i eliminisanje sive ekonomije u dijelu zapošljavanja. Realizacijom ovog programa stvaraju se dodatne pojedinačne i kolektivne motivacije za novo zapošljavanje, otvaranje novih preduzeća, podsticaj rasta postojećih preduzeća, povećanje konkurentnosti domaće proizvodnje, povećanje izvoza, supstituciju uvoza i prelazak "rada na crno" u legalnu ekonomiju. Ovim programom se, kroz međusobno povezane, pojedinačne projekte, utiče na podsticaj razvoja preduzetništva.

Odgovorne institucije

Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća, Zavod za zapošljavanje i Koordinaciono tijelo za realizaciju programa

Angažovana pomoć donatora

USAID, GTZ, EAR i drugi donatori

5. Poboljšanje pristupa poslovnim informacijama

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Trendovi razvijenih tržišnih ekonomija govore da je pristup informacijama (o novim proizvodima i procesima, konkurentima, trendovima, novim tržištima i klijentima) postao sve bitniji u određivanju konkurentnosti. Da bi se pomoglo preduzećima u ovom procesu, neophodno je: nastaviti aktivnosti na formiranju mreže regionalnih i lokalnih biznis centara (RLBC), unaprijediti uslove za rad Euro info korespondentnog centra (EICC), ispitati mogućnost formiranja i drugih institucija za podršku malim i srednjim preduzećima, kao što su biznis inkubatori, tehnološki parkovi, inovativni centri.

Odgovorne institucije

Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća

Angažovana pomoć donatora

USAID, GTZ, EAR i drugi donatori

6. Poboljšanje pristupa poslovnim uslugama

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

U poređenju s razvijenim tržišnim privredama, pružanje poslovnih usluga u Crnoj Gori je jako ograničeno. Usluge kao što su računovodstvo, planiranje poreza, pravni savjeti, informacione tehnologije i konsultativni menadžment su uvijek neophodna pomoć prilikom osnivanja i rasta poslovanja, dok su, u isto vrijeme, i jako važni izvori ekonomskih aktivnosti i zaposlenosti u krugu svojih djelatnosti. Neophodno je da se nastavi podržavanje programa za obučavanje, koje podržavaju međunarodne donatorske organizacije s ciljem obuke profesora i specijalista za pružanje poslovnih usluga u privatnom sektoru.

Odgovorne institucije

Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća

Angažovana pomoć donatora

USAID, GTZ, EAR i drugi donatori

7. Promovisanje preduzetništva

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Nivo preduzetničkih aktivnosti u Crnoj Gori je trenutno na niskom nivou, po međunarodnim standardima, uzrokovan nepostojanjem tradicije, prethodnim ekonomskim sistemom, ratnim okruženjem i ekonomskim sankcijama. Da bi se omogućilo Crnoj Gori da postane konkurentna u međunarodnoj tržišnoj ekonomiji, neophodno je da se preduzmu svi koraci u cilju podrške razvoja preduzetništva. Osim preduzimanja mjera koje bi građanima olakšale osnivanje i vođenje poslovanja, potrebna je i uska saradnja s medijima i ostalim "kreatorima mišljenja", kako bi se naglasile korisne strane preduzetništva i privatne inicijative, kao alternative zaposlenju u državnim organima i kako bi se kreirao pozitivan "model" za preduzetnike.

Odgovorne institucije

Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća

Angažovana pomoć donatora

USAID, GTZ, EAR i drugi donatori

8. Razvoj saradnje s poslovnim asocijacijama

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

U razvijenim tržišnim privredama poslovna udruženja imaju važnu ulogu u iskazivanju potreba malih i srednjih preduzeća i utiču na državne organe kako bi se usvajale promjene. Sektorska poslovna udruženja, takođe, moraju odigrati važnu ulogu u širenju informacija svojim članovima, pružanju specijalizovanog obrazovanja, promovisanju internacionalizacije, uspostavljanju i održavanju kvalitativnih standarda, stalno smanjujući potrebu za regulacijom. Da bi se promovisao razvoj poslovnih asocijacija neophodno je da se: unaprijedi saradnja s postojećim poslovnim udruženjima i da se podrži razvoj novih poslovnih udruženja koja mogu dati razumne garancije za zastupanje interesa preduzeća u svojim sektorima i / ili oblastima.

Odgovorne institucije

Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća, poslovne asocijacije i biznis udruženja

Angažovana pomoć donatora

USAID, GTZ, EAR i drugi donatori

15c Investicije

Cilj

Povećanje obima investicija u Crnoj Gori kako bi se ubrzao ekonomski razvoj, podstakla slobodna trgovina i povećala zaposlenost

Ključni parametri

- Povećanje stranih direktnih investicija u Crnoj Gori (150 miliona eura u 2005. i 180 miliona eura u 2006)
- Povećanje BDP
- Rast zaposlenosti kroz nove investicije
- Povećanje budžetskih prihoda po osnovu novih investicija (porezi, doprinosi, carine) 1-3%
- Poboljšanje imidža Crne Gore kroz povećanje stepena ekonomskih sloboda

Pregled

Okvir za investicije je izgrađen. U periodu od 2001. godine do danas usvojeni su brojni zakoni koji su poboljšali uslove za investiranje. Potpisani su ugovori o slobodnoj trgovini, čime je osiguran ulaz na tržište od 55 miliona ljudi. U naredne dvije godine pažnja će biti fokusirana na: 1) izradu strategije za privlačenje stranih

investicija; 2) dalje otvaranje Crne Gore i razvoj koncepta nacionalnog tretmana stranaca; 3) po-dešavanje zakona kojima će se pojačati konkurentnost pojedinih sektora crnogorske privrede i 4) liberalizaciju trgovine i smanjenje carina.

Konkretno inicijative

1. Izrada strategije za privlačenje stranih investicija

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Pregled

Iskustva zemalja koje su uspjele da privuku značajne strane investicije pokazuju da je neophodno obezbijediti konsenzus o sljedećim važnim pitanjima koja se odnose na investicije: Koji sektori su bitni za brz ekonomski razvoj? Kakvi su multiplikativni efekti ulaganja u pojedine sektore? Da li i u kojoj mjeri animirati dijasporu? Kakvim se resursima raspolaže? Koje zakone promijeniti? Koje institucije ojačati? Nedostatak jasne vizije o navedenim i drugim pitanjima može

dovesti do preklapanja u radu pojedinih državnih institucija i odsustva usmjerenosti na potencijalne investitore. Cilj strategije jeste da da jasnu sliku (viziju) kojim pravcima treba ići kako bi Crna Gora postala atraktivna za investitore.

Odgovorne institucije

Ministarstvo za ekonomske odnose s inostranstvom i evropske integracije, Ministarstvo finansija, Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstvo turizma, Ministarstvo zaštite životne sredine i uređenja prostora, Ministarstvo pomorstva i saobraćaja, Ministarstvo inostranih poslova, Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća, Agencija za prestrukturiranje privrede i strana ulaganja

Angažovana pomoć donatora

USAID, EAR, OECD, STO, Svjetska banka

2. Procjena investicionog ambijenta u Crnoj Gori

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Pregled

Cilj Procjene investicionog ambijenta (ICA) je da predstavi empirijsku analizu uslova za investiranje u Crnu Goru, te da s nalazima upozna Vladu, ekspertsku javnost, donatore i druge, kako bi se razmotrila rješenja koja će doprinijeti stvaranju boljeg ambijenta za razvoj privatnog sektora, a time i povećanju produktivnosti, efikasnosti, profitabilnosti i razvoja. Studija je u skladu s namjerama Svjetske banke i Investment Climate Unit of the Investment Climate Department (CICIC), te kao takva može biti njen sastavni dio. Studija, između ostalog, treba da evidentira probleme s kojima se suočavaju postojeći investitori u Crnoj Gori, načine prevazilaženja uočenih problema i pretvaranja postojećih investitora u promotere novih ulaganja u Crnu Goru.

Odgovorne institucije

Agencija Crne Gore za promociju stranih investicija, Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća i Fond za razvoj RCG

Angažovana pomoć donatora

USAID, EAR, Svjetska banka

3. Izrada strategije promocije (website, razni promotivni materijali)

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Pregled

Česti su komentari da se malo zna o Crnoj Gori uopšte, o ekonomskim reformama, mogućnostima za ulaganje i dr. Cilj strategije promocije jeste usredsrijeđenost na ciljna tržišta (niše) i u skladu s tim definisanje mogućih načina promocije. Sastavni dio strategije treba da bude uspostavljanje dugoročne saradnje s promoterima investicionih mogućnosti u Crnoj Gori.

Odgovorne institucije

Ministarstvo za ekonomske odnose s inostranstvom i evropske integracije, Agencija Crne Gore za promociju stranih investicija i Vladin biro za odnose s javnošću

Angažovana pomoć donatora

USAID, EAR, međunarodni donatori

4. Poboljšanje zakonskih propisa

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Pregled

Zakon o radu nije doprinio potrebnoj fleksibilnosti tržišta radne snage i to predstavlja ozbiljnu prepreku za investitore. Sloboda ugovaranja je narušena. Zakon o koncesijama predstavlja izuzetno važan zakon za promociju investicija. Zakon o stranim ulaganjima zahtijeva doradu u skladu sa do sada realizovanim ekonomskim reformama u Crnoj Gori. Navedeni zahtjevi, uz paket fiskalnih zakona kojima se uređuju porezi i carine, imaju snažan efekat na investicionu klimu.

Odgovorne institucije

Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo finansija, Komisija za ekonomske slobode i Agencija Crne Gore za promociju stranih investicija

Angažovana pomoć donatora

USAID, EAR, STO

5. Izrada pouzdane analitičke osnove za praćenje kretanja investicija

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Pregled

Da bi se mogli analizirati i projektovati multiplikativni efekti investicija, potrebno je formirati, održavati i unaprjeđivati baze podataka. Pouzdana analitička osnova, koja bi se postepeno gradila, predstavljala bi značajan doprinos praćenju realizacije ukupnih ekonomskih reformi u Crnoj Gori. Osnov za prikupljanje pouzdane

analitičke osnove predstavljala bi razna istraživanja koja bi MIPA realizovala.

Odgovorne institucije

Ministarstvo za ekonomske odnose s inostranstvom i evropske integracije, Agencija Crne Gore za promociju stranih investicija, Komisija za ekonomske slobode, Monstat i Sekretarijat za razvoj

Angažovana pomoć donatora

USAID, EAR, drugi donatori

15d Istraživanje, inovacije i tehnologija

Cilj

Uspostaviti pravnu i institucionalnu infrastrukturu koja podstiče dalji razvoj Crne Gore u pravcu države znanja

Ključni parametri

- Usvojeni zakoni u ovoj oblasti
- Donesene strategije
- Prijavljeni i realizovani patent i inovacije
- Ulaganje javnog sektora u istraživanje i razvoj
- Ulaganje privatnog sektora

Pregled

Današnje društvo, istraživanje i razvoj zavisi od brzine inovacija i razvoja tehnologije. U uslovima globalizacije konkurentnost naših proizvoda na svjetskom tržištu nije moguća bez praćenja razvoja nauke i tehnologije i stvaranja uslova za ulaganja u proizvode i usluge koji se proizvode ili se mogu proizvoditi u Crnoj Gori i koji mogu naći kupca na širem tržištu.

Konkretno inicijative

Strategija razvoja istraživanja, inovacija i tehnologije

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Strategija treba da bude osnova razvoja u ovoj oblasti. Strategijom će se definisati okvir za realizaciju razvoja istraživanja, inovacija i tehnologija, kao i institucionalna infrastruktura i izvori sredstava.

Odgovorne institucije

Ministarstvo prosvjete i nauke, Ministarstvo ekonomije i Sekretarijat za razvoj

Angažovana pomoć donatora

Svjetska banka

16. Strukturne politike u funkciji rasta i razvoja

16a Prestrukturiranje preduzeća 16b Privatizacija i postprivatizacija

16a Prestrukturiranje preduzeća

Ciljevi

Podsticanje preduzetništva i stvaranje snažnog i samoodrživog preduzeća, sposobnog da stvori uslove za rast i zapošljavanje

Ključni parametri

- Povećati broj preduzeća koja sprovode programe prestrukturiranja
- Osažiti institucionalni okvir za podršku preduzećima i razvoj preduzetništva
- Reformisati i ojačati javne institucije koje se bave razvojem preduzeća

Pregled

Nedavni napredak postignut u makroekonomskoj stabilizaciji i uspostavljanju zakonskog okvira za razvoj privatnog sektora poboljšao je poslovni ambijent u Crnoj Gori. Ipak, nivo preduzetničke aktivnosti, u poređenju s razvijenim tržišnim ekonomijama, je nizak. Proces tranzicije na nivou preduzeća je spor, ugrožen slabim institucijama, neefikasnim preduzećima u državnom vlasništvu, brojnim malim i srednjim preduzećima koja su hendikepirana fragmentiranim vlasništvom i slabim korporativnim upravljanjem, nepristupačnim finansijama i nedovoljnim prilivom stranih investicija, kao i opštim nedostatkom vještina neophodnih za reformisanje i razvoj ekonomije.

Konkretne inicijative

1. Preprivatizaciono prestrukturiranje javnih i velikih preduzeća

Rezime i prateći zadaci

Sprovođenje preprivatizacionog prestrukturiranja javnih preduzeća i velikih kompanija podstiče se stimulativnim mjerama, pružanjem stručne podrške i zaoštavanjem odgovornosti i motivacijom odbora direktora, menadžmenta i zaposlenih u preduzeću, aktivnijim angažovanjem vladinih službenika i institucija u ovom procesu, ubrzanjem priprema za privatizaciju i

većom podrškom države putem zakonodavnog procesa, boljim rješavanjem problema tehnoloških viškova, starih dugovanja prema državnim institucijama, izradom socijalnih programa i programa za zapošljavanje itd.

- a) Uspostaviti efikasne mehanizme koordinacije na nivou Vlade i pojačati angažovanje njenih službenika i institucija na implementaciji akcionih planova prestrukturiranja dogovorenih s preduzećima

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

- b) Primijeniti stimulatívne mjere nagrađivanja odbora i menadžmenta i zaposlenih za uspješno sprovođenje utvrđenih akcionih planova prestrukturiranja

- c) Zaoštriti odgovornost na svim nivoima i sankcionisati vladine službenike, članove odbora direktora, menadžment i zaposlene za nesprovođenje utvrđenih akcionih planova prestrukturiranja

- d) Pružiti stručnu podršku odboru direktora i menadžmentu u donošenju i sprovođenju akcionih planova prestrukturiranja

- e) Unaprijediti korporativno upravljanje

Odgovorne institucije

Komisija Vlade Crne Gore za ekonomsku politiku i razvoj, Ministarstvo finansija, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Fond za razvoj RCG, Zavod za zapošljavanje RCG, u saradnji sa odborima direktora i menadžmentima preduzeća

Angažovana pomoć donatora

EU, USAID, Svjetska banka i EBRD

2. Postprivatizaciono prestrukturiranje malih i srednjih preduzeća

Implementacija postprivatizacionog prestrukturiranja malih i srednjih preduzeća ubrzaće se podsticajnim mjerama i jačanjem sposobnosti menadžmenta i zaposlenih u kompaniji, vladinih službenika i institucija, privatizacionih investicionih fondova i ostalih vlasnika i "zainteresovanih strana" da aktivnije učestvuju u ovom procesu, većom podrškom na nivou državne politike putem zakonodavnog procesa, boljim stimulisanjem zaposlenih i rješavanjem problema tehnoloških viškova, starih dugovanja prema državnim institucijama, izradom socijalnih programa i programa za zapošljavanje itd. U toku ove godine aktivnosti na realizaciji "Programa prestrukturiranja" biće primarno usmjerene na pretprivatizaciono prestrukturiranje preduzeća iz radno intenzivnih djelatnosti (koža, obuća i tekstil)

a) Uspostaviti tješnju saradnju vlasnika i koordinaciju zajedničkog djelovanja na donošenju i implementaciji planova prestrukturiranja

b) Razviti menadžerske i marketinške vještine u malim i srednjim preduzećima putem direktne međunarodne savjetodavne pomoći "business to business"

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

c) Pružiti stručnu podršku menadžmentu malih i srednjih preduzeća angažovanjem savjetodavnih usluga domaćih konsultanata

d) Unaprijediti korporativno upravljanje

e) Uvesti programe za stimulaciju učinka menadžera i zaposlenih

Odgovorne institucije

Komisija Vlade Crne Gore za ekonomsku politiku i privredni razvoj, Ministarstvo finansija, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Fond za razvoj RCG, Zavod za zapošljavanje, u saradnji sa privatizacionim investicionim fondovima i drugim vlasnicima

Angažovana pomoć donatora
GTZ, EU i USAID

3. Reforme i jačanje institucija

Rezime i prateći zadaci

Podržaće se reforma i jačanje institucija koje se bave razvojem preduzeća i preduzetništva, uključujući ali ne ograničavajući se na korporativno upravljanje, prestrukturiranje i privatizaciju. Fond za razvoj će dobiti pomoć za redefinisane svoje dvostruke uloge menadžera/supervizora državne imovine i/ili finansijske institucije koja pruža pomoć sektoru malih i srednjih preduzeća. Agencija za restrukturiranje i strana ulaganja dobiće podršku za poboljšanje svoje interne organizacije i za implementaciju privatizacije. Institucionalna zaduženja za prestrukturiranje kompanija biće jasno definisana. Poboljšaće se opšta sposobnost za upravljanje ekonomskim reformama, jačanjem administrativnog kapaciteta Komisija Vlade Crne Gore za ekonomsku politiku i privredni razvoj i ministarstava u njegovom djelokrugu.

a) Jačanje administrativnog kapaciteta Komisije Vlade Crne Gore za ekonomsku politiku i privredni razvoj

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

b) Transformacija Fonda za razvoj RCG

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

c) Institucionalno jačanje Agencije za prestrukturiranje privrede i strana ulaganja

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Odgovorne institucije

Komisija Vlade Crne Gore za ekonomsku politiku i privredni razvoj, Fond za razvoj RCG i Agencija za prestrukturiranje privrede i strana ulaganja

Angažovana pomoć donatora
EAR i USAID

16b Privatizacija i postprivatizacija

Cilj

Unaprjeđivanje poslovanja preduzeća koja su bila u državnom vlasništvu, uz smanjenje državnog vlasništva u svim preduzećima, zaštita imovinskih prava i promocija ekonomske slobode

Ključni parametri

- Povećanje procenta privatnog vlasništva
- Smanjenje ukupnih potraživanja Vlade prema preduzećima
- Povećanje indeksa ekonomskih sloboda

Pregled

Nakon masovne vaučerske privatizacije i niza tendera, većina akcijskog kapitala u Crnoj Gori je u privatnom vlasništvu (oko 70%). Ipak, veliki posao tek slijedi na planu nastavka procesa privatizacije, kao i na planu povećanja održivosti mnogih preduzeća koja su privatizovana. Iako fondovi posjeduju znatan procenat kapitala u nekim preduzećima, često je struktura kapitala usitnjena i većinom nema izraženog većinskog vlasništva, mada je proces centralizacije kapitala otpočeo. Sposobnost za prestrukturiranje preduzeća je ograničena i ne postoji dovoljno podsticaja za prestrukturiranje. U toku je realizacija "Programa prestrukturiranja preduzeća i podrške razvoju institucija". Zaštita imovinskih prava je neadekvatna i nejednako primijenjena, a cjelokupno poslovno okruženje i poslovnu kulturu treba reformisati. Na kraju, ni preduzeća ni akcionari nisu dobro informisani o akcionarskim pravima. Preduzeća, generalno, ne sprovode na adekvatan način kvalitetno korporativno upravljanje. Problemi restitucije su veliki i pored napretka u toj oblasti.

1. Ubrzati prodaju državnih akcija u preduzećima i bankama

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Uprkos rezultatima privatizacije, dio kapitala je još u rukama države (posebno infrastruktura). Mnoga preduzeća su još direktno ili de facto pod državnom kontrolom, što manjinskim akcionarima pruža jako malo koristi od privatizacije.

U procesu privatizacije ostvareni su napredak i znatni finansijski efekti, odnosno od prodaje

preduzeća u državnom vlasništvu dobijeno je u 2004. godini 25,8 miliona eura, a 74,9 miliona eura je opredijeljeno za buduće investicije, odnosno oko 120 miliona u prvom kvartalu 2005. godine. Napredak u određenim velikim preduzećima bi mogao biti veći od postignutog (npr. Brodogradilište Bijela, Luka Bar, Elektroprivreda). Pri kraju 2004. godine, pojačane su aktivnosti na privatizaciji banaka. U decembru 2004. godine, Komisija za privatizaciju bankarskog sektora je osnovana od strane Savjeta za privatizaciju Vlade Republike Crne Gore i započet je proces privatizacije Podgoričke banke.

- a) Potrebno je ubrzati prodaju preostalih akcija i većinskog dijela kapitala strateških preduzeća, uz ubrzanje tenderske prodaje

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

- b) Prodaja preostalih akcija će, takođe, doprinijeti konsolidaciji strukture akcijskog kapitala u preduzećima, tako da prodaju treba usmjeriti ka tom cilju

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

- c) Mehanizam za postizanje ovog cilja je usvajanje i implementacija godišnjih planova privatizacije

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

2. Rješavanje zahtjeva za restituciju imovine

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Neriješeni zahtjevi za restituciju su uzrok velikog stepena neizvjesnosti koji otežava prodaju imovine ili privlačenje investicija u imovinu koja može biti predmet zahtjeva za restituciju. Skupština je usvojila Zakon o restituciji 2002. godine. Međutim, zbog određenih nedostataka, Zakon se nije mogao implementirati jer nije bio u skladu s međunarodnim standardima. Donesen je novi Zakon o povraćaju oduzetih imovinskih prava i obeštećenja koji reguliše ovu oblast.

3. Zaštita svojinskih prava i promovisanje ekonomskih sloboda

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Imperativ ekonomskog rasta i razvoja je da se stvori okruženje koje će štiti i promovisati imovinska prava i interese investitora. Zato je potrebno sprovesti konkretne korake:

Vlada Republike Crne Gore je osnovala Komisiju za ekonomske slobode krajem 2003 -početkom 2004. godine.

- a) Treba ustanoviti jedinstven punkt gdje će pravna i fizička lica prijavljivati administrativne i pravne barijere za ostvarivanje imovinskih prava i ekonomskih sloboda

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

- b) Osnovati operativnu grupu koja će obezbijediti da relevantne državne institucije analiziraju barijere da bi se one ublažile ili uklonile

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

- c) Operativna grupa će analizirati uticaj poreskih stopa, carina, promovisanja investicija i administrativnih troškova svih vrsta na ekonomske slobode i davati preporuke za podešavanje, ako je to potrebno

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

- d) Operativna grupa će biti zadužena da utvrdi sveobuhvatnu listu robe i usluga koje trenutno obezbjeđuje Vlada, a koje bi mogao da ponudi privatni sektor

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

4. Analiza koncentracije vlasništva i uticaj na korporativno upravljanje

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Cilj

S obzirom na različite metode privatizacije u Crnoj Gori (interna, masovna vaučerska, tenderi...) kao i na činjenicu da je procenat privatizovanih preduzeća približno 70%, potrebno je

podstaci proces koncentracije vlasništva, što bi trebalo da dovede do povećanja efikasnosti korporativnog upravljanja.

Ključni parametri

- Stepen koncentracije vlasništva (kompanije u kojima jedan vlasnik ima 40% i više vlasništva)
- Ekonomska snaga dominantnog vlasnika
- Rast izvoza u kompanijama sa dominantnim učešćem jednog vlasnika

Aktivnosti

Sprovesti istraživanje na reprezentativnom uzorku privatizovanih preduzeća u Crnoj Gori

Odgovorne institucije

Agencija za prestrukturiranje privrede i strana ulaganja, Komisija za hartije od vrijednosti i Savjet za privatizaciju

Angažovana pomoć donatora

5. Praćenje realizacije ugovora o privatizaciji i predlaganje mjera

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Provjeriti da li se i u kojoj mjeri realizuju ugovori o privatizaciji od strane kupaca preduzeća, posebno u dijelu ugovorenih investicija, socijalnog programa i stepena zaposlenosti. Potrebno je dva puta godišnje pripremati izvještaj za Vladu

Odgovorne institucije

Odgovarajuće ministarstvo i Agencija za prestrukturiranje privrede i strana ulaganja

Angažovana pomoć donatora

6. Uključivanje privatnog sektora u obavljanje javnih usluga i smanjenje broja organa državne uprave

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Neophodno je uključivanje privatnog sektora u obavljanje javnih funkcija odnosno dijela pos-

lova koje sada obavlja državna administracija ili državni organi. Dva su razloga:

- a) povećanje efikasnosti u obavljanju funkcija objedinjavanjem i racionalizacijom funkcija
- b) smanjenje državne administracije.

U tom cilju, potrebno je napraviti listu funkcija i zadataka koja bi se mogla ponuditi privatnom sektoru (domaćem i stranom) kroz tendersku proceduru. Takođe, potrebno je razraditi sistem kontrole i ocjenjivanja rada privatnih institucija u ispunjavanju javnih funkcija i obezbjeđivanju konkurencije.

Odgovorne institucije

Ministarstvo pravde i Savjet za privatizaciju

Angažovana pomoć donatora

7. Projektno finansiranje za BOT sistem kao oblik partnerstva između privatnog i javnog sektora

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Potrebna je izrada metodologije za finansijske projekte. Projektno finansiranje je posebna oblast "privatizacije" u oblasti finansija. U posljednjoj deceniji postaje jedan od važnih oblika pribavljanja srednjoročnih i dugoročnih izvora kapitala za finansiranje investicionih projekata. Međutim, u Crnoj Gori ovaj oblik finansiranja skoro da nije ni u začetku, iako su joj potrebni projekti finansiranja, jer postoji raskorak između investicionih potreba i raspoloživih finansijskih sredstava, posebno za oblast infrastrukture. Različiti su oblici partnerstva javnog i privatnog sektora u ovoj oblasti (menadžment ugovori, ugovori o obavljanju usluga, lizing, koncesije, BOT...)

Odgovorne institucije

Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo turizma, Ministarstvo zaštite životne sredine i uređenja prostora, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstvo pravde

Angažovana pomoć donatora

8. Unaprjeđenje mehanizma korporativnog upravljanja

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

U Crnoj Gori se privatizacija privodi kraju. Ipak, evidentno je da problem korporativnog upravljanja postaje sve veći. Vlada, privatizovane kompanije, kao i međunarodne institucije i donatori, treba da se posvete više ovom problemu, a posebno formulisanju efikasne prakse korporativnog upravljanja. U Crnoj Gori, kao i u svim zemljama u tranziciji, mnogo je veći problem nedostatka podsticanja i hrabrenja nego regulacije i zakona na papiru. Ključni problem je kako da su investitori sigurni da će menadžment izabrati prave projekte, uložiti napore da se oni efikasno realizuju, kao i pružati relevantne informacije o radu menadžmenta i stanju u preduzeću. U tom smislu, potrebno je istražiti mehanizme unaprjeđenja korporativnog upravljanja u Crnoj Gori, a prije svega položaja većinskih akcionara, tržišta za korporativnu kontrolu, "gaining proxy control", aktivnosti odbora direktora i naknada odboru direktora, kao i način monitoringa od strane banaka, aktivnosti manjinskih akcionara, monitoring zaposlenih itd.

Odgovorne institucije

Ministarstvo ekonomije, Fond za razvoj RCG i Komisija za hartije od vrijednosti

Angažovana pomoć donatora

EAR

17. Politike rasta i razvoja u sektorima

- 17a Turizam
- 17b Poljoprivreda
- 17c Šumarstvo
- 17d Obrazovanje
- 17e Zdravstvo

17a Turizam

Ciljevi

Održiv i raznolik turistički proizvod koji omogućava rast broja turista, potrošnje po danu i po gostu i stvaranje novih radnih mjesta u regionima i tokom sezone

Ključni parametri

- Smjernice definisane Master planom – Strategijom razvoja turizma do 2020. godine
- Održiv razvoj koji štiti životnu okolinu i kulturno nasljeđe
- Regionalna ravnoteža između razvoja proizvoda i marketinga, uzimajući u obzir različite potrebe, okolnosti i potencijale sjevera, centra i juga Crne Gore

Pregled

Vlada Republike Crne Gore je, polazeći od opredjeljenja da je turizam jedan od prioriteta u razvoju Republike i oslonac razvojne koncepcije crnogorske privrede, krajem 2001. godine, usvojila Strategiju odnosno Master plan razvoja turizma do 2020. godine. Master planom su jasno definisani ciljevi čije će ostvarenje omogućiti da crnogorska turistička ponuda prati međunarodni razvoj, da Crna Gora utvrdi svoj položaj na međunarodnom tržištu kao visokokvalitetna turistička destinacija, da poveća prihod, smanji nezaposlenost, kao i da sačuva prirodne potencijale i resurse. Master planom je predviđeno povećanje hotelskih kapaciteta sa sadašnjih 26000 na 50000 kreveta u 2010. godini, odnosno 100000 kreveta u 2020, pri čemu će se težiti međunarodnim standardima hotelskih jedinica koji će zadovoljiti kompleksne zahtjeve gostiju s područja Zapadne i Srednje Evrope. Navedenom strategijom planirano je povećanje broja noćenja sa sadašnjih 4,4 miliona na 11,4 miliona u 2010. godini, odnosno na 20,9 miliona noćenja u 2020.

Direktno ili indirektno, po osnovu turizma, otvoriće se 75000 novih radnih mjesta. U prilog činjenici da turizam predstavlja realnu osnovu za ukupni privredni razvoj Crne Gore govori i procjena Svjetskog savjeta za turizam i putovanja (WTTC), koji je, uz angažovanje Instituta za istraživanje i procjene iz Oksforda, pripremio Izvještaj - satelitsku procjenu turističkog prometa i efekata koje turizam u Crnoj Gori ostvaruje na ukupni društveni proizvod. Prema tim rezultatima, učešće turizma u stvaranju bruto društvenog proizvoda u 2004. godini iznosi 15%, dok je ukupan prihod 214,7 miliona eura. WTTC procjenjuje kapitalne investicije, tokom 2004. godine, u crnogorsku širu ekonomiju generisanu turizmom na 36,7 miliona eura ili 19% ukupnih investicija. Dalje, WTTC predviđa rast od 10,3% na godišnjem nivou u ukupnoj potražnji putovanja i turizma, koji će, ako se ostvari, učiniti Crnu Goru zemljom s turističkom privredom koja se najbrže razvija u cijelom svijetu tokom naredne dekade, u poređenju sa 174 zemlje koje prati WTTC. Predviđa se da će se istom stopom rasta kretati i finansijski efekti.

Vlada RCG i Ministarstvo turizma sprovode redovne aktivnosti na planu uspostavljanja poslovnih odnosa s inostranim partnerima, na trajnim osnovama, kroz ulaganje kapitala u turističke kapacitete. Osnovni prioriteti u politici razvoja turizma Crne Gore su brza privatizacija i stvaranje pretpostavki za direktne strane investicije.

1. Okvir za razvoj turizma i koordinacija procesom

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

a) Završetak zakonskog i institucionalnog okvira.

U cilju implementacije preporuka definisanih strateškim dokumentima Vlade iz oblasti turizma i obezbjeđenja adekvatnog ambijenta za razvoj turizma neophodno je kontinuirano raditi na unaprjeđenju zakonske regulative. Da bi postigla konkurentne prednosti, Crna Gora mora nuditi približno iste ili bolje uslove od konkurentskih destinacija. Neophodno je stvoriti ambijent koji omogućava zadovoljenje razvojnih potreba na principima održivog razvoja i koji podrazumijeva očuvanje životne sredine i kulturnog nasljeđa.

b) Stvaranje preduslova za punu implementaciju novog Zakona o turizmu iz jula 2002. godine, što podrazumijeva pripremu više od 30 podzakonskih akata, pravilnika i registara u roku od dvije godine.

Jedan broj podzakonskih akata kojima se definišu pojedine oblasti turizma je završen, a u narednom periodu planirana je izmjena i dopuna postojećih i izrada novih podzakonskih akata koji se odnose na nautički turizam, agroturizam, skijališta i dr. Pravilnik o klasifikaciji, minimalnim uslovima i kategorizaciji ugostiteljskih objekata uspješno se implementira. Procedura izmjena i dopuna Zakona o turizmu je u završnoj fazi i do početka sezone očekuje se primjena ovog zakona. Savjet za turizam Crne Gore pri Vladi Republike Crne Gore predstavlja najširi institucionalni okvir kreiranja i vođenja turističke politike i promocije.

c) Stvaranje preduslova za uvođenje sistema Integralnog upravljanja obalnim područjem (IUOP).

IUOP je dinamičan, kontinuiran i prilagodljiv sistem upravljanja resursima i predstavlja temelj za održivi razvoj u obalnim područjima. Zahtijeva multidisciplinarni pristup rješavanju problema, učešće svih nadležnih organa i integraciju sektora (resora), institucija i administrativnih nivoa. Cilj projekta "Integralno upravljanje obalnim područjem u Crnoj Gori (IUOP)" je izrada "Strategije za integralno upravljanje obalnim područjem" (SIUOP) za Crnu Goru, koja će, kao dokument zasnovan na odredbama Barselonske konvencije iz 1995. godine, predstavljati instrument za

sprovođenje održivog razvoja obalnog područja". Stavljajući naglasak na održivi razvoj, ovaj projekat je usklađen s razvojnim strategijama Vlade RCG. U toku 2005. godine, planom aktivnosti za ovaj projekat, pored ostalih aktivnosti, predviđena je i izrada Strategije razvoja nautičkog turizma.

d) Podrška odgovarajućem održivom razvoju turizma na sjeveru.

Planirano je da se podrška projektima održivog turizma na sjeveru realizuje putem tehničke pomoći, marketinga, kredita i grantova malim i mikropreduzećima. Zaštićenim područjima, kao što su nacionalni parkovi, mora se obezbijediti veći nivo ulaganja u zaštitu okoline, odgovarajuća infrastruktura (objekti za edukaciju, pomoć odgovarajućim manjim rekreativnim aktivnostima) i javno/privatno partnerstvo s ekološko orijentisanim putničkim agencijama specijalizovanim za avanturistički turizam, uključujući identifikaciju i podršku modelima/demonstracijama projekata. Programi specijalizovani za aktivnosti kao što su: rafting, paraglajding, planinarenje, "hydrospeed" i drugi moraju se implementirati, kako bi se obezbijedio veći nivo prihvatanja od strane potrošača. Ministarstvo turizma je, u saradnji s institutom iz Slovenije, pripremio "Program razvoja planinskog turizma u Crnoj Gori". Slijedi implementacija prve faze programa, podrška pilot projektima koji su definisani "Studijom kreiranja programa turističke ponude i pozicioniranja na tržištu".

e) Realizacija Programa reorganizacije ukupnog sistema promocije Crne Gore

U cilju sveobuhvatnog sistema promocije Crne Gore na domaćem i inostranom tržištu, Ministarstvo turizma je pripremio kompletan "Projekat reorganizacije Turističke organizacije". Prilikom izrade Zakona o turističkim organizacijama rukovodilo se potrebom da se na sveobuhvatan i precizan način uspostave i regulišu organizacione veze unutar nacionalne Turističke organizacije – od turističkog mjesta, opštine do republičkog nivoa, uz jasno razgraničenje funkcija kojim se garantuje uspješno funkcionisanje ove organizacije. U tom cilju, usvojeni su Zakon o turističkim organizacijama ("Sl.list RCG" broj 11/04) i Zakon o boravišnoj taksi ("Sl.list RCG" broj 11/04).

Takođe, objavljena su i dva pravilnika: Pravilnik o razvrstavanju djelatnosti za koje se plaća članski doprinos i Pravinik o kategorizaciji turističkog mjesta. Ministarstvo je pružilo podršku lokalnim samoupravama u radu prilikom osnivanja lokalnih turističkih organizacija, tako što su pripremljeni predlozi akata koji su neophodni za osnivanje i rad lokalnih turističkih organizacija. Do sada je osnovano 12 lokalnih turističkih organizacija, a u četiri opštine odluke o osnivanju su pripremljene i očekuje se njihovo usvajanje na prvoj narednoj sjednici lokalne samouprave. U toku su aktivnosti na izradi projekta formiranja NTO.

- f) Sticanje punopravnog članstva u Svjetskoj turističkoj organizaciji, uključujući izradu "Satelitske procjene turističke industrije u Crnoj Gori" od strane Svjetskog turističko-trgovinskog savjeta.

Ministarstvo turizma će nastaviti aktivnosti na unaprjeđenju saradnje s relevantnim međunarodnim organizacijama i institucijama u cilju implementacije međunarodnih standarda iz oblasti turizma. Intenziviraće se aktivnosti u cilju sticanja punopravnog članstva u STO. Takođe, uspostavljena je uspješna saradnja sa Svjetskim savjetom za putovanja i turizam i Oxford Forecasting Ltd – Institucijom za predviđanja i prognoze, na izradi TSA izvještaja za Crnu Goru (Tourism Satellite Accounting) se nastavlja.

- g) Razvoj infrastrukture koja podržava turizam

Određivanje prioriteta u razvoju infrastrukture mora uključiti potrebe i zahtjeve turističke industrije za unaprjeđenje pristupa drumskim, željezničkim i vazdušnim putem, pouzdano snabdijevanje vodom i strujom, upravljanje otpadnim vodama i čvrstim otpadom, naročito na primorju, što je preduslov za razvoj turizma. Potrebno je dalje razvijati regulative za zaštitu potrošača, poboljšati sigurnosnu regulativu (u slučaju požara, sanitetsku, zdravstvenu i saobraćajnu) za turiste u hotelima, kao i u okolini hotela i pripadajućim objektima, restoranima, javnim objektima i turističkim čamcima/ brodovima. Potrebno je znatno poboljšati turističke oznake, označavanjem djelova od interesa za turiste u cijeloj Crnoj Gori.

- h) Pretjerana izgradnja i neregulisani razvoj

Vikend stanovi u stambenim zgradama koje se intenzivno grade uz obalu su bez strateške regulative. Ovakva praksa ugrožava potencijal komercijalnih nekretnina i ograničava mogućnosti popularnih lokacija za potencijalna ulaganja u turizam. Sektoru turizma su potrebne stimulative politike. Ako se takve mjere jasno definišu konzistentnom regulativom i jednako sprovode u svim kompanijama, rezultat bi mogao biti smanjenje broja inspekcija i tereta nametnutog privatnim kompanijama i dalje poboljšanje podataka za potrebe planiranja. Poboljšati formalnu i neformalnu saradnju akcionara i udruženja u sektoru turizma s drugim sektorima, kao što je poljoprivreda.

- i) Racionalizacija i izmjena poreskih režima koji se odnose na turizam

Primjena Zakona o PDV-u, s aspekta turizma, čini Crnu Goru, koja je ionako relativno skupa destinacija, još skupljom u odnosu na konkurenciju. Aneks H EU Direktive 02/77 o PDV-u omogućava državljanima EU da primjenjuju niže stope PDV-a na hotele, a PDV je znatno smanjen u ovom sektoru u mnogim zemljama. Naročito je destimulisan organizovani inopromet, koji se, iako nije izvoz u fizičkom smislu, može legitimno klasifikovati kao izvoz.

U toku su aktivnosti na sagledavanju mogućnosti izmjene Zakona o PDV-u u cilju tretmana organizovanog inoprometa kao izvoza. Prilikom razmatranja ovog problema, treba imati u vidu visoku osjetljivost turističkog sektora na cijene, kao i veliki uticaj ovog sektora na zaposlenost i ekonomiju. Eliminisanje ili uvođenje redukovane stope PDV-a na organizovani promet iz inostranstva neophodno je razmotriti i u okviru strategije za povećanje izvoza.

- j) Stimulisanje investicija

Ciljno stimulisanje odgovarajućih produktivnih stranih investicija može biti od koristi za stvaranje novih proizvodnih kapaciteta. Stimulisanje ulaganja može se koristiti naročito za privlačenje međunarodnih hotelskih lanaca - kompanija. Za razvijanje privatnog turističkog sektora potrebni su prihvatljivi i povoljni kreditni uslovi. Privatne bankarske institucije javnost mora da smatra pouzdanim i nezavisnim izvorima dugoročnih i kratkoročnih kredita. Riješiti pitanja nedostatka kredita namije-

njenih sezonskim ciklusima turizma, teškoća u dobijanju kredita, nepovoljnih uslova kredita i opšteg nedostatka interesovanja bankarskog sektora za imovinu vezanu za turizam. Privatizacija, ulaganje i pripadajuća regulativa i dalje su od velikog značaja. U cilju stvaranja povoljnog okruženja za strane direktne investicije, investitori razmatraju operativnu efikasnost, kao i transparentnost, sigurnost i stimulisanje investicija. Ponuda Crne Gore u ovom pogledu je veoma važna i potrebno ju je poboljšati.

k) Poboljšanje proizvodnje i razvoj ciljnih tržišta

U cilju osvajanja inostranih tržišta velikog potencijala neophodno je povećati kvalitet turističkog proizvoda. Strategijom razvoja turizma do 2020. godine daju se strateška opredjeljenja za razvoj turizma na nivou Crne Gore. Pored urađenih regionalnih koncepata za razvoj Boke kotorske i Ulcinja, Studije za razvoj planinskog turizma i Strategije razvoja nautičkog turizma (čija izrada je u toku), treba nastaviti aktivnosti na izradi drugih potrebnih studija kojim će se omogućiti realizacija strateških opredjeljenja definisanih Master planom. U narednom periodu treba posebno preduzeti aktivnosti na inkorporiranju smjernica definisanih ovim dokumentima u zakonski obavezujuću formu, kako bi se obezbijedila njihova sigurna implementacija u skladu s principima održivog razvoja turizma. Implementacija novih standarda za hotelski smještaj, kampove i privatni smještaj (vikendice, privatni apartmani), u skladu s međunarodnim standardima, finalizovana je prošle godine u saradnji s njemačkim i američkim stručnjacima. Postojeći katalog hotela treba dopuniti novim smještajnim kapacitetima. Posebnu pažnju treba posvetiti edukaciji kadrova iz oblasti turizma u cilju poboljšanja nivoa usluga i unaprjeđenja menadžmenta planova hotela.

l) Poboljšanje urbanističkih uslova u turizmu.

Povećati broj plaža sa sertifikatom "Plava zastavica", implementirati sveobuhvatno izdavanje ekoloških sertifikata, implementirati intenzivniji plan upravljanja otpadnim vodama i čvrstim otpadom.

Zaštita okoline zahtijeva ozbiljniji, širi i intenzivniji pristup nego do sada. Sprovođenje kampanja: "Neka bude čisto", raspisivanje

tendera za čišćenje putnog pojasa, pojačana inspekcija i uvođenje ekotelefona predstavljaju dobar početak. Međutim, dodatni naglasak treba staviti na sankcije koje će se dosljedno sprovesti.

U cilju podsticanja investiranja u sektor turizma, a posebno u formi "green field" investicija, potrebno je definisati: a) odgovarajuće lokacije s planskom dokumentacijom i procedure rješavanja imovinskih prava, b) modele investiranja (joint-venture, BOT aranžmane, menadžment ugovore, ugovore o obavljanju usluga) i projektno finansiranje kroz partnerstvo javnog i privatnog sektora (Odgovornost: Ministarstvo turizma, Javno preduzeće za upravljanje morskim dobrom, lokalna uprava i Agencija za prestrukturiranje privrede i strana ulaganja).

Odgovorne institucije

Ministarstvo turizma, Ministarstvo zaštite životne sredine i uređenja prostora, Ministarstvo pomorstva i saobraćaja, Ministarstvo pravde, Ministarstvo kulture i medija, Turistička organizacija Crne Gore, Javno preduzeće za upravljanje morskim dobrom, lokalna uprava i Agencija za prestrukturiranje privrede i strana ulaganja

Angažovana pomoć donatora

DEG, GTZ, USAID, UNDP

2. Marketing - formiranje i razvoj turističke ponude

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

a) Jačanje marketinga, naročito za inostrana tržišta. Fokus je na tržištu Zapadne i Sjeverne Evrope. Za tržište Srbije, Vojvodine i Kosova definiše se posebna strategija. Konkretni zadaci obuhvataju: istraživanje tržišta, formiranje baze podataka, analizu konkurentskih destinacija i analize i kreiranje novih ponuda.

Potrebno je realizovati opsežnu akciju nacionalne robne marke kako bi se kreirao jasan i koherentan imidž Crne Gore u očima potencijalnih stranih posjetilaca i putničkih agencija, a šire i potencijalnih stranih investitora. Potrebno je znatno uvećati budžet za marketing u turizmu zbog efikasnog i efektivnog marketinškog djelovanja na tržištima s visokim potenci-

jalom. Mora se razviti nacionalni brend (robna marka) i plasirati na tržište. Takođe je potrebno povećati prisustvo Crne Gore na međunarodnim sajmovima i pružiti podršku nacionalnim i regionalnim brošurama i prisustvu na Internetu. Zastupljenost Crne Gore na Internetu, kao i pojedinačnih turističkih kompanija, potrebno je poboljšati u znatnoj mjeri.

Pripremiti strategije koje će biti usmjerene na visokoplatežne "česte pojedinačne putnike" (frequent individual travelers - FIT) i povećanje povratnih gostiju tj. zadržavanje klijenata.

- b) Dovođenje stručnih analiza i projekata koji su u toku (FLAG/analiza hotela, DEG/Master plan), ali i izrada novih, za koje su već obezbjeđena sredstva. Snimanje stanja i regionalni razvojni koncepti za Veliku plažu, Skadarsko jezero i Boku kotorsku. Ovi projekti podrazumijevaju aktivno učešće više ministarstava, lokalne samouprave i obrazovnih institucija iz oblasti turizma - profesora i studenata. U okviru ovih projekata biće obrađeni problematika snabdijevanja vodom i električnom energijom i tretman čvrstog otpada i otpadnih voda, prostorno planiranje, zaštita okoline, saobraćajna infrastruktura, ciljna tržišta, pozicioniranje proizvoda i njihov dalji razvoj, obrazovanje i formiranje specijalnih proizvoda, nastup na ciljnom tržištu i prodaja proizvoda.

Priprema jednog broja dokumenata već je završena (Master plan, regionalni koncepti, "Studija razvoja planinskog turizma"). Priprema se prostorni plan posebne namjene za područje morskog dobra, koji će omogućiti bolje razumijevanje problematike prostornog razvoja obalnog područja Crne Gore, kao i Projekat integralnog upravljanja obalnim područjem, kojim će se definisati Strategija za integralno upravljanje obalnim područjem (SIUOP) za Crnu Goru, a koja će, kao dokument zasnovan na odredbama Barselonske konvencije iz 1995. godine, predstavljati instrument za sprovođenje održivog razvoja obalnog područja.

- c) Razvoj i podrška specifičnim vidovima turizma. Uključiti analizu konkurentnih prednosti Crne Gore u odnosu na druge destinacije. Realizacija projekata specifičnih vidova turizma, kao što su: razvoj seoskog turizma, razvoj nautičkog turizma, izgradnja golf igrališta, zdravstveni turizam (uključujući okončanje

procedure za proglašenje Igala i Vrmca liječilišnim mjestima, u skladu sa Zakonom o turizmu), ekoturizam (uključujući pripremu projekata za razvoj ekoturizma, u saradnji s Ministarstvom zaštite životne sredine i uređenja prostora i UNDP) doprinose raznolikosti turističkog proizvoda, što je, na osnovu regionalne podesnosti i tržišne potražnje, od kritičnog značaja. Potrebno je obratiti veću pažnju podršci manjim projektima na sjeveru, kao i međuregionalnoj saradnji, kroz zajedničku promociju u inostranstvu.

Ministarstvo turizma treba da ostvari blisku saradnju s Ministarstvom zaštite životne sredine i nacionalnim parkovima. Kulturni turizam treba podržati kroz valorizaciju bogatog, kulturnog naslijeđa Crne Gore, a posebno kroz prezentaciju i valorizaciju pojedinih kulturnih dobara koja imaju širi, pa i međunarodni značaj. Sagledati mogućnosti saradnje s Ministarstvom poljoprivrede na planu razvoja agroturizma i sa Ferijalnim savezom kada je u pitanju razvoj omladinskog turizma.

- d) Program hitnih mjera za poboljšanje kvaliteta hotelskog smještaja i usluga. Identifikovati moguća hitna poboljšanja (namještaj, dekoracija, tehnički uređaji, novi sadržaji za raznodnu itd.) da bi se hoteli mogli učiniti atraktivnijim za naredne sezone (ovo bi trebalo da bude glavni zadatak privatnih kompanija). U okviru ovog projekta raspisaće se tender za menadžment određenih hotela "VET" projekat i obezbjeđenje brze obuke u toku zime u oblasti pružanja usluga (repcija, restoran, organizacija, strani jezici...).

- e) Podrška malim i srednjim preduzećima u turizmu. U saradnji s bankarskim sektorom i međunarodnim institucijama, treba nastojati da se obezbijede povoljne kreditne linije za projekte malog biznisa u oblasti turizma, s aspekta kamatne stope i rokova otplate. Nastaviti saradnju sa Zavodom za zapošljavanje i Direkcijom za razvoj malih i srednjih preduzeća na realizaciji kreditnih linija iz oblasti turizma, s posebnim akcentom na kreditnoj liniji koja se odnosi na podizanje nivoa kvaliteta postojećih smještajnih kapaciteta.

- f) Kampanje za podizanje kvaliteta u turističkim opštinama. Nastaviti aktivnosti na realizaciji kampanja čišćenja i uređenja prostora, odstranjanja "divljih" deponija smeća i obezbjeđi-

vanja uslova za efikasan tretman otpada, kao i aktivnosti na realizaciji kampanje koja ima za cilj podizanje kvaliteta plaža (voda, sanitarni čvorovi).

Kontinuirano upoznavanja javnosti s aktivnostima koje sprovodi Ministarstvo turizma.

g) Program: Stvaranje i objedinjavanje kvalitetne ponude privatnog smještaja (sobe, kuće, apartmani, vile) koji mora biti adekvatnog kvaliteta da bi zadovoljio zahtjevno inostrano tržište. Marketinške i promotivne aktivnosti radi prodora na inostrano tržište. Ovi naponi će imati za rezultat legalizaciju privatnog smještaja i plaćanje poreza i drugih zakonom propisanih obaveza prema državi. Podrška i usklađivanje s međunarodno priznatim standardima ekologije/održivosti i "kreiranje robne marke" kao što su: "Zelena planeta", "Zelena jabuka", ISO 14000, "Zeleni pečat" (Green Seal) itd.

h) Preuzimanje sistema simbola Svjetske turističke organizacije (WTO). Početak realizacije programa je postavljanje turističke signalizacije na magistralnim putevima u Crnoj Gori i određenim turističkim opštinama (Budvi, Baru, Cetinju, Podgorici i dr.). Za ovaj projekat obezbijedena su sredstva i tehnička pomoć od strane njemačkog ministarstva za međunarodnu saradnju. Realizovana je treća faza projekta "Turistička signalizacija" koja je obuhvatila magistralne i regionalne puteve na sjeveru Republike. Ovim je okončan proces postavljanja turističko-informativnih tabli i znakova na svim magistralnim i regionalnim putevima u Republici. U toku su aktivnosti na realizaciji pilot projekta "Turistička signalizacija u gradskim jezgrima" u opštinama Bar, Budva, Tivat i Herceg Novi. Nastaviti aktivnosti na postavljanju signalizacije i u ostalim gradovima u Crnoj Gori.

i) Povećanje vazdušnog saobraćaja. Crna Gora je izrazita čarter destinacija. Potrebno je odmah započeti aktivnosti na modernizaciji aerodroma i razgovore sa avio-kompanijama kako bi se ugovorile dodatne linije i avio us-

luge za naredni period. Ministarstvo turizma će, u saradnji s Turističkom organizacijom, uspostaviti saradnju sa turoperatorima iz inostranstva.

Crna Gora je primarno destinacija avio-čartera, koja se prodaje preko veleprodaja i maloprodaja turoperatora na glavnim zapadnim, sjevernim i istočnim evropskim snabdjevačkim tržištima. Uspjeh marketinga zavisi od uključenja Crne Gore u brošure "Hotel in Holiday", koje finansiraju i proizvode naši turooperatori.

Crna Gora nema takve kapacitete hotelskog smještaja, niti veličinu hotela koji bi je učinili "destinacijom masovnog čarter turizma". Sa stalnim fokusom na unaprjeđenje turističkog proizvoda tržište će se postepeno pomjerati ka privlačenju tržišta više-srednje klase. Čarter turizam se često povezuje s masovnim turizmom. Jedina prava veza s masovnim turizmom može se napraviti s turistima koji dolaze automobilima iz susjednih zemalja. Internet će imati sve veću ulogu kad je u pitanju uspostavljanje ravnoteže grupnih i individualnih dolazaka, prije svega za male hotele. Međutim, Crna Gora će ostati, prije svega, avio-destinacija za turiste sa Zapada i Sjevera, a dolazak individualnih turista (ne-čarter) će zavisi od dostupnosti kapaciteta kod čarterskih avio-kompanija. Tako je u Grčkoj i Italiji, koje imaju sličnu smještajnu strukturu (većina hotela ima manje od 400 ležaja).

j) Inoviranje obrazovnih programa na Fakultetu za turizam i hotelijerstvo i srednjim školama turističkog usmjerenja, u saradnji s Ministarstvom prosvjete i nauke i inostranim organizacijama. Podrška privatnim obrazovnim institucijama iz oblasti turizma.

Odgovorne institucije

Vlada Crne Gore, Ministarstvo turizma, Ministarstvo zaštite životne sredine i uređenja prostora, Ministarstvo prosvjete i nauke, opštine i NVO

Angažovana pomoć donatora

DEG, GTZ, USAID, UNDP

17b Poljoprivreda

Ciljevi

Sigurnost snabdijevanja hranom crnogorskih građana, uključujući zadovoljenje potreba turista u CG, izvoz u znatno većem obimu, posebno kroz turizam – “na kućnom pragu”, povećanje konkurentnosti domaćih proizvođača hrane, uravnotežen regionalni razvoj CG, stvaranje boljih uslova za život na selu, uključivanje u regionalne, evropske i međunarodne integracione procese

Ključni parametri

- Razvoj proizvodnje u privatnom sektoru - osnovni prioritet
- Porodični biznis - optimum razvoja crnogorskog agrara

Pregled

U oblasti poljoprivrede postoje raspoloživi resursi oko 0,80 ha poljoprivrednih ili 0,29 ha obradivih površina po stanovniku, što je znatno iznad raspoloživih površina većine evropskih zemalja. Navedeni resursi nisu u dovoljnoj mjeri iskorišćeni i oni predstavljaju jednu od osnovnih pretpostavki ubrzanijeg razvoja. Takođe, postoji tradicija u bavljenju poljoprivredom i veliko interesovanje mladih preduzetnika da svoje preduzetničke ideje realizuju proizvodnjom hrane. Istovremeno, postoje i određena ograničenja za ubrzaniji razvoj poljoprivrede: decenijsko zaostajanje, negativni efekti ukupne ekonomske situacije na poljoprivredu u posljednjih 10 godina, usitnjen posjed, zapostavljenost privatnog sektora tokom prethodnog perioda, relativno nizak stručni nivo proizvođača, nedovoljno izgrađena infrastruktura na selu, nedovoljna primjena savremenih tehnologija u procesu proizvodnje i ograničenost prerađivačkih kapaciteta.

Konkretna inicijative

1. Podsticajna politika u poljoprivredi

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

Rezime i prateći zadaci

Podsticajna politika u poljoprivredi, koja se realizuje kroz brojne programe definisane Agrobudžetom, predstavlja najvažniji izvor finansijske podrške ključnim segmentima poljoprivrede i

ruralnog razvoja. U skladu s reformskom orijentacijom Vlade, uvođenjem tržišnih principa i liberalizacijom u poljoprivredi, sve veći dio Agrobudžeta opredjeljuje se za finansiranje programa koji imaju opšti odnosno širi značaj. Prioriteti podsticajne politike na dugi rok su sljedeći:

- Rješavanje plasmana tržišnih viškova i jačanje marketinške pozicije crnogorskih proizvoda
- Izgradnja seoske infrastrukture
- Jačanje stručnih i inspeksijskih službi
- Obezbeđivanje socijalne sigurnosti poljoprivrednika kroz staračke naknade i program za mlade farmere
- Podrška izvoznim aktivnostima

U realizaciji ove inicijative predmet posebne pažnje u narednom periodu biće:

a) Priprema “Strategije približavanja crnogorske poljoprivrede i ruralnog razvoja EU”. Strategija treba da definiše pravce daljeg razvoja poljoprivrede i ruralnog područja. Ona će biti i platforma za usklađivanje zakonodavstva s regulativom EU, reformu i prilagođavanje agrarne politike principima CAP (Zajedničke poljoprivredne politike EU), kao i za reformu institucija koje će obezbijediti realizaciju definisanih ciljeva.

b) Povećanje budžetske podrške poljoprivredi – potrebno je više novca izdvajati za podsticaj razvoja poljoprivrede, a ta podrška će biti u skladu s principima STO.

Odgovorne institucije

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i Ministarstvo finansija

Angažovana pomoć donatora

USAID; EAR, bilateralna pomoć (Luksemburg, Holandija, Njemačka, Italija)

2. Redefinisanje mjera podrške domaćoj poljoprivredi

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

Rezime i prateći zadaci

Dosadašnji razvoj proizvodnje hrane nametnuo je i pitanje adekvatnog regulisanja tržišne pozicije domaćih proizvođača, posebno u odnosu na konkurenciju odnosno proizvode koji dolaze iz zemalja koje dvostruko subvencionišu proizvodnju, kroz direktne podsticaje proizvođačima i izvozne subvencije. Stoga će se izraditi predlog mjera podrške domaćoj proizvodnji i prevođenja nekarinskih ograničenja na uvoz hrane u carinske stope. Cilj je adekvatna zaštita crnogorske mlade industrije uz uvažavanje zahtjeva STO. U harmonizaciji odnosa sa Srbijom u oblasti carinske politike maksimalno će se štititi interesi crnogorskih proizvođača, prerađivačke industrije i potrošača.

Na realizaciji ove inicijative potrebno je:

- a) nastaviti jačanje konkurentne sposobnosti domaćih proizvođača,
- b) dosljedna primjena Zakona o spoljnoj trgovini, posebno u dijelu Zakona koji se odnosi na primjenu instrumenata eliminisanja neljalne konkurencije (antidamping, zaštita od prekomjernog uvoza i kompenzatorne carine), uvažavajući potpisane bilateralne sporazume,
- c) preispitivanje carinskih tarifa u skladu s modelom dvostrukog kolosjeka i odvojenog pristupanja Crne Gore Svjetskoj trgovinskoj organizaciji.

Odgovorne institucije

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstvo za ekonomske odnose s inostranstvom i evropske integracije i Ministarstvo finansija

Angažovana pomoć donatora

USAID – preko Kancelarije za pridruživanje Državne zajednice Srbije i Crne Gore Svjetskoj trgovinskoj organizaciji

3. Reforme u politici kreditiranja

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Reforma podrazumijeva izmještanje kreditne aktivnosti iz Ministarstva u banke i odgovarajuće kreditne institucije, uz aktivnu ulogu Ministarstva u kreiranju strateških pravaca i pravilan pla-

šman sredstava iz obrtnih fondova donacija. U tom cilju biće utvrđeni jedinstveni kriteriji za kreditiranje u poljoprivredi i nastaviće se pozitivna saradnja sa Zavodom za zapošljavanje i Direkcijom za razvoj malih i srednjih preduzeća na realizaciji poljoprivrednih kredita.

S obzirom na to da je poljoprivreda oblast s ogromnim neiskorišćenim potencijalima, zadatak je Vlade da iznađe kvalitetne izvore finansijskih sredstava za kreditiranje brojnih preduzetničkih ideja i biznis planova u poljoprivredi. Time bi se u znatnoj mjeri zaposlila radna snaga, a stvaranjem novostvorene vrijednosti u poljoprivredi otvaraju se brojne mogućnosti za zapošljavanje u drugim sektorima koji se naslanjaju na poljoprivredu (usluge, turizam i sl.)

Osnov za dalje reforme u politici kreditiranja predstavljaće strategija razvoja poljoprivrede. Strategija treba da definiše prihvatljive modele kreditiranja u poljoprivredi i ulogu Vlade u ovom osjetljivom segmentu razvoja poljoprivrede, uzimajući za primjer praksu zemalja novih članica EU. U tom cilju, treba razmotriti osnivanje jednog garantnog fonda kako bi se osigurala dostupnost zajmova farmerima.

Odgovorne institucije

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Zavod za zapošljavanje i Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća

Angažovana pomoć donatora

Obrtni fondovi iz donacije Japana, Evropske unije, donacije robe iz SAD

4. Izgradnja institucija u poljoprivredi (inspekcije i stručne službe)

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Neophodno je da država Crna Gora ima efikasan inspekcijski aparat u oblasti veterine i poljoprivrede, koji je pod punom ingerencijom Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i u potpunosti finansiran iz Budžeta. U tom cilju će se nastaviti aktivnosti na modernizaciji veterinarske i poljoprivredne inspekcije, usavršavanju inspektora, izgradnji i opremanju laboratorija.

Drugi važan segment predstavljaju stručne službe u poljoprivredi, bez čijeg rada nema brzog

razvoja poljoprivrede. Realnost je da se određene aktivnosti tih službi finansiraju iz Budžeta, ali uz uslov da su efikasne i da su njihovi rezultati vidljivi u praksi. U ovom pravcu slijedi transformacija Javne veterinarske ustanove i dalje jačanje privatne veterinarske prakse. Takođe, formiraće se Savjetodavna služba za biljnu proizvodnju, koja će zajedno sa Službom za selekciju stoke predstavljati neop-hodan servis poljoprivrednim proizvođačima. Novi koncept stručne službe nameće i značajnu promjenu uloge Biotehničkog instituta, kao jedine naučno-istraživačke ustanove u poljoprivredi Crne Gore.

Nastaviće se osnivanje institucija, s posebnim osvrtom na sljedeće:

- a) novi input za nastavak osnivanja institucija u poljoprivredi ponudiće Strategija,
- b) nastavak jačanja stručnih službi (savjetodavne službe u biljnoj i selekcijske u stočarskoj proizvodnji) širenjem mreže njihovih aktivnosti i kroz neophodne obuke samih stručnjaka ("obuka predavača"), zaokruživanje procesa formiranja funkcionalnih laboratorija (fitosani tar na laboratorija),
- c) nastavak modernizacije inspeksijskih službi i dosljedna primjena inspeksijskih procedura predviđenih novom zakonskom regulativom, koja je usklađena s legislativom EU.

Odgovorne institucije

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede

Angažovana pomoć donatora

EAR – Evropska agencija za rekonstrukciju kroz usavršavanje ključnih stručnjaka, bilateralna saradnja –usavršavanje stručnjaka u inostranstvu

5. Standardi kvaliteta, međunarodno priznate sertifikacije i obilježavanje poljoprivrednih proizvoda u Crnoj Gori

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Generalno, crnogorski poljoprivrednici nisu dovoljno informisani o standardima kvaliteta i međunarodno priznatim sertifikatima, prije svega ISO i HACCP, zatim sertifikatima koji znače zaštitu porijekla proizvoda (PDO – Protected Designation of Origin), geografskog porijekla (PGI – Protected Geographical Indication) ili tradicionalne tehnologije pro-izvodnje (TSG – Traditional Speciality Guaranteed), sertifikatima za organsku pro-izvodnju, kao i nekim drugim sertifikatima važnim za plasman proizvoda na određenim tržištima, kao što je, na primjer, Halal sertifikat. Proizvođači treba da znaju: 1) što ovi sertifikati znače, 2) koliko mogu biti važni u međunarodnom priznavanju privatnih firmi i uspostavljanju nacionalnih standarda u okviru svakog sektora, 3) šta sve treba uraditi za dobijanje stvarnog sertifikata i 4) potencijalne obaveze koje se zahtijevaju (o pitanju uprave i finansija) za dobijanje sertifikata. Posvećenost međunarodnim standardima kvaliteta definiše firmu koja je, prodajući potrošačima na domaćem tržištu, posvećena visokokvalitetnoj proizvodnji u odnosu na one koji su osrednji. To, takođe, priprema firmu za potencijalni izvoz kada postane spremna za to. Crnogorska poljoprivreda je u znatnoj mjeri usklađena s principima organske ili biološke poljoprivrede, zbog smanjene potrošnje sintetičkih preparata u ishrani i zaštiti bilja. Takođe je potrebno imati adekvatan sertifikat za plasman proizvoda na tržište i radi postizanja adekvatne cijene proizvoda koji suštinski ispunjavaju kriterije potrebne da bi ti proizvodi bili tretirani kao biološki vrijedni prehrambeni proizvodi ("zdrava hrana"). Stoga je potrebno angažovati međunarodno priznatu agenciju za izdavanje sertifikata kako bi se obezbijedili kvalitetni, međunarodno priznati standardi u svim oblastima, a posebno u organskoj poljoprivredi. Organska poljoprivreda je veliki izazov i razvojna šansa koja se u potpunosti uklapa u koncept Crne Gore kao ekološke države. Prepoznavanje šansi koje se mogu realizovati usvajanjem standarda kvaliteta, takođe, u znatnoj mjeri povećava tržišne šanse time što se omogućava obilježavanje crnogorskih proizvoda. Jedan obični slogan može postati značajno marketinško oruđe u zadovoljavanju međunarodne potražnje za proizvodima najvišeg kvaliteta.

Prilikom implementacije standarda u poljoprivredi potrebno je:

- (2) Uvesti nacionalne, sektorske standarde kvaliteta za sve biljne kulture i stočarstvo
- (3) Obezbijediti u odgovarajućim oblastima zvanično priznavanje programa sertifikacije, kao što su ISO, HACCP i drugi sertifikati (organska poljoprivreda, PDO, PGI, TSG), kako

bi se proširile tržišne šanse u regionu i na tržištu EU. Razmotriće se sertifikacija Halal za meso i mesne proizvode

(4) Preduzeti odgovarajuće aktivnosti za dobijanje sertifikata za organsku poljoprivredu i to:

a) potrebno je uspostaviti agenciju za organsku poljoprivredu (već su opredijeljena sredstva za 2005. godinu) i pomoći njenom povezivanju sa srodnim, međunarodno priznatim agencijama za izdavanje sertifikata za proizvode organske poljoprivrede

b) treba usvojiti podzakonske akte koji detaljnije regulišu određene segmente organske poljoprivrede

c) treba nastaviti implementaciju zakona uporedo s jačanjem organske poljoprivrede, kroz realizaciju međunarodnih proizvoda, edukaciju proizvođača i njihov zajednički pristup tržištima. Promovisanje proizvoda organske poljoprivrede treba da bude trajno, posebno u turizmu i izvozu traženih proizvoda na tržište EU

(5) Jačanje inicijative za stvaranje i promociju crnogorskih proizvoda tako što će se osigurati da su standardi kvaliteta osnova svih napora na obilježavanju crnogorskih proizvoda, kao što su "Made in Montenegro" i Crna Gora ekološka država.

Odgovorne institucije

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede

Angažovana pomoć donatora

UNDP - Program održivog razvoja

Posebne inicijative - nove inicijative

6. Statistička podrška razvoju poljoprivrede

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Za sprovođenje osmišljene agrarne politike i realizaciju podsticajnih mjera u poljoprivredi,

posjedovanje odgovarajućih podataka predstavlja jedan od osnovnih preduslova. To se odnosi kako na podatke o primarnoj proizvodnji i ukupnoj industriji hrane, tako i na podatke o robnim tokovima poljoprivrednih proizvoda (uvoz, izvoz i sl.). Ministarstvo poljoprivrede će u narednom periodu da razvija sistem prikupljanja svih relevantnih podataka o proizvodnji (primarnoj i prerađivačkoj industriji) u skladu s međunarodnim standardima i po metodologiji koja se primjenjuje u EU. Tijesno će da saraduje sa drugim nadležnim institucijama na prikupljanju tržišnih informacija, prije svega s Monstatom, Upravom carina, zatim Centralnom bankom Crne Gore i sl.

Pregovori sa STO, a posebno priprema ponude robe, zahtijevaju veoma preciznu, ažurnu i pouzdanu statistiku u oblasti trgovine. Sadašnja situacija po pitanju podataka o trgovini može u znatnoj mjeri usporiti proces pregovaranja.

Paket statističke podrške poljoprivredi podrazumijeva:

a) formiranje registra svih poljoprivrednih proizvođača koji će predstavljati osnovu za sve druge oblike registracije i implementaciju podsticajnih mjera u poljoprivredi

b) implementaciju identifikacije i registracije životinja i implementaciju lanca mesa "od farme do trpeze"

c) formiranje katastra poljoprivrednih usjeva, npr. vinograda, maslina itd.

d) implementacija sistema sakupljanja i analize tržišnih informacija u poljoprivredi.

Odgovorne institucije

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Monstat, Uprava carina i Centralna banka Crne Gore

Angažovana pomoć donatora

USAID, EAR-CAFAO, Svjetska banka

17c Šumarstvo

Ciljevi

Upravljanje procesom održavanja šuma koje vodi dobijanju FSC sertifikata (sertifikat o održivom šumarstvu)

Ključni parametri

- Upravljanje procesom održavanja šuma koje vodi dobijanju FSC sertifikata (sertifikat o održivom šumarstvu)
- Maksimalno povećanje dobro regulisanog učešća privatnog sektora u svim oblastima gdje je to potrebno

Pregled

Teritorija Crne Gore iznosi 1 381 000 hektara, a prema podacima posljednjeg pregleda iz 1988. od te površine 212 000 hektara čine visoke šume namijenjene za industrijsku preradu. Oblasti pod ovim šumama se nalaze uglavnom u ekonomski osiromašenom sjevernom dijelu Republike i predstavljaju najbolju šansu za održivi razvoj u tom regionu. Značajan problem predstavlja razvoj održivog sistema gazdovanja koji bi obezbijedio najveće koristi kako za lokalno stanovništvo tako i za drvnu industriju. Zbog rapidnih dešavanja u okruženju, šumarstvo i drvoprerađivački sektor su posljednjih 15 godina doživjeli znatnu eroziju u ekonomskom smislu, što se negativno odrazilo na kvalitet izvedenih radova u šumi i nelegalne sječe. Državna preduzeća su zbog ovih ograničenja poslovala s velikim opterećenjima, što je za rezultat imalo njihov finansijski krah. Vlada je prije dvije godine usvojila program sanacije i razvoja šumarstva i drvne industrije kojim je ova preduzeća pripremila za privatizaciju, ali od te aktivnosti još nisu postignuti potpuni efekti. Otežavajući uslovi za to su bili: nedovoljna koordinacija s privrednim sudovima koji vode stečajne postupke, kadrovska ograničenja, kao i investicije koje bi ojačale konkurentnost i prelazak na tržišnu orijentaciju. Vlada je samostalno i u saradnji sa međunarodnim donatorskim organizacijama pristupila projektima za dobijanje međunarodnih sertifikata koji su potrebni kako bi se tržišni poboljšao trenutni status ovih kompanija.

Nameće se potreba izrade konkretnih akcionih planova koji će poštovati uslove isporuke sirovina i prakse u šumarstvu. S obzirom na to da su to državni subjekti, Vlada se mora angažovati na poboljšanom upravljanju u šumarstvu kako bi se

ispunio cilj da se obezbijedi pouzdana, predvidiva i održiva nabavka sirovina po pristupačnim cijenama za prerađivačku industriju. Vlada mora odmah preduzeti aktivnosti kako bi se omogućile i implementirale intervencije ovih sektora i donatorskih agencija koje se odnose na konsolidaciju i restrukturisanje državnih prerađivačkih subjekata u cilju završetka privatizacije i/ili likvidacije. Sektor mora da dobije znatan podsticaj kako bi se uvećala proizvodnja sa što većim stepenom finalizacije, što će za implikaciju imati povećan priliv novca i rast izvoza gotovih proizvoda, što je u znatnoj mjeri opterećivalo privredni ambijent u Crnoj Gori. Moraju se razviti modeli korišćenja ostalih šumskih proizvoda u sjevernim seoskim oblastima kako bi se razvio biznis koji se zasniva na drugim, nedrvenim šumskim proizvodima, kao što su promocija : ekoturizma, gljiva, eteričnih ulja, ljekovitog bilja, pečurki itd.

Konkretno inicijative

1. Dobiti sertifikat o održivom šumarstvu

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Bez održive sertifikacije u šumarstvu Crna Gora ne može imati pristup najunosnijim izvoznim tržištima, a sada ne postoji podsticaj da se proizvodi "obogate" prije izvoza. U ovom segmentu moraju se implementirati započete aktivnosti na ustanovljavanju FSC standarda. Dobijanje sertifikata zahtijeva prestrukturiranje i prekvalifikaciju organa za gazdovanje šumama, kao i znatne radove, uglavnom usmjerene na izgradnju šumskih puteva. Prvi koraci u tom pravcu predstavljaju potrebu uspostavljanja GIS katalogizacije i monitoring šumskih resursa, kroz osnivanje Odsjeka za monitoring i planiranje u šumarstvu.

Odgovorne institucije

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i Uprava šuma Crne Gore

Angažovana pomoć donatora

UNDP, LUX

2. Promovisanje konkurentne industrije sječe šuma

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Za kvalitetniju realizaciju ove inicijative biće potrebno formirati Stručni savjet za sektor drvne industrije kako bi se poboljšali plasman, dizajn, produktivnost, finansije, unaprjeđenje radne snage. Naime, šumarstvo i drvoprerađivačka industrija u Crnoj Gori nemaju organizaciju iz privatnog sektora koja bi zastupala komercijalne interese cjelokupnog lanca učesnika u procesu prerade. Osim udruženja šumarstva i drvne industrije u PK CG, nema nijedne zvanične grupe zastupnika niti formalnog granskog udruženja. Ova grupa se mora formirati i mora postati priznata kao vrhovna organizacija koja promovise najbolje interese drvne industrije. Slični međunarodni modeli postoje u Sloveniji, kao što su Društvo šumskih proizvoda i Drvni "klaster". Savjet za šumske proizvode Crne Gore treba formirati kao pravni subjekat koji finansira privatni sektor a kojim rukovodi odbor direktora, koji ima statut i jasan mandat da unaprijedi sektor drvne industrije. Stalni komiteti takvog savjeta bi radili s vladinim predstavnicima, kao i s predstavnicima relevantnih predstavnika privatnog sektora, kako bi se dostigao potrebnii napredak u svim aspektima privrednih kretanja, uključujući korporativno upravljanje, dugoročno investiranje i konkurentno finansiranje, finansijski menadžment, dizajn, plasman, produktivnost, zakon o radu, efikasan lanac nabavke i bolji standard za sve učesnike u procesu.

Odgovorne institucije

Ministarstvo ekonomije, Fond za razvoj i Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede

Angažovana pomoć donatora

EU/EAR, USAID, UNDP/SPX, EBRD, SEED

3. Promovisati prestrukturiranje, stečaj i rekapitalizaciju preduzeća za preradu drveta

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Treba završiti istraživanje tržišta kako bi se dobili podaci o interesovanju potencijalnih domaćih kupaca, a posebno kupaca iz inostranstva za državna preduzeća. Ono treba da obuhvati pregled malih, srednjih i velikih preduzeća iz Italije, Austrije i Njemačke kako bi se procijenila vjerovatnoća privlačenja kupaca za državnu imovinu i pod kojim uslovima bi ti kupci došli. Interna procjena i vrednovanje državnih kompanija se moraju završiti. To će dovesti do konačne odluke o tome da li će se kompanija segmentirati ili prodati u postupku likvidacije. Mora se sačiniti zvanični prospekt za svaku kompaniju koja se nudi i treba ponuditi adekvatne publikacije i vremenske rokove u okviru tenderskih parametara. Takođe, trebalo bi da Vlada razmotri i direktne pregovore "bona fides". Obavještanje i publikovanje bi se mogli vršiti i preko lokalnih konzulata i ambasada.

Odgovorne institucije

Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Fond za razvoj i Ministarstvo rada i socijalnog staranja

Angažovana pomoć donatora

Vlada Luksemburga, EAR, USAID, UNDP

17d Obrazovanje

Cilj

Osnovni cilj reforme obrazovanja jeste obezbjeđivanje jednakog pristupa kvalitetnom obrazovanju za djecu, mlade i odrasle u Crnoj Gori. U okviru ovog procesa, poseban naglasak usmjeren je na: 1) proširenje broja vaspitnoobrazovnih ustanova koje implementiraju reformska rješenja, 2) oblast srednjeg stručnog obrazovanja i obuke, s težnjom da se uspostavi otvoren i fleksibilan sistem koji će zadovoljiti potrebe tržišta

rada za visokokvalitetnom radnom snagom, 3) obezbjeđivanje udžbenika za novousvojene obrazovne programe, 4) obuku kadra koji radi u vaspitno-obrazovnim institucijama u Crnoj Gori, 5) obezbjeđivanje uslova za objektivno mjerenje rezultata učenika u osnovnim i srednjim školama u Crnoj Gori, 6) uvođenje ICT u obrazovni sistem, 7) uključivanje djece s posebnim potrebama u obrazovni sistem, 8) poboljšanje školske infrastrukture, 9) povećanje obuhvata djece rom-

ske populacije obaveznim obrazovanjem, 10) smanjenje broja nepismenih.

Ključni parametri

- Broj vaspitno-obrazovnih ustanova uključenih u implementaciju reformskih rješenja
- Izrada obrazovnih programa i programa obuke za sektore: poljoprivreda, građevinarstvo, turizam i drvoprerađiva
- Uspostavljanje sistema sertifikata
- Broj udžbenika pripremljenih za novousvojene obrazovne programe
- Nastavni kadar osposobljen za implementaciju reformskih rješenja na nivou škola
- Uspostavljanje Ispitnog centra Crne Gore
- Broj učenika u odnosu na broj računara
- Broj djece s posebnim potrebama uključene u formalni sistem obrazovanja
- Površina školskog prostora po učeniku
- Procenat učenika romske populacije koji pohađaju obavezno obrazovanje
- Procenat nepismenih u odnosu na ukupnu populaciju Crne Gore

Pregled

Reforma obrazovnog sistema u Crnoj Gori počela je 2000. godine. Nakon formulisanja vizije obrazovnog sistema, predstavljene u dokumentu "Knjiga promjena", Ministarstvo prosvjete i nauke otpočelo je sa: a) zakonskim, b) institucionalnim i c) stručnim pripremama, neophodnim za implementaciju reformskih rješenja na nivou škola. Usvajanjem seta nacrtu zakona koji definišu sektor obrazovanja, uspostavljanjem novih institucija (Zavoda za školstvo i Centra za stručno obrazovanje) i savjetodavnih tijela (Savjeta za opšte obrazovanje, Savjeta za stručno obrazovanje i Savjeta za obrazovanje odraslih) obezbijedeni su osnovni preduslovi koji su omogućili sveobuhvatnu pripremu za primjenu predloženih rješenja u 20 osnovnih i 15 srednjih stručnih škola, počev od 1. septembra 2004. godine.

Osnovni princip decentralizacije i uspostavljanje sistema kvaliteta u obrazovanju, kao i uvođenje objektivnih standarda, koji će omogućiti njegovo praćenje i kontinuirano unaprjeđenje smjernice su za rad, kako Ministarstva, tako i novo-formiranih tijela i institucija zaduženih za obrazovanje u Crnoj Gori.

U toku 2004. godine Ministarstvo je preduzelo aktivnosti usmjerene na: 1) pripremu nacrtu novih obrazovnih programa za predškolske ustanove, osnovne i srednje škole, 2) izradu nacrtu

podzakonskih akata koji proizilaze iz seta zakona o obrazovanju, 3) obuku kadra za implementaciju reformskih rješenja, 4) pripremu i štampanje udžbenika u skladu s novim obrazovnim programima, 5) instaliranje kompjuterske mreže u 30 škola, 6) razvoj aplikacije za IS u obrazovanju, 7) obezbjeđivanje namještaja za 20 osnovnih i 3 srednje škole, 8) izradu 25 programa obuke za odrasle, 9) uvođenje dualnog sistema obrazovanja za dva zanimanja, 10) obezbjeđivanje besplatnih udžbenika za sve učenike romske populacije upisane u I razred osnovne škole, 11) izradu strateškog dokumenta za uspostavljanje i funkcionisanje Ispitnog centra Crne Gore, 12) izradu akcionog plana iz svoje nadležnosti u okviru "Dekade inkluzije Roma", 13) uvođenje učiteljskih studija na albanskom jeziku itd.

Konkretne inicijative

1. Proširenje broja vaspitno-obrazovnih ustanova obuhvaćenim reformom

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

a) Povećanje broja osnovnih škola uključenih u implementaciju reforme

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

U skladu s principom postupnog uvođenja reforme u škole, neophodno je povećati broj osnovnih škola uključenih u ovaj proces a za potrebe prilagođavanja reformskih rješenja uslovima rada i realnim mogućnostima. Planirano je da, počev od 1. septembra 2005. godine, sa implementacijom otpočne još 27 osnovnih škola, kao i da se iz godine u godinu ovaj broj povećava, tako da od 2009. godine sve osnovne škole u Crnoj Gori otpočnu rad u skladu s reformom.

Odgovorne institucije

Ministarstvo prosvjete i nauke i Zavod za školstvo

Angažovana pomoć donatora

Svjetska banka

b) Uključivanje gimnazija u implementaciju reformskih rješenja na nivou škola

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Zbog nemogućnosti pravovremene pripreme udžbenika na albanskom jeziku za reformisani obrazovni program, implementacija reforme obrazovanja u gimnaziji još nije počela. Planirano je da počev od školske 2006/07. godine gimnazije otpočnu s implementacijom reforme, s njihovim potpunim uključivanjem zaključno sa školskom 2009/10. godinom.

Odgovorne institucije

Ministarstvo prosvjete i nauke i Zavod za školstvo

Angažovana pomoć donatora

c) Povećanje broja srednjih stručnih škola u kojima se implementiraju novi obrazovni programi

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Nakon 15 srednjih stručnih škola koje su već otpočele s primjenom novih obrazovnih programa za prioritetna zanimanja, planirano je da od 1. septembra, 2005. godine još 3 srednje stručne škole otpočnu s implementacijom ovih 15 obrazovnih programa, kao i 5 novopripremljenih obrazovnih programa.

Odgovorne institucije

Ministarstvo prosvjete i nauke i Centar za stručno obrazovanje

Angažovana pomoć donatora

Evropska agencija za rekonstrukciju

2. Reforma srednjeg stručnog obrazovanja i obuke

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

a) Izrada novih obrazovnih programa za prioritetne sektore

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Na osnovu strateških dokumenata Vlade Republike Crne Gore i analiza podataka s tržišta radne snage, sektori turizam, građevina, poljoprivreda i

drvoprerada identifikovani su kao prioritetne oblasti za ekonomski oporavak Crne Gore. Stoga će se rad na pripremi novih obrazovnih programa, usklađen s pozitivnom praksom zemalja EU, a kroz podršku Projekta VET2004, u narednom periodu usmjeriti na izradu obrazovnih programa za ove sektore. Planirana je izrada: 4 obrazovna programa za sektor drvoprerade, 4 obrazovna programa za sektor građevine, 3 obrazovna programa za sektor poljoprivrede i 1 novog obrazovnog programa za sektore turizma. Nakon izrade nacrt obrazovnih programa i njihovog usaglašavanja sa socijalnim partnerima, oni će biti usvojeni od strane nadležnih savjeta za obrazovanje, kako bi se s njihovom implementacijom otpočelo školske 2006/07. godine. U svim slučajevima u kojima se utvrdi da postoji osnov za primjenu principa modularizacije, radne grupe formirane za izradu nacrt obrazovnog programa u ovim sektorima će nacrt izraditi po modularnom sistemu.

Odgovorne institucije

Centar za stručno obrazovanje, Ministarstvo prosvjete i nauke, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Privredna komora, Zavod za zapošljavanje Crne Gore, Savjet za stručno obrazovanje i Savjet za opšte obrazovanje

Angažovana pomoć donatora

Evropska agencija za rekonstrukciju – Projekat VET2004

b) Izrada novih programa obuke u prioritetnim sektorima za nezaposlena lica

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

U skladu s definisanim prioritetnim sektorima, radne grupe će pripremiti nacrt programa obuke nezaposlena lica, i to: 5 za sektor drvoprerade, 4 za sektor građevinarstva, 4 za sektor poljoprivrede i 4 za sektor turizma. Nakon odobrenja nacrt ovih programa obuke od strane Savjeta za stručno obrazovanje (za stručni dio programa obuke) i Savjeta za obrazovanje odraslih (koji u cjelosti odobrava program obuke), oni će biti izvođeni u trening centrima (osnovanim u okviru Zavoda za zapošljavanje Crne Gore u Podgorici, Herceg Novom i Beranama).

Odgovorne institucije

Centar za stručno obrazovanje, Ministarstvo prosvjete i nauke, Ministarstvo rada i socijalnog

staranja, Zavod za zapošljavanje Crne Gore, Trening centri, Savjet za obrazovanje odraslih i Savjet za stručno obrazovanje

Angažovana pomoć donatora

Evropska agencija za rekonstrukciju – Projekat VET2004

c) Uspostavljanje sertifikatnog sistema

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Nepostojanje sertifikatnog sistema u Crnoj Gori predstavlja ozbiljnu prepreku poslodavcima da sa sigurnošću znaju da je dokument o završenoj obuci garancija znanja, vještina i kompetencija potrebnih za obavljanje posla. U ovakvoj situaciji ne postoji mogućnost utvrđivanja realne situacije u pogledu obezbjeđivanja obuka koje će zadovoljiti potrebe tržišta rada, čak i u onim situacijama kada je pružena obuka kvalitetno pripremljena i izvedena. Odsustvo uređenog sistema u kome su jasno definisani preduslovi za izvođenje obuke (prostorni, kadrovski...), kao i sistema praćenja i provjere stečenih znanja i kompetencija, ne dozvoljava postojanje baza podataka o obukama koje se nude, kao ni o onima koji važeće programe izvode. Pored toga, nepostojanje sertifikatnog sistema onemogućava da se licima koja su ranije stekla izvjesna znanja, vještine ili koja su iz različitih razloga napustila zvanično školovanje da se ponovo uključe u sistem obrazovanja i time steknu važeću kvalifikaciju. Stoga je neophodno obezbijediti zakonski osnov, institucionalne preduslove, kao i kadar koji će biti sposoban da uspostavi i obezbijedi funkcionisanje sertifikatnog sistema za potrebe dugoročnog unaprjeđenja, kako opšteg nivoa obrazovanja stanovništva u Crnoj Gori, tako i razvoja privrede u Crnoj Gori.

Odgovorne institucije

Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo prosvjete i nauke, Zavod za zapošljavanje Crne Gore, Trening centri, Privredna komora i Savez samostalnih sindikata

Angažovana pomoć donatora

Evropska agencija za rekonstrukciju – Projekat VET2004

d) Proširenje dualnog sistema obrazovanja na nove sektore

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Od 1. septembra 2004. godine u sistem srednjeg stručnog obrazovanja uveden je dualni oblik obrazovanja za obrazovne programe "automehaničar" i "frizer". Ovaj oblik obrazovanja omogućava znatno veći fond časova praktične nastave u odnosu na redovne obrazovne programe u školskom sistemu, u okviru čega učenik pohađa nastavu 2 do 3 dana u školi a ostatak sedmice radi kod poslodavca. Na ovaj način javljaju se elementi radnog odnosa između poslodavca i učenika, pri čemu učenik dobija mjesečnu nadoknadu za svoj rad kod poslodavca, ima osiguranje, kao i doprinose za penzijsko-invalidsko osiguranje i zdravstveno osiguranje. U toku školske 2005/06. godine biće završeni i obrazovni programi za "konobara" i "poslastičara" za izvođenje u dualnom obliku nastave.

Odgovorne institucije

Centar za stručno obrazovanje, Ministarstvo prosvjete i nauke, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Privredna komora, Savez samostalnih sindikata, Unija poslodavaca, Zavod za zapošljavanje Crne Gore, Savjet za stručno obrazovanje i Savjet za opšte obrazovanje

Angažovana pomoć donatora

Zanatska komora KOBLENZ

3. Obezbeđivanje udžbenika za novousvojene obrazovne programe

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

a) Obezbeđivanje udžbenika za opšte obrazovanje

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

U skladu sa strategijom objavljivanja udžbenika za nove obrazovne programe opšteg obrazovanja, Zavod za udžbenike će nastaviti s postupnim pripremanjem i objavljivanjem udžbenika, u skladu s postupnim proširivanjem implementacije reforme na razrede osnovne škole i gimnazije. U toku 2005. godine prioritet za objavljivanje su udžbenici za II i VI razred reformske osnovne škole, kao i reprint udžbenika za I razred osnovne škole. U toku 2006. godine prioritet

će biti priprema i objavljivanje udžbenika za I razred gimnazije na maternjem i albanskom jeziku, kao i udžbenika za III i VII razred reformske osnovne škole (na oba jezika). Priprema udžbenika podrazumijeva kupovine licenci, kao i angažovanje domaćih autora.

Odgovorne institucije

Ministarstvo prosvjete i nauke i Zavod za udžbenike i nastavna sredstva

Angažovana pomoć donatora

Svjetska banka

b) Obezbjedivanje udžbenika za srednje stručno obrazovanje

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Novi obrazovni programi usvojeni za oblast turizma i drvoprerade otpočeli su s implementacijom u srednjim stručnim školama u Crnoj Gori. S obzirom na mali tiraž, kao i razlike koje su se pojavile u odnosu na obrazovne programe u Srbiji, odakle je najveći broj udžbenika bio nabavljan u prethodnom periodu, neophodna je priprema i objavljivanje udžbenika za ove obrazovne programe. U narednom periodu neophodno je obezbijediti udžbenike u skladu s obrazovnim programima koje je usvojio Savjet za stručno obrazovanje, kroz pripremu od strane domaćih autora, kao i kroz kupovinu licenci koje će omogućiti izmjene djelova udžbenika koji treba da odražavaju specifičnosti Crne Gore (posebno u sektoru turizma)

Odgovorne institucije

Ministarstvo prosvjete i nauke i Centar za stručno obrazovanje

Angažovana pomoć donatora

Ministarstvo spoljnjih poslova Norveške

c) Razvoj šeme za iznajmljivanje udžbenika i obezbjedivanje besplatnih udžbenika za socijalno ugroženu djecu i djecu manjinskih naroda

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

U okviru donacije Vlade Japana – PHRD TF 053327 angažovan je međunarodni ekspert koji

je s predstavnicima Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva prosvjete i nauke, Zavoda za udžbenike i nastavna sredstva otpočeo rad na razvoju šeme za iznajmljivanje udžbenika. Razvoj šeme omogućiće uštedu finansijskih sredstava kroz stvaranje tržišta korišćenih udžbenika u osnovnim i srednjim školama, kako bi se budžet donekle rasteretio obezbjedivanjem besplatnih udžbenika na početku svake školske godine. Pored toga, u skladu s opredjeljenjem Ministarstva prosvjete i nauke da obezbijedi jednak pristup obrazovanju za svu djecu u Crnoj Gori, a u skladu s aktivnostima definisanim PRSP dokumentom i Akcionim planom za "Dekadu inkluzije Roma", posebna pažnja je usmjerena na obezbjedivanje besplatnih udžbenika za djecu iz socijalno ugroženih porodica i djecu romske populacije.

Odgovorne institucije

Ministarstvo prosvjete i nauke, Ministarstvo rada i socijalnog staranja i Zavod za udžbenike i nastavna sredstva

Angažovana pomoć donatora

Vlada Japana – Grant PHRD TF 053327 i Svjetska banka

4. Obuka kadra za implementaciju reformskih rješenja na nivou škola

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

a) Obuka direktora škola

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

U skladu s odredbama člana 97. Opšteg zakona o vaspitanju i obrazovanju, sve osobe imenovane za vršenje funkcije direktora obavezne su da završe obuku za direktore. U skladu s programom obuke, koji je usvojio Savjet za opšte obrazovanje, u narednom periodu, neophodno je obezbijediti obuku za direktore ustanova koje implementiraju reformska rješenja.

Odgovorne institucije

Zavod za školstvo

Angažovana pomoć donatora

Svjetska banka

b) Obuka nastavnika

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Uspješna implementacija predloženih promjena i izvođenje novih obrazovnih programa zahtijevaju stručno usavršavanje nastavnog kadra, pri čemu je prioritet dat nastavnicima i vaspitačima koji rade u "reformskim" školama. Obuka je posebno važna za vaspitače i nastavnike u novom I razredu osnovne škole (koji rade u timu), kao i za nastavnike predmetne nastave za nove obavezne predmete (građansko obrazovanje, ekologija i informatika), kako bi se obezbijedila njihova nesmetana primjena.

Odgovorne institucije

Zavod za školstvo i Centar za stručno obrazovanje

Angažovana pomoć donatora

Svjetska banka, FOSI ROM, UNICEF i Evropska agencija za rekonstrukciju

5. Objektivno mjerenje uspjeha učenika u osnovnim i srednjim školama u Crnoj Gori

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

a) Uspostavljanje Ispitnog centra Crne Gore

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

U skladu s Nacrtom zakona o izmjenama i dopunama Opšteg zakona o vaspitanju i obrazovanju, koji je pripremio Ministarstvo prosvjete i nauke, planirano je da se u toku 2005. godine uspostavi Ispitni centar Crne Gore kao samostalna institucija koja će se baviti eksternom provjerom i testiranjem uspjeha učenika, u skladu s odredbama definisanim dugoročnom vizijom obrazovnog sistema. Ispitni centar treba da obezbijedi objektivno mjerenje uspjeha učenika, u skladu sa standardima definisanim novim obrazovnim programima, što će obezbijediti: a) osnov za unaprijeđenje kvaliteta obrazovanja u ustanovama i b) preduslove za upis učenika u srednje škole i na fakultete bez polaganja prijemnih ispita. U ovom trenutku Ispitni centar djeluje u okviru Zavoda za školstvo Crne Gore.

Odgovorne institucije

Ministarstvo prosvjete i nauke i Zavod za školstvo

Angažovana pomoć donatora

FOSI ROM i Svjetska banka

b) PISA Program

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

PISA (Programme for International Student Assessment - Program za međunarodno testiranje učenika) jeste međunarodna provjera koja pokušava da odgovori na pitanje koliko efikasno obrazovni sistem priprema učenike/ce za izazove budućnosti, kroz procjenu do koje mjere su 15-godišnji učenici/ce temeljno savladali znanja i vještine bitne za učestvovanje u društvenom životu. Počev od 2004. godine, Crna Gora je uključena u realizaciju ovog programa, čije će se glavno testiranje obaviti 2006. godine.

Odgovorne institucije

Ministarstvo prosvjete i nauke Crne Gore – PISA Nacionalni centar

Angažovana pomoć donatora

FOSI ROM i Svjetska banka

6. Uvođenje ICT u obrazovni sistem Crne Gore do nivoa Univerziteta

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

a) Nabavka računarske opreme za mrežu škola u Crnoj Gori – LAN (lokalna mreža)

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

U skladu sa dokumentom "Strategija uvođenja ICT u obrazovni sistem Crne Gore" odabrano je 30 fokus škola (20 osnovnih i 10 srednjih) u kojima se priprema projekat LAN mreža. Fokus škole predstavljaju ICT centri obuke za određena područja, predmetni sadržaji u kojima se odvija informatičko-komunikacijsko obrazovanje učenika i nastavnika. Nakon završetka ovog posla neophodno je proširiti broj uključenih škola (osnovnih i srednjih) koje su definisane kao fokus škole u II fazi realizacije projekta. Lokalne računarske mreže treba da imaju najmanje dva

međusobno nezavisna segmenta. Prvi segment treba da bude dostupan učenicima a drugi osoblju škole. Lokalne mreže treba da imaju mogućnost pristupa centralizovanim resursima na nivou Ministarstva, s jasnom definicijom ko može pristupiti kojim resursima.

Odgovorne institucije

Ministarstvo prosvjete i nauke i ICT Savjet

Angažovana pomoć donatora

IRD i Svjetska banka

b) Izrada aplikacije za IS u obrazovanju

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Ministarstvo je u toku 2004. godine, nakon obavljenog tendera, odabralo PMF da izradi aplikaciju za IS u obrazovanju. Ova aplikacija treba da obezbijedi centralni pristup bazi podataka, za potrebe informisanog donošenja odluka u sektoru obrazovanja. Upotreba ove aplikacije omogućiće uvid u stanje u obrazovnom sistemu, uključujući: infrastrukturu, resurse, nastavni kadar i lične podatke, kao i uspjeh učenika po odjeljenjima, školama i opštinama u Crnoj Gori.

Odgovorne institucije

Ministarstvo prosvjete i nauke i ICT savjet

Angažovana pomoć donatora

7. Obrazovanje djece s posebnim potrebama

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

U skladu sa standardima međunarodne zajednice, obrazovni sistem Crne Gore teži omogućavanju razvoja ličnosti učenika u skladu s njegovim individualnim sposobnostima i potrebama. Stoga je osnovni cilj da se obezbijedi puna integracija djece s posebnim potrebama u redovne škole, u slučajevima kada je to moguće, kao i da se nastavi s unaprjeđenjem kvaliteta obrazovanja za djecu s posebnim potrebama u okviru specijalizovanih institucija, kada nije moguće školovanje djece u redovnim odjeljenjima. Sveobuhvatni pristup ovom problemu podrazumijeva: formiranje baze podataka o djeci s posebnim potrebama, formiranje mobilnih timova sačinjenih od stručnjaka koji rade u specijalnim ustanovama, vrtićima i redovnim

školama, kako bi se pružila podrška nastavnicima u redovnim školama u kojima se realizuje inkluzivno obrazovanje; obezbjeđivanje opreme za radionice u specijalnim ustanovama, kako bi se osobe s posebnim potrebama radno osposobile; usavršavanje kadra za rad sa djecom s posebnim potrebama u specijalnim i redovnim školama; obezbjeđivanje udžbenika i nastavnih sredstava za djecu s posebnim potrebama, kao i prilagođavanje školske infrastrukture za njihov nesmetan boravak i rad.

Odgovorne institucije

Ministarstvo prosvjete i nauke, Zavod za školstvo, Centar za stručno obrazovanje i Specijalni zavodi za obrazovanje i rehabilitaciju djece s posebnim potrebama

Angažovana pomoć donatora

Ministarstvo spoljnjih poslova Finske, OECD, COSV, UNICEF, FOSI ROM i Save the Children UK

8. Poboljšanje školske infrastrukture

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

a) Unaprjeđenje postojeće infrastrukture

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

U ovom trenutku Ministarstvo prosvjete i nauke Crne Gore raspolaže sa 612 objekata u kojima se odvija nastavni proces, ukupne površine 567381m², kao i 153 objekta, ukupne površine 18695m², u kojima se ne odvija nastava. Budući da ulaganja u školsku infrastrukturu u proteklih 10 godina nisu mogla zadovoljiti znatne potrebe koje postoje, većina školskih objekata je u stanju koje ne zadovoljava optimalne uslove potrebne za odvijanje nastavnog procesa. U najvećem broju slučajeva škole imaju probleme s krovovima i krovnim konstrukcijama, što izaziva ukupno propadanje unutrašnjosti građevina.

Odgovorne institucije

Ministarstvo prosvjete i nauke

Angažovana pomoć donatora

Svjetska banka

b) Izgradnja novih objekata

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

S obzirom na stalne migracije stanovništva obrazovni sistem se suočava s problemom viška neiskorišćenog prostora školskih objekata na sjeveru, uz istovremenu preopterećenost kapaciteta objekata vaspitno-obrazovnih ustanova u gradskim sredinama, posebno u Podgorici. Na osnovu praćenja podataka popisa stanovništva i raspoloživih podataka, procjenjuje se da je, u ovom trenutku, samo u Podgorici neophodno izgraditi 1 vrtić, 2 osnovne i 3 srednje škole.

Odgovorne institucije

Ministarstvo prosvjete i nauke

Angažovana pomoć donatora

9. Povećanje broja romske djece uključene u obrazovni sistem

H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

U skladu s inicijativom "Dekada inkluzije Roma", Ministarstvo prosvjete i nauke, Zavod za školstvo i Centar za stručno obrazovanje, kroz aktivnosti iz svojih nadležnosti, treba da obezbijede predušlove za povećanje obuhvata romske djece obrazovanjem, kao i za radno osposobljavanje pripadnika romske populacije kako bi se obezbijedila njihova puna integracija u crnogorsko društvo. U okviru ovih aktivnosti, Ministars-

tvo će obezbijediti besplatne udžbenike za romsku djecu koja se upisuju u školu, osposobljavati nastavni kadar za rad sa romskom populacijom, afirmisati sadržaje u obrazovnim programima u vezi sa kulturom i istorijom Roma, pratiti uspjeh učenika romske populacije, kao i dalju podršku za pripremu Roma za upis na učiteljski fakultet u Nikšiću.

Odgovorne institucije

Ministarstvo prosvjete i nauke, Zavod za školstvo Crne Gore i Centar za stručno obrazovanje

Angažovana pomoć donatora

OEBS, FOSI ROM, UNICEF, HELP

10. Smanjenje broja nepismenih u Crnoj Gori

Rezime i prateći zadaci

Prema podacima popisa stanovništva iz 1991. godine 5,9% stanovništva je nepismeno. Ovakva situacija nije u skladu s opredjeljenjem Crne Gore da postane "društvo znanja". Situacija je dodatno komplikovana činjenicom da 82,8% ovog broja čine žene. Stoga je neophodno, u narednom periodu, otpočeti s realizacijom programa opismenjavanja odraslih kako bi se do 2010. godine broj nepismenih smanjio na manje od 1% u odnosu na ukupan broj stanovnika.

Odgovorne institucije

Ministarstvo prosvjete i nauke i Centar za stručno obrazovanje

Angažovana pomoć donatora

17e Zdravstvo

Zdravstveni sistem

Ciljevi

Cilj zdravstvene politike u Crnoj Gori jeste da se zdravstvena zaštita učini efikasnijom i kvalitetnijom, da se omogući pristup primarnoj zdravstvenoj zaštiti; stvori institucionalni okvir koji će doprinijeti stvaranju finansijski održivog zdravstvenog sistema. Ključni ciljevi zdravstvene politike u Republici Crnoj Gori do 2020. godine su: produženje trajanja života, poboljšanje kvaliteta života u vezi sa zdravljem, smanjenje razlika u zdravlju i osiguranje od finansijskog rizika.

Ključni parametri

- Očekivano trajanje života
- Stope nataliteta, mortaliteta i morbiditeta
- Cijene lijekova, odnosno stopa smanjenja cijena lijekova
- Zakonski i institucionalni okvir
- Informacioni sistem u zdravstvenim ustanovama

Pregled

Zdravstveni sistem Crne Gore predstavlja dio zdravstvenog sistema bivše SFRJ, s naslijeđenim karakteristikama neracionalne i neefikasne orga-

nizacije, uz promociju dostupnosti svih prava iz zdravstvene zaštite. Dosadašnji sistem zdravstvene zaštite u Crnoj Gori zasnivao se na načelima socijalne pravde, jednakosti i dostupnosti, što je obezbjeđivalo najširi obim prava na zdravstvenu zaštitu, koja su finansirana iz javnih sredstava, uz minimalno učešće osiguranih lica kod tih prava. Ravnopravnost korisnika u sistemu, jednaka dostupnost za sve, bila su samo deklarativna načela utvrđena Zakonom koja su stvorila velika očekivanja građana od samog zdravstvenog sistema, sa zahtjevima za kvalitetnu zaštitu i veći standard te zaštite, a time i dovela do povećanja troškova iznad realnih mogućnosti. Raskorak između prava odnosno zahtjeva za zdravstvenu zaštitu i nemogućnosti da se ona zadovolje, vršili su finansijski pritisak kako na zdravstvene ustanove, tako i na Fond zdravstva. Nemogućnost obezbjeđivanja zdravstvene zaštite u obimu utvrđenim Zakonom izazvala je nejednakosti u obezbjeđivanju zdravstvene zaštite stanovništva, kako regionalne, tako i urbano-ruralne nejednakosti, kao i razlike u dostupnosti zdravstvene zaštite prema socijalno ekonomskom statusu stanovništva. Takođe, nepostojanje jasnih ciljeva i strategije razvoja zdravstva na nivou Republike omogućili su dominaciju kapaciteta i resursa u bolničkoj zaštiti, neravnotežu u strukturi resursa i finansijskih sredstava. Generalno, stvorena je slika da građani imaju pravo na bilo koju od zdravstvenih usluga bez obzira na stvarnu potrebu. Pri tom, nije razvijena svijest građana o tome da svaka zdravstvena usluga ima svoju cijenu i da zdravstvo nije besplatno. Crna Gora se priprema za opsežnu reformu zdravstvenog sistema, uz kreditnu podršku i tehničku pomoć Svjetske banke. Razloge za reformu treba tražiti u neefikasnom funkcionisanju zdravstvenog sistema i nizu identifikovanih problema: od neadekvatne organizacije zdravstvene službe, načina prikupljanja i raspodjele sredstava, nepostojanja adekvatnog sistema praćenja i kontrole u različitim segmentima sistema i nedovoljno dobrog kvaliteta pruženih zdravstvenih usluga. Navedeni problemi postoje već dugi niz godina. Reforma sistema zdravstvene zaštite i zdravstvenog osiguranja zadire u sve segmente i ima krupne implikacije na dešavanja u ostalim segmentima društva.

Neki od najvažnijih problema u crnogorskom zdravstvu su: preveliki javni i ukupni izdaci za zdravstvo, nerazvijen sistem kontrole i unaprjeđenja kvaliteta zdravstvene zaštite, nepostojanje kvalitetnog informacionog sistema zdravstva i drugih mehanizama za bolje upravljanje. Dalje,

primarna zdravstvena zaštita nema značajnu ulogu u prevenciji, dijagnozi i tretmanu bolesti; zaposleni u zdravstvu su veoma slabo plaćeni; državne bolnice i mreža domova zdravlja su neefikasni; cijene lijekova su daleko iznad međunarodnog standarda. Takođe, treba istaći ogromna neformalna plaćanja koja finansiraju neregulirani privatni sektor.

Dakle, crnogorski zdravstveni sistem je suočen s problemima koji zahtijevaju hitnu intervenciju, kako u finansiranju i upravljanju, tako i u pružanju zdravstvenih usluga. U Crnoj Gori učešće troškova za zdravstvo u ukupnom BDP iznosi 6,74%. Ukoliko se uzme u obzir da procenat izdataka na zdravstvo u ukupnim budžetskim rashodima iznosi oko 15% (14,72% u 2004. godini, što predstavlja smanjenje u odnosu na 2003. godinu, kada je isti procenat iznosio 16,24%), što je, prije svega, rezultat neefikasne upotrebe sredstava, onda se dolazi do zaključka da je reforma u oblasti zdravstva neophodna. Uprkos relativno visokim izdacima za zdravstvo, nedostaje unaprjeđenje osnovnih zdravstvenih indikatora u posljednjih nekoliko godina.

Konkretno inicijative

1. Podrška procesu reformi zdravstvenog sistema

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Reforma zdravstvenog sistema u CG ima tri komponente: 1) institucionalnu reformu, 2) reformu odnosa prema zdravlju i 3) reformu odnosa finansiranja. Vlada RCG usvojila je strateška dokumenta razvoja zdravstva: Strategiju razvoja, Strategiju mentalnog zdravlja, Strategiju prevencije nasilja, Strategiju PRSP za zdravstvo, NPA za zdravstvo. Takođe, Ministarstvo zdravlja je pripremila dvije strategije za prevenciju HIV-AIDS-a, Strategiju za kontrolu pušenja i druga strateška dokumenta kojima se bliže utvrđuju aktivnosti za realizaciju usvojenih ciljeva zdravstvene politike: 21 cilj za 21. vijek. Skupština RCG je usvojila pet sistemskih zakona u oblasti zdravstva. Strategijom razvoja zdravstvenog sistema Crne Gore predviđen je set reformi u oblasti zdravstva. Svjetska banka će pomoći proces reformi u ovoj oblasti, a pomoć će se sastojati od dvije potkomponente:

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

- a) Donošenje pravila i izgradnja kapaciteta za Ministarstvo zdravlja i Fond zdravstva, bazirajući se na one probleme koje je Vlada CG odredila kao prioritete za pomoć SB-e.

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

- b) Konkretno investicije u dodatne module za informacijski sistem koji je već u fazi razvoja, kao i unaprjeđenje prikupljanja podataka, monitoringa i upravljanja primarnom zdravstvenom zaštitom i pratećim uslugama.

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Odgovorne institucije

Ministarstvo zdravlja, Fond zdravstvenog osiguranja

Angažovana pomoć donatora

Svjetska banka

2. Reforma primarne zdravstvene zaštite

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Ova akcija bi trebalo da pomogne implementacije politika definisanih pod tačkom 1, kao i da razvije primarnu zdravstvenu zaštitu. Novi model organizacije doma zdravlja predstavljaće osnovu organizacije primarne zdravstvene zaštite, uvodeći model porodičnog ljekara, gdje je ljekar specijalno edukovan za ovu profesiju. Ova komponenta ima tri potkomponente:

- a) Prva faza implementacije počće u Podgorici, što će biti iskorišćeno da se napravi model reformi iz kog će biti izvučeni zaključci i pouke, prije nego što se počne s implementacijom modela na čitavoj teritoriji Crne Gore. Ključni elementi modela reformi su: mogućnost pacijenta da bira ljekara; implementacija novih ugovora s ovim ljekarima, poboljšanje u organizaciji pružanja usluga, s ciljem smanjivanja gužvi i vremena čekanja, odnosno omogućavanja medicinskom osoblju da efikasnije provede vrijeme s pacijentima. Ove aktivnosti biće koordinirane uz pomoć informacionog sistema razvijenog pod tačkom 1.

- b) Podrška kontinuiranoj edukaciji ljekara u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, kao i organizovanje trening programa za sve zaposlene u primarnoj zdravstvenoj zaštiti.

- c) Podrška implementaciji modela reformi u ostalim djelovima Crne Gore. Zdravstveni radnici koji nisu iz Podgorice će, takođe, biti uključeni u obuku pod tačkom 2b. Sakupljanje lokalnih i sredstava od donatora će biti neophodno da bi se sproveli svi aspekti reforme primarne zdravstvene zaštite, što će biti po isteku projekta sa Svjetskom bankom

- d) Definirati standarde i norme za izabrane ljekare.

Odgovorne institucije

Ministarstvo zdravlja i mreža zdravstvenih ustanova u Crnoj Gori

Angažovana pomoć donatora

Svjetska banka

3. Univerzalni pristup zdravstvenoj zaštiti

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateće aktivnosti

Trebalo bi posvetiti veću pažnju plaćanjima privatnom sektoru. Trenutno, ona su izuzetno visoka i zastupljena u toj mjeri da utiču na pristup zdravstvenoj zaštiti za znatan broj građana. Mjere kontrole troškova, koje se u većini zemalja preuzimaju u procesu reforme zdravstvenog sistema, pokazale su povećanje finansijskog rizika kako za pružaoce zdravstvenih usluga, tako i za pacijente, i ukoliko taj rizik nije neutralisan povećanjem produktivnosti, vrlo je vjerovatno da će domaćinstva snositi najveći dio rizika. Zato bi trebalo uvesti monitoring uticaja reformi na potrošnju domaćinstava. Monitoring treba da pomogne u identifikaciji problema, kao i da sugerise kako ublažiti ove efekte.

Odgovorne institucije

Ministarstvo zdravlja i eventualno uključivanje istraživačkih instituta

Angažovana pomoć donatora

4. Integracija privatnog i javnog sektora

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateće aktivnosti

Kao dijelu finansijske reforme, posebnu pažnju u procesu reformi trebalo bi posvetiti privatnom sektoru. Kao što je već navedeno, ogromna plaćanja se usmjeravaju ka ovom, za sada, neregulisanom sektoru. Problem bi mogao biti prevaziđen sklapanjem ugovora o pružanju zdravstvenih usluga osigurnim licima Fonda za zdravstvo. Tako bi bio prevaziđen postojeći problem: pacijenti koji plaćaju zdravstveno osiguranje koriste usluge privatnog sektora jer državni sektor nije dovoljno efikasan da im na vrijeme pruži uslugu kojom bi bili zadovoljni. Ovo bi bio neki prelazni korak, prije uvođenja dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja.

Odgovorne institucije

Ministarstvo zdravlja i Fond zdravstva

Angažovana pomoć donatora

5. Uvođenje dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Na osnovu opsežnih reformi koje se sprovode u oblasti zdravstva, a pod nadzorom Ministarstva zdravlja, realno je očekivati da će se krajem 2006. godine steći uslovi za pripremu uvođenja privatnog zdravstvenog osiguranja. Ovo bi zasigurno poboljšalo situaciju u ovom sektoru i doprinijelo ostvarenju cilja povećanja kvaliteta zdravstvenih usluga, s jedne strane, i smanjenja troškova, sa druge. Trenutni sistem koji zavisi od poreza i doprinosa koji se plaćaju iz zarada, predstavlja teret, kako za produktivnu radnu snagu, tako i za privredu u cjelini.

Odgovorne institucije

Vlada RCG i Fond zdravstva

Angažovana pomoć donatora

6. Poboljšanje kvaliteta i efikasnosti pomoću intervencija na strani ponude

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Država, kao vlasnik najvećeg dijela mreže pružalaca zdravstvenih usluga, bi trebalo da pokrene bar dvije inicijative da bi riješila problem neefikasnosti u trenutnom sistemu pružanja zdravstvenih usluga. Prvo, trebalo bi izvršiti racionalizaciju bolnica, sa ciljem povećanja kvaliteta pružanja zdravstvenih usluga, kao i tipova bolničkih usluga i osoblja, s ciljem prilagođavanja promijenjenom epidemiološkom profilu populacije. Ova reforma bi, takođe, podrazumijevala i spajanje specijalizovanih centara u cilju ostvarenja ekonomije obima. Druga inicijativa jeste decentralizacija primarne i sekundarne zdravstvene zaštite, odnosno prenošenje odgovornosti na lokalne uprave.

Odgovorne institucije

Vlada RCG i organi lokalnih samouprava

Angažovana pomoć donatora

7. Uključivanje nezdravstvenih resora Vlade u reformu zdravstvenog sistema

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateće aktivnosti

Dio reforme odnosa prema zdravlju je veoma bitan. Bolje zdravlje stanovništva neće se postići ako se za njega brine jedino zdravstvena služba. Zbog toga je neophodno planirati potrebne mjere izvan sistema zdravstvene zaštite. Zdravlje ne nastaje u bolnicama, domovima zdravlja i apotekama, nego se tamo sprječavaju i liječe bolesti koje nastaju u društvenoj i prirodnoj okolini, u kojoj čovjek živi i radi. Na činioce iz okoline koji utiču na zdravlje zdravstvena služba nema skoro nikakav uticaj i oni djeluju na populaciju u pozitivnom, a još više u negativnom pogledu. Zdravstvena djelatnost ne može riješiti pitanja očuvanja prirodne okoline i njenog zagađivanja, bezbjednosti u saobraćaju i na radu, obezbjeđivanja stambenih uslova, zapošljavanja, obrazovanja ljudi, rješavanja socijalnih problema i siromaštva, alkoholizma i drugih bolesti zavisnosti. Svi ovi faktori imaju značajnu ulogu i uticaj na zdravlje. Zbog toga, bolje zdra-

vlje i kvalitet života nije samo u nadležnosti Ministarstva zdravlja, nego i drugih resora, odnosno Vlade i Skupštine.

a) Uključivanje Ministarstva prosvjete i nauke u proces reforme zdravstvenog sistema: uvođenjem zdravstvenog obrazovanja i vaspitanja u osnovne i srednje škole, kao posebnog predmeta ili/i uključivanjem u drugu nastavnu materiju. Djeca i omladina (a posredno i njihovi roditelji) usvojiće osnovna znanja i navike o zdravom načinu života, o ličnoj higijeni, o pravilnoj ishrani, potrebnoj fizičkoj aktivnosti, o sprječavanju bolesti i povreda, o seksualnom vaspitanju, bolestima zavisnosti (alkoholu, drogama, pušenju) i njihovim štetnim posljedicama itd. Drugi zadatak toga sektora je podizanje nivoa opšteg obrazovanja i omogućavanje sticanja širokog znanja što većem broju stanovništva i iskorjenjavanje nepismenosti, jer je poznato da je zdravstveno stanje najslabije kod nepismenih ljudi i lica s niskom školskom odnosno stručnom spremom.

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

b) Uključivanje Ministarstva pomorstva i saobraćaja u proces reforme zdravstvenog sistema: donošenje propisa o obavezi nošenja zaštitnih kaciga za bicikliste i motocikliste (njihove suvozače, pogotovo djecu) i obavezi korišćenja posebnih sjedišta za djecu u automobilima; o obavezi korišćenja bezbjednosnih pojaseva za sve putnike u kolima i linijskim autobusima; o ograničenju ugljen monoksida u izduvnim gasovima automobila, ograničenje alkohola u krvi učesnika u prometu, zabrani vožnje pod uticajem droga itd. Pored toga, Ministarstvo

zdravlja će se založiti za dosljedniju kontrolu i sankcionisanje nepoštovanja propisa u saobraćaju, što samo po sebi može smanjiti broj incidenata i troškova zdravstvenog osiguranja i doprinjeti poboljšanju zdravlja. Predložiće se osiguravajućim društvima da ne preuzmu pokriće troškova saobraćajnih incidenata učesnicima koji se ne budu pridržavali propisa iz oblasti saobraćajne bezbjednosti. Na osnovu toga, nadležni resori Vlade će usvojiti konkretan cilj aktivnosti za smanjenje saobraćajnih udesa sa smrtnim posljedicama, odnosno povredama učesnika u prometu za 30% u odnosu na stanje u 2003. godini do 2007.

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

c) Uključivanje ostalih ministarstava u proces reforme zdravstvenog sistema, prije svega, Ministarstva zaštite životne sredine i uređenja prostora i Ministarstva rada i socijalnog staranja

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

d) Edukacija građana u smislu njihove informisanosti o tome kakve posljedice po njihovo zdravlje imaju odluke o zdravlju koje oni sami donose

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Odgovorne institucije

Ministarstvo zdravlja i Vlada RCG

Angažovana pomoć donatora

18. Infrastruktura kao faktor rasta i razvoja

18a Energetika

18b Saobraćajna infrastruktura

18c Komunalna infrastruktura

18d Telekomunikacije

18a Energetika

Ciljevi

Građanima i poslovnoj zajednici u Crnoj Gori obezbijediti pouzdano snabdijevanje električnom energijom, po tržišnoj cijeni

Ključni parametri

- Izrada i implementacija strategije razvoja i strategije privatizacije Elektroprivrede Crne Gore
- Direktive EU i potpisani Memorandum o razumijevanju
- Regionalna integracija na tržištu električne energije
- Racionalno korišćenje i štednja energije
- Razvoj obnovljivih vidova energije
- Smanjenje energetskeg deficita

Pregled

Kratkoročno gledano, sektor energetike u Crnoj Gori se može svesti na električnu energiju i goriva pomoću kojih se električna energija dobija. U sektoru se permanentno javlja deficit novca i obrtnog kapitala za normalan rad i održavanje, za razvoj, inoviranje i unapređivanje infrastrukture i uvođenje novih kapaciteta. Loše finansijsko i operativno stanje sektora energetike može se pripisati kombinovanom efektu niskih tarifa za sve potrošače, visoke potrošnje, zastarjele opreme i tehnologije, slabe primjene mjera štednje i efikasnosti energije, niske naplate, visokog nivoa gubitaka i neovlašćene potrošnje električne energije, loše i zastarjele organizacije elektroenergetskog preduzeća i drugim sistemskim nedostacima. Reforme su neophodne da bi sektor mogao da se samo-finansira i privuče investicioni kapital

Konkretna inicijative

1. Zakona o energetici i ustanovljavanje nezavisnog regulatora – implementacija Strategije razvoja energetike RCG

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Novi Zakon o energetici, koji je usaglašen s Direktivom EU o energetici, usvojila je Skupština Republike Crne Gore u junu 2003. godine. Nezavisna regulatorna agencija za energetiku osnovana je u januaru 2004, a u junu 2004. izdala je privremene licence, pripremila mrežne kodekse i otpočela rad na metodologiji tarifiranja. Prvo određivanje tarifa očekuje se u julu 2005. godini, kada je zakonom utvrđeni rok. Finansiranje od strane USAID za prvu godinu rada agencije završeno je u maju 2004. Tehnička pomoć agenciji od strane DFID završena je u martu 2005. EAR planira da finansira tehničku pomoć agenciji od septembra 2005, kao i da pruži limitiranu pomoć agenciji u periodu između završetka DFID projekta i početka glavnog projekta EAR. Energetska politika Crne Gore predstavlja polaznu osnovu za izradu Strategije razvoja energetike, koja treba da bude završena do kraja 2005. godine. Strategija razvoja energetike RCG treba da utvrdi prioritete pravce razvoja u energetskeg sektoru i odgovarajuće instrumente kojima se omogućuje realizacija ključnih prioriteta u radu, poslovanju i razvoju cjeline energetskeg sistema. Ovim dokumentom treba definisati i dinamiku donošenja odgovarajućih instrumenata kako bi sve promjene u energetskeg djelatnostima bile ostvarene u saglasnosti s odgovarajućim političkim, socio-ekonomskim, energetskeg i ekološkim opredjeljenjima zemlje.

Odgovorne institucije

Ministarstvo ekonomije i Regulatorna agencija za energetiku

Angažovana pomoć donatora

USAID, DFID, Svjetska banka, EAR

2. Prestrukturiranje EPCG i razdvajanje proizvodnje, prenosa i distribucije

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Funkcionalno razdvajanje EPCG, koje obuhvata razdvajanje upravljanja, informacija i računovodstva, uveliko je započeto. Zakonom propisani rok za funkcionalno razdvajanje EPCG je januar 2005. godine. Kompanija se formalno usaglasila s ovim propisom usvajanjem novog Statuta krajem decembra 2004, kao i postavljanjem direktora novih entiteta u januaru 2005. U decembru 2004. godine, završeno je razdvajanje računa uz pomoć BearingPoint-a (finansiranog od strane USAID). Nova, funkcionalno razdvojena EPCG sastoji se od 4 funkcionalne jedinice: Prenosa, Proizvodnje, Distribucije i Snabdjevanja. Takođe, postoji i Elektrogradnja (izgradnja) kao profitni centar i Direkcija koja uključuje: sektor finansija, komercijalne usluge, razvoj i inženjering, IT servis, pravni, administrativni i sektor ljudskih resursa, zaštitu okoline, društvenog standarda, PR i regulatorno i korporativno planiranje.

Postizanje cilja komercijalno održive kompanije je proces koji je tek započeo s prvim organizacionim promjenama. Računi su razdvojeni, a finansijska sredstva se i dalje kontrolišu centralizovano. Transferi cijena i priprema odvojenih biznis planova i bilansa uspjeha su u toku. Regulatorna agencija još nije objavila predlog svoje metodologije za određivanje tarifa. Stoga nije realno očekivati da će nove funkcionalne jedinice EPCG završiti svoje biznis planove prije jula 2005. godine, kada se očekuje da će agencija objaviti prve tarife za nove entitete.

Projekat EAR se sastoji u podršci EPCG u procesu određivanja tarifa. Ekspertska pomoć se završava krajem aprila 2005. godine, a EAR planira nastavak projekta od jeseni 2005 ali je moguće da pružiti limitiranu pomoć Vladi RCG-EPCG tokom ovog međuperioda.

Pitanje kadrovske racionalizacije obrađeno je od strane konsultanata EAR, prilikom pripreme predloga nove organizacione strukture razdvojene EPCG. Preporučeno je da se 1/3 zaposlenih tretira kao tehnološki višak. U pripremi je socijalni program koji se odnosi na ovaj problem. Iako se uprava EPCG slaže da u EPCG postoji višak zaposlenih, napredak po ovom pitanju je dosta spor.

Odgovorne institucije

Ministarstvo ekonomije i EPCG

Angažovana pomoć donatora

EAR, USAID, Svjetska banka

3. Uvođenje tarifa koje pokrivaju troškove

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Vlada Republike Crne Gore je u martu 2003 godine odobrila povećanje cijena električne energije za prosječno 23,32%, tako da prosječna cijena iznosi 4,6 cE/kWh, što je znatno približilo tarife prema cijeni koštanja električne energije. Regulatorna agencija za energetiku i Ministarstvo ekonomije su ozbiljnije pristupili pitanju tarifa od jeseni 2004. ERA još nije objavila predloženu metodologiju tarifiranja, što odlaže pripremu tarifa od strane EPCG. Agencija bi trebalo da odobri novi sistem tarifiranja u julu 2005. godine. EPCG je, u saradnji s Agencijom, uputila predlog Vladi za izmjenu postojećeg tarifnog sistema do usvajanja novog.

Odgovorne institucije

Ministarstvo ekonomije, EPCG i Regulatorna agencija za energetiku

Angažovana pomoć donatora

USAID, EAR, Svjetska banka, DFID

4. Postizanje pozitivnih novčanih tokova u EPCG

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Kada je u pitanju upravljanje potražnjom, implementirano je nekoliko programa. Jedan je pilot projekat Svjetske banke za čitanje brojlara na daljinu, a sličan projekat je već finansiran od strane Norveške. Otpočeto je s programima promovisanja energetske efikasnosti. Oformljeno je Odjeljenje za energetske efikasnost u okviru Ministarstva ekonomije, a završena je, uz tehničku pomoć ERA, i Strategija o energetske efikasnosti u 2004. godini. Pilot projekti energetske efikasnosti će biti pripremljeni, a kampanja za informisanje javnosti planirana je za 2005. godinu. Stopa naplate će porasti na 96% do otva-

ranja tržišta, što će biti zadatak nove funkcionalne jedinice - Snabdijevanja. EPCG je u procesu pripreme mjera za poboljšanje stope naplate promjenom organizacije sistema naplate i uvođenjem novog informacionog sistema.

Odgovorne institucije

EPCG, Regulatorna agencija za energetiku i Ministarstvo ekonomije

Angažovana pomoć donatora

USAID, EAR, Svjetska banka

5. Definisane i funkcionisanje tržišta električne energije

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Agencija je počela s procesom utvrđivanja tržišnih pravila, a to će vjerovatno biti bilateralna tržišna struktura. Regulatorna agencija za energetiku izdala je privremene licence za operatora tržišta, prenosa, distribucije i snabdijevanja. Nakon razmatranja od strane agencije, operatori su donijeli Pravila o snabdijevanju električnom energijom, Privremeni kodeks mreže (operatora prenosnog sistema) i Privremeni distributivni kodeks, što sve skupa treba da se reguliše tržište električne energije. Radna grupa operatora prenosnih sistema na regionalnom nivou sprovela je operativni predlog koji se odnosi na kompenzacione mehanizme među operatorima prenosnih sistema (TSO) za prekograničnu trgovinu (CBT) u Jugoistočnoj Evropi. Kod nas se CBT počeo primjenjivati od 1. januara 2005. godine. Postojeći ugovor o razmjeni energije iz HE Piva s EPS-om još nije ponovo procijenjen. Trenutno ne postoji tehnička pomoć na ovom zadatku.

Odgovorne institucije

Regulatorna agencija za energetiku i Ministarstvo ekonomije

Angažovana pomoć donatora

USAID, DFID, EAR

6. Tender za učešće privatnog sektora ili nezavisne proizvođače energije

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

U pripremi je Strategija razvoja i privatizacije za sektor energetike. Projekat EAR izradio je nekoliko nacrti i razvio finansijski model koji će pomoći donosiocima odluka. U toku je privatizacioni proces najvećih klijenata. Željezara je privatizovana sredinom 2004. godine, dok je proces privatizacije KAP-a u završnoj fazi. S druge strane, Vlada se obavezala da proda preostalih 30% akcija Rudnika uglja i završi prodaju imovine Termoelektrane u 2005. Finansijski savjetnik za ove dvije prodaje je Raiffeisen. Takođe se očekuje učešće privatnog sektora u manjim projektima proizvodnje energije. Privatni investitori se očekuju u manjim hidroelektranama. UNDP je u procesu tenderskog postupka za projekat revidiranja procesa licenciranja projekata malih hidroelektrana.

Odgovorne institucije

Ministarstvo ekonomije, Agencija za prestrukturiranje privrede i strana ulaganja, Regulatorna agencija za energetiku i EPCG

Angažovana pomoć donatora

7. Analiza mogućnosti izgradnje novih izvora (energije)

Rezime i prateći zadaci

Crna Gora raspolaže s velikim hidro i rudnim bogatstvom koje može da stvori uslove za dodatnu proizvodnju energije u Crnoj Gori. Vlada će pripremiti podzakonske akte i studiju za izgradnju novih obnovljivih hidroenergetskih objekata i proširenje postojećih izvora (termoelektrana). U narednom periodu treba podsticati diverzifikaciju oblika energije, izvora i tehnologija proizvodnje energije. Potrebno je strateški podržavati efikasno korišćenje energije, kao i pripremiti plan korišćenja obnovljivih izvora energije i termoenergije. Takođe je potrebno podržavati istraživanja, razvoj i primjenu novih, čistih i efikasnih tehnologija i formirati posebno tijelo, koje bi koordiniralo ovaj posao.

Odgovorne institucije

Ministarstvo ekonomije, Regulatorna agencija za energetiku i EPCG

Angažovana pomoć donatora

8. Istraživanje nafte i gasa

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Naftno-geološki istražni radovi u crnogorskom podmorju izvode se u istražnom polju koje obuhvata južno područje i uski obalski pojas od Svetog Stefana do ušća Bojane u Jadransko more (Ulcinjnski blok 3) u istražnom polju definisanom kao blok 1 i blok 2, od Svetog Stefana do poluostrva Prevlaka i proteže se cca 100 km od obale, tj. do granice s Italijom. Istraživanje nafte i gasa se odvija u skladu s koncesionim ugovorom zaključenim između Vlade RCG i preduzeća Jugopetrol AD Kotor, odnosno u skladu s ugovorima o zajedničkom ulaganju i istraživanju i eksploataciji nafte i gasa koji su zaključeni između Jugopetrola i kompanija Ramco Energy (Medusa Oil & Gas Limited) i Star Petroleum. Naftno-geološka istraživanja u Ulcinjskom bloku se rea-

lizuju po fazama istraživanja, koja su do sada obuhvatila kompletne seizmičke radove. U sljedećoj fazi trebalo je da se realizuju naftno-geološka istražna bušenja do 15. februara 2005. godine, ali nisu izvedena do naznačenog roka. Ova naftna bušenja treba da daju rezultate o postojanju komercijalnih rezervi nafte i/ili gasa u Ulcinjskom bloku. U istražnom polju blok 1 i blok 2 istraživanje se, takođe, obavlja u fazama istraživanja. Do sada su realizovani određeni seizmički radovi, a očekuje se realizacija završne 3D-seizmike, koja prethodi naftno-geološko istražnom bušenju.

Odgovorne institucije

Komisija Vlade za finansijski sistem i javnu potrošnju, Ministarstvo ekonomije i JU Republički zavod za geološka istraživanja

Angažovana pomoć donatora

18b Saobraćajna infrastruktura

1. Putna infrastruktura

Ciljevi

Upravljanje, održavanje, rekonstrukcija i izgradnja putne mreže Crne Gore na način koji omogućava njeno sigurno, bezbjedno i efikasno korišćenje, s ciljem smanjenja saobraćajnih incidenata

Ključni parametri

- Dostignuti standardi
- Dužina rekonstruisanih puteva u kilometrima
- Dužina novoizgrađenih puteva u kilometrima

Pregled

Akumulirani problemi posljedica su starosti putne mreže, njene nedovršenosti, eksploatacije na način za koji ona nije bila projektovana i lošeg održavanja puteva u poslednjoj dekadi. Problemi se manifestuju kroz veliki broj kritičnih tačaka i u sigurnosno-bezbjednosnom i u ekonomskom smislu. Udarne rupe, pukotine, bubrenja, ulegnuća i ispućenja, sitni odroni i slično stvaraju velike štete učesnicima u saobraćaju i povećavaju troškove održavanja vozila, kao i opasnosti po život. Veliki broj nestabilnih kosina s većim odronima, oštećenih mostova, potpornih zidova koji su popustili, tunela koji vlaže i u kojima se kolovozna konstrukcija teško održava

dovode do čestih prekida saobraćaja, s direktnim ekonomskim posljedicama.

Osnovne informacije

Mrežu državnih puteva čini 1848 km puteva, od kojih su 964 km regionalni, a 884 km magistralni putevi, sa 312 mostova i 136 tunela. Na mreži se nalazi oko 115 tačaka koje nisu projektovane, izgrađene ili održavane tako da zadovoljavaju standarde struke i predstavljaju stalnu opasnost po bezbjednost i sigurnost u saobraćaju. Putnu mrežu koristi oko 100000 registrovanih vozila u Crnoj Gori, od čega su oko 89% putnički automobili.

Konkretno inicijative

- Primjena Zakona o državnim putevima

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Novi Zakon o državnim putevima donesen je sredinom 2004. godine i usaglašen je s evropskim direktivama. Zakonom su objedinjene nadležnosti i odgovornosti za upravljanje, održavanje i izgradnju puteva. Prema Zakonu, formirana je i Direkcija za državne puteve kao organ koji je neposredno nadležan za putnu mrežu. Pravil-

nik o organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta Direkcije uskoro će biti usvojen.

Odgovorne institucije

Ministarstvo pomorstva i saobraćaja i Direkcija za državne puteve

Angažovana pomoć donatora

EAR

b) Strategija razvoja putne infrastrukture

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

U skladu sa Zakonom o državnim putevima, neophodno je pripremiti strateški dokument koji će postaviti okvire u upravljanju, održavanju i izgradnji putne mreže Crne Gore. Na bazi ovog dokumenta, pripremiće se srednjoročni i godišnji programi rada Ministarstva, koje će Vlada RCG usvojiti, a Ministarstvo pomorstva i saobraćaja implementirati.

Odgovorne institucije

Ministarstvo pomorstva i saobraćaja

Angažovana pomoć donatora

EAR

c) Rekonstrukcija i modernizacija putne infrastrukture

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Pod nadzorom Ministarstva pomorstva i saobraćaja obavljaju se rekonstrukcija i modernizacija putne mreže (ispravljanje krivina, izgradnja tunela, izgradnja trećih traka...) Lokaliteti na kojima se sprovodi rekonstrukcija i modernizacija su Vežište, Duga, Subadanj, Bakovića klisura, Bogutovski potok, Seoce I i II, Crkvine, Dolovi, treća traka Mojkovac, Vrmac, Lokve, Obzovica, Mioska - Crkvine itd.

Odgovorne institucije

Ministarstvo pomorstva i saobraćaja

Angažovana pomoć donatora

EAR i krediti EIB i EBRD

d) Izgradnja novih puteva

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

U dijelu izgradnje novih puteva, završava se izgradnja tunela Sozina na putu Bar - Podgorica. Takođe, pripremljen je za realizaciju projekat Kolašin – Mateševo, a vrši se lobiranje i pripreme aktivnosti na izgradnji puta Podgorica - Mateševo, kao i Jadransko-jonskog autoputa kroz Crnu Goru. Nastavljaju se i aktivnosti na realizaciji izgradnje puta Risan-Grahovo-Žabljak.

Odgovorne institucije

Ministarstvo pomorstva i saobraćaja i Direkcija za izgradnju autoputeva

Angažovana pomoć donatora

Kredit EIB

2. Željeznička infrastruktura

Ciljevi:

- Obezbijediti siguran i bezbjedan saobraćaj na ukupnoj željezničkoj mreži u Crnoj Gori
- Otkloniti slaba mjesta na mreži na kojima se saobraća smanjenom brzinom zbog tehničkog stanja pruga
- Smanjiti broj zastoja (prekida) u saobraćaju
- Spriječiti dalje propadanje mreže

Ključni parametri

- Dostignuti standardi u održavanju
- Sanirani mostovi i tuneli
- Sanirane kosine

Pregled

U posljednjih 15 godina nije bilo obezbijedeno adekvatno održavanje pruge, što ima za posledicu veliki broj objekata (mostova i tunela) na kojima je neophodno preduzeti interventne mjere i sanirati veliki broj slabih mjesta potencijalno opasnih za bezbjednost odvijanja saobraćaja. Neblagovremeno održavanje prouzrokuje ubrzano propadanje infrastrukture i znatno povećava potrebna finansijska sredstva. Svaki zastoj na pruzi ima velike ekonomske posljedice i izaziva poremećaj ili prekid rada velikog broja privrednih subjekta.

Osnovne informacije

Ukupna dužina željezničke mreže u Crnoj Gori iznosi 250 km, a sa staničnim kolosjecima oko 330 km. Ima tri pružna pravca, i to:

- Pruga Vrbnica – Bar, dužine 169 km, kompletno je elektrificirana i otvorena za saobraćaj 1976. godine. U saobraćajnom smislu ima najveći privredni značaj, a sa stanovišta održavanja predstavlja najskuplju prugu u Evropi. Na ovoj pruzi nalazi se 107 mostova, 106 tunela, 9 galerija, 371 propust, veliki broj nestabilnih kosina i klizišta, veliki broj krivina minimalnog dozvoljenog radijusa krivine ($R=300$ m) sa maksimalnim dozvoljenim nagibom ($I_{max}=25\%$) itd.
- Pruga Nikšić – Podgorica, dužine 56 km, otvorena je za saobraćaj 1948. godine kao pruga uzanog kolosjeka, da bi 1965. bila rekonstruisana u prugu normalnog kolosjeka.
- Pruga Podgorica – Skadar (državna granica s Albanijom) dužine 25 km, nije elektrificirana, a otvorena je za saobraćaj 1986. godine. Poslije višegodišnjeg prekida, od 2002. godine na njoj se odvija samo teretni saobraćaj.

Konkretna inicijative

a) Zakoni koji regulišu rad željeznice

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

U okviru reformi na željeznici neophodno je donijeti novi zakonski okvir. Planirano je da ga čine 3 zakona: Zakon o željeznici, koji je donesen 2004. godine, Zakon o bezbjednosti u željezničkom saobraćaju, koji je u pripremi i Zakon o poslovnim odnosima na željeznici, koji je, takođe, u pripremi. Svi zakoni biće usaglašeni s EU direktivama i prilagođeni specifičnostima Crne Gore.

Odgovorne institucije

Ministarstvo pomorstva i saobraćaja, Željeznica Crne Gore AD

Angažovana pomoć donatora

EAR

b) Strategija razvoja željezničke infrastrukture

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

U skladu sa Zakonom o željeznici, neophodno je pripremiti strateški dokument kojim će se definisati pravci razvoja željezničke infrastrukture i željezničke operative.

Odgovorne institucije

Ministarstvo pomorstva i saobraćaja

Angažovana pomoć donatora

c) Strategija privatizacije Željeznice Crne Gore

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

U okviru ukupnih reformi u sektoru željeznice neophodno je tražiti optimalan model njene organizacione i vlasničke transformacije. Zakonom o željeznici je predviđeno odvajanje infrastrukture od operative, ali nije prejudiciran model tog odvajanja. Ministarstvo istražuje mogućnosti uvođenja privatnog kapitala, uz istovremenu potpunu zaštitu državnih interesa.

Odgovorne institucije

Ministarstvo pomorstva i saobraćaja i Željeznica Crne Gore AD

Angažovana pomoć donatora

EAR

d) Rekonstrukcija pruge Bar - granica sa Srbijom

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Veliki broj kritičnih tačaka na pruzi Beograd - Bar, nedovršenih tunela i kosina, kao i veliki zaostali problemi u održavanju, rješavaju se kreditnim sredstvima EIB. U toku je realizacija kredita EIB, u iznosu od 15 miliona eura. EIB je spremna da nakon trošenja ovih sredstava odobri novi kredit u istom iznosu. Problem u realizaciji ovog programa odnosi se na to što je veća potreba za sredstvima u rješavanju zaostalog održavanja nego za rekonstrukciju, te se s EIB pokušava naći model kako bi se kod sljedećeg kredita poštovao ovaj odnos prioriteta.

Odgovorne institucije

Ministarstvo pomorstva i saobraćaja, Željeznica Crne Gore AD

Angažovana pomoć donatora

Kredit EIB

3. Pomorska infrastruktura

Ciljevi

Obezbjedenje maksimalnih sigurnosnih i bezbjednosnih standarda za korišćenje plovnih puteva u unutrašnjim vodama i teritorijalnom moru, kao i na plovilima i u funkcionisanju subjekata pomorske privrede

Ključni parametri

- Poštovanje međunarodnih konvencija u dijelu sigurnosti i bezbjednosti
- Ekološka zaštita priobalja
- Atraktivnost naše obale i plovnih puteva za pomorske aktivnosti

Pregled

Na Crnogorskom primorju postoje 4 luke za međunarodni saobraćaj i dva brodogradilišta, čija ekonomska valorizacija direktno zavisi od stanja naše pomorske infrastrukture i njene prilagođenosti svjetskim standardima. Takođe, poštovanje ovih standarda jeste preduslov dalje valorizacije pomorstva, a posebno nautičkog turizma.

Konkretna inicijative

- a) Formiranje Uprave pomorske sigurnosti

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Uprava pomorske sigurnosti formirana je 2003. godine, preuzimanjem dotadašnje savezne institucije Plovput i pripajanjem odnosno formiranjem organizacionih djelova koji se bave traganjem i spasavanjem na moru, ekološkom zaštitom itd. Osnovni zadaci rada uprave, pored održavanja plovnih puteva, odnose se na izradu neophodnih akata, kao što su: nacionalni plan traganja i spasavanja, ekološke zaštite od zagađenja s brodova, primjene ISSp koda, relevantnih međunarodnih konvencija itd.

Odgovorne institucije

Ministarstvo pomorstva i saobraćaja i Uprava pomorske sigurnosti

Angažovana pomoć donatora

- b) Formiranje koordinacije obalske straže

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Na teritorijalnom moru i unutrašnjim vodama djeluje veliki broj državnih organa koji sprovode različite poslove nadzora, kontrole, inspekcija itd. Broj nesreća na moru, ekoloških incidenata, sive ekonomije u dijelu turističkih plovila, krivolova itd. ukazuje na činjenicu da i pored ovoliko velikog broja državnih organa, nije postignut jedan cjeloviti standard sigurnosti, bezbjednosti i ekološke zaštite u našim teritorijalnim vodama. Stoga je Ministarstvo pomorstva i saobraćaja u toku 2004. godine pokrenulo proces koordiniranih aktivnosti i objedinjavanja resursa svih subjekata kako bi se postigli veći standardi sigurnosti, bezbjednosti i ekološke zaštite. Osnovni cilj je da se u toku 2005. godine ova koordinacija još više učvrsti, te da se na kraju godine preispitaju mogućnosti formiranja obalske straže, kao novog organa koji bi samostalno funkcionisao.

Odgovorne institucije

Ministarstvo pomorstva i saobraćaja i Ministarstvo unutrašnjih poslova

Angažovana pomoć donatora

Vlada SAD

- c) Revitalizacija pomorske privrede

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Brodarstvo, nekada jedna od najznačajnijih privrednih grana u Crnoj Gori, u posljednjih 15 godina doživjelo je kolaps, prvenstveno uslijed sankcija UN, a zatim i uslijed svoje neprilagođenosti novim tržišnim okolnostima. Najteži efekat propadanja flote jeste da je oko 1.800 naših pomoraca ostalo bez posla na našim brodovima, te da su bili prinuđeni da traže zaposlenje na stranim brodovima. Mnogi od njih nisu bili u mogućnosti da nađu zaposlenje. Procjenjuje se da oko 450 pomoraca još nije u mogućnosti da obezbijedi sebi stabilno zaposlenje.

Vlada je 2002. godine donijela Odluku o formiranju državnog preduzeća Crnogorska plovidba s namjerom da nastavi tradiciju pomorstva Crne Gore. U tom cilju, Ministarstvo pomorstva i saobraćaja je formiralo zajedničko preduzeće s norveškim partnerom koje zapošljava naše pomorce. Takođe, formirano je i nekoliko privatnih kompanija koje angažuju naše kadrove.

Odgovorne institucije

Ministarstvo pomorstva i saobraćaja i Crnogorska plovidba

Angažovana pomoć donatora

EAR

4. Civilno vazduhoplovstvo

Ciljevi

Formiranje organa civilnog vazduhoplovstva u cilju postizanja suverenost u ovom sektoru, obezbjeđenje maksimalnih sigurnosno - bezbjednosnih standarda i povoljnog okvira za rad prirednih subjekata u ovom sektoru

Ključni parametri

- Formiranje Direktorata civilnog vazduhoplovstva
- Formiranje Agencije za kontrolu leta
- Sigurnost i bezbjednost u civilnom vazduhoplovstvu

Pregled

Usvajanjem Ustavne povelje i Zakona o njenom sprovođenju oblast saobraćaja prenesena je u nadležnost članica Unije. U civilnom vazduhoplovstvu Crna Gora nije imala preduslove, ali ni interese za trenutno i kompletno preuzimanje ovih nadležnosti, pa je međudržavnim ugovorom sa Srbijom formiran Direktorat civilnog vazduhoplovstva i Agencija za kontrolu leta. U oba organa postigla je punu ravnopravnost u odlučivanju i zaštiti svojih nacionalnih interesa. Preko ovih organa realizuju se svi njeni interesi u ovom sektoru saobraćaja.

Konkretna inicijative

a) Zakon o civilnom vazduhoplovstvu

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

U skladu s novim međunarodnim i državnim okvirom, posebno u dijelu organizovanja i primjene standarda, priprema se novi Zakon o civilnom vazduhoplovstvu.

Odgovorne institucije

Ministarstvo pomorstva i saobraćaja i Direktorat civilnog vazduhoplovstva

Angažovana pomoć donatora

b) Rekonstrukcija aerodroma u Podgorici i Tivtu

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Rekonstrukcija aerodroma Crne Gore, koji su od JAT-a preuzeti u 2003. godini, prioritarna je u razvoju saobraćajne infrastrukture. Za ovaj posao obezbijedena je podrška EBRD i EIB u okviru REBIS programa. Njihova rekonstrukcija sprovodi se tokom 2005. godine i trebalo bi da rezultira znatnim povećanjem standarda u sigurnosno-bezbjednosnom, ali i u uslužnom smislu.

Odgovorne institucije

Ministarstvo pomorstva i saobraćaja i JP Aerodromi Crne Gore

Angažovana pomoć donatora

EAR, USAID, krediti EIB i EBRD

c) Modernizacija kontrole leta

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

U skladu s novim odnosima regulisanja kontrole leta u Crnoj Gori, se nabavljaju se novi uređaji i sistemi kojima se podiže standard bezbjednosti i sigurnosti u ovom sektoru. Ovo se posebno odnosi na nabavku i instaliranje novih radara, novih komunikacionih uređaja i uređaja za praćenje i komunikaciju.

Odgovorne institucije

Ministarstvo pomorstva i saobraćaja i Agencija kontrole leta

Angažovana pomoć donatora

5. Drumski saobraćaj

Ciljevi

Regulisanje drumskog saobraćaja u skladu s međunarodnim standardima i stvaranje uslova za suzbijanje sive ekonomije u ovom sektoru

Ključni parametri

- Kvalitet međumjesnog saobraćaja u Crnoj Gori
- Povećanje standarda i regularnosti u putničkom drumskom saobraćaju
- Suzbijanje sive ekonomije u ovom segmentu

Pregled

U drumskom saobraćaju došlo je do prelaska nadležnosti sa nivoa Unije na nivo članica, te je neophodno uspostaviti novu regulativu i formirati institucije koje će se baviti ovim sektorom. Takođe, neophodno je stvoriti okvir za razvoj ovog sektora, kako u unutrašnjem tako i u međunarodnom saobraćaju, kao i stvoriti preduslove za regulisanje gradskog i prigradskog saobraćaja. U ovom segmentu došlo je do naglog razvoja sive ekonomije odnosno nelegalnog

prevoza, koji je posljedica nesavršenosti postojećeg pravnog okvira, zbog čega se kao jedan od najvažnijih zadataka postavlja donošenje novog Zakona o prevozu u drumskom saobraćaju.

Konkretne inicijative

Zakon o prevozu u drumskom saobraćaju

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Novim Zakonom neophodno je definisati nadležnosti u regulisanju međumjesnog i gradskog odnosno prigradskog saobraćaja, rad inspeksijskih organa i njihove nadležnosti, uvesti nove standarde i procedure usklađene s evropskim direktivama.

Odgovorne institucije

Ministarstvo pomorstva i saobraćaja

Angažovana pomoć donatora

18c Komunalna infrastruktura

Ciljevi

Stvaranje uslova za kontinuirano i kvalitetno pružanje komunalnih usluga

Ključni parametri

- Stepen realizacije master planova
- Stepens usaglašenosti s definisanim propisima i standardima
- Stepens usaglašenosti s direktivama EU
- Efikasnost i racionalnost funkcionisanja sistema komunalnih usluga
- Stepens izgrađenosti komunalnih infrastrukturnih objekata

Pregled

Organizacija poslova u oblasti komunalnih djelatnosti je u nadležnosti jedinica lokalne samouprave, koje raspolažu različitim stručnim, tehničkim i finansijskim kapacitetima za njihovo efikasno obavljanje. U proteklih 20 godina nedovoljno je urađeno na održavanju postojećih i izgradnji novih objekata komunalne infrastrukture. Loše finansijski i funkcionalno stanje ove oblasti uslovljeno je organizacionim problemima javnih preduzeća kojima su jedinice lokalne samouprave najvećim dijelom povjerile obavljanje ovih poslova, lošim stanjem infrastrukture i opreme, gubicima unutar pojedinih

sistema, neadekvatnim odnosom građana prema komunalnim dobrima, niskim naknadama za obavljene komunalne usluge i isporučeni komunalni proizvod itd. U cilju bržeg i sinhronizovanijeg djelovanja na unaprijeđenju stanja u ovoj oblasti, inicirana je izrada strateških dokumenta i master planova u oblasti vodosnabdijevanja i upravljanja otpadnim vodama i otpadom.

1. Vodosnabdijevanje

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

a) Definisanje novog zakonskog i institucionalnog okvira

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

U skladu s opredjeljenjem Vlade da se uspostave dvije cjeline u sistemu vodosnabdijevanja, regionalna i lokalna, izmijenice se i dopuniti zakoni, s ciljem definisanja novog institucionalnog okvira i stvaranja uslova za efikasnu implementaciju investicionih projekata.

Odgovorne institucije

Ministarstvo zaštite životne sredine i uređenja prostora, u saradnji s Ministarstvom poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i Ministarstvom finansija

Angažovana pomoć donatora

b) Izrada Master plana vodosnabdijevanja crnogorskog primorja

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Master plan vodosnabdijevanja crnogorskog primorja neophodan je uslov za donošenje odluka o investicijama u sektoru vodosnabdijevanja primorja u narednom periodu. Master plan će dati odgovore na sljedeća pitanja:

- procjenu postojećih objekata vodosnabdijevanja, rezervoara
- analizu potrošnje i gubitaka vode
- prognozu potražnje vode na osnovu procjene porasta broja stanovnika i turista (Master plan turizma)
- predlog mjera unaprjeđenja
- definisanje investicionog programa s prioritetima i dinamikom implementacije

Odgovorne institucije

Ministarstvo zaštite životne sredine i uređenja prostora, Radna grupa domaćih eksperata za izradu Master plana, vodovodna preduzeća Crnogorskog primorja i Opštine Cetinje, "Vodacom" d.o.o.

Angažovana pomoć donatora

Vlada Njemačke i KfW banka

c) Regionalni sistem za vodosnabdijevanje Crnogorskog primorja

Rezime i prateći zadaci

U cilju stvaranja potebnih uslova za dalji razvoj turizma na crnogorskom primorju, u skladu s Master planom, neophodno je obezbijediti dovoljne količine kvalitetne vode za ljudsku upotrebu. U tom cilju, formirano je posebno javno regionalno preduzeće, a tokom 80-tih i 90-tih godina urađeni su i određeni infrastrukturni radovi na izgradnji vodovoda Skadrsko jezero – opštine na crnogorskom primorju (probijen tunel Sozina, izgrađeni razdjelni rezervoar Đurmani, dio cjevovoda od Herceg Novog do Budve i još

nekoliko manjih objekata). U toku je izrada tehnno-ekonomske analize, koja je jedan od uslova za donošenje odluke Svjetske banke o kreditnoj podršci za realizaciju projekta, u skladu s planom.

Odgovorne institucije

Vlada Republike Crne Gore, Ministarstvo zaštite životne sredine i uređenja prostora i Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede

Angažovana pomoć donatora

Svjetska banka

d) Interventne i interne mjere poboljšanja vodosnabdijevanja opština na crnogorskom primorju i opštine Cetinje

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

U cilju iskorišćenosti rezervi postojećih sistema za vodosnabdijevanje u opštinama na Crnogorskom primorju i opštini Cetinje, preduzete su mjere smanjenja gubitaka unutar vodovodne mreže, povećanja procenta naplate, optimizacije postojećih i aktiviranja novih izvorišta, kao i boljoj orgnaizacije preduzeća koja se bave poslovima vodosnabdijevanja. Formirano je međuopštinsko, koordinaciono i uslužno preduzeće „Vodacom“ d.o.o. U 2004. godini, Vlada je, u saradnji s primorskim opštinama i Opštinom Cetinje, uz podršku Vlade Njemačke otpočela realizaciju programa rekonstrukcije i sanacije lokalnih mreža. Kreditnu podršku obezbijedio je konzorcijum lokalnih banaka, u iznosu od 5 miliona eura. Program je uspješno realizovan. U istom periodu obezbijedena je i donacija američke vlade u iznosu oko 10 miliona USD za poboljšanje vodosnabdijevanja primorja. U narednom periodu nastaviće se aktivnosti na realizaciji interventnih mjera II (detekciji i smanjenju gubitaka, rehabilitaciji mreže, boljem iskorišćavanju postojećih i kaptiranju novih vodoizvorišta), koje će se finansirati kreditom KfW banke. Aktivno će se raditi na uspostavljanju efikasnog sistema naplate, finansijskoj održivosti i reorganizaciji javnih preduzeća kojima su opštine povjerile obavljanje poslova vodosnabdijevanja.

Odgovorne institucije

Opštine i vodovodna preduzeća Crnogorskog primorja i Opštine Cetinje, "Vodacom" d.o.o, Vlada Republike Crne Gore

Angažovana pomoć donatora

Vlada Njemačke (BMZ), USAID, Vlada Norveške i dr.

e) Stvaranje uslova za definisanje i realizaciju programa poboljšanja vodosnabdijevanja sjevernog dijela Republike

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime

Na osnovu pozitivnih iskustava iz realizacije Programa poboljšanja vodosnabdijevanja Crnogorskog primorja, definisaće se, u saradnji s donatorima, sličan koncept i za sjeverni dio Crne Gore.

Odgovorne institucije

Ministarstvo zaštite životne sredine i uređenja prostora i Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede

Angažovana pomoć donatora

Njemačka vlada (BMZ), USAID i dr.

2. Master planovi za upravljanje otpadnim vodama

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

a) Implementacija Master plana odvođenja i prečišćavanja otpadnih voda crnogorskog primorja i opštine Cetinje

Rezime i prateći zadaci

Na inicijativu Ministarstva zaštite životne sredine i uređenja prostora, uz punu finansijsku podršku Evropske agencije za rekonstrukciju, Master plan je uradila konsultantska kompanija DHV Water BV, iz Holandije, a usvojen je od strane Vlade Republike Crne Gore. Realizacija Master plana je predviđena u tri faze: I od 2004. do 2008. godine, II od 2009. do 2018. i III od 2019. do 2028. godine. Prvom fazom predviđena je realizacija hitnih mjera na rehabilitaciji crpnih stanica i isključenju kratkih ispusta. Ovom fazom su, takođe, predviđene aktivnosti na rekonstrukciji postojećih i izgradnji novih ispusta, izgradnji pojedinih djelova primarne kanalizacione mreže, izgradnji postrojenja za preliminarni tretman, nabavci opreme za čišćenje, istražnim radovima i izradi studija itd. Za realizaciju aktivnosti predviđenih I fazom potre-

bno je obezbijediti 27,7 miliona eura. Za realizaciju aktivnosti iz II faze potrebno je obezbijediti 82,4 miliona, a za III fazu 170,7 miliona eura. Ukupno, za realizaciju ovog master plana potrebno je 280,8 miliona eura.

Odgovorne institucije

Opštine na crnogorskom primorju i Opština Cetinje, "Vodacom" d.o.o. i Vlada Republike Crne Gore

Angažovana pomoć donatora

Vlada Njemačke, USAID, EAR

b) Usvajanje i implementacija strateškog Master plana za kanalizaciju i otpadne vode u centralnom i sjevernom regionu Crne Gore

Rezime i prateći zadaci

Na inicijativu Ministarstva zaštite životne sredine i uređenja prostora, a uz punu finansijsku podršku Evropske agencije za rekonstrukciju, strateški Master plan je uradila konsultantska kompanija Safege iz Francuske, uz asistenciju kompanija Tebodine iz Holandije i LDG iz Grčke. Očekuje se da će Vlada Republike Crne Gore uskoro razmatrati i usvojiti ovaj Master plan. Strateškim Master planom je predviđena realizacija aktivnosti kroz tri faze: I od 2005. do 2009. godine, II od 2010. do 2019. i III od 2020 do 2029. godine. Prioriteti u realizaciji su rekonstrukcija postojećih i izgradnja novih kanizacionih infrastrukturnih objekata i postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda: u Nikšiću (potrebna sredstva: 13,07 miliona eura), Podgorici (potrebna sredstva: 29,69 miliona eura), Pljevljima (potrebna sredstva: 7,34 miliona eura), Danilovgradu (potrebna sredstva: 2,46 miliona eura), Kolašinu (potrebna sredstva: 3,01 milion eura), Beranama (potrebna sredstva: 4,99 miliona eura) i Žabljaku (potrebna sredstva: 1,52 miliona eura). Za realizaciju I faze strateškog Master plana potrebno je obezbijediti 81,24 miliona eura, a za realizaciji II faze 197,49 miliona eura, odnosno do 2019. godine ukupno 278,73 miliona eura.

Odgovorne institucije

Jedinice lokalne samouprave i Vlada Republike Crne Gore

Angažovana pomoć donatora

EAR

3. Implementacija strateškog Master plana za upravljanje otpadom na nivou Republike

H1 2003	H2 2003	H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006

Rezime i prateći zadaci

Na inicijativu Ministarstva zaštite životne sredine i uređenja prostora, uz punu finansijsku podršku Evropske agencije za rekonstrukciju, strateški Master plan je uradila konsultantska kompanija GOPA iz Njemačke a Vlada Republike Crne Gore usvojila početkom 2005. godine. Master planom je predviđeno upravljanje otpadom na integralan način. Prioriteti su: izgradnja 8 regionalnih sanitarnih deponija, deponija za opasan otpad, deponija za industrijski otpad, trajna sanacija i zatvaranje postojećih odlagališta, izgradnja reciklažnih centara, opremanje

komunalnih preduzeća itd. Početkom jula 2004. godine, uz donaciju Svjetske banke, izgrađena je prva regionalna sanitarana deponija za opštine Kotor, Budva i Tivat. Realizacija strateškog Master plana je planirana u dvije faze: I od 2005. do 2009. godine (potrebna sredstva: 55 miliona eura i II od 2010. do 2014. godine (potrebna sredstva: 74,2 miliona eura). Ukupno je za realizaciju aktivnosti predviđenih ovim planom potrebno obezbijediti 129,2 miliona eura.

Odgovorne institucije

Jedinice lokalne samouprave, Vlada Republike Crne Gore

Angažovana pomoć donatora

Svjetska banka, EAR

18d Telekomunikacije

Ciljevi

Građanima i preduzećima u Crnoj Gori potrebno je obezbijediti pouzdano i kvalitetno pružanje telekomunikacionih usluga, po tržišnoj cijeni.

Ključni parametri

- Direktive EU, međunarodne preporuke i standardi
- Regionalna integracija na tržištu telekomunikacionih usluga
- Racionalno korišćenje ograničenih komunikacionih resursa i racionalna regulacija sektora
- Uspostavljanje i razvoj univerzalnog servisa

Pregled

Sektor telekomunikacija u Crnoj Gori predstavlja skup različitih komunikacionih djelatnosti, čiji je cilj pružanje kvalitetnih i raznorodnih usluga raznim kategorijama korisnika. Sektor je, uzimajući u obzir ostale sektore i okruženje, izrazito tehnološki napredan. Fiksna mreža je 98% digitalizovana. Sektor je regulisan Zakonom o telekomunikacijama i dijelimično Zakonom o radio-difuziji. Regulatorni organi su Agencija za telekomunikacije i Agencija za radio-difuziju. Zadatak sektora je i da prati tokove razvoja komunikacionih usluga zbog konvergencije tehnologija. Sektor treba da obezbijedi osnivanje fonda za univerzalni servis, utvrdi skup usluga koje će se finansirati iz tog fonda, kao i načine njihovog

finansiranja i kontrole. Najznačajniji operateri na tržištu su Telekom Crne Gore AD (većinsko vlasništvo Matava) kao jedini operater fiksne telefonije, Monet, koji posluje od 2000. godine (100% u vlasništvu Telekoma Crne Gore AD) i Promonte, koji posluje od 1996. godine (100% vlasništvo Telenora), kao mobilni operateri i Internet CG, kao internet servis provajder. Nakon obavljene privatizacije Telekoma Crne Gore AD od strane Matava, u martu 2005. godine, država nema vlasništvo ni u jednom javnom telekomunikacionom operateru, što olakšava liberalizaciju sektora. Proces rebalansa tarifa fiksnog operatera započet krajem 2004 nastaviće se krajem 2006. Penetracija fiksne mreže (43%) i pokrivenost GSM mrežom (98% naseljenih teritorija) je vrlo dobra. Zakon o telekomunikacijama je usvojila Skupština Republike Crne Gore krajem 2000. godine. Uvođenjem ovog zakona ustanovljena je regulatorna Agencija za telekomunikacije, koja izdaje licence telekomunikacionim operaterima. U toku je izrada plana razvoja telekomunikacija, koja će rezultirati promjenom postojeće regulative sektora.

1. Priprema Strategije razvoja sektora

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

2. Izmjena postojeće regulative saglasno Strategiji

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

3. Implementacija nove regulative

H1 2004	H2 2004	H1 2005	H2 2005	H1 2006	H2 2006	H1 2007	H2 2007

Rezime i prateći zadaci

Očekuje se završetak izrade Strategije razvoja telekomunikacija tokom maja 2005. godine, a nakon javne rasprave, koja će trajati 30 dana, očekuje se njeno usvajanje od strane Vlade RCG do kraja juna 2005. Strategija pokriva period do 2010. godine. Strategija će, pored ustaljenih smjernica razvoja sektora, dati i smjernice koje će rezultirati promjenom Zakona o telekomunikacijama i Zakona o radio-difuziji. Izmjene navedenih zakona omogućiće implementaciju no-

vih EU direktiva (donesenih 2002. godine, nakon donošenja navedenih zakona) i racionalizaciju regulatornih funkcija u sektoru. Ovo podrazumijeva stvaranje jedinstvene agencije koja bi pokrivala cjelokupne elektronske komunikacije (uključujući i ICT sektor) i poštu.

Odgovorne institucije

Ministarstvo ekonomije i Ministarstvo kulture i medija

Angažovana pomoć donatora

USTDA (finansira pripremu strategije - priprema je firma Arthur D. Little)

SKRAĆENICE KOJE SE KORISTE U DOKUMENTU

- BDP** – Bruto društveni proizvod
- BMZ** – Njemačko ministarstvo za međunarodnu saradnju i razvoj
- CARDS** – Pomoć državama u rekonstrukciji, razvoju i stabilizaciji
- CAS** – Strategija pomoći zemlji
- CBCG** – Centralna banka Crne Gore
- CIDA** – Švedska agencija za razvoj
- COSV** – Comitato di Coordinamento delle Organizzazioni per il Servizio Volontario – italijanska nevladina organizacija
- DFID** – Agencija za međunarodni razvoj Vlade UK
- DJP** – Direkcija javnih prihoda – Poreska uprava
- EBRD** – Evropska banka za obnovu i razvoj
- EIB** – Evropska investiciona banka
- FOSI ROM** – Fondacija “Institut za otvoreno društvo” – predstavništvo u Crnoj Gori
- GTZ** – Njemačka agencija za razvoj
- HELP** – Njemačka nevladina organizacija
- IBRD** – Međunarodna banka za obnovu i razvoj
- ICT** – Informacione i komunikacione tehnologije
- IDA** – Međunarodna agencija za razvoj
- IFC** – Međunarodna finansijska korporacija
- IRD** – International Relief and Development – konsultantska kuća za međunarodni razvoj
- IS** – Informacioni sistem,
- KfW** – Njemačka razvojna banka
- LAN** – Local Area Network – lokalna mreža
- MIGA** – Multilateralna agencija za garanciju investicija
- MIPA** – Agencija za promociju stranih investicija Crne Gore
- MMF** – Međunarodni monetarni fond
- Monstat** – Zavod za statistiku Crne Gore
- OEBS** – Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju
- OECD** – Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj
- PISA** – Programme for International Student Assessment – Program za međunarodno testiranje učenika
- PMF** – Prirodno-matematički fakultet, Univerzitet Crne Gore
- SPV** – Specijalna prava vučenja
- SCEPP** – Savjetodavni centar za ekonomska i pravna pitanja
- STO** – Svjetska trgovinska organizacija
- TAIEX** – Tehnička pomoć i razmjena informacija, služba Evropske komisije koja radi u okviru Generalnog direktorata
- TSS** – Tranziciona strategija pomoći
- TWINNING** – Blisko međuinstitucionalno saradivanje
- UNDP** – Razvojni program Ujedinjenih nacija
- UNICEF** – Dječiji fond Ujedinjenih nacija
- USAID** – Američka agencija za međunarodni razvoj
- USTDA** – Američka agencija za razvoj trgovine
- VET2004.** – Projekat “Tehnička podrška stručnom obrazovanju i obuci u Crnoj Gori”, koji finansira Evropska agencija za rekonstrukciju